

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

HZ. PEYGAMBER'İN GÖREV VE SORUMLULUK
VERDİĞİ KİŞİLER
VE GÖZETTİĞİ KRİTERLER

Nihat ŞAHİN

Danışman
Prof. Dr. Rıza SAVAŞ

İZMİR – 2020

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “**Hz. Peygamber'in Görev ve Sorumluluk Verdiği Kişiler ve Gözettiği Kriterler**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../.....

Nihat ŞAHİN

ÖZET

Doktora Tezi

Hz. Peygamber'in Görev ve Sorumluluk Verdiği Kişiler ve Gözettiği Kriterler Nihat ŞAHİN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

İslâm Tarihi ve Sanatları Programı

Hz. Peygamber'in İslâm'ı tebliğ ile, İslâm toplumunu, devletini ve medeniyetini temellendirdiği bir dönemde, ihtiyaç duyduğu tüm alanlarda görev verdiği kişilerin tespiti son derecede ehemmiyetlidir. Bu önem, Hz. Peygamber'in gerek şahsi hayatının gerekse kurduğu devlet anlayışının İslâm tarihinin ilk örneklerini teşkil ediyor olmasından kaynaklanmaktadır. İslâm'ın ilk döneminde idari, dini, sosyal, ekonomik, askeri vb. alanlarla ilgili belirlenmiş tüm görevlileri nasıl görebilirdik? Hz. Peygamber, İslâm dinini tebliğ faaliyetlerini yürütürken hangi özellikteki insanlara, ne çeşit görevler vermişti? Peygamberlik vazifesini yerine getirirken yardımcısı olan yönetsel, dini, kişisel görevlilerinden kaç kişiyi, ne zaman, hangi şartlarda ve kaç farklı görevde vazifelendirmişti? Tüm görevlendirmelerinde hangi ortak kriterleri kullanmıştı?

Elinizdeki araştırma işte bütün bu sorulara cevap aramayı hedeflemiştir. Hz. Peygamber'in resmi ya da özel, kısa yahut uzun süreli tüm görevlendirmelerini kapsamaya odaklanmıştır. Mesleki olmayan özel görevler veya dönemsel nitelikteki ve ihtiyaçlara binaen tevdi edilen görevlendirmeler de bu kapsamın içinde olmuştur. Asr-ı Saâdet'te var olan meslek ve sanatları değil; Hz. Peygamberin görev ve sorumluluk yüklediği neredeyse tüm kişilere ve öngördüğü kriterlere odaklanmıştır.

Çalışmamız dört bölüm ve yetmiş iki alt başlıktan oluşmuştur. Her alt başlık için kısa ve öz nitelikte açıklama ve tespitlere yer verdik. Yönetimle ilgili yedi yüz otuz iki, dini konularla ilgili yüz on dokuz, özel hizmetleriyle ilgili yüz

yirmi sekiz olmak üzere toplam dokuz yüz yetmiş dokuz görevlendirme tespit ettik. Edindiğimiz veriler ışığında görevlendirmelere konu olan kriterler için on üç başlık altında değerlendirmelerde bulunduk.

Anahtar Kelimeler: Hz. Peygamber, Görevlendirme, İstihdâm, Siyâset, Ehliyet

ABSTRACT

Doctoral Thesis

Doctor of Philosophy (PhD)

Persons whom the Prophet assigned and gave responsibility and the criteria he considers

Nihat ŞAHİN

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Islamic History and Arts

Islamic History and Arts Program

In a period when the Prophet Muhammed based the Islamic society, state and civilization by communicating Islam, it is extremely important to determine the people he has assigned in all fields he needs. This importance, It is due to the fact that both the personal life of the Prophet and his understanding of the state he established constitute the first examples of Islamic history. In the first period of Islam, administrative, religious, social, economic, military etc. How could we see all the assigned officials related to the fields? What kind of duties did the Prophet assign to the people of which characteristics while carrying out the activities of preaching the religion of Islam? In fulfilling his prophetic duty, how many of his assistants, administrative, religious, and personal officials, was he assigned when, under what conditions and in how many different tasks? What common criteria did he use in all his assignments?

The present research aims to answer all these questions. It focuses on covering all the official or private assignments of the Prophet, short or long term. Non-professional special duties or assignments of periodic nature and assigned based on needs were also included in this scope. It is not the professions and arts that existed in the Era of Saâd; It focused on almost all those to whom the Prophet assigned duties and responsibilities and the criteria he foresaw.

Our study consists of four chapters and seventy-two subtitles. We have included brief and specific explanations and determinations for each subtitle. We have identified nine hundred and seventy-nine postings, seven hundred and thirty-two related to administration, one hundred nineteen on religious matters, and one hundred and twenty-eight on special services. In the light of the data we obtained, we made evaluations under thirteen titles for the criteria subject to assignments.

Keywords: Prophet, Assignment, Employment, Politics, Proficiency

HZ. PEYGAMBER'İN GÖREV VE SORUMLULUK VERDİĞİ KİŞİLER VE GÖZETTİĞİ KRİTERLER

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	xii
EKLER LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1
A. Araştırmanın Konusu, Problemi, Amacı ve Yöntemi	1
B. Kaynaklar ve Araştırmalar	2

BİRİNCİ BÖLÜM

YÖNETİM İLE İLGİLİ GÖREVLENDİRMELER

1.1. ASAYİŞ GÖREVLİLERİ (ŞEHİR MUHAFAIZLARI).....	8
1.2. ASKERLER	10
1.3. BOYUN VURANLAR (CELLÂTLAR)	37
1.4. CASUSLAR - GÖZCÜLER	43
1.5. DANIŞMANLAR.....	58
1.6. ELÇİLER	62
1.7. ESİR GÖZETME GÖREVLİLERİ	83
1.8. GANİMET GÖREVLİLERİ	86

1.9. HAKEMLER.....	90
1.10. KADIN SAVAŞÇILAR.....	91
1.11. KÂTİPLER.....	97
1.12. KATL GÖREVLİLERİ (SUİKASTÇİLER).....	106
1.13. KOMUTANLAR.....	112
1.14. KUYU (SU) GÖREVLİLERİ	129
1.15. MİHMÂNDÂRLAR (PROTOKOL GÖREVLİLERİ)	132
1.16. MÜBÂRİZLER (DÜELLOCULAR)	133
1.17. MÜHÜRDARLAR.....	135
1.18. MÜJDECİLER	136
1.19. MÜNÂDİLER (TELLALLAR)	137
1.20. MÜZAKERECİLER.....	142
1.21. NAKİBLER.....	143
1.22. ORDU MUHAFIZLARI.....	149
1.23. ÖZEL GÖREVLİLER	151
1.24. PAZAR GÖREVLİLERİ (MUHTESİB).....	161
1.25. PUT YIKANLAR.....	162
1.26. REHBERLER.....	165
1.27. SAĞLIK GÖREVLİLERİ.....	169
1.28. SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ’L-LİVÂ)	172
1.29. SAVAŞA ÇAĞRICILAR (MÜSTENFİRLER).....	187
1.30. SAYIM MEMURLARI	190
1.31. SİCİL KÂTİPLERİ (NOTERLER).....	191
1.32. ŞAHİTLER.....	192
1.33. VERGİ MEMURLARI.....	200
1.34. TERCÜMANLAR.....	202

1.35. TOPLU GÖREVLER - EKİPLER	203
1.36. VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER	205
1.37. KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)	217
1.38. ZEKÂT GÖREVLİLERİ	224

İKİNCİ BÖLÜM

DİNİ KONULARLA İLGİLİ GÖREVLENDİRMELER

2.1. VAHİY KÂTİPLERİ	234
2.2. KÂDILAR - FETVA YETKİSİ VERİLENLER	237
2.3. İMAMLAR	240
2.4. MÜEZZİNLER	243
2.5. MUALLİMLER - EĞİTMENLER	246
2.6. İSLÂM'I TEBLİĞ GÖREVLİLERİ	253
2.7. HAC EMİRLERİ	264
2.8. KÂBE HİZMETLERİ İLE İLGİLİ GÖREVLİLER	265
2.9. MESCİD HİZMETLERİ İLE İLGİLİ GÖREVLİLER	266
2.10. KURBANLIK GÖREVLİLERİ	269
2.11. GASSALLAR	271

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖZEL HİZMETLERİYLE İLGİLİ GÖREVLENDİRMELER

3.1. AİLESİYLE İLGİLİ GÖREVLİLER	273
3.2. BELİRLİ BİR GÖREV TANIMI OLMAYAN AZATLI HİZMETÇİLER	276
3.3. BERBERLER	281
3.4. HACAMATÇILAR	282

3.5. HAYVAN BAKICILARI	283
3.6. KAPI GÖREVLİLERİ - HÂCİPLER.....	285
3.7. KİŞİSEL HİZMETLİLER	287
3.8. ÖZEL MUHAFAZLARI.....	295
3.9. SIR ARKADAŞLARI.....	303
3.10. ŞÂİRLERİ - HATÎPLERİ.....	304

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÖREVLENDİRMELERLE VE SORUMLULARLA İLGİLİ KRİTERLER

4.1. EHLİYET VE LİYAKAT GÖZETME	306
4.2. EHİL KİŞİLER ARASINDA AYRIMCILIK YAPMAMA.....	307
4.3. İNSANLARI KENDİ SOSYAL ÇEVRELERİNDE DEĞERLENDİRME.....	308
4.4. İNSAN YETİŞTİRME	308
4.5. TECRÜBE VE KIDEME ÖNEM VERME.....	309
4.6. GÖNÜLLÜLERE GÖREV VERME	309
4.7. GÖREV DAĞILIMINDA İSTEKLİLERİ DEĞERLENDİRME.....	310
4.8. FİZİKSEL VE KİŞİSEL ÖZELLİKLER.....	311
4.9. EKİP OLARAK (TOPLU) GÖREVLENDİRME.....	311
4.10. İSTİŞAREYE DEĞER VERME.....	312
4.11. KADINLARA GÖREV VERME.....	313
4.12. KUR'A YÖNTEMİNİ KULLANMA	314
4.13. GÖREV VERMEME DURUMLARI	315
SONUÇ	316
KAYNAKÇA	320
EKLER	

KISALTMALAR

b.	Bin
bs.	Baskı
bt.	Binti
bkz.	Bakınız
çev.	Çeviren
H.z.	Hazreti
h.	Hicrî
m.	Milâdî
nşr.	Neşreden
ö.	Ölüm tarihi
s.	Sayfa
ss.	Sayfalar
trc.	Tercüme
thk.	Tahkik eden
vs.	ve saire
vb.	ve benzeri

EKLER LİSTESİ

- EK 1:** Görev ve Sorumluluk Verilen Sahabîlerin Genel Listesi ek s.1
- EK 2:** Birden Fazla Görev Alanların Görev Sayıları ve Yerleri.....ek s.26
- EK 3:** Komutanların Neseb, Yaş ve Ölüm Bilgileri.....ek s.43

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu, Problemi, Amacı ve Yöntemi

Hız. Peygamber'in hayatı ve dönemi ile ilgili yapılan tüm bilimsel çalışmalar; İslâm'ı ve onun getirdiği insan, toplum, devlet ve medeniyet modelini tüm gerçekliğiyle bilmemize ve anlamamıza yarayacaktır. Hız. Peygamber'in gerek şahsi hayatının gerekse kurduğu devlet anlayışının Müslümanlar için ilk örnekleri teşkil ediyor olması biz araştırmacılar için bu çalışmaları vazgeçilmez kılmaktadır.

Tez konumuz ile ilgili ilk kaynaklardan araştırmaya çıkmamıza sebep olan durumsa; Hız. Peygamber'in görevlendirmeleri ile ilgili tüm alanları kapsayıcı bir çalışmanın bulunmamasıdır. Sınırlı ve çok bilindik bazı alanlarla ilgili yapılmış çalışmalar bulunsada, tek bir görev alanı verisi ile görevlendirme konusunda bütüncül bir bakış ve sonuç değerlendirmesi yapmak elbette mümkün olmayacaktır. İslâmiyet'in ilk döneminde yönetsel, idari, dini, sosyal, ekonomik, askeri tüm alanlarla ilgili belirlenmiş görevlilerin toplu olarak görülmesi ve hangi ortak kriterlerin bu görevlendirmelerde kullanıldığı bilgisine ulaşılması bizi bu alanda çalışmaya yöneltmiştir. Ayrıca diğer önemli bir noktada; Hız. Peygamber'in bir lider olarak tesis ettiği yeni toplum ve devlet düzeninde ki ilk uygulamaların bu çalışmayla ortaya çıkartılmasıdır. Kur'ân'da belirlenmiş olan ehliyet, liyakat, sorumluluk bilinci, hesap verme gibi ilkelerin pratikte nasıl, kimlerle ve hangi ölçüde gerçekleştirildiğinin böylece görülebilmesidir.

Özel veya resmi tüm iş ve organizasyonların en önemli ayağı işleri yapacak kadrolardır. Ancak yönetimin doğru yerlere doğru kişileri istihdamı ile oluşturulmuş kadroların büyük başarılarından söz edebiliriz. Hız. Peygamber'in kendi döneminde kısa bir sürede gerçekleştirdiği büyük toplumsal ve idari (devlet) başarısının altında çoğunluğunu kendisinin yetiştirip vazifelendirdiği kişilerin ve oluşturduğu kadroların önemli bir payı vardır. Sağlam inançlara sahip bu kadrolar, elbette bir peygamberin tedrisatından (emir, teşvik, tavsiye ve bizzat yaparak öğrettikleri ile) geçmiştir. Çalışmamız işte bu önemli kişileri ve kadroları ortaya koyabilmeyi hedeflemiştir. Böyle önemli ve geniş bir konuyu ele alırken elbette birçok zorluklarla karşılaştık. İslam tarihinin en değerli ilk kaynakları bizim çalışma alanımızın temelini oluşturmuştur. Bazı kaynaklarda kişi isimlerinin biyografi (tabakât) kaynaklarından farklı yazılmış olması, birden fazla görevlendirmeler, bin civarındaki

görevlendirmenin tasnifindeki güçlükler gibi pek çok zorlukla karşılaştık. Çalışmamızı yaparken bilimsel değeri koruyabilmek ve hata ihtimallerini azaltabilmek her zaman ilk önceliğimiz olmuştur. Kişilerle ilgili farklı kaynaklardan görevlendirme bilgisini kontrol etmeye ve doğrulamaya gayret ettik. Tüm bölümler ve alanlarla ilgili araştırma ve çerçeve yazıları yazdık.

Tez konumun tespitinde ve ilerlediğim tüm aşamalardaki zorlu süreçlerde hep yanımda olan değerli danışman hocam sayın Prof. Dr. Rıza SAVAS'a minnet ve şükranlarımı sunmayı bir borç biliyorum. Tezimin izleme kurulumda, çalışma planı, içerik, öneri, görüş ve tavsiyeleri ile yardımlarını esirgemeyen değerli hocalarım sayın Doç. Dr. Tahsin KOÇYİĞİT ve sayın Prof. Dr. İbrahim EMİROĞLU'na teşekkürlerimi arz ediyorum. Çalışmamın başında beri maddi manevi desteğini her zaman yanımda gördüğüm sevgili eşim Şengül ŞAHİN'e de ayrıca şükranlarımı sunuyorum.

B. Kaynaklar ve Araştırmalar

Araştırmamıza öncelikli olarak İbn-i Hişâm'ın **es-Sîretü'n-Nebeviyye**'si¹, İbn Sa'd'ın **et-Tabakâtü'l-Kübrâ**'sı², el-Vâkidî'nin **el-Meğâzî**'si³, İbn İshâk'ın **Kitâbü's-Siyer ve'l-Megâzî**'si⁴ gibi İslâm tarihinin ilk dönem kaynaklarını tarama işlemi ile başladık. Elde ettiğimiz bin civarındaki görevlendirme verisini uygun bölümlere ve konularına göre tasnif ettik. Akabinde Huzâî'nin, Hz. Peygamber devrindeki görev, sanat ve meslekleri konu alana **Tahrîcü'd-Delâlat**⁵ (ayrıca bu eserden de istifade ettik) isimli eserini genişleterek yeni bir kitap yazan Kettânî'nin, **et-Terâtibu'l-İdâriyye**'sindeki⁶ bilgilerle elimizdeki verileri tarama ve karşılaştırma işlemine tabi tuttuk. Görevlendirilen kişilerle ilgili İbn Hacer'in **el-İsâbe fî**

¹ İbn Hişâm, Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyub el-Meâfirî (ö. 213/825), **es-Sîretü'n-Nebeviyye**, Mektebe ve Matbaa Mustafâ el-Halebî, 2. bs., Kahire 1955.

² İbn Sa'd, Ebu Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî (ö. 230/845), **et-Tabakâtü'l-Kübrâ**, Dâru'l-Sâdır, 1. bs., Beyrut 1968.

³ Vakidî, Ebû Muhammed b. Ömer b. Vakîd es-Sehmî (ö. 207/823), **el-Meğâzî**, Daru'l-Alemî, 3. bs., Beyrut 1989.

⁴ İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr el-Medenî (ö. 151/768), **Kitâbü's-Siyer ve'l-Megâzî**, Dâru'l-Fikr, 1. bs., Beyrut 1978.

⁵ Huzaî, Ebû'l-Hasan, Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Musa İbn Mes'ud (ö. 789/1387), **Tahrîcü'd-Delâleti's-Sem'iyye**, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut 1985.

⁶ Kettânî, Muhammed Abdülhay. **et-Terâtibü'l-idâriyye**, Dâru'l-Erkam, 2. bs., Beyrut 1962.

Temyîzi's-Sahâbe'si⁷, İbn Abdilber'in **el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb**'i⁸, İbnü'l-Esir'in **Üsdü'l-Gâbe'si**⁹, Halife b. Hayyât'ın **Tabakât-ü Halife b. Hayyat**'i¹⁰, Belâzurî'nin **Ensabü'l-Eşrâf**'i¹¹, İbn Mende'nin **Ma'rifetü's-Sahâbe'si**¹², İbn Hibban'ın **es-Sikat**'i¹³ gibi pek çok biyografî kaynağından faydalandık. Ayrıca, Amiri'nin **Behcetü'l-Mehâfil ve Buğyetü'l-Emâsil fî Telhî's-Siyer ve'l-Mu'cizât ve's-Şemâ'il**'inden¹⁴, El-Halebî'nin **Sîret-ül Halebiyye**'sinden¹⁵, İbn Abdî Rabbih'in **el-İkdü'l-Ferîd**'inden¹⁶, İbn Seyyidi'n-Nâs'ın **Uyûnü'l-Eser fî Funûni'l-Megâzî ve's-Şemâil ve's-Siyer**'inden¹⁷, İbn Şebbe'nin **Târîhu'l-Medîneti'l-Münevvere**'sinden¹⁸, Makrîzî'nin **el-Mevâ'iz ve'l-İ'tibâr bi-Zikri'l-Hıtat ve'l-Âsâri**'sinden¹⁹, Suyûtî'nin **Hüsnü'l-Muhâdara fî Târîhi Mısır ve'l-Kâhire**'sinden²⁰, Taberî'nin **Târîhu'r-Rusûl ve'l-Mülûk**'ünden²¹, İsfahânî'nin **el-Egânî**'sinden²² tezimizde faydalandık. Kur'ân-ı Kerîm âyet-i kerîmelerinden ayrıca

⁷ İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî (ö. 845/1442), **el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1994.

⁸ İbn Abdilber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh en-Nemerî el-Kurtubî (ö. 463/1070), **el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb**, Dâru'l-Cil, 1. bs., Beyrut, 1992.

⁹ İbnü'l-Esir, Ebu'l-Hasan Ali b. Ebi'l-Kerem el-Cezerî (ö. 630/1232), **Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1994.

¹⁰ Halife b. Hayyât, Ebu Amr b. Halife el-Basrî (ö. 240/854), **Tabakât-ü Halife b. Hayyat**, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1993.

¹¹ Belâzurî, Ahmed b. Yahya b. Cabir b. Davud (ö. 279/892), **Ensabü'l-Eşrâf**, Dâru'l-Fikr, 1. bs., Beyrut 1996.

¹² İbn Mende, Ebu Abdillâh Muhammed b. İshak (ö. 395/1004), **Ma'rifetü's-Sahâbe**, Matbûât Câmîati'l-İmrâti'l-Arabiyyeti'l-Müttahide, 1. bs., Abudabi, 2005.

¹³ İbn Hibban, Muhammed b. Hibban b. Ahmed b. Hibban, **es-Sikat**, Dairetü'l-Mearifi'l-İslamiyye, 1. bs., Haydarabad 1973.

¹⁴ Amiri, Ebû Zekerîyyâ İmâdüddîn Yahyâ b. Ebî Bekr el-Âmirî (ö. 893/1488), **Behcetü'l-Mehâfil ve Buğyetü'l-Emâsil fî Telhî's-Siyer ve'l-Mu'cizât ve's-Şemâ'il**, Dâru'l-Sâdır, Beyrut 2009.

¹⁵ Ali b. İbrahim b. Ahmed el-Halebi, **Sîret-ül Halebiyye**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2006.

¹⁶ İbn Abdî Rabbih, Şihâbuddin Ahmed b. Muhammed (ö. 328/939), **el-İkdü'l-Ferîd**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1982.

¹⁷ İbn Seyyidi'n-Nâs, Muhammed b. Muhammed el-Ya'murî (ö. 734/1333), **Uyûnü'l-Eser fî Funûni'l-Megâzî ve's-Şemâil ve's-Siyer**, Dâru'l-Kalem, 1. bs., Beyrut 1993.

¹⁸ İbn Şebbe, Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe en-Nümeyrî el-Basrî (ö. 262/876), **Târîhu'l-Medîneti'l-Münevvere**, Cidde 1978.

¹⁹ Makrîzî, Ebû Muhammed Takîyyüddîn Ahmed b. Alî b. Abdilkadir b. Muhammed el-Makrîzî (ö. 845/1442), **el-Mevâ'iz ve'l-İ'tibâr bi-Zikri'l-Hıtat ve'l-Âsâri**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1997.

²⁰ Suyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî (ö. 911/1505), **Hüsnü'l-Muhâdara fî Târîhi Mısır ve'l-Kâhire**, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabî, Kahire 1967.

²¹ Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî (ö. 310/923), **Târîhu'r-Rusûl ve'l-Mülûk**, Dâru't-Türâs, Beyrut 1967.

²² İsfahânî, Ali b. Hüseyin b. Muhammed Ebû'l-Ferec. (ö. 357/967), **el-Egânî**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1995.

Buhârî'nin **el-Câmiu's-Sahîh**'i²³, Aynî'nin **Umdetu'l-Kârî Şerhü Sahîhi'l-Buhârî**'si²⁴, Ebû Dâvûd'un **Süneni Ebî Dâvûd**'u²⁵, Ahmed b. Hanbel'in **el-Müsned**'i²⁶, Hâkim'in **el-Müstedrek ale's-Sahîhayn**'i²⁷, Müslim'in **Sahîhu Müslim**'i²⁸, Tirmizî'nin **el-Câmi'u'l-Kebîr**'i²⁹, İbn Mâce'nin **Sünen**'i³⁰, Nesâî'nin **es-Sünenü'l-Kübrâ**'sı³¹, Abdülrezzak'ın **el-Musannef**'i³², İbn Hacer'in **Fethu'l-Bârî Şerhü'l-Sahîhi'l-Buhârî**'si³³ gibi hadis kitaplarından yararlandık. **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi**'nin birçok maddesinden yararlandık ve bunlarla ilgili olarak dipnot gösterdik. Kelime anlamları ve kökenleriyle ilgili İbn Manzûr'un **Lisânü'l-Arab**³⁴ isimli eserini kullandık. Ayrıca Muhammed Hamidullah'ın **Hz. Peygamber'in Savaşları**³⁵ ve **İslâm Peygamberi**³⁶ kitaplarından, değerli tez hocam Rıza Savaş'ın, **İslâm'ın İlk Asrında Kadın**³⁷ adlı kitabından, Ziyaeddin Rayyis'in **İslâmda Siyasi Düşünce Tarihi**³⁸ ve Muhammed Mustafa El-A'zamî'nin **Studies in Early Hadith Literature**³⁹ ve **Hz. Peygamber'in Kâtipleri (Küttabü'n-Nebi)**⁴⁰ kitaplarından faydalandık.

²³ Buhârî, Muhammed b. İsmâil (ö. 256/870), **el-Câmiu's-Sahîh**, Dâru'r-Reyyân li't-Türâs, Kahire 1986.

²⁴ Aynî, Ebû Muhammed Bedreddin Mahmud b. Ahmed b. Mûsâ el-Hanefî (ö.855/1451), **Umdetu'l-Kârî Şerhü Sahîhi'l-Buhârî**, Dâru'l-Ahyai't-Terasil Arabiyye, Beyrut.

²⁵ Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as b. İshak (ö. 275/888), **Süneni Ebî Dâvûd**, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 2009.

²⁶ Ahmed b. Hanbel. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel (ö. 241/855), **el-Müsned**, Beyrut 2001.

²⁷ Hâkim, Muhammed b. Abdillâh en-Nîsâbü'rî (ö. 405/1014), **el-Müstedrek Ale's-Sahîhayn**, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1990.

²⁸ Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî (ö. 261/875), **Sahîhu Müslim**, Dâru İbni Hazm, Beyrût 2010.

²⁹ Tirmizî, Muhammed b. İsmâ b. Sevre (ö. 279/892), **el-Câmi'u'l-Kebîr**, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 1988.

³⁰ İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni (ö. 275/888), **Sünen**, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrût, 2013.

³¹ Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şu'ayb b. Ali (ö. 303/915), **es-Sünenü'l-Kübrâ**, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1991.

³² Abdülrezzak, Ebû Bekr Abdülrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi es-San'ânî el-Himyerî (ö. 211/827), **el-Musannef**, Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1982.

³³ İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer Ebu'l-Fadl el-Askalânî (ö. 852/1448), **Fethu'l-Bârî Şerhü'l-Sahîhi'l-Buhârî**, Dâru'l-Marife, Beyrut 1959.

³⁴ İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem b. Ali (ö. 711/1312), **Lisânü'l-Arab**, Dâr-u Sâdır, Beyrut 1993.

³⁵ Muhammed Hamidullah, **Hz. Peygamberin Savaşları**, Yağmur Yayınları, İstanbul 1991.

³⁶ Muhammed Hamidullah, **İslâm Peygamberi**, trc. Salih Tuğ, İrfan Yayımcılık, İstanbul 2003.

³⁷ Rıza Savaş, **İslâm'ın İlk Asrında Kadın**, Siyer Yayınları, 2020.

³⁸ Ziyaeddin Rayyis, **İslâmda Siyasi Düşünce Tarihi**, çev: Prof. Dr. İbrahim Sarıms, Nehir Yayınları, 1995.

³⁹ Muhammed Mustafa el-A'zamî, **Studies in Early Hadith Literature**, American Trust Publications, Indiana U.S. A, 1978.

⁴⁰ Muhammed Mustafa el-A'zamî, **Hz. Peygamberin Kâtipleri (Küttabü'n-Nebi)**, Erkam Yayınları, (trc. Durak Pasmaz), İstanbul 2017.

Bütün bunlara ilave olarak başta Siyer-i Nebî, İslam tarihi ve Hadis alanıyla ilgili pek çok tez çalışmalarına da başvurulmuştur. Örneğin Hadis anabilim dalında Rashadat Ahmadov tarafından hazırlanmış olan Hazret-i Peygamber'in İstihdâm Siyâseti adlı doktora tezi,⁴¹ başlığı itibarıyla bu çalışma ile benzerlik arz etmektedir. Rashadat'ın çalışması hadis anabilim dalında, öncelikle hadis ve ayrıca tarih kaynakları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yeri geldikçe ilgili çalışmadaki tespit ve değerlendirmelerden yararlanmakla birlikte, çalışmanın bizim tezimizden farklı olarak Hz. Peygamber dönemindeki meslekler ile bunlara yönelik istihdam yöntem ve ilkelerini esas aldığını görmekteyiz.

Elinizdeki çalışmamız ise, Hz. Peygamber tarafından görevlendirilen kişiler üzerine odaklanmış ve ayrıca görevlendirme kriterlerini konu almıştır. Örneğin, ilgili çalışmanın birinci bölümü olan, câhiliye dönemi hicâz bölgesinde istihdâm alanları ve meslekleri konusu bizim çalışma alanımızın tamamen dışındadır. İkinci bölümde yer alan Hz. Peygamber'in istihdâm alanları olarak eğitim-öğretim, sikâye, hicâbe, rifâde, hac emirliği, zekât (vergi) memurluğu, muhtesiplik, nakîblik, vâililik, istihlâf, ordu, seriyye ve bölük komutanlıkları gibi belli başlı çok bilindik alanlara yer verilmiştir. İkinci bölümde yer verilen ticâret, zanâat, zirâat, hayvancılık meslek alanları ile son bölümde yer alan bedensel-zihinsel engelliler, yerli imalat gibi kısımlarsa yine bizim çalışma alanımızla örtüşmemektedir. Ayrıca belirli meslekler işlenirken sınırlı sayıda isimler verilip kişiler üzerine yoğunlaşmadan istihdam alanları ile Hz. Peygamberin istihdam politikaları üzerine çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Bizim araştırmamız ise, yetmiş iki alt başlık altında, dokuz yüz yetmiş dokuz kişinin, ne zaman, hangi şartlarda ve kaç farklı görevde vazifelendirildiğini ortaya koymaktadır. Çalışmamız, ilgili tez'deki gibi bu dönemdeki meslek ve sanatları değil; Hz. Peygamber'in görev ve sorumluluk verdiği tüm kişileri ve bunlar için kullandığı kriterleri üzerine olmuştur. Hz. Peygamber'in resmi veya özel, kısa veya uzun süreli olan tüm görevlendirmelerine yer verdik. Mesleki olmayan özel görevler veya dönemsel nitelikte ve ihtiyaç dâhilinde tevdi edilen görevlendirmelere de bu kapsamda yer almıştır. Ayrıca bizim araştırmamız diğer çalışmadan farklı olarak

⁴¹ Rashadat Ahmadov, **Hazret-i Peygamber'in İstihdâm Siyâseti**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012.

sadece idari, dini, askeri vb. alanları değil, aynı zamanda ayrı bir bölümde Hz. Peygamber'in özel hizmetleri ilgili kişileri ve hizmetleride kapsamaktadır.

İgili tezin üçüncü ve son bölümü olan istihdam ilkeleri bulguları ile bizim tezimizin dördüncü bölümü olan görevlendirme ve sorumlularla ilgili kriterler bölümünün bulguları arasında insan istihdamında islamın genel kaideleri (ehliyet, liyakat, istişare gibi) konularında ortak tespitlere rastlandığımızı söyleyebiliriz.

Tez çalışmamızda tespit ettiğimiz tüm görevlendirmelerle ilgili listeyi **Ek 1** dosyası olarak tez sonuna ekledik. Ayrıca bu görevlendirmelerde tespit ettiğimiz dokuz yüz yetmiş dokuz farklı vazifede birden fazla görevlendirmeleri içeren listemizi de **Ek 2** dosyası olarak tez sonuna yerleştirdik. Yine Komutanların nesep, yaş ve ölüm bilgilerini içeren listemiz **Ek 3** dosyası olarak tez sonunda yer almıştır.

Kaynak eserlerin tarama, karşılaştırma, tasnif ve kontrol işlemlerinden sonra güncel akademik verilerde taranarak çalışmamızı dört bölüm ve yetmiş iki alt başlık halinde tamamladık. Bu arada birden fazla görev verilen kişilere ait biyografilerde tekrardan kaçınmak için kişinin sadece ilk görevlendirme yerinde biyografisine yer vermeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YÖNETİM İLE İLGİLİ GÖREVLENDİRMELER

Yönetim, bir kuruluş veya insan gücünün, kuralları belirlenmiş birtakım araçlarla (organizasyon, koordinasyon, istihdam, planlama, sorumluluk ve yetki dağılımları, kontrol, performans, uzmanlık vb.) planlı sevk ve idaresidir. Doğru yönetimle, isabetli insan istihdamı ve ekip çalışması sonucunda kurumsal yapılar (şirketler, devletler) meydana gelmektedir

Hız. Peygamber'in dini tebliğ vazifesi ile birlikte tesis ettiği İslâm devletinin yönetim anlayışında kullandığı yöntemler, vazifelendirdiği kişiler ve bunlarla ilgili belirlediği ilkeler; İslâm devlet ve medeniyet anlayışı olarak bin dört yüz yıldır varlığını devam ettirmektedir.

Hız. Peygamber'in görev verdiği kişiler için bizzat kendisi örnek olmuştur. Öncelikli görevi tebliğ olsa da; O, bir yönetici, bir kumandan, bir muallim, bir kadı, bir pazar denetçisi, hatta bir hendek kazıcısı olmuştur. Ayrıca görevlendirmelerinde tecrübeli eski görevlilerden yararlandığına ve insanlar arasında ayrımcılık yapmayıp liyakati öncelediğine şahit olmaktayız.

Ağırlıklı ilk dönem kaynakların taranmasıyla; yönetimle ilgili görevlendirmeler başlığı altında otuz sekiz alt başlık içinde yedi yüz otuz iki görevlendirme tespit ettik. Kaynaklarda; elçiler, sancaktarlar gibi bilindik görevler dışında put yıkma, kuyu açma, mübarezeci gibi farklı görevlendirmelere rastlayıp çalışmamızda yer verdik. Ayrıca büyük topluluklar ile ilgili görevlendirmeler veya hiçbir gruba girmeyen özel görevlendirmeler de çalışmamızda yer aldı.

Hız. Peygamber'in tespit ettiğimiz görevlendirmelerinde isabetli kararlar verdiğini görüyoruz. Buradan, onun insanları iyi tanıdığını; beceri, kabiliyet ve potansiyellerini en iyi şekilde değerlendirdiğini ve böylece iyi bir yönetim anlayışıyla sağlam temeller üzerine İslâm devletini inşa ettiğini görmekteyiz.

1.1. ASAYİŞ GÖREVLİLERİ (ŞEHİR MUHAFAZLARI)

Câhiliye döneminde Mekke, Medine gibi şehirlerde polislik (şurta), bekçilik (ases), muhafızlık (hares) gibi meslek grupları ve teşkilatları mevcut değildi.⁴² Güvenlikle ilgili uygulamaların en çok kullanılabildiği, kabile mensupları arasında diğer kabilelere veya kişilere karşı bir dayanışma uygulamasıydı.⁴³ İkincisi, haram aylarda savaşıma yasağı uygulaması,⁴⁴ üçüncüsü “Civâr”⁴⁵, “Emân”⁴⁶ gibi, bir kişi ya da kabilenin kendilerine sığınan kişiye himaye hakkı vermesiydi. Ayrıca “Hilf”⁴⁷ gibi kabilelerin veya kişilerin karşılıklı yardımlaşma, dayanışma ve himaye amacıyla yaptıkları ittifaklar ve antlaşmalar mevcuttu. Nitekim Hz. Peygamber de nübüvvetten önce böyle bir “Hilfü’l-Füdûl”⁴⁸ dayanışması içinde yer almıştı.

Hz. Peygamber, İslâm’ın Medine döneminde yeni denilebilecek bir uygulama ile (yaş vs. sebeplerle), savaşta geride kalanları vazifelendirip, şehri savunma gibi önemli bir görevi onlara vermiştir. Zira bu uygulama sonraki dönemlerde polislik (şurta), bekçilik (ases), muhafızlık (hares) gibi güvenlikle ilgili teşkilatların temellerini oluşturmuştur.

1.1.1. Arâbe b. Evs

Allah Rasûlü ona, Medine’de şehir bekçiliği (Uhud savaşı için yaşı küçük görülerek geri çevrilmişti)⁴⁹ görevini verdi.⁵⁰

Arabe b. Evs b. Kayzi b. Amr b. Zeyd b. Cüşem b. Hârise b. el-Haris.⁵¹ Onun babası Evs b. Kayzi ile kardeşleri Abdullah ve Kibase Uhud’a katılmışlardı. Arâbe,

⁴² M. Hanefî Palabıyık, **İslâm’ın İlk Yıllarında Emniyet ve Asayiş İşleri**, İstem, Yıl:3, Sayı:6, 2005, ss. 147,175.

⁴³ İbn Sa’d, I, 69-70.

⁴⁴ İbn Sa’d, I, s. 128.

⁴⁵ Kelimenin kökeni ile ilgili bkz. İbn Manzûr, IV, s.154; Ahmet Önkal, Civâr, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 8, ss. 34,35.

⁴⁶ Çelmeli Memduh, **Hz. Muhammed Döneminde “Emân”**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2013. Nebi Bozkurt, Emân, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 11, ss. 79-81.

⁴⁷ İbn Manzûr IX, s.55; Nadir Özkuyumcu, Hilf, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 18, ss. 29,30.

⁴⁸ İbn Sa’d, I, s. 128.

⁴⁹ İbnü’l-Esir, Ebu’l-Hasan Ali b. Ebi’l-Kerem el-Cezerî (ö. 630/1232), **Üsdü’l-Gâbe fî Ma’rifeti’s-Sahâbe**, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1994, IV, s. 18.

⁵⁰ İbn Hacer, I, s. 293; Kettânî, I, s. 288.

Uhud savaşı için yaşı küçük görülerek geri çevrilmişti. Hendek Gazvesi'nde ise savaşa katılması uygun görülüp izin verilmiştir.⁵²

1.1.2. Bilâl b. el-Hâris el-Müzenî

Hz. Peygamber, Müreysîye⁵³ dönüşü en-Nakî bölgesinin (yer, alan) korunması görevini ona verdi.⁵⁴

Bilâl b. el-Hâris b. Asım b. Said b. Kurre el-Müzeni. Künyesi Ebu Abdurrahman'dır. Fetih'te Müzeyne'nin üç sancaktarından biriydi. Muaviye zamanında vefat ett.⁵⁵

1.1.3. Evs b. Sâbit

Allah Rasûlü ona, Medine'de şehir bekçiliği (Uhud savaşı için yaşı küçük görülerek geri çevrilmişti) görevini verdi.⁵⁶

Evs b. Sâbit b. el-Münzir b. Haram b. Amr b. Zeydümenat b. Adi b. Amr b. Malik b. en-Neccar'dır.⁵⁷ Evs, şâir Hassan b. Sâbit'in kardeşidir. İkinci Akabe Biat'ına ensar'dan yetmiş kişi ile beraber o'da katılmıştı. Uhud savaşında şehit olduğu veya Osman b. Affân'ın hilafeti döneminde öldüğü rivayet edilmiştir.⁵⁸

1.1.4. Râfi' b. Hadîc

Rasûlullah ona, Medine'de şehir bekçiliği (Uhud savaşı için yaşı küçük görülerek geri çevrilmişti) görevini verdi.⁵⁹

⁵¹ İbn Abdilber, III, s. 1238.

⁵² İbnü'l-Esir, IV, s. 18.

⁵³ Hendek Gazvesi öncesinde Benî Mustalik Kabilesi reisi Hâris b. Ebû Dırâr, Müslümanlar aleyhine asker toplamak için Müreysî suyu kenarında karargâh kurmuştu. Hz. Peygamber'de bu sebeple onlar üzerine bir sefer düzenlemiştir (27 Aralık 626).

⁵⁴ Vâkıdî, II, s. 425.

⁵⁵ İbn Abdilber, I, s. 183.

⁵⁶ İbn Hacer, I, s. 293; Kettânî, I, s. 288.

⁵⁷ İbn Abdilber, I, s. 117.

⁵⁸ İbn Sa'd, III, s. 503.

⁵⁹ İbn Hacer, I, s. 293; Kettânî, I, s. 288.

Onun annesi Halîme bint Mes'ûd b. Sinân'dır.⁶⁰ Gazvesi'ne yaşı küçük olduğu için kabul edilmemişti. Rasûlullah, ile Uhud Gazvesine çıktı ve orada yaralandı. Akabinde diğer bütün gazvelere iştirak etti.⁶¹

1.2. ASKERLER

Câhiliye döneminde Mekke'de, merkezi düzenli bir ordu ve askeri sınıf mevcut değildi.⁶² Bu sebeple, ticaretlerinin güvenliğini sağlamak ve savaş durumlarında düşmanlarına karşı koyabilmek için kabileler arasında görev paylaşımları yapmışlardı. Kıyade (Kumandanlık), Kubbe (savaş durumu ihtiyat akçesi ve malzemeleri) ve Einne (savaş durumu atlı süvari), Liva (Ordu sancağı) gibi vazifeleri kendi aralarında kabilelere paylaştırmışlardı.⁶³

İslâmiyet'in Medine döneminde, idari ve askeri alanda yeni bir yapılanma söz konusu idi. Fakat bu yapıda henüz tam anlamıyla rütbeli-rütbesiz askeri sınıftan bahsedemeyiz. Zira bir seriyyede komutan olan kişi, diğer bir seriyyede yine asker olabiliyordu. Örneğin, Mûte savaşında Halid b. Velid önceden belirlenmiş olan sıralı komutanlar arasında değildi.⁶⁴ Savaşa bir er olarak başlamış, bir kumandan olarak tamamlamıştı. Bir delikanlı olan Üsame'nin ordusunda, daha önce birçok savaşa kumandan olarak katılmış ashâbın önde gelenleri vardı.⁶⁵ Hz. Peygamber'in komutan olarak görev verdiği birçok ashâbının savaşlarda rütbesiz asker olarak görev aldığını görebiliyoruz. Örneğin: Abbâd b. Bîşr, Muhammed b. Mesleme, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Sa'd b. Ubâde, Zeyd b. Hârise (el-Hib), Mersed b. Ebû Mersed, Ebû Katâde, Ukkâşe b. Mihsan, Âsım b. Sâbit b. Ebû'l-Aklah, Mikdâd b. Amr gibi komutanların seriyyeler de asker olarak görev aldıklarını görüyoruz.

Sağlıklı ve yetişkin her erkek Müslüman'ın bir gazve-seriyye durumunda her türlü askeri hizmete hazır olduğu bir yapı mevcuttu. Bedir'e katılan asker sayısı 313-

⁶⁰ İbn Abdilber, II, s. 479.

⁶¹ İbnü'l-Esir, II, s. 232.

⁶² Mustafa Ağırman, **Hız. Peygamberin Savaş Stratejisi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1992.

⁶³ Adem Apak, **İslâm Öncesi Dönemde Mekke İdare Sistemi ve Siyasetinin Oluşumu**, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Cilt: 10, Sayı: 1, 2001 ss. 177-194.

⁶⁴ İbn Sa'd, II, s. 129.

⁶⁵ İbn Sa'd, II, s. 249.

315⁶⁶ ve Uhud'a katılan asker sayısı 700⁶⁷ olduğu ve düşmanlarına göre savaşta asker sayılarının üçte bir oranında⁶⁸ olduğu düşünüldüğünde, her bir Müslüman'ın neden savaş için vazgeçilmez olduğu anlaşılır.

Hız. Peygamber'in hazırlattığı askerî birlikler için gönüllülük ve zorunluluk esaslarının birlikte kullandığı bir sistemden bahsedebiliriz. Çıkılacak her askeri sefer öncesi açılan bir kayıt kütüğüne, iştirak etmek isteyenler isimlerini yazdırmışlardır. Medine'deki ilk askerî seferlerin savaşçıları Mekkeli muhacirlerdi. Sonrasında Medineli Müslümanlar olan ensârın da katılımıyla gücü yeten Müslümanların hepsi savaş için hazır asker kabul edilmiştir. Medine dışındaki kabilelerden gerekli durumlarda bir davetçi yardımıyla savaşa iştirakleri istenilirdi. Askere alınacaklarda: Müslüman olmak, ergenlik çağına ulaşmış olmak, akıl ve beden sağlığı yerinde olmak, hasta ve sakat olmamak, cesaretli ve atılgan olmak, savaş aletlerini kullanabiliyor olmak gibi genel şartların arandığı söylenebilir.⁶⁹

Hız. Peygamber, bazı kişilerin yaşının küçük olması, ailesi veya kardeşlerine başka bakacak kimsesinin olmaması, kişinin kendisinin yahut yakınının hasta olması, Hız. Peygamber'in o kişiyi başka bir işle görevlendirmesi gibi sebeplerden ötürü seferlere katılamamasını uygun görmüştür.

Ayrıca M. Hamidullah, ani maksatlarla gelişen seriyyeler için, ilim tahsili maksadıyla Mescid'un-Nebî'nin içinde ikamet eden Suffa ehlinin Hız. Peygamber için güvenilir bir askeri kaynak olduğunu ifade etmiştir.⁷⁰

Burada savaşlarda isimlerini tespit ettiklerimiz dışında, çalışmamızdaki tüm kişilerin gazve ve seriyyelere katılma bilgileri biyografilerinde ayrıca verilmiştir.

1.2.1. Abbâd b. Bişr

Kurtâ Gazvesi'nde (h. 55. ay), Benî Bekir b. Kilâb Kabilesi üzerine gönderilen askerlerden birisiydi.⁷¹

⁶⁶ İbn Sa'd, II, s. 20.

⁶⁷ İbn Sa'd, II, s. 39.

⁶⁸ İbn Sa'd, II, s. 21.

⁶⁹ Mustafa Zeki Terzi, **Hız. Peygamber Döneminde Askerî Teşkilât**, Diyanet İlmi Dergi, Cilt: 39, Sayı:3, 2003, s. 7.

⁷⁰ Muhammed Hamidullah, **Hız. Peygamberin Savaşları**, s. 94.

⁷¹ el-Vâkıdî, II, s. 534.

Medineli olup Eşhel oğullarındandır. Mus'âb b. Umeyr'in vesilesi ile Müslüman olmuştu.⁷² Hz. Âişe, ensâr arasından en faziletli üç kişiyi sayarken onun ismini de zikretmiştir.⁷³ Bedir ve Uhud savaşları ile diğer tüm gazvelere katılmıştır. Yahudi Kâ'b b. Eşref'i öldürenler arasında bulundu. Hz. Peygamber, Kureyş'in durumunu öğrenmek için yirmi kişilik öncü süvari birliği göndermişti ve içlerinde Abbâd'da vardı. Ayrıca, Hz. Peygamber onu Müzeyne ve Süleym oğullarının zekâtlarını toplaması için görevlendirdi. Yemâme savaşında şehit oldu.⁷⁴

1.2.2. Abdullah b. Amr el-Müzenî

Kürz b. Câbir Seriyyesi'nde (h. 6), Hz. Peygamber'in deve çobanı Yesâr'ı öldürenler üzerine gönderilen askeri birlikte yer aldı.⁷⁵

Ona, Ebû Bekir b. Abdullah denir. Hz. Peygamber'in ashâbındandır. Sonraki dönemde Basra'ya yerleşmiştir. Onun oğlu Alkame b. Abdullah el-Müzeni, babası Abdullah'ın Hz. Peygamber'in ashâbından dört kişinin cenazesini yıkadığını (gasl) ifade etmiştir.⁷⁶

1.2.3. Abdullah b. Bedr

Kürz b. Câbir Seriyyesi'nde (h. 6), Hz. Peygamber'in deve çobanı Yesâr'ı öldürenler üzerine gönderilen askeri birlikte yer aldı.⁷⁷

Abdullah b. Bedr b. Zeyd b. Mu'aviye b. Hassan b. Es'ad b. Veda'a b. Mebzul b. Adi b. Ganm b. er-Rube'a b. Rişdan b. Kays b. Cüheyne. Kürz b. Cabir el-Fihri seriyyesine katılmıştır.⁷⁸ Mekke'nin fethinde, Cüheyne'nin dört sancağından birisini o taşıyordu.⁷⁹ Mu'aviye b. Ebû Süfyan dönemine kadar yaşamıştır.⁸⁰

⁷² İbn Abdilber, II, s. 801.

⁷³ İbnü'l-Esir, III, s. 149.

⁷⁴ İbn Sa'd, III, 440; Raşit Küçük, Abbâd b. Bışr, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 1, s. 12.

⁷⁵ el-Vâkıdî, II, s. 569.

⁷⁶ İbn Sa'd, VII, s. 31.

⁷⁷ el-Vâkıdî, II, s. 569.

⁷⁸ İbn Sa'd, IV, s. 346.

⁷⁹ İbn Abdilber, III, s. 871.

⁸⁰ İbnü'l-Esir, III, s. 183.

1.2.4. Abdullah b. Târik

Huzeyme'nin Adel ve el-Kâre boyu, İslâm'ı öğrenmek için talep ettikleri bir grup Müslümanı er-Recî (h. 4) denilen bölgede Lihyân oğulları ile birlikte tuzağa düşürmüşlerdi. O, tuzak kuranlarla savaşarak şehit olan Müslümanlardan birisiydi.⁸¹

Abdullah b. Târik b. Amr b. Malik b. Teym b. Şu'be b. Sa'dullah b. Feran b. Beli b. Amr b. el-Haf b. Kuda'a. Bedir ve Uhud gazvelerine katılmıştır. er-Reci Gazvesi'nde yakalanıp şehit edilmiştir.⁸²

1.2.5. Abdullah b. Üneys

Hayber civarına gönderilen Useyr b. Zârim Seriiyye'sinde (h. 6) askerdi.⁸³

Abdullah b. Üneys b. Es'ad b. Haram b. Habib b. Malik b. Ganm b. Ka'b b. Teym b. Nüfese b. İyas b. Yebu b. el-Berk b. Vebere.⁸⁴ Akabe Biat'ına katılmıştır. Rasûlullah onu, Halid b. Nübeyh el-Anzi'nin öldürmesini için bir seriiyye'ye göndermişti. Selime oğullarına ait putları kıranlar içinde yer almıştır.⁸⁵

1.2.6. Abdullah b. Mâlik el-Absî

Rasûlullah, Benî Abs Kabilesinden dokuz kişiyi Kureyş'e ait bir kervanın üzerine (h. 3-4) seriiyye'ye gönderdi.⁸⁶

Abdullah b. Mâlik el-Mü'temm el-Absî. Rasûlullah'a, Abs Kabilesinden gelen dokuz kişiden birisiydi. Rasûlullah ona beyaz bir sancak vermişti.⁸⁷

⁸¹ İbn Sa'd, III, s. 55.

⁸² İbn Sa'd, III, s. 454.

⁸³ el-Vâkıdî, II, s. 567.

⁸⁴ Halife b. Hayyât, Ebu Amr b. Halife el-Basrî (ö. 240/854), **Tabakât-ü Halife b. Hayyat**, thk. Süheyl Zekkâr, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1993, I, s. 198.

⁸⁵ İbn Hacer, IV, s. 15.

⁸⁶ İbn Sa'd, I, s. 290.

⁸⁷ İbn Hacer, IV, s. 191.

1.2.7. Âmir b. Rebî'a

Hudeybiye'ye çıkıldığında (h. 6) 20 kişilik gözcü süvari birliğinin askeri idi.⁸⁸

Amr b. As'ın komutasındaki Zâtü's-Selâsil Seriyyesi'nde (h. 8) 300 kişilik askeri birliğin içerisindeydi.⁸⁹

Âmir b. Rebî'a b. Malik b. Amir b. Rebî'a b. Huceyr b. Selaman b. Malik b. Rebî'a b. Rüfeyde b. Anz b. Vail b. Kasıt b. Hinc b. Efsa b. Du'ma b. Cüdeyle b. Esed b. Rebî'a b. Nizar b. Ma'ad b. Adnan. O, ilk Müslümanlardandı. Amir b. Rebî'a, Habeşistan hicret edenler arasındadır. Rasûlullah ile beraber; Bedir ve sonraki diğer tüm savaşlara katıldı.⁹⁰

1.2.8. Âsım b. Sâbit b. Ebü'l-Aklah

Uhud Gazvesi'nde (h. 3), Rasûlullah'ın okçu birliği içinde görevliydi.⁹¹

Huzeyme'nin Adel ve el-Kâre boyu, İslâm'ı öğrenmek için talep ettikleri bir grup Müslümanı er-Recî (h. 4) denilen bölgede Lihyân oğulları ile birlikte tuzağa düşürmüşlerdi. O, tuzak kuranlarla savaşarak şehit olan Müslümanlardan birisiydi.⁹²

Ebü'l-Aklah'ın adı Kays b. İsmet b. Nu'mân b. Mâlik b. Ümeyye b. Dubey. Bedir Gazvesine katıldı. Hz. Peygamber onu bir müfrezenin başında göndermişti.⁹³ Rasûlullah'ın okçuları arasındadır. Uhud'a katılmıştır. Lihyân oğulları'ndan bir grup Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek onlara Kur'an'ı ve İslâm'ı öğretecek insanlar göndermesini istemişlerdi. Hz. Peygamber'de Âsım'ı ve ashâbından bir grubu onlarla beraber göndermişti.⁹⁴ Müşrikler yolda onları tuzağa düşürüp Reci suyu yakınlarında şehit etmişlerdi.⁹⁵

⁸⁸ el-Vâkıdî, II, s. 573.

⁸⁹ el-Vâkıdî, II, s. 770.

⁹⁰ İbn Sa'd, III, s. 386.

⁹¹ el-Vâkıdî, I, s. 243.

⁹² İbn Sa'd, II, s. 55.

⁹³ İbn Hacer, III, s. 460.

⁹⁴ İbn Sa'd, III, s. 462.

⁹⁵ İbn Abdilber, II, s. 779.

1.2.9. Asyad b. Seleme b. Kurt

Dahhak b. Süfyan el-Kilâbi'nin (h. 9) Benî Kilab Seriiyesi'nde askerdi.⁹⁶

1.2.10. Bilâl b. el-Hâris el-Müzenî

Kürz b. Câbir Seriiyesi'nde (h.6), Hz. Peygamber'in deve çobanı Yesâr'ı öldürenler üzerine gönderilen askeri birlikte yer aldı.⁹⁷

1.2.11. Bişr b. el-Berâ b. Ma'rûr

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Rasûlullah'ın okçu birliği içinde görevliydi.⁹⁸

Bişr b. el-Bera b. Ma'rur b. Sahr b. Hansa b. Sinan b. Ubeyd.⁹⁹ İkinci Akabe Biat'ında bulundu. Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına katıldı.¹⁰⁰ Rasûlullah'ın okçularındandı. Hudeybiye musalahasında yer aldı.¹⁰¹

1.2.12. Bişr b. el-Hâris b. Ubade

Allah Rasûlü, Benî Abs Kabilesinden dokuz kişiyi Kureyş'e ait bir kervanın üzerine (h. 3-4) seriiye'ye gönderdi.¹⁰²

Bişr b. el-Haris Ubade b. Seri b. Becad b. Abd b. Malik b. Galib b. Kutay'a b. Abs. Hz. Peygamber'e Abs Kabilesinden gelen dokuz kişilik heyetin içinde yer almıştır.¹⁰³

⁹⁶ İbn Sa'd, II, s. 162.

⁹⁷ el-Vâkıdî, II, s. 569.

⁹⁸ el-Vâkıdî, I, s. 243.

⁹⁹ İbn Hibban, III, s. 30.

¹⁰⁰ İbn Abdilber, I, s. 167.

¹⁰¹ İbn Sa'd, III, s. 570.

¹⁰² İbn Sa'd, I, s. 290.

¹⁰³ İbn Hacer, I, s. 427.

1.2.13. Büreyde b. Husayb

Kürz b. Câbir Seriyyesi'nde (h.6), Hz. Peygamber'in deve çobanı Yesâr'ı öldürenler üzerine gönderilen askeri birlikte yer aldı.¹⁰⁴

Büreyde b. el-Husayb b. Abdullah b. el-Haris b. el-A'rec b. Sa'd b. Rezah b. Adiy b. Sehme b. Mazin b. el-Haris b. Selaman b. Eslem b. Efsa el-Eslemî.¹⁰⁵ Rasûlullah Büreyde'yi el-Müreysi esirlerinden sorumlu kıldı. Mekke'nin fethinde Rasûlullah'ın takdir ettiği bir sancağı Büreyde b. el-Husayb taşıyordu. Ayrıca onu, Eslem ve Gıfar'ın zekâtlarını toplaması için görevlendirdi. Tebük Gazvesi'nde onu Eslem Kabilesini savaşa davet etmek için gönderdi. Yezid b. Mu'aviye'nin döneminde Merv'de öldü.¹⁰⁶

1.2.14. Câbir b. Abdullah

Uhud Gazvesi akabinde müşrikleri takip amacıyla yapılan Hamrâu'l-Esed Gazvesine (h. 3) çıkması için ona izin verdi.¹⁰⁷

Cabir b. Abdullah b. Amr b. Haram b. Ka'b b. Ganem b. Ka'b b. Seleme el-Ensârî es-Selemî. Ebû Abdullah olarak künyelenirdi. Akabe Biat'ına katılanların içerisinde en küçük yaşı olan oydu. Bedir ve Uhud savaşında babası onu kardeşlerine bakması için evde bırakmıştı. Hamrâu'l-Esed Gazvesi ve sonrasındaki tüm savaşlara Rasûlullah ile beraber iştirak etti.¹⁰⁸

1.2.15. Cî'âl (Cu'âl) b. Sürâka

Kürz b. Câbir Seriyyesi'nde (h.6), Hz. Peygamber'in deve çobanı Yesâr'ı öldürenler üzerine gönderilen askeri birlikte yer aldı.¹⁰⁹

Cü'âl b. Sürâka ed-Damrî veya el-Gıfârî veya es-Sa'lebî. Beni Mustalik seferinde onu şehirde yerine bırakmıştı.¹¹⁰ Rasûlullah ile beraber Uhud'a, el-

¹⁰⁴ el-Vâkıdî, II, s. 569.

¹⁰⁵ İbn Hacer, I, s. 418

¹⁰⁶ İbn Sa'd, IV, s. 241

¹⁰⁷ İbn Hişâm, II, s. 101

¹⁰⁸ İbn Hacer, I, s. 546

¹⁰⁹ el-Vâkıdî, II, s. 569.

Müreysiye'ye ve diğer seferlerin hepsine katıldı. Onu, Zatürrika Gazvesi'nde müjdecî olarak Medine'ye gönderdi.¹¹¹

1.2.16. Cündeb b. Mekîs

Kürz b. Câbir Seriiyesi'nde (h.6), Hz. Peygamber'in deve çobanı Yesâr'ı öldürenler üzerine gönderilen askeri birlikte yer aldı.¹¹²

Cündüb b. Mekîs Amr b. Cerad b. Yebu' b. Tahil b. Adiy b. Rib'a b. Rişdan el-Cühenî.Onu cüheyne zekâtları için göndermişti.¹¹³ Rıdvan Biat'ında ve Kürz b. Cabir el-Fihri Seriiyesi'nde bulunmuştur. Rasûlullah Mekke'nin fethine çıkarken, Mekis'in oğulları Râfî ve Cündeb'i Cüheyne Kabilesine Ramazan'da Mekke'de bulunmalarını bildirmesi için gönderdi.¹¹⁴

1.2.17. Dihye b. Halîfe el-Kelbî

Dihye, Kayser'in yanından elçilik görevi dönüşü Cüzâm halkınca saldırıya uğradı. Rasûlullah bu sebeple onu Zeyd b. Hârîse komutasındaki el-Hismâ Seriiyesi'nde (h. 6) bu mütecaviz topluluğun üzerine geri gönderdi.¹¹⁵

Dihye b. Halife b. Ferve b. Fedale b. Zeyd b. İmrûlkays b. el-Hazrec. Bedir'e katılmadı fakat sonraki tüm seferlere iştirak etti.¹¹⁶ Cibril'e çok benzeyen bir kişiydi.¹¹⁷ Rasûlullah onu, İslâm'a davet mektubu ile Kayser'e gönderdi.¹¹⁸

1.2.18. Ebû Abs b. Cebr

Muhammed b. Mesleme'nin Zü'l-Kassa'da bulunan Benî Sa'lebe ve Uvâl Kabilelerine gönderilen (h. 6) 10 kişilik Seriiyesi'nde bulunan askerlerden biriydi.¹¹⁹

¹¹⁰ İbn Hacer, I, s. 587.

¹¹¹ İbn Sa'd, IV, s. 245.

¹¹² el-Vâkıdî, II, s. 569.

¹¹³ İbn Hacer, I, s. 617.

¹¹⁴ İbn Sa'd, IV, s. 346.

¹¹⁵ el-Vâkıdî, II, s. 557.

¹¹⁶ İbn Hacer, II, s. 322.

¹¹⁷ İbn Mende, I, s. 549

¹¹⁸ İbn Abdilber, II, s. 461.

¹¹⁹ el-Vâkıdî, II, s. 551.

Ebû Abs b. Cebr b. Amr b. Cüşem b. Hârise.¹²⁰ Ebû Abs ile Ebû Bürde, Benî Hârise'nin putlarını kırmışlardı. Ka'b b. el-Eşref'i öldürenler arasında o'da vardı.¹²¹ Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm savaflara Rasûlullah ile birlikte katılmıştır. Ebû Abs, İslâm dönemi öncesinde de okuma yazma biliyordu. Hicretin 34. yılında ölmüştür.¹²²

1.2.19. Ebû Ayyâş ez-Zürakî

Hudeybiye'ye çıkıldığında (h. 6) 20 kişilik gözcü süvari birliğinin askeri idi.¹²³ Sa'd b. Zeyd komutasındaki Zikarad Gazâsında (Gâbe Gazvesi (h. 6)) düşmanı takip için gönderilen birlikteydi.¹²⁴

Ubeyd b. Mu'aviye b. es-Samit b. Zeyd b. Halde b. Amir b. Züreyk. Muaviye zamanına kadar yaşadı¹²⁵

1.2.20. Ebû Bürde b. Niyâr

Muhammed b. Mesleme'nin, Zü'l-Kassa'da bulunan Benî Sa'lebe ve Uvâl Kabilelerine gönderilen (h. 6) 10 kişilik Seriyyesi'nde bulunan askerlerinden biriydi.¹²⁶

Ebû Bürde b. Niyar b. Amr b. Ubeyd b. Kilab b. Dühman b. Ganm b. Zühl b. Hümeym b. Zühl b. Beli b. Amr b. el-Haf b. Kuda'a.¹²⁷ Onun adı Hani'dir. Akabe Biat'ında bulunmuştur. Uhud ve Hendek olmak üzere diğer savaflara katılmıştır.¹²⁸ Mekke'nin fethinde Hârise oğulları'nın bayrağını o, taşıyordu. Mu'aviye'nin hilafeti devrinde vefât etti.¹²⁹

¹²⁰ İbnü'l-Esir, VI, s. 198.

¹²¹ İbn Hacer, VII, s. 222.

¹²² İbn Sa'd, III, s. 450.

¹²³ el-Vâkıdî, II, s. 573.

¹²⁴ İbn Hişâm, II, 282.

¹²⁵ İbn Abdilber, IV, s. 1724.

¹²⁶ el-Vâkıdî, II, s. 551.

¹²⁷ İbn Sa'd, III, s. 344.

¹²⁸ İbn Abdilber, IV, ss. 1608-1609.

¹²⁹ İbn Sa'd, III, s. 344.

1.2.21. Ebû Dubeys el-Cühenî

Kürz b. Câbir Seriyyesi'nde (h.6), Hz. Peygamber'in deve çobanı Yesâr'ı öldürenler üzerine gönderilen askeri birlikte yer aldı.¹³⁰

1.2.22. Ebû Dücâne

Benî Nadr'da, Hz. Ali'nin 10 kişilik müfreze birliğinde Yahudi topluluğu ile savaştı.¹³¹

Simak b. Hareşe b. Levzan b. Abdüvüd b. Zeyd b. Sa'lebe b. el-Ensari. Ebû Dücane, Bedir ve Uhud savaşlarına katıldı.¹³² Uhud gününde Allah Rasûlu, elinde bulunan bir kılıcı savaşmak için kimin alabileceğini sormuştu. Ebû Dücane'de, savaşarak kılıcın hakkını vereceğini söyleyip kılıcı almıştı. Yemame savaşında şehit olmuştur.¹³³

1.2.23. Ebû Katâde

Hudeybiye'ye çıkıldığında (h. 6) 20 kişilik gözcü süvari birliğinin askeri idi.¹³⁴

Sa'd b. Zeyd komutasındaki Zikarad Gazâsında (Gâbe Gazvesi (h.6)) düşmanı takip için gönderilen birlikteydi.¹³⁵

Ebû Katâde b. Rib'i b. Beldeme b. Hunas b. Sinan b. Ubeyd b. Adi b. Ganm b. Ka'b b. Selime. Ebû Katade'nin isminde ihtilaf vardır. İsmine, Haris b. Rib'i veya Nu'man b. Amr b. Beldeme denmiştir.¹³⁶ Uhud, Hendek ve diğer savaşlara katılmıştır. Allah Rasûlü, Ebû Katade'yi 15 kişilik birlikle Gatafan üzerine seriyeye gönderdi. Yine onu komutan olarak Batnu İdam'a bir seriyeye gönderdi. Hicri 54 senesinde Medine'de ölmüştür.¹³⁷

¹³⁰ el-Vâkıdî, II, s. 569.

¹³¹ el-Vâkıdî, I, 372.

¹³² İbn Abdilber, IV, s. 1644.

¹³³ İbn Sa'd, III, s. 556.

¹³⁴ el-Vâkıdî, II, s. 573.

¹³⁵ İbn Hişâm, II, 282.

¹³⁶ İbn Abdilber, I, s. 289.

¹³⁷ İbn Sa'd, VI, s. 15.

1.2.24. Ebû Nâile

Muhammed b. Mesleme'nin, Zü'l-Kassa'da bulunan Benî Sa'lebe ve Uvâl Kabilelerine gönderilen (h. 6) 10 kişilik Seriiyesi'nde bulunan askerlerinden biriydi.¹³⁸

Uhud Gazvesi'nde (h. 3), Rasûlullah'ın okçu birliği içinde görevliydi¹³⁹

Silkan b. Selame b. Vakş b. Zuğbe b. Ze'ura b. Abdüleşhel'dir. Ka'b b. Eşref'in öldürülmesi görevinde.¹⁴⁰

1.2.25. Ebû Rev'a Ma'bed b. Hâlid el-Cühenî

Kürz b. Câbir Seriiyesi'nde (h.6), Hz. Peygamber'in deve çobanı Yesâr'ı öldürenler üzerine gönderilen askeri birlikte yer aldı.¹⁴¹

Ebû Rev'a ilk Müslüman olanlardandır. Zülcedr'de bulunan Rasûlullah'a ait süt develerini İranîlerin yağmalamaları üzerine gönderilen Kürz b. Cabir el-Fihri seriiyesine katılmıştır.¹⁴² Mekke'nin fethinde, Cüheyne Kabilesine ait dört sancaktan birisini o taşıyordu. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'den hadis rivayet etmiştir. 72 (h.) yılında ölmüştür.¹⁴³

1.2.26. Ebû Rühm el-Gıfârî

Kürz b. Câbir Seriiyesi'nde (h.6), Hz. Peygamber'in deve çobanı Yesâr'ı öldürenler üzerine gönderilen askeri birlikte yer aldı.¹⁴⁴

Külsüm b. el-Husayn b. Halef b. Ubeyd b. Ma'şer b. Zeyd b. Uhaymis b. Gıfar b. Müleyk b. Damre b. Bekir b. Abdümenat b. Kinane'dir. Uhud'a katıldı ve o gün kendisine atılan bir ok boğazına saplandı.¹⁴⁵ Kaza Umresi'nde Harem'e götürülen

¹³⁸ el-Vâkıdî, II, s. 551.

¹³⁹ el-Vâkıdî, I, s. 243.

¹⁴⁰ İbn Abdilber, IV, s. 1765.

¹⁴¹ el-Vâkıdî, II, s. 569.

¹⁴² İbn Sa'd, IV, s. 348.

¹⁴³ İbnü'l-Esir, V, s. 209.

¹⁴⁴ el-Vâkıdî, II, s. 569.

¹⁴⁵ İbn Abdilber, IV, s. 1660.

kurbanlık hayvanları güdüyordu. Rasûlullah Tebük'e çıkmak istediği vakit, Ebû Rühm'ü kavmine, onları düşmanları ile savaşmaya çağırması için gönderdi.¹⁴⁶

1.2.27. Ebû Talha

Uhud Gazvesi'nde (h. 3), Rasûlullah'ın okçu birliği içinde görevliydi.¹⁴⁷

Zeyd b. Sehl b. el-Esved b. Haram b. Amr b. Zeydümenat b. Adi b. Amr b. Malik b. en-Neccar'dır. İkinci Akabe Biat'ında bulundu ve Allah Rasûlü ile birlikte Bedir ve diğer savaşlara katıldı.¹⁴⁸ Ebû Talha iyi bir okçu idi. Uhud Gazvesi'nde Hz. Peygamber'in önünde düşmana ok atmıştı ve ona kalkan olmuştu. Hicretin 34 senesinde Medine'de vefât etti.¹⁴⁹

1.2.28. Ebû Zer el-Gıfârî

Kürz b. Câbir Seriyyesi'nde (h.6), Hz. Peygamber'in deve çobanı Yesâr'ı öldürenler üzerine gönderilen askeri birlikte yer aldı.¹⁵⁰

Cündüb b. Cünade b. Kü'ayb b. Su'ayr b. el-Vak'a b. Haram b. Süfyan b. Ubeyd b. Haram b. Gıfar b. Müleyl b. Damre b. Bekir b. Abdümenat b. Kinane b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyas b. Mudar'dır. Câhiliye döneminde putlara ibadet etmiyordu. Ebû Zer, yol kesen cesur bir adamdı. Kureyş'in kervanlarının önünü keserdi. İslâm'a girinceye kadar da onlara bunu yapacağını söylerdi. Sonra Medine'ye gelip ikamet etti.¹⁵¹ Hz. Peygamber'in koyunlarının çobanıydı.¹⁵²

1.2.29. Ebû Hısn b. Lokmân

Allah Rasûlü, Benî Abs Kabilesinden dokuz kişiyi Kureyş'e ait bir kervanın üzerine (h. 3-4) seriyye'ye gönderdi.¹⁵³

¹⁴⁶ İbn Sa'd, IV, s. 244.

¹⁴⁷ el-Vâkıdî, I, s. 243.

¹⁴⁸ İbn Abdilber, IV, s. 1697.

¹⁴⁹ İbn Sa'd, III, s. 504.

¹⁵⁰ el-Vâkıdî, II, s. 569.

¹⁵¹ İbnü'l-Esir, VI, s. 96.

¹⁵² İbn Hacer, VII, s. 105.

¹⁵³ İbn Sa'd, I, s. 290.

Ebû Hısn b. Lokman b. Senne b. Mu'ayt b. Mahzum. Rasûlullah'a Abs Kabilesinden gelen dokuz kişilik grubun içindeydi.¹⁵⁴

1.2.30. Ferve b. Husayn b. Fedâle

Allah Rasûlü, Benî Abs Kabilesinden dokuz kişiyi Kureyş'e ait bir kervanın üzerine (h. 3-4) seriyye'ye gönderdi.¹⁵⁵

1.2.31. Hâlid b. Ebü'l-Bükeyr

Huzeyme'nin Adel ve el-Kâre boyu, İslâm'ı öğrenmek için talep ettikleri bir grup Müslümanı er-Recî (h. 4) denilen bölgede Lihyân oğulları ile birlikte tuzağa düşürmüşlerdi. O, tuzak kuranlarla savaşarak şehit olan Müslümanlardan birisiydi.¹⁵⁶

Halid b. Ebü'l-Bükeyr b. Abdüyalil b. Naşib b. Gıyere b. Sa'd b. Leys b. Bekir b. Abdümenat b. Kinane. Halid, Bedir ve Uhud savaşlarına katıldı. Hicretin 4. yılında, er-Recî olayında şehit edildi.¹⁵⁷

1.2.32. Hâris b. Evs

Muhammed b. Mesleme'nin, Zü'l-Kassa'da bulunan Benî Sa'lebe ve Uvâl Kabilelerine gönderilen (h. 6) 10 kişilik Seriyyesi'nde bulunan askerlerden biriydi.¹⁵⁸

el-Haris b. Evs b. Mu'âz b. en-Nu'man b. İmruülkays b. Zeyd b. Abdüleşhel. Ebü'l-Evs künyesi ile bilinirdi. Hz. Peygamber'e Akabe'de Biat edenler arasındadır. Bedir Gazvesine katılmıştır. Ka'b b. el-Eşrefi öldüren ekibin içerisinde yer almıştır. Uhud savaşında şehit edilmiştir.¹⁵⁹

¹⁵⁴ Belâzurî, XIII, s. 202.

¹⁵⁵ İbn Sa'd, I, s. 290.

¹⁵⁶ İbn Sa'd, II, s. 55.

¹⁵⁷ İbnü'l-Esir, II, s. 116.

¹⁵⁸ el-Vâkıdî, II, s. 551.

¹⁵⁹ İbn Sa'd, III, s. 436.

1.2.33. Hâris b. Hazme

Kurtâ Gazvesi'nde (h. 55. ay), Benî Bekir b. Kilâb Kabilesi üzerine gönderilen askerlerden birisiydi.¹⁶⁰

1.2.34. Hâris b. er-Rabî

Rasûlullah, Benî Abs Kabilesinden dokuz kişiyi Kureyş'e ait bir kervanın üzerine (h. 3-4) seriyye'ye gönderdi.¹⁶¹

1.2.35. Hâtıb b. Ebû Belte'a

Uhud Gazvesi'nde (h. 3), Rasûlullah'ın okçu birliği içinde görevliydi.¹⁶²

Hâtıb'ın künyesi Ebû Muhammed'dir. O, Lahm Kabilesinden, Benî Raşide b. Ezeb b. Cezile b. Lahm'dendir. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm seferlere katılmıştır. Hz. Peygamber'in meşhur okçularındandı.¹⁶³ Hâtıb, Mekke fethi için askeri hazırlık yapan Hz. Peygamber'in bu faaliyetlerini Mekkeli müşriklere gizli bir mektupla bildirmek istedi fakat mektup Hz. Peygamber'in Medine'ye giriş çıkışları kontrolü sebebiyle yakalandı.¹⁶⁴ Hz. Peygamber onu bir mektupla İskenderiye'nin valisi Mukavkis'a göndermişti. Hicretin 30. senesinde ölmüştür.¹⁶⁵

1.2.36. Hırâş b. es-Simme

Uhud Gazvesi'nde (h. 3), Rasûlullah'ın okçu birliği içinde görevliydi.¹⁶⁶

Hırâş b. es-Simme b. Amr b. el-Cemuh b. Zeyd b. Haram b. Ka'b b. Ganm b. Ka'b b. Selime. Hz. Peygamber'in okçularındandı. Bedir ve Uhud savaşlarına katılmıştır.¹⁶⁷

¹⁶⁰ el-Vâkıdî, II, s. 534.

¹⁶¹ İbn Sa'd, I, s. 290.

¹⁶² el-Vâkıdî, I, s. 243.

¹⁶³ İbn Sa'd, III, s. 114.

¹⁶⁴ İbn Abdilber, I, s. 313.

¹⁶⁵ Belâzurî, I, 448; İbn Mende, I, s. 371.

¹⁶⁶ el-Vâkıdî, I, s. 243.

¹⁶⁷ İbn Sa'd, III, s. 508.

1.2.37. Hidm b. Mes'ûd

Allah Rasûlü, Benî Abs Kabilesinden dokuz kişiyi Kureyş'e ait bir kervanın üzerine (h. 3-4) seriyye'ye gönderdi.¹⁶⁸

Hidm b. Mes'ud b. Adi b. Becad b. Abd b. Malik b. Galib b. Kutay'a b. Abs. Rasûlullah'a Abs Kabilesinden giden dokuz kişilik grubun içerisinde yer almıştır.¹⁶⁹

1.2.38. Hubâb b. el-Münzir

Hudeybiye'ye çıkıldığında (h. 6), gönderilen 20 kişilik gözcü süvari birliğinin askeriydi.¹⁷⁰

el-Hubâb b. el-Münzir b. el-Cemuh b. Zeyd b. Haram b. Ka'b. Künyesi Ebû Amr'dır. Bedir harbinde Allah Rasûlü'ne savaşta en uygun yerin Bedir kuyularının yakını olduğu söyleyen kişi odur.¹⁷¹ Bedir Gazvesi'nde Hazrec Kabilesinin sancağını Hubâb taşıyordu. Uhud, Hendek ve diğer gazvelere katıldı. Uhud'da Hz. Peygamber ile savaşta sebat edenlerdendi. Ömer b. el-Hattâb'ın hilafeti döneminde vefât etti.¹⁷²

1.2.39. Hubeyb b. Adî

Huzeyme'nin Adel ve el-Kâre boyu, İslâm'ı öğrenmek için talep ettikleri bir grup Müslümanı er-Recî (h. 4) denilen bölgede Lihyân oğulları ile birlikte tuzağa düşürmüşlerdi. O, tuzak kuranlarla savaşırken esir edilmişti.¹⁷³

Hubeyb b. Adî b. Malik b. Amir b. Mecde'a b. Cahceba. Uhud savaşına katılmıştır. Lihyân oğullarının Rasûlullah'tan talep ettikleri İslâm öğretmeleri içinde o'da vardı.¹⁷⁴ Recî mevkiinde Hubeyb b. Adi ve Zeyd b. ed-Desine hariç diğerleri şehit edildi. Onları ise esir aldılar ve Kureyşli müşriklere satmak üzere Mekke'ye

¹⁶⁸ İbn Sa'd, I, s. 290.

¹⁶⁹ İbn Hacer, VI, s. 417.

¹⁷⁰ el-Vâkıdî, II, s. 573.

¹⁷¹ İbn Hacer, II, s. 9.

¹⁷² İbn Sa'd, III, s. 567.

¹⁷³ İbn Sa'd, II, s. 55.

¹⁷⁴ İbnü'l-Esir, II, s. 154.

götürdüler. Kureşliler’de savaşlarda öldürülen yakınlarının öcünü almak bahanesiyle onları Ten'im mevkiin şehit ettiler.¹⁷⁵

1.2.40. Huveyyesa b. Mes'ûd

Muhammed b. Mesleme'nin, Zü'l-Kassa'da bulunan Benî Sa'lebe ve Uvâl Kabilelerine gönderilen (h. 6) 10 kişilik Seriiyesi'nde bulunan askerlerden biriydi.¹⁷⁶

Huveyyesa b. Mes'ûd b. Ka'b. b. Amir b. Adi b. Mecde'a b. Hârise. Uhud, Hendek ve sonrasındaki savaşlara Hz. Peygamber ile birlikte katılmıştır.¹⁷⁷

1.2.41. Kanân b. Darim

Allah Rasûlü, Benî Abs Kabilesinden dokuz kişiyi Kureyş'e ait bir kervanın üzerine (h. 3-4) seriyye'ye gönderdi.¹⁷⁸

Kanân b. Darim b. Eflet b. Naşib b. Hüdm b. Avz b. Galib b. Kutay'a b. Abs. Medine'ye Hz. Peygamber'e gelen dokuz kişilik heyetin içinde yer almıştır. Halid b. el-Velid ile birlikte Şam civarının fetihlerine katılmıştır.¹⁷⁹

1.2.42. Katâde b. en-Nu'mân

Uhud Gazvesi'nde (h. 3), Rasûlullah'ın okçu birliği içinde görevliydi.¹⁸⁰

Katâde b. en-Nu'mân b. Zeyd b. Amir b. Sevad b. Zafer.¹⁸¹ Rasûlullah'ın okçularındandı. Akabe'de, Bedir ve Uhud'da bulundu. Uhud'da (Bedir ve Hendek'te denmiştir) atılan bir ok gözüne isabet etmişti. Mekke'nin fethinde, Zafer oğulları'nın sancağını o taşıyordu. Hicretin 23. yılında ölmüştür.¹⁸²

¹⁷⁵ İbn Abdilber, II, s. 440.

¹⁷⁶ el-Vâkıdî, II, s. 551.

¹⁷⁷ İbn Abdilber, I, s.409.

¹⁷⁸ İbn Sa'd, I, s. 290.

¹⁷⁹ İbn Hacer, V, s. 346.

¹⁸⁰ el-Vâkıdî, I, s. 243.

¹⁸¹ Halife b. Hayyât, I, s. 148.

¹⁸² İbnü'l-Esir, IV, s. 370.

1.2.43. Kays b. Ebû Sa'sa'a

Bedir Gazvesi'nde (h. 2), Rasûlullah onu ordunun gerisinde görevlendirmişti.¹⁸³

Amr b. Zeyd b. Avf b. Mebzul b. Amr b. Ganm b. Mazin'dir. İkinci Akabe Biat'ında Ebû Sa'sa'ada bulunmuştur.¹⁸⁴ Bedir ve Uhud Gazvelerine katılmıştı. Hz. Peygamber Bedir Gazvesi'nde ona piyade birliği komutanlığı görevini vermişti.¹⁸⁵

1.2.44. Kutbe b. Âmir b. Hadîde

Uhud Gazvesi'nde (h. 3), Rasûlullah'ın okçu birliği içinde görevliydi.¹⁸⁶

Kutbe b. Âmir b. Hadîde b. Amr b. Sevad. Ebû Zeyd ismiyle künyelenmiştir. Akabe Biatlerine ve diğer tüm savaşlara katıldı. Mekke'nin fethinde Benî Selime Kabilesinin sancağını Kutbe taşıyordu.¹⁸⁷ Ensar'dan Müslüman olan ilk altı kişiden birisidir. Hz. Peygamber'in ashâbı içinde zikredilen meşhur okçular arasındadır. Bedir, Uhud ve Hendek başta olmak üzere tüm savaşlara katılmıştır. Hz. Osman'ın hilafeti döneminde ölmüştür.¹⁸⁸

1.2.45. Mersed b. Ebû Mersed

Huzeyme'nin Adel ve el-Kâre boyu, İslâm'ı öğrenmek için talep ettikleri bir grup Müslümanı er-Recî (h. 4) denilen bölgede Lihyan oğulları ile birlikte tuzağa düşürmüşlerdi. O, tuzak kuranlarla savaşarak şehit olan Müslümanlardan birisiydi.¹⁸⁹

Adı Kennâz b. el-Husayn'dir. Bedir savaşında bulunmuştur.¹⁹⁰ Ebû Mersed Hamza b. Abdülmuttalib'in anlaşılmaması idi. Uhud'a katılmıştı. Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinin 36. ayında bir seriyyede komutan idi. Recî günü şehit edildi.¹⁹¹

¹⁸³ İbn Hişâm, I, s. 458.

¹⁸⁴ İbn Hacer, V, s. 364.

¹⁸⁵ İbn Sa'd, III, s. 517.

¹⁸⁶ el-Vâkıdî, I, s. 243.

¹⁸⁷ İbn Hacer, V, s. 338.

¹⁸⁸ İbn Sa'd, III, s. 578.

¹⁸⁹ İbn Sa'd, II, s. 55.

¹⁹⁰ İbn Hacer, VI, s. 55.

¹⁹¹ İbn Sa'd, III, s. 48.

1.2.46. Meysere b. Mesrûk

H. Peygamber, Benî Abs Kabilesinden dokuz kişiyi Kureyş'e ait bir kervanın üzerine (h. 3-4) seriyye'ye gönderdi.¹⁹²

Benî Hidm b. Avz Kutay'a b. Absî'dendir. H. Ebû Bekir döneminde kavminin zekât mallarını kendisi toplayıp Medine'ye götürmüştü.¹⁹³

1.2.47. Mikdâd b. Amr

Uhud Gazvesi'nde (h. 3), Rasûlullah'ın okçu birliği içinde görevliydi.¹⁹⁴

Hudeybiye'ye çıkıldığında (h. 6) gönderilen 20 kişilik gözcü süvari birliğinin askeri idi.¹⁹⁵

Sa'd b. Zeyd komutasındaki Zikarad Gazâsında (Gâbe Gazvesi (h.6)), düşmanı takip için gönderilen birlikteydi.¹⁹⁶

el-Mikdâd b. Amr b. Sa'lebe b. Malik b. Rebi'a b. Sümame b. Matrud b. Amr b. Sa'd b. Dehir b. Lüey b. Sa'lebe b. Malik b. eş-Şerid b. Ebû Ehven b. Kas b. Düreym b. el-Kayn b. Ehved b. Behra b. Amr b. el-Haf b. Kuda'a.¹⁹⁷ Onun künyesi Ebû Ma'bed'dir. Habeşistan'a hicrete giden ikinci kafilede o'da bulunmuştu. Bedir Gazvesi'nde Müslümanlar arasında tek süvari o idi. Bedir sonrasında Uhud, Hendek diğer tüm seferlere katıldı. H. Peygamber'in meşhur okçularındandı. Hicretin 33. senesinde vefât etti.¹⁹⁸

1.2.48. Mu'attib b. Ubeyd

Huzeyme'nin Adel ve el-Kâre boyu, İslâm'ı öğrenmek için talep ettikleri bir grup Müslümanı er-Recî (h. 4) denilen bölgede Lihyân oğulları ile birlikte tuzağa düşürmüşlerdi. O, tuzak kuranlarla savaşarak şehit olan Müslümanlardan birisiydi.¹⁹⁹

¹⁹² İbn Sa'd, I, s. 290.

¹⁹³ İbn Hacer, VI, s. 188.

¹⁹⁴ el-Vâkıdî, I, s. 243.

¹⁹⁵ el-Vâkıdî, II, s. 573.

¹⁹⁶ İbn Hişâm, II, 282.

¹⁹⁷ İbn Hibban, III, s. 371.

¹⁹⁸ İbn Sa'd, III, s. 161.

¹⁹⁹ İbn Sa'd, II, s. 55.

Mu'attib b. Ubeyd b. İyas b. Teym b. Şu'be b. Sa'dullah b. Feran b. Beli b. Amr b. el-Haf b. Kuda'a. Mu'attib, Bedir ve Uhud Gazvelerine katılmış, er-Reci hadisesinde şehit düşmüştür.²⁰⁰

1.2.49. Muhammed b. Mesleme

Hudeybiye'ye çıkıldığında (h. 6) gönderilen 20 kişilik gözcü süvari birliğinin askeri idi.²⁰¹

Muhammed b. Mesleme b. Seleme b. Halid b. Adiy b. Mecdea b. Hârise b. el-Haris b. el-Hazrec b. Amr b. Mâlik el-Evsî.²⁰² Ebû Abdurrahman olarak künyelendi. Ka'b b. el-Eşrefi öldüren ekibin arasında yer almıştır.²⁰³ Tebük hariç, Bedir, Uhud Hendek ve diğer tüm savaşlarda hazır bulunmuştur. Hz. Peygamber, Tebük seferine (Kararatü'l-Küdr'de denmiştir) çıkarken onu Medine'de vekil olarak bırakmıştı.²⁰⁴ Onu, otuz kişilik atlı bir askeri birlikle Bekir b. Kılâb oğullarına gönderdi. Yine onu, on kişilik bir askeri birlikle Zü'l-Kassa'ya ve yüz kişilik bir atlı birliğinin başında Zü'l-Huleyfe'ye komutan olarak göndermişti. Muhammed b. Mesleme'ye "Allah Nebisi'nin atlısı" denilirdi. Hicretin 46. senesinde ölmüştür.²⁰⁵

1.2.50. Muhayyesa b. Mes'ûd

Muhammed b. Mesleme'nin, Zü'l-Kassa'da bulunan Benî Sa'lebe ve Uvâl Kabilelerine gönderilen (h. 6) 10 kişilik Seriiyesi'nde bulunan askerlerden biriydi.²⁰⁶

Muhayyesa b. Mes'ud b. Ka'b b. Amir b. Adi b. Mecde'a b. Hârise. O, Hz. Peygamber'in elçilerindendi. Uhud, Hendek ve sonrasındaki diğer savaşlarda hazır bulunmuştur. Hayber kalesinin muhâsarası esnasında Rasûlullah onu elçi olarak Yahudilere göndermişti. Yine onu, İslâm'a davet etme ve Hayber'de yaşananları hatırlatıp aynı hataları yapmamaları için Fedek ahalisine göndermişti.²⁰⁷

²⁰⁰ İbn Sa'd, III, s. 455.

²⁰¹ el-Vâkıdî, II, s. 573.

²⁰² İbn Hacer, VI, s. 28.

²⁰³ İbn Abdilber, III, s. 1377.

²⁰⁴ İbnü'l-Esir, V, s. 106.

²⁰⁵ İbn Sa'd, III, s. 443.

²⁰⁶ el-Vâkıdî, II, s. 551.

²⁰⁷ İbnü'l-Esir, V, s. 114.

1.2.51. Muhriz b. Nadle

Sa'd b. Zeyd komutasındaki Zikarad Gazâsında (Gâbe Gazvesi, h. 6), düşmanı takip için gönderilen birlikteydi.²⁰⁸

Muhriz b. Nadle, İbn Abdullah b. Mürre b. Kebir b. Ganm b. Dudan b. Esed b. Huzeyme. Onun künyesi Ebû Nadle'dir. Bedir, Uhud ve Hendek Gazvelerine katılmıştır. Hz. Peygamber ile beraber Sarh²⁰⁹ günü Gabe Gazvesine (h. 6) çıkmıştı.²¹⁰

1.2.52. Nu'mân b. İsr (Asr)

Muhammed b. Mesleme'nin, Zü'l-Kassa'da bulunan Benî Sa'lebe ve Uvâl Kabilelerine gönderilen (h. 6) 10 kişilik Seriiyesi'nde bulunan askerlerden biri idi.²¹¹

Nu'mân b. İsr b. Ubeyd b. Vaile b. Hârise b. Dubey'a b. Haram b. Cü'al b. Amr b. Cüşem b. Vedm b. Zübyan b. Hümeym b. Zühl b. Heni b. Beli b. Amr b. el-Haf b. Kuda'a. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlara iştirak etmiştir. Ebû Bekir es-Sıddîk'ın halifeliği zamanında, hicretin 12. yılında Yemame savaşında şehit olmuştur.²¹²

1.2.53. Râfi b. Mekîs

Kürz b. Câbir Seriiyesi'nde (h.6), Hz. Peygamber'in deve çobanı Yesâr'ı öldürenler üzerine gönderilen askeri birlikte yer aldı.²¹³

Râfi b. Mekîs b. Amr b. Cerad b. Yebu b. Tuhayl b. Adi b. er-Rube'a b. Veşdan b. Kays b. Cüheyne. Râfi, Hudeybiye'de Rıdvan Biat'ında bulunmuştu.²¹⁴ Hz. Peygamber'in Zeyd b. Hârise'yi Hisma'ya gönderdiği seriiye'ye katılmıştı. Ayrıca Zülcedr'e gönderilen Kürz b. Cabir el-Fihri ve Dumetülcendel'e gönderilen

²⁰⁸ İbn Hişâm, II, 282.

²⁰⁹ Hicri 6. senede Uyeyne b. Hısn'ın Medine'ye düzenlediği baskın hadisesidir.

²¹⁰ İbn Sa'd, III, s. 95.

²¹¹ el-Vâkıdî, II, s. 551.

²¹² İbn Sa'd, III, s. 470.

²¹³ el-Vâkıdî, II, s. 569.

²¹⁴ İbnü'l-Esir, II, s. 246.

Abdurrahman seriyyelerine katılmıştı.²¹⁵ Mekke'nin fethinde, el-Cüheyne Kabilesi için belirlenmiş olan dört sancaktan birisini o taşıyordu. Hz. Peygamber ayrıca onu, el-Cüheyne Kabilesine zekât memuru olarak görevlendirmişti.²¹⁶

1.2.54. Sâbit b. Akrem

Ukkaşe b. Mihsan'ın, el-Gamr (h. 6) Seriiyesi'ndeki 40 kişiden birisiydi.²¹⁷

Sâbit b. Akrem b. Sa'lebe b. Adiy b. Aclan el-Belevi. Bedir, Uhud, Hendek Gazveleri ile diğer tüm savaflara katılmıştır. Hz. Ebû Bekir'in halifeliği zamanında Halid b. Velid ile birlikte mürtedler üzerine yürümüşlerdi. Bu savaflarda Büzaha denilen bölgede hicri 12 yılında şehit edilmiştir.²¹⁸

1.2.55. Sa'd b. Ebû Vakkâs

Uhud Gazvesi'nde (h. 3), Rasûlullah'ın okçu birliği içinde görevliydi.²¹⁹

Malik b. Üheyb b. Abdümenaf b. Zühre b. Kılâb b. Mürre'dir. Künyesi Ebû İshak'tır.²²⁰ Allah yolunda ilk ok atan kişidir. İslâm dinine ilk giren kişiler arasında bulunur. Hz. Peygamber onu, el-Harrar'a bir seriyye'ye göndermişti. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm savaflara katıldı. Mekke'nin fethi gününde Muhacirlere ait üç sancaktan birini o taşıyordu. Hicretin 55. yılında Akik'te ölmüştür.²²¹

1.2.56. Sa'd b. Ubâde

Amr b. As'ın komutasındaki Zâtü's-Selâsil Seriiyesi'nde (h. 8), 300 kişilik askeri birliğin içerisindeydi.²²²

Sa'd b. Ubâde b. Düleym b. Hârise b. Ebû Hazime b. Sa'lebe b. Tarif b. el-Hazrec b. Sa'ide. Künyesi Ebû Kays'dır. Bedir savaşına (yılan sokması sebebiyle)

²¹⁵ İbn Sa'd, IV, s. 345.

²¹⁶ İbn Hacer, II, s. 370.

²¹⁷ el-Vâkıdî, II, s. 550.

²¹⁸ İbn Sa'd, III, s. 466.

²¹⁹ el-Vâkıdî, I, s. 243.

²²⁰ İbn Abdilber, II, s. 606.

²²¹ İbn Sa'd, III, s. 137.

²²² el-Vâkıdî, II, s. 770.

katılamadı.²²³ Akabe Biat'ına iştirak etmişti. Sa'd, Câhiliye döneminde okuma yazma bilenlerdendi. Hz. Peygamber savaşlarda ensarın sancağını ona verirdi.²²⁴ Sa'd, Müslüman olduktan sonra arkadaşlarıyla Benî Sa'ide'ye ait putları kırmıştı. Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlara katılmıştır. Hz. Peygamber vefât ettiğinde, Sa'd b. Ubâde, Benî Sa'ide gölgeliğinde toplanan ensar'ın halife adayı olmuştu. Akabinde Hz. Ebû Bekir'e biat hususunda anlaşılmıştı. Hz. Ömer'in hilafetinin 3. yılında Havran'da ölmüştür.²²⁵

1.2.57. Safvân b. Muattal

Kürz b. Câbir Seriyyesi'nde (h.6), Hz. Peygamber'in deve çobanı Yesâr'ı öldürenler üzerine gönderilen askeri birlikte yer aldı.²²⁶

Safvân b. el-Muattal b. Rebîa (Rahada) b. Muhârib b. Mürre b. Falic b. Zekvân es-Sülemî. Hendek Gazvesine ve diğer savaşlara katıldı. Hz. Peygamber onu, unutulmuş veya kaybedilen eşyaları sahiplerine vermesi için ordunun gerisinde artçısı olarak görevlendirmişti. Benî Mustalik (Müreysî, h. 5) Gazvesi'nde Hz. Âişe, gerdanlığını aramak için geride kalmıştı. Safvân onu görüp devesine bindirdi ve kendisi yaya olarak ordunun bulunduğu yere kadar devesini çekti. Bu olay sonrası münafiklar ifk hadisesi yalanını yaymıştır.²²⁷

1.2.58. Sâib b. Osman b. Maz'un

Uhud Gazvesi'nde (h. 3), Rasûlullah'ın okçu birliği içinde görevliydi.²²⁸

es-Saib b. Osman b. Maz'un b. Habib b. Vehb b. Huzafe b. Cumah.²²⁹ İkinci Habeşistan hicretine katılmıştır. Hz. Peygamber'in okçu ashabındandır. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlara katılmıştır. Hicretin 12. yılında Yemame savaşında şehit olmuştur.²³⁰

²²³ Halife b. Hayyât, I, s. 166.

²²⁴ İbn Hacer, III, s. 55.

²²⁵ İbn Sa'd, III, s. 613

²²⁶ el-Vâkıdî, II, s. 569.

²²⁷ İbn Hacer, III, s. 356.

²²⁸ el-Vâkıdî, I, s. 243.

²²⁹ İbn Abdilber, II, s. 575.

²³⁰ İbn Sa'd, III, s. 401.

1.2.59. Sa'id b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl (Ebü'l-A'ver)

Hudeybiye'ye çıkıldığında (h. 6) gönderilen 20 kişilik gözcü süvari birliğinin askeri idi.²³¹

Amr b. As'ın komutasındaki Zâtü's-Selâsil Seriyyesi'nde (h. 8), 300 kişilik askeri birliğin içerisindeydi.²³²

Sa'id b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl b. Abdüluzza b. Riyah b. Kurt b. Rezah b. Adi b. Ka' b b. Lüey. Ebü'l-A'ver künyesiyle bilinirdi.²³³ Onun babası Zeyd b. Amr, müşriklerin putlarına tapmayıp İbrahim'in dinine inandığını söylerdi. Hz. Peygamber, Kureyş'e ait Şam'dan dönmekte olan bir kervanı gözetlemeleri için Sa'id b. Zeyd ile Talha b. Ubeydullah'ı görevlendirmişti. Uhud ve Hendek ile diğer tüm savaşlara iştirak etmiştir. Aşeretü'l-mübeşşere'dendi. el-Akik'te hicri 50-51'de ölmüştür.²³⁴

1.2.60. Sehl b. Huneyf

Benî Nadr'da, Hz. Ali'nin 10 kişilik müfreze birliğinde Yahudi topluluğu ile savaştı.²³⁵

Sehl b. Huneyf b. Vahib b. Ukeym b. Sa'lebe b. el-Haris b. Mecde'a b. Amr b. Haneş b. Avf b. Amr b. Avf. Ebû Sa'id onun künyesiydi. Bedir ve Uhud savaşlarına iştirak etti. Uhud Gazvesi'nde sebat ederek Hz. Peygamber'i savunanlar arasındadır. Hicretin 38. yılında Kufe'de ölmüştür.²³⁶

1.2.61. Seleme b. el-Ekva

Allah Rasûlü onu, Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) Evtâs'a (bölge) kaçan Hevazinliler'in arkasından gönderdi.²³⁷

²³¹ el-Vâkıdî, II, s. 573.

²³² el-Vâkıdî, II, s. 770.

²³³ İbn Abdilber, II, s. 614.

²³⁴ İbn Sa'd, III, s. 379

²³⁵ el-Vâkıdî, I, 372.

²³⁶ İbn Sa'd, III, s. 471.

²³⁷ el-Vâkıdî, III, s. 915

1.2.62. Seleme b. Selâme

Amr b. As'ın komutasındaki Zâtü's-Selâsil Seriiyesi'nde (h. 8), 300 kişilik askeri birliğin içerisindeydi.²³⁸

Kurtâ Gazvesi'nde (h. 55. ay), Benî Bekir b. Kılâb Kabilesi üzerine gönderilen askerlerdendi.²³⁹

Seleme b. Selame b. Vakş b. Zuğbe b. Zeûrâ b. Abdüleşhel. Ebû Avf onun künyesi idi.²⁴⁰ Seleme b. Selame, Birinci ve ikinci Akabe Biatlerinin her ikisinde de bulunmuştur. Hz. Peygamber ile beraber Bedir, Uhud ve Hendek ile diğer tüm savaşlara iştirak etmiştir. Hicri 45 senesinde ölmüştür.²⁴¹

1.2.63. Sibâ b. Yezîd (Zeyd)

Allah Rasûlü, Benî Abs Kabilesinden dokuz kişiyi Kureys'e ait bir kervanın üzerine (h. 3-4) seriyye'ye gönderdi.²⁴²

Siba b. Yezid b. Sa'lebe b. Kanza'a b. Abdullah b. Mahzum b. Malik b. Galib b. Kutay'a b. Abs. Hz. Peygamber'e Abs Kabilesinden gelen dokuz kişilik grubun içerisindeydi.²⁴³

1.2.64. Suheyb b. Sinân

Amr b. As'ın komutasındaki Zâtü's-Selâsil Seriiyesi'nde (h. 8), 300 kişilik askeri birliğin içerisindeydi.²⁴⁴

Suheyb b. Sinan İbn Malik b. Abduamr b. Ukayl b. Amir b. Cendele b. Cezime b. Ka'b b. Sa'd b. Eslem b. Evs Menat b. en-Nemir b. Kasıt b. Hinb b. Efsa b. Du'mi b. Cedile b. Esed b. Rebi'a b. Nizar.²⁴⁵ Küçükken esir edildiği Rum topraklarında büyümüştür. Kelb Kabilesinden birisi onu satın alıp Mekke'ye

²³⁸ el-Vâkıdî, II, s. 770.

²³⁹ el-Vâkıdî, II, s. 534.

²⁴⁰ İbn Hacer, III, s. 124.

²⁴¹ İbn Sa'd, III, s. 439.

²⁴² İbn Sa'd, I, s. 290.

²⁴³ İbn Hacer, III, s. 24.

²⁴⁴ el-Vâkıdî, II, s. 770.

²⁴⁵ İbn Sa'd, III, s. 226.

getirmişti. Mekke’de azat edildi ve Müslümanlığı seçti. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlara iştirak etti. Hicri 38 yılında Medine’de vefat etti.²⁴⁶

1.2.65. Süveyd b. Sahr

Kürz b. Câbir Seriiyesi’nde (h.6), Hz. Peygamber’in deve çobanı Yesâr’ı öldürenler üzerine gönderilen askeri birlikte yer aldı.²⁴⁷

İslâm’a ilk giren Müslümanlardan olup, hicretin 6. senesinde Kürz b. Cabir el-Fihri kumandasındaki seriyye’ye iştirak etmiştir. Hudeybiye’de Rıdvan Biat’ına katılmıştır. Mekke’nin fethinde Cüheyne Kabilesinin dört sancağından birisi onun elindeydi.²⁴⁸

1.2.66. Şücâ b. Vehb

Ukkâse b. Mihsan’ın el-Gamr’a (h. 6) giden Seriiyesi’ndeki 40 kişiden birisiydi.²⁴⁹

İbn Ebû Rebîa b. Esed b. Suheyb b. Malik b. Kebir b. Ganem b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme. İlk Müslüman olanlardandır. Habeşistan hicret edenler arasındadır.²⁵⁰ Hz. Peygamber onu Siy’deki Hevazin halkına karşı yirmi dört kişilik bir birlikle seriyye’ye gönderdi. Rasûlullah’ın Haris b. Ebû Şimr el-Gassani’ye gönderdiği elçisidir. Bedir, Uhud ve Hendek ile diğer tüm savaşlara iştirak etmiştir. Hicri 12. yılda Yemame savaşında şehit olmuştur.²⁵¹

1.2.67. Talha b. Ubeydullah

Allah Rasûlü, Benî Abs Kabilesinden dokuz kişiyi Kureyş’e ait bir kervanın üzerine (h. 3-4) seriyye’ye gönderdi.²⁵²

²⁴⁶ İbn Hacer, II, s. 364.

²⁴⁷ el-Vâkıdî, II, s. 569.

²⁴⁸ İbn Sa’d, IV, s. 349.

²⁴⁹ el-Vâkıdî, II, s. 550.

²⁵⁰ İbn Hacer, III, s. 256.

²⁵¹ İbn Sa’d, III, s. 94; Huzaî, I, s. 199.

²⁵² İbn Sa’d, I, s. 290.

Talha b. Ubeydullah İbn Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre. Künyesi Ebû Muhammed'dir.²⁵³ İslâm'a ilk girenlerdendir. Hz. Peygamber onu, Sa'id b. Zeyd ile birlikte Kureyş kervanı ile ilgili bilgi toplamaları için Şam tarafına göndermişti. Bu görevi sebebiyle Bedir'e iştirak edemedi. Fakat sonrasındaki Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlara katılmıştır. Hz. Peygamber dokuz kişiden müteşekkil bir birliği seriyye'ye gönderirken, onların sayılarını Talha b. Ubeydullah ile on kişiye tamamlamıştır. Hicretin 36 yılında Cemel vakasında öldürülmüştür.²⁵⁴

1.2.68. Ukkâşe b. Mihsan

Rasûlullah Lihyân oğulları Gazâsında, başlarında Sa'd b. Zeyd ile birlikte düşmanı takip için önce onları yolladı.²⁵⁵

Ukkâşe b. Mihsan İbn Hursan b. Kays b. Mürre b. Kebir b. Ganm b. Dudan b. Esed b. Huzeyme. Ebû Mihsan olarak künyelenmiştir. Bedir, Uhud, Hendek ile diğer tüm savaşlara iştirak etmiştir. Hz. Peygamber Ukkâşe'yi, el-Gamr'a kırk kişilik bir birlikle seriyye'ye göndermiştir. Hicri 12. yılda Bûzaha'da öldürülmüştür.²⁵⁶

1.2.69. Useyd b. Zuheyr

Sa'd b. Zeyd komutasındaki Zikarad Gazâsında (Gâbe Gazvesi (h.6)), düşmanı takip için gönderilen birlikteydi.²⁵⁷

Üseyd b. Züheyr b. Rafî b. Adiy b. Zeyd b. Amr b. Zeyd b. Cüşem b. el-Hârise. Üseyd b. Züheyr'in künyesi Ebû Sâbit'tir.²⁵⁸ Uhud Gazvesi'nde yaşı küçük görülerek savaşa katılmasına izin verilmemiştir. Hendek savaşına iştirak etmiştir.²⁵⁹

²⁵³ İbn Abdilber, II, s. 764.

²⁵⁴ İbn Sa'd, III, s. 214.

²⁵⁵ İbn Hişâm, II, s. 282.

²⁵⁶ İbn Sa'd, III, s. 92.

²⁵⁷ İbn Hişâm, II, 282.

²⁵⁸ İbn Hacer, I, s. 236.

²⁵⁹ İbn Sa'd, IV, s. 369.

1.2.70. Utbe b. Gazvân

Uhud Gazvesi'nde (h. 3), Rasûlullah'ın okçu birliği içinde görevliydi.²⁶⁰

Utbe b. Gazvân b. Cabir b. Vehb b. Nüseyb b. Malik b. el-Haris b. Mazin b. Mansur b. İkrime.²⁶¹ Ebû Abdullah veya Ebû Gazvan adıyla künyelenmiştir. Habeşistan giden ikinci kafilede bulunmuştur. Hz. Peygamber'in okçu ashâbı arasında adı geçmektedir. Hz. Ömer, hilafetinde Utbe'yi Basra'ya vali tayin etmiştir. Hicri 17. yılda Basra'da vefat etmiştir.²⁶²

1.2.71. Yezîd b. Rukayş

Ukkâşe b. Mihsan'ın el-Gamr'a (h. 6) giden Seriyyesi'ndeki 40 kişiden biriydi.²⁶³

Yezîd b. Rukayş İbn Riyab b. Ya'mur b. Sabire b. Mürre b. Kebir b. Ganm b. Dudan b. Esed b. Huzeyme. Ebû Halid ismiyle künyelenmişti. Bedir, Uhud ve diğer tüm savaşlara katılmıştır. Hicri 12. yılda Yemame savaşında şehit edilmiştir.²⁶⁴

1.2.72. Zeyd b. Hârise (el-Hib)

Uhud Gazvesi'nde (h. 3), Rasûlullah'ın okçu birliği içinde görevliydi.²⁶⁵

Zeyd el-Hib b. Hârise b. Şerahil b. Abdüluzza b. İmruûlkays b. Amir b. Nu'man b. Amir b. Abdüvüd b. Avf b. Kinane b. Avf b. Uzre b. Zeyd el-Lat b. Rûfeyde b. Sevr b. Kelb b. Vebere b. Tağlib b. Hulvan b. İmran b. el-Haf b. Kuda'a b. Malik b. Amr b. Mürre b. Malik b. Himyer b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kahtan. Müreysi Gazvesine çıkarken onu Medine'de yerine vekil olarak bırakmıştı.²⁶⁶ Çocukluk yıllarında kaçırılıp ve Ukaz panayırında satılmıştı. Hadice bt. Huveylid için panayırda satın alındı. Hz. Peygamber Hz. Hadice ile evlenince, Zeyd'i eşine hibe etmişti. Allah Rasûlü onu azat etmesine rağmen Zeyd onun yanında kalmayı tercih etti. Bedir, Uhud, Hendek, Hayber Gazvelerine, Hudeybiye seferine ve

²⁶⁰ el-Vâkıdî, I, s. 243.

²⁶¹ Halife b. Hayyât, I, s. 102.

²⁶² İbn Sa'd, III, s. 98.

²⁶³ el-Vâkıdî, II, s. 550.

²⁶⁴ İbn Sa'd, III, s. 91.

²⁶⁵ el-Vâkıdî, I, s. 243.

²⁶⁶ İbn Sa'd, III, s. 40.

Mekke'nin fethine iştirak etmiştir. Yedi seriyyede kumandan olarak sefere çıkmıştı. Mûte Gazvesi'nde (h. 8) sıralı kumandanların ilkiydi ve orada şehit edilmiştir.²⁶⁷

1.2.73. Zeyd b. ed-Desine

Huzeyme'nin Adel ve el-Kâre boyu, İslâm'ı öğrenmek için talep ettikleri bir grup Müslümanı er-Recî (h. 4) denilen bölgede Lihyan oğulları ile birlikte tuzağa düşürmüşlerdi. O, tuzak kuranlarla savaşarak esir düşmüştü.²⁶⁸

Zeyd b. ed-Desine b. Mu'aviye b. Ubeyd b. Amir b. Beyada.²⁶⁹ Uhud Gazvesine katılmıştır. Lihyan oğulları Zeyd'i Reci olayında esir etmişlerdi. Akabinde onu Hubeyb b. Adi ile beraber Mekke'ye götürmüşler ve orada şehit etmişlerdir.²⁷⁰

1.3. BOYUN VURANLAR (CELLÂTLAR)

Boyun vurma; cesaret, fiziksel ve psikolojik güç gibi yetenekler isteyen zor bir vazife olması nedeniyle herkesin yapamayacağı bir iştir. Hz. Peygamber'in bu vazife için ashâbından öncelikle Ali b. Ebû Tâlib²⁷¹, Muhammed b. Mesleme²⁷², Zübeyr b. el-Avvâm²⁷³ gibi savaşçı özellikleri ile temayüz etmiş kişileri seçtiğini görüyoruz. Buradaki 17 görevin 15'i, Hendek savaşında anlaşmalarını bozup ihanet eden ve bu sebeple kendi seçtikleri hakemle (Sa'd b. Mu'âz)²⁷⁴ Tevrat ve İslâm hükümlerine göre ölüme mahkûm edilen Benî Kurayza savaşçılarının cezasının infazında görevlendirilmişlerdir.

²⁶⁷ İbn Hacer, II, s. 494.

²⁶⁸ İbn Sa'd, II, s. 55.

²⁶⁹ İbn Abdilber, II, s. 553.

²⁷⁰ İbn Hacer, II, s. 500.

²⁷¹ el-Vâkıdî, I, s. 107.

²⁷² İbn Hacer, VI, s. 28.

²⁷³ İbn Hişâm, II, s. 104.

²⁷⁴ el-Vâkıdî, II, s. 511.

1.3.1. Ali b. Ebû Tâlib

Rasûlullah ona, Bedir Gazvesi (h. 2) esirlerinden biri olan en-Nadr el-Hâris'in kılıçla boynunun vurulması görevini verdi.²⁷⁵

Allah Rasûlü ona, Benî Kurayza Gazvesi (h. 5) esirlerin kılıçla boyunlarının vurulması görevini verdi.²⁷⁶

Ali b. Ebû Tâlib b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenaf b. Kusay.²⁷⁷ Ebû'l-Hasan künyesiyle bilinirdi. Müslüman olanların ilkiydi ve çocuk yaşta iken Müslüman olmuştu.²⁷⁸ Allah Rasûlü'nün amcasının oğluydu ve kızı Fâtıma'yı onunla evlendirmişti. Rasûlullah Hicret için Medine'ye doğru yola çıkacağı zaman onu yerine bırakmıştı. Bedir Gazvesi'nde ve diğerlerinde sancaktar olmuştur. Hz. Peygamber onu, Sa'd oğullarının üzerine 100 kişilik bir birlikle seriyye'ye göndermişti. Mekke'nin fethedildiği gün Muhacirlerin üç bayrağından birini o taşıyordu. Yine başka bir yere Fülüs'e, Tay kabilesi üzerine bir seriyye için onu göndermiştir. Ayrıca Ali b. Ebû Tâlib'i Yemen'e kadı olarak göndermişti. Allah Rasûlü onu ailesine göz kulak olması için Tebuk Gazvesi'nde Medine'de bırakmıştı. Bunun dışında Hz. Peygamber'in düzenlediği hiçbir gazveden geri kalmamıştır. Hicretin 40. senesinde hilafet makamında iken şehit edildi.²⁷⁹

1.3.2. Âsım b. Sâbit b. Ebü'l-Aklah

Müşrik Ebû Azze, Bedir Gazvesi'nde (h.2) esir alındığında, artık düşmanlık yapmayacağına dair söz vermesi üzerine serbest bırakılmıştı. Uhud Gazvesine (h. 3) katılıp yine yakalanınca Hz. Peygamber kılıçla boynunun vurulmasını emretti ve görevi Âsım'a verdi.²⁸⁰

²⁷⁵ el-Vâkıdî, I, s. 107.

²⁷⁶ el-Vâkıdî, II, s. 513.

²⁷⁷ İbn Abdilber, III, s. 1089.

²⁷⁸ İbn Hacer, IV, s. 464.

²⁷⁹ İbn Sa'd, III, s. 19.

²⁸⁰ İbn Hişâm, II, s. 104; el-Vâkıdî, II, s. 513.

1.3.3. Cebr b. Atık

Allah Rasûlü ona, Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5) esirlerin kılıçla boyunlarının vurulması görevini verdi.²⁸¹

Cebr b. Atık b. Kays b. Heyşe b. el-Haris b. Ümeyye b. Mu'aviye. Mekke'nin fethinde kendi kavmi olan Benî Mu'aviye b. Malik'in sancağı taşımaktaydı.²⁸² Ebû Abdullah ismiyle künyelenmiştir. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm savaflara iştirak etmiştir. Hicretin 61. yılında ölmüştür.²⁸³

1.3.4. Ebû Abs b. Cebr

H. Peygamber ona, Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5) esirlerin kılıçla boyunlarının vurulması görevini verdi.²⁸⁴

1.3.5. Ebû Bürde b. Niyâr

Rasûlullah ona, Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5) esirlerin kılıçla boyunlarının vurulması görevini verdi.²⁸⁵

1.3.6. Ebû Nâile

Rasûlullah ona, Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5) esirlerin kılıçla boyunlarının vurulması görevini verdi.²⁸⁶

1.3.7. Katâde b. en-Nu'mân

Allah Rasûlü ona, Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5) esirlerin kılıçla boyunlarının vurulması görevini verdi.²⁸⁷

²⁸¹ el-Vâkıdî, II, s. 515.

²⁸² İbn Hacer, I, s. 561.

²⁸³ İbn Sa'd, III, s. 469.

²⁸⁴ el-Vâkıdî, II, s. 515.

²⁸⁵ el-Vâkıdî, II, s. 515.

²⁸⁶ el-Vâkıdî, II, s. 515.

1.3.8. Muhammed b. Mesleme

Hz. Peygamber ona, Hayber Gazvesi'nde (h. 7) bir Yahudinin, öldürülen kardeşine (Mahmud b. Mesleme) karşılık boynunun vurulması görevini verdi.²⁸⁸

1.3.9. Muhayyesa b. Mes'ûd

Rasûlullah ona, Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5) esirlerin kılıçla boyunlarının vurulması görevini verdi.²⁸⁹

1.3.10. Nadr (Nudayr) b. el-Hâris

Allah Rasûlü ona, Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5) esirlerin kılıçla boyunlarının vurulması görevini verdi.²⁹⁰

Nadr b. Haris b. Alkame b. Kelede b. Abduddâr el-Abderî. Bir rivayette Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olduğu, diğerinde de Habeşistan'a hicret edenler arasında olduğu bildirilmiştir. İbn Hacer diğer bir rivayette, Belâzûrî'den nakille onun Habeşistan'a hicret ettikten sonra geri döndüğünü ve bir süre sonrada irtidat edip Mekke'ye gittiğini; Mekke'nin fethi sonrasında ise tekrar Müslüman olduğunu nakleder.²⁹¹ Nudayr, sonra Medine'ye hicret etti ve Şam'a sefere çıkıncaya kadar Medine'de kaldı. Yermuk'de (h. 15) şehit olmuştur.²⁹²

1.3.11. Nu'mân b. İsr (Asr)

Hz. Peygamber ona, Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5) esirlerin kılıçla boyunlarının vurulması görevini verdi.²⁹³

²⁸⁷ el-Vâkıdî, II, s. 515.

²⁸⁸ İbn Hacer, VI, s. 28.

²⁸⁹ el-Vâkıdî, II, s. 515.

²⁹⁰ el-Vâkıdî, II, s. 515.

²⁹¹ İbn Hacer, VI, s. 343.

²⁹² İbn Sa'd, V, s. 448.

²⁹³ el-Vâkıdî, II, s. 515.

1.3.12. Osman b. Affân

Uhud Gazvesi (h. 3) sonrası Hâris b. Süveyd b. Samit'in boynunu vuranın o olduğu söylenmiştir.²⁹⁴

Osman b. Affân b. Ebü'l-As b. Ümeyye b. Abdi Şems el-Kureşî el-Emevi. O, ilk Müslüman olanlardandı.²⁹⁵ Mekke'den Habeşistan'a hicret edenler arasındaydı. Bedir savaşına katılamamıştır. Zira Hz. Peygamber onu, hasta olan eşi Rukıyye'nin başında bırakmıştı.²⁹⁶ Hz. Peygamber, Rukıyye'nin vefâtından sonra onu diğer kızı Ümmü Külsüm ile evlendirmişti. Rasûlullah onu, ilki Zatürrika Gazvesine çıkarken bir diğeri de Necid bölgesindeki Gatafan kabilesi üzerine harbe çıkarken olmak üzere iki kez Medine'de yerine vekil olarak bırakmıştı. Hicretin 23. yılında Osman b. Affân'a hilafet için biat edildi (Üçüncü halife, 12 yıl). Hicretin 36. yılında hilafet makamında şehit edilmiştir.²⁹⁷

1.3.13. Sâlim b. Umeyr

Allah Rasûlü ona, Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5) esirlerin kılıçla boyunlarının vurulması görevini verdi.²⁹⁸

Salim b. Umeyr b. Sâbit b. Külfe b. Sa'lebe b. Amr b. Avf. Bedir savaşına iştirak etmiştir.²⁹⁹ Yahudi Ebû Afek, halkı Müslümanlara karşı kışkırtıp düşmanlığa yönlendiriyordu. Salim, onu ortadan kaldırmayı kendisine adamıştı. Daha sonrasında da onu öldürmüştü. Bu hadise Hz. Peygamber'in izni ile gerçekleşmişti. Uhud ve Hendek dâhil tüm savaşlara Rasûlullah ile beraber katılmıştır. Mu'aviye b. Ebû Süfyan'ın hilafeti zamanında ölmüştür.³⁰⁰

²⁹⁴ İbn Seyyidi'n-Nâs, II, s. 26.

²⁹⁵ İbn Hacer, IV, s. 377.

²⁹⁶ İbn Abdilber, III, s. 1037.

²⁹⁷ İbn Sa'd, III, s. 53.

²⁹⁸ el-Vâkıdî, II, s. 515.

²⁹⁹ İbn Hacer, III, s. 8.

³⁰⁰ İbn Sa'd, III, s. 480.

1.3.14. Uveym b. Sâ'ide

Rasûlullah ona, Uhud'da (h. 3) şahsi bir hesapla bir Müslüman'ı öldüren kişinin boynunu vurma görevini verdi.³⁰¹

Rasûlullah ona, Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5) esirlerin kılıçla boyunlarının vurulması görevini verdi.³⁰²

Uveym b. Sa'ide b. Aiş b. Kays b. en-Nu'man b. Zeyd b. Ümeyye. Uveym b. Sa'ide, Akabe biatlerinde bulunmuştur. Ömer b. el-Hattâb'ın hilafeti zamanında ölmüştür.³⁰³

1.3.15. Üseyd b. Hudayr

Allah Rasûlü ona, Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5) esirlerin kılıçla boyunlarının vurulması görevini verdi.³⁰⁴

Üseyd b. el-Hudayr b. Simak b. Atik Rafi' b. İmruülkays b. Zeyd b. Abdüleşhel. Ebû Yahya veya Ebû'l-Hudayr künyesiyle anılırdı.³⁰⁵ Câhiliye döneminde okuma yazma bilen kişilerdendi. İkinci Akabe Biat'ına iştirak etmiş ve on iki nakîb arasında yer almıştı. Bedir savaşına katılmamıştır. Uhud Gazvesi'nde insanlar dağıldığı anda Hz. Peygamber'in yanında sebat ederek savaşmıştır. Daha sonra Hendek ve diğer savaşlara iştirak etmiştir. O, Rasûlullah'ın ashâbının önde gelenlerindendi. Üseyd, namazda kavmine imamlık yapıyordu. Hicretin 20. yılında ölmüştür.³⁰⁶

1.3.16. Zübeyr b. el-Avvâm

Hz. Peygamber Hamra-ul Esed'de (h.3) ona, daha önce Bedir'de serbest bıraktığı Muaviye b. Mugire'nin boynunu vurma görevini verdi.³⁰⁷

³⁰¹ el-Vâkıdî, I, s. 305.

³⁰² el-Vâkıdî, II, s. 515.

³⁰³ İbn Sa'd, III, s. 459.

³⁰⁴ el-Vâkıdî, II, s. 515.

³⁰⁵ İbn Hibban, III, s. 6.

³⁰⁶ İbn Sa'd, III, s. 603.

³⁰⁷ İbn Hişâm, II, s. 104.

Allah Rasûlü ona, Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5) esirlerin kılıçla boyunlarının vurulması görevini verdi.³⁰⁸

ez-Zübeyr b. el-Avvâm b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzza b. Kusay.³⁰⁹ İlk Müslüman olanlardandı ve cennetle müjdelen on kişi arasındadır. Habeşistan'a hicret için çıkılan her iki seferde de bulunmuştur. Bedir, Uhud ve tüm seferlere Hz. Peygamber ile beraber iştirak etmiştir.³¹⁰ Mekke'nin fethinde Zübeyr, muhacirlerin üç bayrağından birini taşıyordu ve ordunun sol kanadında idi. Rasûlullah: "Benîm havârim halaoğlum Zübeyr'dir" demiştir. Hz. Peygamber'e Hendek Gazvesi günü Kurayza oğulları hakkında bilgi toplama işini Zübeyr yapmıştır. Cemel vakasında öldürülmüştür.³¹¹

1.3.17. Zuheyr b. Râfi

Rasûlullah ona, Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5) esirlerin kılıçla boyunlarının vurulması görevini verdi.³¹²

Zuheyr b. Râfi b. Adi b. Zeyd b. Cüşem b. Hârise. İkinci Akabe Biat'ında yetmiş kişi ile birlikte hazır bulunmuştur. Uhud ve diğer bütün savaşlara iştirak etmiştir.³¹³

1.4. CASUSLAR - GÖZCÜLER

Devletleri ayakta tutan en önemli teşkilatlardan biri olan istihbarat; gizlice bilgi toplama, gözleme, haber ve duyum alma anlamlarına gelir. İstihbarat, düşmanın ileri hatlarını ve planlarını görüp tedbir alabilme, kimi zaman düşmanı yanıltabilme, hatta bazen düşmanı savaşmadan yenebilme demektir.

H. Peygamber düşmanlarına karşı istihbaratı en etkili biçimde kullanmıştır. Mekke döneminde Akabe Biatlarını³¹⁴ gizlice yapmıştı. Akabinde kendisine

³⁰⁸ el-Vâkıdî, II, s. 513.

³⁰⁹ Halife b. Hayyât, I, s. 43.

³¹⁰ İbn Hacer, II, s. 457.

³¹¹ İbn Sa'd, III, s. 100.

³¹² el-Vâkıdî, II, s. 515.

³¹³ İbnü'l-Esir, II, s. 778.

³¹⁴ İbn Sa'd, I, s. 219.

yapılacak suikast haberini halası Rukayka³¹⁵ kanalıyla önceden haber alıp hicret yolculuğuna başlamıştı. Yine Hicret yolculuğu başlangıcında mağara'da saklanırken Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdullah b. Ebû Bekir³¹⁶ vasıtasıyla Kureyş'in durumu hakkında bilgi almaya devam etmiştir. Medine döneminde de kimi zaman istihbari askeri birlikler ile düşmanın durumunu yakından takip etmiştir.³¹⁷ Tebük Gazvesi dışında çıkılacak gazve ve seriyyelerin bilgilerini hep gizli tutmuştur. Hatta Abdullah b. Cahş'ı³¹⁸ seriyye komutanı olarak Nahle'ye Kureyş'i gözleme ve bilgi toplama amacıyla gönderdiğinde; gidecekleri yer bilgisini önce vermeyip birkaç günlük yol mesafesinden sonra yanlarındaki mektubu açıp görevi yerine getirmelerini isteyecek kadar gizli tutmuştu. Adî b. Ebû'z-Zeğba³¹⁹ ve Besbes b. Amr'ı³²⁰ Bedir Gazvesi'nde müşrikler hakkında bilgi toplamak üzere göndermişti. Abdullah b. Ebû Hadred el-Eslemî'yi³²¹ Huneyn Gazâsında düşman kuvvetleri içine casus olarak göndermişti. Yine Hendek Gazvesi'nde Huzeyfe b. el-Yemân'ı³²² müşriklerin içine haber toplaması için göndermişti. Diğer bir istihbari çalışma ile Mekke'de bulunan amcası Abbâs b. Abdülmuttalib³²³ kanalıyla Kureyş'in durumu hakkında bilgi alıyordu.

İstihbârî çalışmalarda, gizliliğe azami riayet edecek, güvenilir, görevini cesaretle yerine getirebilecek, sır saklama özelliği olan, gerekli durumlarda gizlenmesini bilecek, zeki ve hızlı çözümleme yeteneklerine sahip bireylerin tercih edilmesi önemlidir. Hz. Peygamber'in başarılı istihbari çalışmalarına bakıldığında bu tip karakter ve özellikteki kişileri görevlendirdiğini söyleyebiliriz.

1.4.1. Abbâd b. Bişr

Zâtür-Rikâ Gazvesi'nde (h. 5), gece ordu gözcülüğü için gönüllü oldu.³²⁴

Hudeybiye'de (h. 6), 20 kişilik birlikle gözcü olarak görevlendirildi.³²⁵

³¹⁵ İbn Sa'd, VIII, s. 51.

³¹⁶ İbn Hacer, VI, s. 24; Kettânî, I, s. 290.

³¹⁷ Hüseyin Üstüner, **H. Peygamber Devri'nde İstihbarat**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2001.

³¹⁸ İbn Hişâm, I, s. 601.

³¹⁹ İbn Hişâm, I, s. 614; İbn Sa'd, II, s. 12.

³²⁰ el-Vâkıdî, I, s. 40; İbn Sa'd, II, s. 12.

³²¹ İbn Hişâm, II, s. 439; İbn Sa'd, II, s. 150.

³²² İbn Hişâm, II, s. 231; İbn Sa'd, II, s. 69.

³²³ el-Vâkıdî, I, ss. 203-204.

³²⁴ el-Vâkıdî, I, s. 397.

³²⁵ el-Vâkıdî, II, s. 574.

1.4.2. Abbâs b. Abdülmuttalib

Uhud Gazvesi'nde (h. 3), müşriklerin bilgisini mektupla haber verdi.³²⁶

Hayber Gazvesi (h. 7) öncesi Müslüman oldu ve müşriklerin durumunu bildirdi.³²⁷

el-Abbâs b. Abdülmuttalib b. Haşim b. Abdümenaf b. Kusay b. Kilab b. Mürre. Ebû Fadl'dır. Hz. Peygamber'in amcası idi.³²⁸ Câhiliye devrinde hacılara su dağıtma ve Kâbe'nin imarı işleri ona aitti. Akabe'de, Hz. Peygamber'in yanında Abbâs b. Abdülmuttalib'de bulunmuştu. Daha sonra Mekke'de Müslümanlığını gizleyip müşrikler hakkında bilgi aktarmıştır.³²⁹ Abbâs, fetihten önce muhacir olarak Medine'ye geldi. Mekke'nin fethinde bulunmuş, Huneyn'e, Taif'e ve Tebük'e iştirak etmiştir. Hz. Peygamber, eski görevi olan Sikâye (hacılar su dağıtma) görevini yine ona vermiştir. Hicretin 32. yılında ölmüştür.³³⁰

1.4.3. Abdullah b. Amr el-Müzenî

Uhud Gazvesi'nde (h. 3), gece düşman hakkında istihbarat toplayıp gelmişti.³³¹

1.4.4. Abdullah b. Cahş b. Riyâb el-Esedî

Rasûlullah onu, Batn-ı Rahle Seriyyesinde (h. 2) 8 kişiyle beraber Kureyş'i gözleme bilgi toplama görevine gönderdi³³²

Abdullah b. Cahş İbn Riyab b. Ya'mur b. Sabire b. Mürre b. Kebir b. Ganm b. Dudan b. Esed b. Huzeyme. Ebû Muhammed künyesidir. Hz. Peygamber, onu hicretin 17. ayında Nahle'ye seriyye'ye komutan olarak göndermişti. Uhud Gazvesi'nde şehit edilmiştir.³³³

³²⁶ el-Vâkıdî, I, ss. 203-204.

³²⁷ İbn Hacer, III, s. 511.

³²⁸ İbnü'l-Esir, III, s. 163.

³²⁹ İbn Hacer, III, s. 511.

³³⁰ İbn Sa'd, IV, s. 5.

³³¹ el-Vâkıdî, I, s. 326.

³³² İbn Hişâm, I, s. 601.

³³³ İbn Sa'd, III, s. 89.

1.4.5. Abdullah b. Ebû Hadred el-Eslemî

Huneyn Gazâsında (h. 8) onu, düşman kuvvetleri içine casus olarak gönderdi.³³⁴

Selame b. Umeyr b. Ebû Selame b. Sa'd b. Müsab b. el-Haris b. Abs b. Hevazin b. Eslem b. Efsa'dır.³³⁵ Allah Rasûlü ile birlikte ilk olarak Hudeybiye ve Hayber'e, sonrasında da diğer savaşlara katılmıştır. Abdullah b. Ebû Hadred, hicretin 71. yılında ölmüştür.³³⁶

1.4.6. Abdullah b. Ebû Bekir

Hicret esnasında Hz. Peygamber ve babası Ebû Bekir'e saklandıkları mağarada Kureys'in haberlerini getirdi.³³⁷

Abdullah b. Ebû Bekir es-Sıddîk b. Ebû Kuhafe. İlk Müslümanlar arasındadır. Hz. Peygamber ile beraber Tâif Gazâsına katılmış ve orada atılan bir ok sebebiyle yara almıştı. Burada aldığı yara daha sonra nüksetmiş ve bu nedenle Allah Rasûlünün vefâtına müteakip hicretin 11. senesinde Ebû Bekir es-Sıddîk'ın hilafeti zamanında ölmüştür.³³⁸

1.4.7. Abdullah b. Ka'b el-Mâzinî

Hz. Peygamber onu, Hamrâu'l-Esed (h. 3) dönüşü Uhud'da çarpışan Nüseybe bt. Ka'b'ın durumunu öğrenmesi için gönderdi.³³⁹

Abdullah b. Ka'b b. Amr b. Avf b. Mebzul b. Amr b. Ganm b. Mazin. Ebû'l-Haris onun künyesidir. Bedir Gazvesi'nde Rasûlullah ganimetlerin üzerine onu görevli kılmıştı. Hz. Peygamber ile beraber Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlara iştirak etmişti. Osman b. Affân'ın hilafeti döneminde ölmüştür.³⁴⁰

³³⁴ İbn Hişâm, II, s. 439; İbn Sa'd, II, s. 150.

³³⁵ İbn Sa'd, IV, s. 309.

³³⁶ İbn Abdilber, III, s. 887.

³³⁷ İbn Hacer, VI, s. 24; Kettânî, I, s. 290.

³³⁸ İbn Hacer, VI, s. 24

³³⁹ el-Vâkıdî, I, s. 270.

³⁴⁰ İbn Sa'd, VI, s. 187.

1.4.8. Abdullah b. Mes'ûd

H. Peygamber Bedir Gazvesi'nde (h. 2), müşrikleri gözlemesi için onları gönderdi.³⁴¹

Abdullah b. Mes'ud İbn Gâil b. Mabîb b. Şemh b. Fâr b. Mahzum b. Sahile b. Kâhıl b. Haris b. Teym b. Sa'd b. Hüzeyl el-Hüzelî'dir. İlk Müslüman olanlardandı.³⁴² Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlara katılmıştı. Abdullah b. Mes'ud, H. Peygamber'in sırrının sahibi idi. Ayrıca o, seferde H. Peygamber'in yastığından yani döşeginden, misvakından, nalınlarından ve temizlik işlerinden sorumlu idi. Medine'de hicretin 32. senesinde ölmüştür.³⁴³

1.4.9. Abdullah b. Revâha

Rasûlullah onu, Hendek Gazvesi'nde (h. 5) Ka'b b. Esed'in Benî kurayza adına Müslümanlarla yaptığı anlaşmayı bozup bozmadığını öğrenmesi için gönderdi.³⁴⁴

Abdullah b. Revaha b. İmruülkays b. Sa'lebe b. İmruülkays b. Malik b. Sa'lebe b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Haris b. el-Hazrec b. Haris. Birinci Akabe Biat'ında nakiblerden biriydi. Bedir ve Uhud savaşlarına iştirak etmiştir.³⁴⁵ Rasûlullah onu, Hayber'de bulunan Yahudi Üseyr b. Rizam'ın öldürülmesi için gönderdiği otuz kişilik süvari birliğine komutan olarak atadı. Hayber'in fethinden sonra onu, Hayber halkının işlerini düzenleyici ve onlara göz kulak olması için görevlendirdi.³⁴⁶ O, Câhiliye devrinde okuma yazmayı bilen kişiler arasındaydı. İkinci Akabe Biat'ına iştirak etmiştir. Hudeybiye'de, Hendek savaşında ve Hayber'in fethinde bulunmuştur. H. Peygamber onu, Bedir Gazvesi esnasında el-Aliye sakinlerine fethi müjdelemesi için göndermişti. Bedrül-Mev'id Gazvesine çıkarken onu Medine'de yerine vekil olarak bırakmıştı. Ayrıca onu, Hayber'in gelirleri ölçmesi ve tespiti için vergi

³⁴¹ el-Vâkıdî, I, s. 54.

³⁴² İbn Hacer, IV, s. 198.

³⁴³ İbn Sa'd, III, s. 150.

³⁴⁴ İbn Hişâm, II, s. 221.

³⁴⁵ Halife b. Hayyât, I, s. 162.

³⁴⁶ İbn Hacer, VI, s. 72.

memuru olarak görevlendirmişti. Şair bir zâttı. Mû'te savaşında sıralı komutanlardan biriydi ve orada hicretin 8. senesinde şehit edilmiştir.³⁴⁷

1.4.10. Adî b. Ebü'z-Zeğba

Allah Rasûlü onu, Bedir Gazvesi'nde (h. 2) müşrikler hakkında bilgi toplaması için göndermişti.³⁴⁸

Sinan b. Sübey' b. Sa'lebe b. Rebi'a b. Zühre b. Büzeyl b. Sa'd b. Adiy b. Kahil b. Nasr b. Nasr b. Malik b. Gatfân b. Kays olup, Cüheyne kabilesindendir.³⁴⁹ Allah Rasûlü onu Besbes b. Amr ile beraber Kureyş kervanının durumunu öğrenmeleri için keşif kolu olarak görevlendirmişti. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm gazvelere iştirak etmiştir. Ömer b. el-Hattâb'ın hilafeti zamanında ölmüştür.³⁵⁰

1.4.11. Ali b. Ebû Tâlib

Allah Rasûlü Bedir Gazvesi'nde (h. 2), subaşında iken müşriklerin durumunu öğrenmeleri için onları gönderdi.³⁵¹

1.4.12. Ammâr b. Yâsir

Rasûlullah Tebük Gazvesi'nde (h. 9), bilgi toplaması için münafıkların içine onu gönderdi.³⁵²

H. Peygamber Bedir Gazvesi'nde (h. 2), müşrikleri gözetlemesi için onları gönderdi.³⁵³

Zâtür-Rikâ Gazvesi'nde (h. 5), gece ordu gözcülüğü için (gönüllü) oldular.³⁵⁴

Ammar b. Yasir İbn Amir b. Malik b. Kinane b. Kays b. el-Husayn b. el-Vezim b. Sa'lebe b. Avf b. Hârise b. Amir el-Ekber b. Yam b. Ans. Ans, Zeyd b.

³⁴⁷ İbn Sa'd, III, s. 525.

³⁴⁸ İbn Hişâm, I, s. 614; İbn Sa'd, II, s. 12.

³⁴⁹ İbn Hacer, IV, s. 391.

³⁵⁰ İbn Sa'd, III, s. 496.

³⁵¹ İbn Hişâm, I, s. 616.

³⁵² el-Vâkıdî, III, s. 1004.

³⁵³ el-Vâkıdî, I, s. 54.

³⁵⁴ el-Vâkıdî, I, s. 397.

Malik b. Üded b. Zeyd b. Yeşcüb b. Arı b. Zeyd b. Kehlan b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kahtan'dır. İslâm'ın ilk yıllarında Mekke'de dininden dönmesi için işkenceye maruz kalıp ezilen Müslümanlardandı. Siffin savaşında Ali b. Ebû Tâlib ile beraber savaşırken hicretin 37. yılında öldürülmüştür.³⁵⁵

1.4.13. Amr b. Ümeyye ed-Damrî

Allah Rasûlü onu, er-Recî'de tuzağa düşürülüp esir edilen Hubeyb'in durumunu öğrenmesi için (h. 4) Kureyş'e karşı casus olarak gönderdi.³⁵⁶

Amr b. Ümeyye b. Huveylid b. Abdullah b. İyas b. Ubeyd b. Naşir b. Ka'b b. Cüdey b. Damre b. el-Damri.³⁵⁷ Amr b. Ümeyye Bedir ve Uhud'da müşriklerle beraberdi. Sonrasında Uhud'da müşrikler geri dönerlerken Amr, Müslümanlığı seçmiştir. Müslümanlıkta ilk seferi Bi'ru Ma'ûne hadisesinde olmuştur. Allah Rasûlü onu Habeş meliki en-Necaşi'ye iki mektupla göndermişti.³⁵⁸ Allah Rasûlü, Amr b. Ümeyye ve Seleme b. Eslem b. Hariş'i, Ebû Süfyan b. Harb'a karşı bir seriyye'ye göndermişti.³⁵⁹ Amr, eskiden beri elçilik hizmetleriyle tanınmış bir kişiydi. Bu sebeple Hz. Peygamber, Ebû Süfyan'a (h. 5), Habeş kralına (h. 7) ve Müseylime'ye mektuplarını onunla göndermiştir.³⁶⁰ Medine'de Mu'aviye b. Ebû Süfyan'ın halifeliği zamanında ölmüştür.³⁶¹

1.4.14. Besbes b. Amr

H. Peygamber onu, Bedir Gazvesi'nde (h. 2) müşrikler hakkında bilgi toplaması için göndermişti.³⁶²

Besbes b. Amr b. Sa'lebe b. Hareşe b. Zeyd b. Amr b. Sa'd b. Zübeyr b. Rişdan b. Kays b. el-Cüheyne. Bedir ve Uhud Gazvelerine iştirak etmişti.³⁶³

³⁵⁵ İbn Sa'd, III, s. 246.

³⁵⁶ İbn Sa'd, IV, s. 248.

³⁵⁷ İbn Abdilber, III, s. 1162.

³⁵⁸ İbnü'l-Esir, IV, s. 181.

³⁵⁹ İbn Sa'd, IV, s. 248.

³⁶⁰ Mehmet Ali Kapar, **İlk İslam diplomatı Amr b. Ümeyye ed-Damrî**, İstem Yıl:15, Sayı:30, 2017, s. 271-285; Mustafa Fayda, Amr b. Ümeyye, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 3, ss. 94-95.

³⁶¹ İbn Sa'd, IV, s. 248.

³⁶² el-Vâkıdî, I, s. 40; İbn Sa'd, II, s. 12.

1.4.15. Büsr (Bişr) b. Süfyân

Rasûlullah Hudeybiye'ye çıktığında (h. 6), Kureys'in durumunu öğrenmesi için onu Mekke'ye gönderdi.³⁶⁴

Büsr b. Süfyân b. Amr b. Uveymir b. Sırme b. Abdullah b. Kumeyr b. Hubşiyye b. Selûl b. Ka'b. Hudeybiye'ye çıkıldığında onu Mekke'ye Kureysliler'in durumunu öğrenmesi ve bilgi toplamasını için gönderdi. Büsr, Hudeybiye ve sonrasında ki savaşların tümüne iştirak etmişti. Mekke'nin fethinde, Ka'b oğulları'na ait olan üç sancaktan birisini o, taşıyordu. Allah Rasûlü, onu Ka'b oğullarına zekât memuru olarak göndermiştir.³⁶⁵

1.4.16. Büreyde b. Husayb el-Eslemî

Rasûlullah el-Müreysî Gazvesi'nde (h. 5), onu bilgi toplaması için görevlendirdi.³⁶⁶

1.4.17. Cübeyle b. Âmir el-Belevî

O, Hendek Gazvesi'nde (h. 5) casustu.³⁶⁷

Cübeyle b. Âmir b. Üneyf b. Sa'lebe b. Kunfûz b. Halâve b. Subey' b. Bekr b. Eşca' el-Belevî. Ahzâb (Hendek) Gazvesi'nde gözcüydü.³⁶⁸

1.4.18. Enes b. Fedâle

Hz. Peygamber Uhud Gazvesi'nde (h. 3), Fedale'nin iki oğlunu gözcü olarak gönderdi.³⁶⁹

Enes b. Fedale b. Adi b. Haram b. el-Heysem b. Zafer. Uhud Gazvesi esnasında Müslümanlar Safra bölgesi mevkiinde iken, müşrik ordusunun yaklaştığı

³⁶³ İbn Sa'd, III, s. 560.

³⁶⁴ İbn Hacer, I, s. 424.

³⁶⁵ İbn Sa'd, V, s. 458.

³⁶⁶ el-Vâkıdî, I, s. 404; İbn Sa'd, II, s. 63.

³⁶⁷ İbn Hacer, I, s. 572

³⁶⁸ İbn Hacer, I, s. 572.

³⁶⁹ el-Vâkıdî, I, s. 206; İbn Sa'd, II, s. 37.

haberi ulaşınca, Hz. Peygamber Fedale'nin iki oğlu olan Enes ve kardeşini bilgi toplayıp getirmeleri için göndermişti.³⁷⁰

1.4.19. Evs b. Hacer Ebû Temîm el-Eslemî

Uhud Gazvesi'nde (h. 3), müşriklerin durumu hakkında Hz. Peygamber'e haber gönderdi.³⁷¹

Allah Rasûlü'nün Medine'ye hicretine müteakip Müslüman olmuştu. Uhud Gazvesi öncesinde mevlâsı Mes'ud b. Hüneyde'yi el-Arc'tan Hz. Peygamber'e göndermiştir. Kureyşli müşriklerin Müslümanlar üzerine gelmekte olduklarını; müşriklerin sayılarını, at ve silah durumlarını, teçhizatlarını ayrıntılı bildirmişti.³⁷²

1.4.20. Evs b. Havlî el-Hazrecî

Hz. Peygamber Kaza Umresinde (h. 7), onu muhtemel tuzakları önlemesi için Zî-Tuvâ'da görevlendirmişti.³⁷³

Evs b. Havli b. Abdullah b. el-Haris b. Ubeyd b. Malik b. Salim b. Ganem b. Avf.³⁷⁴ Uhud, Hendek ve sair tüm savaşlara iştirak etmişti.³⁷⁵ Arapça okuryazar idi. Allah Rasûlü, Mekke'ye kaza umresi için giderken Evs b. Havli kumandasında iki yüz kişilik bir birlik görevlendirmişti. Osman b. Affân'ın halifeliği zamanında Medine'de ölmüştür.³⁷⁶

1.4.21. Gâlib b. Abdullah el-Leysî

Allah Rasûlü Mekke'nin Fethinde (h. 8) onu, yol güvenliği ve gözcülük için önden gönderdi.³⁷⁷

³⁷⁰ İbnü'l-Esir, I, s. 292.

³⁷¹ İbn Sa'd, IV, s. 310.

³⁷² İbn Sa'd, IV, s. 310.

³⁷³ İbn Hacer, I, s. 299.

³⁷⁴ İbn Hibban, III, s. 11.

³⁷⁵ İbn Abdilber, I, s. 117.

³⁷⁶ İbn Sa'd, III, s. 542.

³⁷⁷ İbn Hacer, V, s. 242.

Gâlib b. Abdullah b. Mis'ar b. Ca'fer b. Kelb b. Avf b. Kâ'b b. Âmir b. Leys b. Bekr b. Abdi b. Menât Kinane el-Kenani.³⁷⁸ Allah Rasûlü Gâlib'i, bir seriyyenin başında el-Kedid'deki Mulavvah'a gönderdi.³⁷⁹

1.4.22. Havvât b. Cübeyr

Allah Rasûlü onu, Hendek Gazvesi'nde (h. 5) Benî Kurayza'nın savaşta açıklarını gözlemesi için gönderdi.³⁸⁰

Hz. Peygamber Benî Kurayza'nın Hendek öncesi Müslümanlarla olan anlaşmalarını bozup bozmadıklarını öğrenmeleri için onları gönderdi.³⁸¹

Havvat b. Cübeyr b. en-Nu'man b. Ümeyye b. İmruülkays.³⁸² Bedir Gazvesi'nde yaralı olduğu için geri gönderildi. Uhud ve Hendek başta olmak üzere tüm tüm savaşlara Allah Rasûlü ile beraber katılmıştı. Hicretin 40. yılında Medine'de ölmüştür.³⁸³

1.4.23. Hubâb b. el-Münzir b. el-Cemûh

Rasûlullah Uhud Gazvesi'nde (h. 3), müşriklerin arasında dolaşıp bilgi toplaması ve ayrıca gözcülük yapması için onu görevlendirdi.³⁸⁴

1.4.24. Huseyl b. Nüveyre el-Eşcâ'i

Hz. Peygamber Useyr b. Zârim Seriyye'sinde (h. 6), Yahudiler hakkında ondan istihbarat aldı.³⁸⁵

Huseyl, Hayber Gazâsına çıktığı zaman Allah Rasûlü'nün yol kılavuzuydu. Diğer bir zaman, Cinâb'tan Hz. Peygamber'e gelerek, bir grubun Gatafan'dan Cinâb'a

³⁷⁸ İbnü'l-Esir, IV, s. 321.

³⁷⁹ İbn Hacer, V, s. 242.

³⁸⁰ el-Vâkıdî, II, s. 460.

³⁸¹ İbn Hişâm, II, s. 221.

³⁸² İbn Abdilber, II, s. 455.

³⁸³ İbn Sa'd, III, s. 476.

³⁸⁴ el-Vâkıdî, I, s. 206; İbn Sa'd, II, s. 37.

³⁸⁵ el-Vâkıdî, II, s. 566.

geldiğini haber vermişti. Hz. Peygamber’de bu durumda, Bişr b. Sa’d kumandasında 300 kişilik bir kuvveti onların üzerine bir seriyye’ye göndermişti.³⁸⁶

1.4.25. Hubeyb b. Adî el-Ensârî

Hz. Peygamber onu, yalnız başına Kureys’e karşı casus olarak göndermişti.³⁸⁷

1.4.26. Huzeyfe b. el-Yemân

Allah Rasûlü onu, Hendek Gazvesi’nde (h. 5) müşriklerin içine haber toplaması için gönderdi.³⁸⁸

Huzeyfe b. Huseyl b. Cabir b. Amr b. Rebi’a b. Cırve b. Haris b. Mazin b. Katî’a b. Abs. Ebû Abdullah ismiyle künyelenirdi.³⁸⁹ Uhud savaşına katıldı. Hz. Peygamber’in sırlarını söylediği arkadaşıydı.³⁹⁰ Huzeyfe’yi, Hendek Gazvesi’nde düşman askerlerinin içine bilgi toplaması için casusluk vazifesiyle gönderdi. Hz. Peygamber’in ashâbı arasında münafıkları en iyi bilen kişiydi. Zira Allah Rasûlü onların isimlerini Huzeyfe’ye söylemişti. Hz. Peygamber ona, insanlar arasında dolaşıp Müslümanlığını açıkça belirten kişilerin isimlerini yazmasını istemişti. Hicretin 36. yılında ölmüştür.³⁹¹

1.4.27. Mersed b. Ebû Mersed el-Ganevî

Kureys’e karşı casusluk amacıyla da gönderilen Reci ashâbının (h. 4) emîriydi.³⁹²

1.4.28. Muhammed b. Mesleme

Uhud Gazvesi’nde (h. 3) Sa’d b. Rebi’den bir haber getirme görevine gönüllü oldu.³⁹³

³⁸⁶ İbn Sa’d, IV, s. 280.

³⁸⁷ İbn Hacer, II, s. 225.

³⁸⁸ İbn Hişâm, II, s. 231; İbn Sa’d, II, s. 69.

³⁸⁹ Halife b. Hayyât, I, s. 98.

³⁹⁰ İbnü’l-Esir, I, s. 706.

³⁹¹ İbn Sa’d, VII, s. 317.

³⁹² el-Vâkıdî, I, s. 355.

³⁹³ el-Vâkıdî, I, s. 292.

1.4.29. Mu'nis b. Fedâle

Allah Rasûlü, Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Fedale'nin iki oğlunu gözcü olarak gönderdi.³⁹⁴

Uhud Gazvesi öncesi Müslümanlar Safra mevkiinde iken müşrik ordusunun yaklaştığı bilgisi üzerine Hz. Peygamber, Fedale'nin iki oğlu olan Enes ve kardeşini bilgi getirmeleri için göndermişti.³⁹⁵

1.4.30. Nu'aym b. Mes'ûd

Hendek Gazvesi'nde (h. 5), gizli görevle Kureyş, Gatafan, Kurayza Kabilelerinin arasını bozdu.³⁹⁶

Nu'aym b. Mes'ud b. Amir b. Üneyf b. Sa'lebe b. Kunfuz b. Halave b. Sübey b. Bekir b. Eşca b. Rays b. el-Gatafan.³⁹⁷ Allah Rasûlü'nün sır arkadaşı olan Ebû Nu'aym Hz. Peygamber'in emriyle Hendek Gazvesi'nde koalisyon güçlerinin aralarını bozmuştu. Tebük Gazvesi'nde Nu'aym'ı, düşmanlarına karşı gazaya ikna etmesi için kendi kavmine elçi olarak göndermişti. Osman b. Affân döneminde ölmüştür.³⁹⁸

1.4.31. Nu'mân

Allah Rasûlü, Süfyan b. Halîd b. Avf b. Dârim'in iki oğlunu Hamrâu'l-Esed'de (h. 3) müşriklerin izine keşif kolu olarak gönderdi.³⁹⁹

Nu'mân b. Halef b. Avf b. Darim b. Anz b. Vaile b. Sehm b. Mazin b. el-Haris b. Selaman b. Eslem b. Efsa b. Hârise. Uhud Gazvesi'nde Nu'mân ve kardeşi

³⁹⁴ el-Vâkıdî, I, s. 206; İbn Sa'd, II, s. 37.

³⁹⁵ İbn Abdilber, IV, s. 1487.

³⁹⁶ İbn Hişâm, II, s. 229; el-Vâkıdî, II, s. 480.

³⁹⁷ İbnü'l-Esir, V, s. 328.

³⁹⁸ İbn Sa'd, IV, s. 277.

³⁹⁹ el-Vâkıdî, I, s. 337.

Hz. Peygamber'in iki öncü casusu idiler. Uhud günü şehit olup tek bir kabirde defnedildiler.⁴⁰⁰

1.4.32. Rukayka

Hicret öncesi müşriklerin suikast planlarını Rasûlullah'a haber verdi.⁴⁰¹

Rukayka bt. Ebû Sayfî b. Haşim b. Abdümenaf b. Kusay. O, kardeşi olan Abdülmuttalib'den yaşça daha büyüktü. Allah Rasûlü'nün zamanında yaşamış ve Müslümanlığı kabul etmişti. Hicret öncesi Rasûlullah'ı uyarıp Kureyş'in toplantı yaptığını ve geceleyin kendisine baskın yapacaklarını bildirmişti. Bu durumda Hz. Peygamber yatağını terk edip, yerine Hz. Ali'yi geçirmiş ve hicret yolculuğuna çıkmıştı.⁴⁰²

1.4.33. Sa'd b. Ebû Vakkâs

Rasûlullah Bedir Gazvesi'nde (h. 2) subaşıdayken, Kureyş'in durumu hakkında bilgi almak için onları gönderdi. Uhud Gazvesi sonrası müşrikler hakkında bilgi toplaması için arkalarından onu gönderdi.⁴⁰³

1.4.34. Sa'd b. Ubâde

Allah Rasûlü, Hendek Gazvesi (h. 5) öncesi Ka'b b. Esed'in Benî Kurayza adına anlaşmayı bozup bozmadığını öğrenmeleri için onları gönderdi.⁴⁰⁴

1.4.35. Sa'd b. Mu'âz

Hz. Peygamber, Hendek Gazvesi (h. 5) öncesi Ka'b b. Esed'in Benî Kurayza adına anlaşmayı bozup bozmadığını öğrenmeleri için onları gönderdi.⁴⁰⁵

⁴⁰⁰ İbn Sa'd, IV, s. 243.

⁴⁰¹ İbn Sa'd, VIII, s. 51.

⁴⁰² İbn Sa'd, VIII, s. 51.

⁴⁰³ İbn Hişâm, I, s. 616.

⁴⁰⁴ İbn Hişâm, II, s. 221.

⁴⁰⁵ İbn Hişâm, II, s. 221.

Sa'd b. Mu'âz b. en-Nu'man b. İmruülkays b. Abdüleşhel b. Cuşem b. el-Haris. Ebû Amr künyesiyle bilinmektedir.⁴⁰⁶ Sa'd, kavminin önde gelen kişisiydi. O, Müslüman olunca, onun kavmi olan Abdüleşhel oğulları'da Müslüman olmuştu.⁴⁰⁷ Sa'd, kabilesinin putlarını kırmıştı. Bedir Gazvesi'nde Evs Kabilesinin sancağını taşıyordu. Uhud Gazvesi'nde Allah Rasûlü'nün etrafından sebat etmişti. Hendek savaşına da iştirak etmiştir. Benî Kurayza kuşatması sırasında Kurayza Yahudileri teslim olmayı Sa'd'ın vereceği karar üzerine yapacaklarını söylemişlerdi. Hendek Gazvesi'nde okla vurulup yaralanmış ve akabinde vefat etmiştir.⁴⁰⁸

1.4.36. Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl

Allah Rasûlü onları, Bedir Gazvesi'nde (h. 2) Kureyş kervanının durumunu öğrenmeleri için gönderdi.⁴⁰⁹

1.4.37. Salîf (Selîf) b. Süfyan

Rasûlullah, Süfyan b. Halid b. Avf b. Dârim'in iki oğlunu Hamrâu'l-Esed'de (h. 3) müşriklerin izine keşif kolu olarak gönderdi.⁴¹⁰

O, Allah Rasûlü'nün Uhud Gazvesi'nde (h. 3) müşriklerin izinden gözcü (haberci) olarak gönderdiği üç kişiden biriydi.⁴¹¹

Selîf b. Süfyan b. Halid b. Avf el-Eslemî. O ve kardeşi Uhud Gazvesi'nde Hz. Peygamber'in iki öncü casusu idiler.⁴¹²

1.4.38. Talha b. Ubeydullah et-Teymî

H. Peygamber onları, Bedir Gazvesi'nde (h. 2) Kureyş kervanının durumunu öğrenmeleri için gönderdi.⁴¹³

⁴⁰⁶ Halife b. Hayyât, I, s. 139.

⁴⁰⁷ İbn Hacer, III, s. 70.

⁴⁰⁸ İbn Sa'd, III, s. 420.

⁴⁰⁹ el-Vâkıdî, I, s. 101.

⁴¹⁰ el-Vâkıdî, I, s. 337.

⁴¹¹ İbn Hacer, III, s. 135.

⁴¹² İbn Hacer, III, s. 135.

⁴¹³ el-Vâkıdî, I, s. 101.

1.4.39. Übey b. Ka'b

Uhud Gazvesi'nde (h. 3), Sa'd b. Rebi'nin durumu hakkında haber getirme görevine gönüllü oldu.⁴¹⁴

Übey b. Ka'b b. Kays b. Ubeyd b. Zeyd b. Mu'aviye b. Amr b. Malik b. en-Neccar. Ebü'l-Münzir onun künyesidir. Übey b. Ka'b, İslâm döneminden öncede okuma yazma biliyordu. İslâm döneminde Rasûlullah için vahiy kâtipliği yaptı. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlarda Allah Rasûlü ile beraber katıldı. Hicretin 30. yılında ölmüştür.⁴¹⁵

1.4.40. Üneys (Enes) b. Ebû Mersed

Allah Rasûlü'nün Huneyn Gazvesi'nde, müşriklerin son olarak toplandıkları yer olan Evtas'taki gizli casusuydu.⁴¹⁶

Üneys b. Mersed b. Ebû Mersed. Ebû Mersed'in esas adı, Kennaz b. el-Husayn b. Yebu Tarif b. Hareşe b. Ubeyd b. Sa'd b. Avf b. Ka'b b. Cillan b. Ganm b. Gani b. Ya' sur b. Sa'd b. Kays b. Aylan b. Mudar'dır. Ebû Yezid onu künyesi idi. Allah Rasûlü ile birlikte Huneyn'de ve Mekke'nin fethinde yer aldı.⁴¹⁷

1.4.41. Velid b. Velid b. Muğire

Müslüman olduğu için hicreti engellenip Mekke'de tutsak edilen Ayyaş b. Ebi Rebia ve Hişam b. As'dan haber getirme görevi için Rasûlullah onu görevlendirdi.⁴¹⁸

el-Velid b. el-Velid b. el-Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum. Müşrik olarak Bedir harbine çıktığı o gün Müslümanlarca esir edildi. Fidyelerini ödeyip Hz. Peygamber'in yanında Müslüman oldu. Hz. Peygamber'de ona, Seleme b. Hişam'ın

⁴¹⁴ el-Vâkıdî, I, s. 292.

⁴¹⁵ İbn Sa'd, III, s. 498.

⁴¹⁶ İbn Hacer, I, s. 280.

⁴¹⁷ İbnü'l-Esir, I, s. 297; İbn Hacer, I, s. 280.

⁴¹⁸ İbn Hişâm, I, s. 476.

ve Ayyaş b. Ebû Rebi'a durumunu sordu ve akabinde onlara ulaşması için onu Mekke'ye gönderdi. Medine'de ölmüştür.⁴¹⁹

1.4.42. Zübeyr b. el-Avvâm

Allah Rasûlü Bedir Gazvesi'nde (h. 2) subaşındayken Kureys'in durumu hakkında bilgi almak için onları gönderdi.⁴²⁰

1.5. DANIŞMANLAR

İslâm öncesi dönemde kabile reisleri'nin Dârü'n-Nedve'de⁴²¹ istişare için bir araya geldiklerini biliyoruz. İslâm dönemiyle birlikte hakkında kesin bir nâs bulunmayan konularda istişare denilen danışma, fikir alışverişinde bulunma ve böylece ortak aklı kullanma mevzû çok daha önemli bir hale gelmiştir.

“Onların aralarındaki işleri, istişare iledir”⁴²², “Yapılacak işlerde onlarla istişare et”⁴²³, “Bilmiyorsanız, bir bilenden sorun”⁴²⁴ şeklindeki âyet-i kerîmelerde ve “Rasûlullah'dan daha çok arkadaşlarıyla istişare eden bir kimse görmedim”⁴²⁵ gibi ifadelerde gördüğümüz Rasûlullah'ın istişâreye değer vermesi, onu İslâm toplumları için vazgeçilmez kılmıştır. Hz. Peygamber, ezan hususunda ashâbıyla istişare edip onlara danışmıştı.⁴²⁶ Mescid'de minber kullanılması konusunda ashâbıyla istişare etmişti.⁴²⁷ Bedir günü Sa'd b. Ubade, Sa'd b. Mu'az gibi kavminin ileri gelenleri ile meşverette bulunup onlara danışmıştı.⁴²⁸ Uhud'da meydan savaşı mı, yoksa şehri savunma savaşı mı yapmak istedikleri hususunda ashâbı ile istişarede bulunmuştu.⁴²⁹ Onun, en yakınındaki Ebû Bekir es-Siddîk⁴³⁰ ve Ömer b. el-Hattâb'ı⁴³¹ danışmanları

⁴¹⁹ İbn Sa'd, IV, s. 131.

⁴²⁰ İbn Hişâm, I, s. 616.

⁴²¹ İbn Sa'd, I, s. 70.

⁴²² Şûrâ, 42/38.

⁴²³ Âl-i İmrân, 3/159.

⁴²⁴ Nahl, 16/43; Enbiya, 21/7.

⁴²⁵ Tirmizî, Cihâd, 34.

⁴²⁶ İbn Sa'd, I, s. 247.

⁴²⁷ İbn Sa'd, I, s. 249.

⁴²⁸ İbn Sa'd, II, s. 24.

⁴²⁹ İbn Sa'd, II, s. 38.

⁴³⁰ el-Vâkıdî, II, s. 728.

⁴³¹ el-Vâkıdî, II, s. 728.

gibi görüp, onlarla sürekli istişare halinde olduğunu biliyoruz. Yine, eşleri Hadîce bt. Huveylid ve Ümmü Seleme ile önemli konularda istişarede bulunup, onlara danıştığını görebilmekteyiz. Hz. Peygamber'in danıştığı kişilerin çoğunun kendisinin yakınında bulunan, İslâmiyet'i özümsemiş, güvenilir, bilgi ve tecrübe sahibi (ehil), fikirlerinde isabetli, ileri görüşlü, toplumda itibar sahibi kişiler olduklarını görüyoruz.

1.5.1. Ali b. Ebû Tâlib

Müreysî' Gazvesi (h. 5) dönüşünde münafıklar Hz. Aîşe ile ilgili ifk yalanını yaymışlardı. Hz. Peygamber, ifk hadisesiyle ilgili onlarla istişare etti.⁴³²

1.5.2. Ebû Bekir es-Sıddîk

Rasûlullah, Beşir b. Sa'd'ı el-Cinâb'a Seriyeye'ye (h. 7) göndermeden önce onlarla istişare etti.⁴³³

İsmi Abdullah, ona Atik b. Ebû Kuhafe denirdi.⁴³⁴ İlk Müslüman olan kişinin Ebû Bekir Sıddîk olduğu söylenmiştir. Hz. Peygamber'in hicretteki yol arkadaşıdır.⁴³⁵ Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlara iştirak etmiştir. Hz. Peygamber, Tebük Gazvesi'nde siyah renkli en büyük sancağını ona taşıtmıştı. Uhud gününde Rasûlullah ile birlikte sebat eden kişiler arasındaydı. Ebû Bekir'i, Necid'e bir seriyeye'ye göndermişti. Fetih yılında onu Hac emîr'i olarak tayin etmişti. Hz. Peygamber hastalandığında Ebû Bekir'in, insanlara namazı kıldırmasını istemişti. Hz. Peygamber'in vefâtı sonrası Müslümanlarca hilafet görevine getirilmiştir. İki yıllık hilafet görevinden sonrada (h. 13) vefât etmiştir.⁴³⁶

⁴³² el-Vâkıdî, II, s. 430.

⁴³³ el-Vâkıdî, II, s. 728.

⁴³⁴ Halife b. Hayyât, I, s. 48.

⁴³⁵ İbn Abdilber, III, s. 963.

⁴³⁶ İbn Sa'd, III, s. 169.

1.5.3. Hadîce bt. Huveylid

Rasûlullah, İlk vahiy (m. 610) geldiğinde durumu onunla istişare etti.⁴³⁷

O, Hadice bt. Huveylid b. Esed b. Abdüluzza b. Kusay b. Kilab b. Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Galib b. Fihr b. Malik b. Nadr b. Kinane'dir. Dul bir kadın olarak Mekke'de yaşarken Şam'a ticaret kervanları gönderirdi. Sonrasında Hz. Peygamber'in ilk eşi oldu ve ondan çocukları dünyaya geldi. İlk Müslüman olan kişinin Hz. Hadice olduğu söylenmiştir. Nübüvvetin onuncu yılında vefât etmiştir.⁴³⁸

1.5.4. Hubâb b. el-Münzir

Allah Rasûlü Bedir Gazvesi'nde (h. 2), Müslümanların savaşta konumlanacakları yer konusunda onun tavsiyesine uydu.⁴³⁹

Rasûlullah, Hayber Gazvesi'nde (h. 7) konaklama yeri konusunda onun tavsiyesine uydu.⁴⁴⁰

1.5.5. Nevfel b. Mu'âviye

H. Peygamber Taif'e yapılan seferde (h. 8), geri dönme ile ilgili konuda onunla istişare de bulundu.⁴⁴¹

Nevfel b. Mu'aviye b. Amr b. Sahr b. Ya'mer b. Nüfase b. Adi b. ed-Dîyl b. Nüfase b. Adi b. ed-Dîyl. el-Ficar gününde Nevfel, Diyl oğulları'nın reisiydi. Bedir, Uhud ve Hendek'te müşriklerle beraber savaşmıştı. Sonra Müslüman olarak Allah Rasûlü ile birlikte Mekke'nin fethine, Huneyn'e ve Tâif seferine iştirak etmiştir. Yezid b. Mu'aviye'nin halifeliği zamanında Medine'de ölmüştür.⁴⁴²

⁴³⁷ İbn Sa'd, I, s. 194.

⁴³⁸ İbn Sa'd, VIII, s. 52.

⁴³⁹ el-Vâkıdî, I, s. 53.

⁴⁴⁰ el-Vâkıdî, II, s. 643.

⁴⁴¹ İbn Sa'd, II, s. 159.

⁴⁴² İbnü'l-Esir, V, s. 349.

1.5.6. Ömer b. el-Hattâb

Allah Rasûlü, Beşir b. Sa'd'ı el-Cinâb'a Seriiye'ye göndermeden önce onlarla istişare etti.⁴⁴³

Ömer b. el-Hattâb b. Nüfeyl b. Abduluzza b. Riyah b. Abdullah b. Kurt b. Rezâh b. Adiy b. Ka'b b. Lüey b. Ğalib. Ebû Hafs onun künyesidir. Câhiliye devrinde Mekke'nin sefaret (elçilik) görevi onundu. Ömer Müslüman olduğu zaman İslâm dini açığa vuruldu ve alenen davet başladı.⁴⁴⁴ Medine'ye hicret edenlerin ilklerindendi. Bedir, Uhud, Hendek diğer tüm savaşlara Hz. Peygamber ile beraber katıldı.⁴⁴⁵ Bazısında kumandan olduğu pek çok serriyeye çıktı. Allah Rasûlü, Ömer b. el-Hattâb'ı otuz askerle Türebe'deki Hevazin'e karşı bir seriiye'ye gönderdi. Rasûlullah Hayber Gazvesi'nde sancağı Ömer b. el-Hattâb'a vermişti. Ebû Bekir'in vefâtı sonrası hilafet vazifesine getirildi. Hicretin 23. yılında halifelik makamı görevinin onuncu yılında şehit edilmiştir.⁴⁴⁶

1.5.7. Sa'd b. Mu'âz

Rasûlullah Hendek Gazvesi'nde (h. 5), Gatafan Kabilesi hakkında istişare için onları çağırıldı.⁴⁴⁷

Hz. Peygamber, Bedir Gazvesi'nde (h. 2) onlarla istişare ediyordu.⁴⁴⁸

Allah Rasûlü, Yahudi şâiri Ka'b b. Eşref'e karşı düzenlenecek seriiye (h. 25. ay) ile ilgili Muhammed b. Mesleme'nin onunla istişare etmesini istedi.⁴⁴⁹

1.5.8. Sa'd b. Ubâde

Rasûlullah Hendek Gazvesi'nde (h. 5), Gatafan Kabilesi hakkında istişare için onları çağırıldı.⁴⁵⁰

⁴⁴³ el-Vâkıdî, II, s. 728.

⁴⁴⁴ İbn Hacer, IV, s. 484.

⁴⁴⁵ İbn Abdilber, III, s. 1144.

⁴⁴⁶ İbn Sa'd, III, s. 265.

⁴⁴⁷ el-Vâkıdî, II, s. 478.

⁴⁴⁸ İbn Sa'd, II, s. 24.

⁴⁴⁹ İbn Sa'd, II, s. 32.

⁴⁵⁰ el-Vâkıdî, II, s. 478.

Hz. Peygamber, Bedir Gazvesi'nde (h. 2) onlarla istişare ediyordu.⁴⁵¹

1.5.9. Ümmü Seleme

Allah Rasûlü Hudeybiye'de (h. 6), ashâbın ihram'dan çıkması ile ilgili konuda onunla istişare etti.⁴⁵²

Hudeybiye'ye (h. 6) Rasûlullah ile beraber çıktı.⁴⁵³

Onun adı, Hind bt. Ebû Ümeyye'dir. Ebû Ümeyye'nin adı Süheyl Zadü'r-Rekb b. el-Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum'dur. Allah Rasûlü onunla evlendi. Ümmü Seleme'ye Hayber Gazvesi ganimetlerinden pay vermiştir.⁴⁵⁴

1.5.10. Üsâme b. Zeyd

Müreysî' Gazvesi (h. 5) dönüşünde münafıklar Hz. Aişe ile ilgili ifk yalanını yaymışlardı. Bu konuda Allah Rasûlü onlarla istişare etti.⁴⁵⁵

Üsame el-Hib b. Zeyd b. Hârise b. Şerahil b. Abdüluzza b. İmruülkays b. Amir b. en-Nu'man b. Amir b. Abdüvüd b. Avf b. Kinane b. Avf b. Uzre b. Zeydüllat b. Rûfeyde b. Sevr b. Kelb. Azatlısı Zeyd'in oğludur. Annesi, Hz. Peygamber'in dadısı Ümmü Eymen'dir. Allah Rasûlü için Üsame kendi ailesinden biri gibiydi. Allah Rasûlü bir ordu hazırlattı ve başına Üsame b. Zeyd'i komutan yaptı. Mu'aviye b. Ebû Süfyan'ın halifeliğinin sonlarına doğru el-Cüf' te öldü.⁴⁵⁶

1.6. ELÇİLER

Hz. Peygamber, tüm insanlığa gönderilen İslâm dinini tebliğ vazifesi ile, hicretin altıncı yılından itibaren çevre ülkelere ve kabilelere çeşitli elçiler göndermeye başladı.⁴⁵⁷ Gönderilen yerler ve amaçları açısından bunları üç grupta

⁴⁵¹ İbn Sa'd, II, s. 24.

⁴⁵² Buhârî, Şürût, 15.

⁴⁵³ el-Vâkıdî, II, s. 574.

⁴⁵⁴ İbn Sa'd, VIII, s. 86.

⁴⁵⁵ el-Vâkıdî, II, s. 430.

⁴⁵⁶ İbn Sa'd, IV, s. 61.

⁴⁵⁷ Safiullah Muntazer, **Hz. Peygamberin Gönderdiği Elçiler ve Fıkâhî Sonuçları**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2018.

kategorize edebiliriz. 1. Çevre ülkelere tebliğ amaçlı gönderilen diplomatik elçiler 2. Çevre kabilelere tebliğ amaçlı gönderilen elçiler 3. Tebliğ amacı dışında gönderilen elçiler

1. Çevre ülkelere tebliğ amaçlı gönderilen diplomatik elçiler: Habeşistan için “Amr b. Ümeyye ed-Damrî’yi, Necaşî’ye”⁴⁵⁸, İran için “Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî’yi, Kısra’ya”⁴⁵⁹, Bizans için “Dihye b. Halîfe el-Kelbî’yi, Heraklius’a”⁴⁶⁰, Yemen için “Muhâcir b. Ebû Ümeyye’yi, Haris b. Abdikûlal el-Himyari’ye”⁴⁶¹, Mısır için “Hâtıb b. Ebû Belte’a el-Lahmî’yi, Mukavkıs’a”⁴⁶², Bahreyn için “Alâ b. el-Hadramî’yi, el-Münzir b. Sâvâ el-Abdî’ye”⁴⁶³, Şam için “Şücâ b. Vehb el-Esedî’yi, Haris b. Ebi Şemir el-Gassanî’ye”⁴⁶⁴, Yemame için “Selît b. Amr el-Âmirî’yi, Sümame b. Üsal ile Hevze b. Ali’ye”⁴⁶⁵, Busra için “Hâris b. Umeyr el-Ezdî’yi, Busra Melikine”⁴⁶⁶ gönderdi.

2. Çevre kabilelere tebliğ amaçlı gönderilen elçiler: Ayyâş b. Ebû Rebî’a el-Mahzûmî’yi Himyer Kabilesi’ne⁴⁶⁷, Hâlid b. el-Velîd’i Necran’daki Belhâris b. Ka’b’a⁴⁶⁸, Harmele’yi Yuhanna b. Rube ve Eyle eşrâfına⁴⁶⁹, Muhayyesa b. Mes’ûd el-Hârisî’yi Fedek ehline⁴⁷⁰ gönderdi.

3. Tebliğ amacı dışında gönderilen elçiler: Abbâs b. Abdülmuttalib’i Fetih’te Kureyş’e⁴⁷¹, Abdullah b. Amr el-Müzenî’yi Müzeyne’ye⁴⁷², Büsr b. Süfyân’ı Benî Ka’b b. Amr’e⁴⁷³, Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir’i Benî Kuzayza’ya⁴⁷⁴ gönderdi.

Hiz. Peygamber’in ister dini ister siyasi misyonla olsun gönderdiği elçilerin: temsil yeteneği olan, ikna gücü ve hitabet’i yüksek, bilgi ve idrak sahibi, dürüst ve

⁴⁵⁸ İbn Hişâm, II, s. 607.

⁴⁵⁹ İbn Hişâm, II, s. 607.

⁴⁶⁰ İbn Hişâm, II, s. 607.

⁴⁶¹ İbn Hişâm, II, s. 607.

⁴⁶² İbn Hişâm, II, s. 607.

⁴⁶³ İbn Hişâm, II, s. 607.

⁴⁶⁴ İbn Hişâm, II, s. 607.

⁴⁶⁵ İbn Hişâm, II, s. 607.

⁴⁶⁶ el-Vâkıdî, II, s. 414.

⁴⁶⁷ İbn Sa’d, I, s. 282.

⁴⁶⁸ el-Vâkıdî, III, s. 883.

⁴⁶⁹ İbn Sa’d, I, s. 264.

⁴⁷⁰ el-Vâkıdî, II, s. 684.

⁴⁷¹ el-Vâkıdî, II, s. 815.

⁴⁷² el-Vâkıdî, II, s. 799.

⁴⁷³ el-Vâkıdî, II, s. 799.

⁴⁷⁴ İbn Sa’d, II, s. 74.

liyakatli, yüz güzelliği olan, gönderildiği ülkeyi veya toplumu tanıyan kişiler oldukları söylenebilir.

1.6.1. Abbâs b. Abdülmuttalib

Rasûlullah Mekke'nin Fethinde (h. 8), onu Kureyş'e elçi olarak gönderdi.⁴⁷⁵

1.6.2. Abdullah b. Amr el-Müzenî

Allah Rasûlü onları, Müzeyne Kabilesine Mekke'nin Fethine çıkmak üzere (h. 8) Ramazan'da Medine'de bulunmalarını bildirmesi için gönderdi.⁴⁷⁶

1.6.3. Abdullah b. Avsece

H. Peygamber, Hârise b. Amr b. Kurayt'a (h. 9) bir mektup yazdı ve onunla gönderdi.⁴⁷⁷

Becile kabilesine mensuptu. H. Peygamber'in mektubunu Hârise b. Amr b. Kureyt oğulları'na kendilerini İslâm dinine davet etmek üzere götürən kişidir.⁴⁷⁸

1.6.4. Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî

Allah Rasûlü onu, Pers kralı Kisra'ya (h. 6) İslâm'a davet mektubuyla gönderdi.⁴⁷⁹

Abdullah b. Huzafe b. Kays b. Adi b. Sa'd b. Sehm b. Amr b. Hüsays. O, Allah Rasûlü'nün Kisra'ya İslâm'a davet mektubuyla giden elçisidir. H. Peygamber onu, Mina'da insanlar arasında duyuru yapması görevi ile gönderdi. Osman b. Affân'ın halifeliği zamanında öldü.⁴⁸⁰

⁴⁷⁵ el-Vâkıdî, II, s. 815.

⁴⁷⁶ el-Vâkıdî, II, s. 799.

⁴⁷⁷ el-Vâkıdî, III, s. 983.

⁴⁷⁸ İbn Hacer, IV, s. 173.

⁴⁷⁹ İbn Hişâm, IV, s. 607

⁴⁸⁰ İbn Sa'd, IV, s. 189.

1.6.5. Alâ b. el-Hadramî

Allah Rasûlü onu, Bahreyn emiri el-Münzir b. Sâvâ el-Abdî'ye davet mektubuyla (h. 6) gönderdi.⁴⁸¹

Abdullah b. İmâd b. Ekber b. Rabia b. Mâlik b. Uveyf el-Hadramî.⁴⁸² Hz. Peygamber'in Cîrane'den ayrıldığında Alâ'yı Bahreyn'de bulunan el-Münzir b. Sava el-Abdî'ye İslâm'a davet mektubuyla elçi olarak gönderdi. Onu, Bahreyn'de zekâtları toplamakla görevlendirip, oranın zengin kişilerinden topladığı zekâtı yine oranın fakirleri için harcamasını söylemişti. Ayrıca el-Alâ'ya refakat etmesi ve destek olması için aralarında Ebû Hüreyre'nin de olduğu bir heyet göndermişti.⁴⁸³

1.6.6. Ali b. Ebû Tâlib

Hz. Ebû Bekir'in hicretin 9. yılında Hac emirliği görevi sırasında Hz. Ali'yi arkalarında gönderip (Mina'da) Beraa suresi mesajını bildirmesini istedi.⁴⁸⁴

Allah Rasûlü onu, Zeyd b. Hârisenin el-Hisma'ya Seriyeye'si (h. 6) sırasında durumu düzeltmesi için elçi olarak gönderdi.⁴⁸⁵

1.6.7. Amr b. el-Âs

Rasûlullah onu, Ezdliler'den Cülendâ'nın iki oğluna davet mektubuyla (h. 8) gönderdi.⁴⁸⁶

Amr b. el-As b. Vail b. Haşim b. Sü'ayd b. Sehm b. Amr b. Hüsays b. Kâ'b b. Lüey. Onun künyesi Ebû Abdullah idi.⁴⁸⁷ Müşriklerle birlikte Bedir, Uhud ve Hendek'e katılmıştı. Hicretin 8. yılında Medine'ye gelerek Müslüman olmuştur. Allah Rasûlü, Amr b. el-Âs'ı Zâtü's-Selâsil seriyyesine 300 kişilik bir askeri birliğin başında göndermişti. Onu, Hüzeyl kabilesinin ait olan Süva isimli putu yıkmak üzere göndermişti. Ayrıca onu, zekâtlarını toplaması vazifesiyle Benî Fezare'ye gönderdi.

⁴⁸¹ İbn Hişâm, II, s. 607.

⁴⁸² İbn Hacer, IV, s. 445.

⁴⁸³ İbn Sa'd, IV, s. 359.

⁴⁸⁴ İbn Hişâm, II, s. 545; el-Vâkıdî, III, s. 1077.

⁴⁸⁵ el-Vâkıdî, II, s. 559.

⁴⁸⁶ İbn Hişâm, II, s. 607

⁴⁸⁷ İbn Hacer, IV, s. 537.

Ezd Kabilesine mensub el-Cülendâ'nın iki oğlu Ceyfer ve Abd'a elçi olarak onu göndermişti. Amr, Allah Rasûlünün Uman valisi idi.⁴⁸⁸ Hz. Peygamber onun çok yönlü kişiliğini; valilik, komutanlık, zekât amilliği, elçilik, hakemlik gibi pek çok alanda kullanmıştır. Hz. Ebû Bekir döneminde Ecnadeyn (h. 13) ve Yermuk (h. 15) gibi savaşlarda komutanlık yapıp Şam bölgesinin fethinde önemli rol oynamıştır. Hz. Ömer döneminde Mısırın fethinde görev almıştır. Hz. Osman ve Hz. Ali döneminde Muaviye tarafında yer alıp Sıffin'de Şam ordusunu yenilgiden kurtarmıştı. Sıffin sonrasında hakem olayında da politik zekâsını Muaviye lehine kullanmıştır.⁴⁸⁹

1.6.8. Amr b. Ümeyye ed-Damrî

Hz. Peygamber onu, Habeş Kralı Necaşî'ye davet mektubuyla (h. 6) gönderdi. Müseylimetü'l-Kezzâb'a mektubu onunla gönderdi.⁴⁹⁰

1.6.9. Ayyâş b. Ebû Rebî'a el-Mahzûmî

Allah Rasûlü, Himyer Kabilesi'nden el-Haris Mesruh Naraym'a mektubu onunla gönderdi.⁴⁹¹

Ayyaş b. Ebû Rebî'a b. el-Muğire b. Abdullah b. Amr b. Mahzum. Habeşistan'a hicret edenler arasındaydı. Habeşistan dönüşünde sonra Allah Rasûlü'nün vefâtı zamanına kadar Medine'de kalmıştır.⁴⁹²

1.6.10. Bilâl b. el-Hâris

Rasûlullah onları Müzeyne Kabilesine, Mekke'nin Fethine çıkmak üzere (h. 8) Ramazan'da Medine'de bulunmalarını bildirmesi için gönderdi.⁴⁹³

Allah Rasûlü, Beni el-Haris b. Necran'da bulunan (h. 10) Halid b. Velid'e bir mektubu onunla gönderildi.⁴⁹⁴

⁴⁸⁸ İbn Sa'd, VII, s. 493.

⁴⁸⁹ Adem Apak, **Amr b. el-Âs Hayatı - Şahsiyeti - Devlet Adamlığı**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1999.

⁴⁹⁰ İbn Hişâm, II, s. 607.

⁴⁹¹ İbn Sa'd, I, s. 282.

⁴⁹² İbn Sa'd, IV, s. 129.

⁴⁹³ el-Vâkıdî, II, s. 799.

1.6.11. Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)

H. Peygamber Mekke'nin Fethinde (h. 8), Kâbe'nin anahtarının getirilmesini söylemesi için onu gönderdi.⁴⁹⁵

Bilâl b. Rebâh, H. Ebû Bekir'in mevlâsıdır. Ebû Abdullah onun künyesidir. İslâm'ın ilk dönemlerinde Müslüman olduğu için ezilen kimselerdendi. H. Ebû Bekir onu satın alarak azat etmişti. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlara Rasûlullah ile beraber iştirak etmiştir. Allah Rasûlü'nün müezzinlerindendi. H. Peygamber'in vefâtı sonrası Medine'den Şam'a taşınmıştı.⁴⁹⁶

1.6.12. Büsr b. Süfyân

Allah Rasûlü onu, Benî Ka'b b. Amr'e gönderdi. Mekke'nin Fethine çıkmak üzere (h. 8) Ramazan'da Medine'de bulunmalarını emrediyordu.⁴⁹⁷

1.6.13. Büdeyl b. Verkâ

Rasûlullah onu, Benî Ka'b b. Amr'a gönderdi. Mekke'nin Fethine çıkmak üzere (h. 8) Ramazan'da Medine'de bulunmalarını emrediyor.⁴⁹⁸

Büdeyl b. Verkâ b. Amr b. Rebîa b. Abdüluzza b. Rebîa b. Cüreyl b. Amir b. Mazin b. Adiy b. Amr b. Rebîa el-Huzâî. H. Peygamber, onu Huneyn'den el-Cirane'ye kadar ki bölgede bulunan Hevazin kabilesinin esirlerinin ve mallarının muhafazasında görevlendirmişti.⁴⁹⁹ Allah Rasûlü, sonrasında onu bu bölgeye yönetici olarak tayin etmiştir. H. Peygamber, Tebuk seferine hazırlanırken Büsr b. Süfyan ve Amr b. Salim'i Benî Ka'b Kabilesine düşmanlarına karşı seferber olmalarını

⁴⁹⁴ İbn Sa'd, I, s. 339.

⁴⁹⁵ el-Vâkıdî, II, s. 833.

⁴⁹⁶ İbn Sa'd, III, s. 232.

⁴⁹⁷ el-Vâkıdî, II, s. 799.

⁴⁹⁸ el-Vâkıdî, II, s. 799.

⁴⁹⁹ İbn Hacer, I, s. 408.

bildirmesi için göndermişti. Ayrıca onu, teşrik günlerinde oruç tutmama emrinin halka duyurusunun yapılması için görevlendirmişti.⁵⁰⁰

1.6.14. Ci'âl (Cu'âl) b. Sürâka

Allah Rasûlü onu, Hayber Gazvesi'nde (h. 7) suikastçının ölüm haberi ve miras haberinin ulaştırılması göreviyle Mahmud b. Mesleme'ye gönderdi.⁵⁰¹

1.6.15. Cündeb b. Mekîs

Allah Rasûlü onu, Cüheyne Kabilesine gönderdi. Mekke'nin Fethine çıkmak üzere (h. 8) Ramazan'da Medine'de bulunmalarını emrediyordu.⁵⁰²

1.6.16. Cerîr b. Abdullah el-Becelî

Rasûlullah Hudeybiye dönüşü (h. 6) onu, Zül-Külâ b. Nâkur b. Habîb b. Mâlik b. Hassân b. Tubba ve Zû Amr'a İslâm'a davet ile gönderdi.⁵⁰³

Cerir b. Abdullah el-Beceli. Ebû Amr ismiyle künyelenmiştir. Allah Rasûlü, Cerîr'i Zülhalasa'ya gönderdi ve o'da Zülhalasa'yı yıktı. Daha sonrada Kufe'ye yerleşmiştir. es-Serat'ta ölmüştür.⁵⁰⁴

1.6.17. Damre

H. Peygamber Mekke'nin Fethi zamanında (h. 8) onu, Benî Bekr Kabilesine elçi olarak gönderdi.⁵⁰⁵

⁵⁰⁰ İbn Sa'd, IV, s. 294.

⁵⁰¹ el-Vâkıdî, II, s. 658.

⁵⁰² el-Vâkıdî, II, s. 799.

⁵⁰³ İbn Sa'd, I, s. 264.

⁵⁰⁴ İbn Sa'd, VI, s. 22.

⁵⁰⁵ el-Vâkıdî, II, s. 786.

1.6.18. Dihye b. Halîfe el-Kelbî

Allah Rasûlü onu, Rum Kayser'i Heraklius'a davet mektubuyla (h. 6) gönderdi.⁵⁰⁶

Rasûlullah Hudeybiye dönüşü (h. 6), Eskaf Kabilesi papazlarına mektubu onunla gönderdi.⁵⁰⁷

1.6.19. Ebû Hureyye

Allah Rasûlü onu, Ala b. el-Hadramiyle birlikte Bahreyn'e (h. 6) gönderdi.⁵⁰⁸

Umeyr b. Amir b. Abdüzişşera b. Tarif b. Gıyas b. Ebû Sa'b b. Hüneyye b. Sa'd b. Sa'lebe b. Süleym b. Fehm b. Ganm b. Devs'tir. Ona Ebû Hüreyre yani kediciğin babası künyesini verdiler. Ebû Hüreyre, Rasûlullah'ın hadislerini kendisinden daha çok ezberlemiş birisini tanımadığını söylemiştir. Hz. Peygamber, Bahreyn'de bulunan el-Münzir b. Sava'ya, Ala b. el-Hadrami'yi gönderirken, yanında Ebû Hüreyre'yi de göndermişti. Hicretin 59. senesinde ölmüştür.⁵⁰⁹

1.6.20. Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir

H. Peygamber Benî Kurayza'ya (h. 5), kuşatma sonrası elçi olarak onu gönderdi.⁵¹⁰

Bışr b. Abdülmünzir b. Rifa'a b. Zebir. Ebû Lübabe, Bedir Gazvesine çıktığında, Allah Rasûlü onu Medine'ye geriye yollayarak, yerine onu vekil olarak tayin etmiştir.⁵¹¹ Uhud savaşına iştirak etmiştir. Hz. Peygamber es-Sevik Gazvesine çıkarken yine onu, Medine'de vekil olarak bırakmıştı. Mekke'nin fethinde, Amr b. Avf oğulları'nın sancağını taşıyordu. Allah Rasûlü ile beraber diğer tüm savaşlara iştirak etmiştir. Benî Kurayza'nın muhasarası esnasında işlediği hatasından dolayı, Mescid-i Nebvi'deki el-Muhallaka sütununa Allah'tan tövbesi kabul edilinceye kadar kendisini bağlamıştı.⁵¹²

⁵⁰⁶ İbn Hişâm, IV, s. 607.

⁵⁰⁷ İbn Sa'd, I, s. 264.

⁵⁰⁸ İbn Sa'd, I, s. 263.

⁵⁰⁹ İbn Sa'd, IV, s. 325.

⁵¹⁰ el-Vâkıdî, II, s. 506.

⁵¹¹ Halife b. Hayyât, I, s. 152.

⁵¹² İbn Sa'd, III, s. 457.

1.6.21. Ebû Rühm el-Gıfârî Külsûm b. el-Husayn

Allah Rasûlü onu, Hevazin'in esirlerinin (h. 8) geri verilmesine razı oldular mı diye Arap kabilelerine gönderdi.⁵¹³

Rasûlullah onu, Benî el-Husayn'a gönderdi. Mekke'nin Fethi (h. 8) için Ramazan'da Medine'de bulunmalarını emrediyordu.⁵¹⁴

1.6.22. Enes b. Mâlik

Hz. Peygamber onu, bir haberi ulaştırma göreviyle gönderdi.⁵¹⁵

Enes b. Malik b. en-Nadr b. Damdam b. Zeyd b. Haram b. Cündeb b. Amir b. Ganm b. Adi b. en-Neccar. Enes, çocukluk ve gençlik çağlarında Hz. Peygamber'e on yıl süresince hizmet etmiştir. Hicretin 92 yılında Basra'da ölmüştür.⁵¹⁶

1.6.23. Esmâ b. Hârise

Allah Rasûlü onu, Mekke'nin Fethine (h. 8) çıkılırken savaşa davet için Eslem kabilesine elçi olarak gönderdi.⁵¹⁷

Esmâ b. Hârise b. Sa'id b. Abdullah Gıyas b. Amr b. Amir b. Sa'lebe b. Malik b. Efsa. Allah Rasûlü, Hârise'nin oğulları Esmâ ile Hind'i, Eslem Kabilesine savaşa davet için elçi olarak göndermişti. Mu'aviye b. Ebû Süfyan'ın hilafeti zamanında Basra'da ölmüştür.⁵¹⁸

1.6.24. Eymâ (Îmâ) b. Rahada

Allah Rasûlü onu, Mekke'nin Fethine (h. 8) çıkılırken savaşa davet için Benî el-Husayn Kabilesine elçi olarak gönderdi. Fetihte Ramazan'da Medine'de bulunmalarını emrediyordu.⁵¹⁹

⁵¹³ el-Vâkıdî, III, s. 952.

⁵¹⁴ el-Vâkıdî, II, s. 799.

⁵¹⁵ İbn Sa'd, VII, s. 20.

⁵¹⁶ İbn Sa'd, VII, s. 17.

⁵¹⁷ el-Vâkıdî, II, s. 799.

⁵¹⁸ İbn Sa'd, IV, s. 321.

⁵¹⁹ el-Vâkıdî, II, s. 799.

Eyma b. Rahada b. Hurbe b. Hilaf b. Hârise b. Gıfâr. Gıfâr oğulları'nın liderliği onlara nispet edilir. Allah Rasûlü Mekke'nin fethine çıkarken, Eyma b. Rahada'yı, Gıfâr oğulları ve Damra oğulları'na elçi olarak göndererek Medine'ye gelmelerini söyledi.⁵²⁰

1.6.25. Fedâle b. Hind el-Esemî

H. Peygamber onu, Eslem Kabilesine aşure günü orucunu emretmesi haberiyle gönderdi.⁵²¹

Medine halkındandır. Onu, kendi kabilesi olan Eslem kabilesine gönderdi. Onlara, bugünün aşure günü olduğunu ve oruç olduğunu bildirmesi haberiyle gönderdi.⁵²²

1.6.26. Fedâle b. Ubeyd

Rasûlullah onu, Hicret yolunda Kuba'dayken, Medine'ye bekledikleri arkadaşlarının geldiği mesajını iletmesi için gönderdi.⁵²³

Fedale b. Ubeyd b. Nafız b. Kays b. Suheybe b. el-Asram b. Cahceba. H. Peygamber ile beraber Uhud ve diğer tüm seferlere iştirak etmiştir. Daha sonra Şam'a yerleşmiş ve ölünceye kadar orada yaşamını sürdürmüştür.⁵²⁴

1.6.27. Haccâc b. İlât es-Sülemî el-Behzî

H. Peygamber onu, Mekke'nin Fethine (h. 8) çıkılırken savaşa davet için Benî Süleym Kabilesine gönderdi. Ramazan'da Medine'de bulunmalarını emrediyordu.⁵²⁵

el-Haccac b. Ilat b. Halid b. Süveyre b. Cübeyr b. Hilal b. İd b. Zafer b. Sa'd b. Amr b. Behz b. İmruülkays b. Bühse b. Süleym. Hayber savaşına katıldı.

⁵²⁰ İbn Hacer, I, s. 315; İbnü'l-Esir, I, s. 344.

⁵²¹ İbn Hacer, V, s. 285.

⁵²² İbn Hacer, V, s. 285.

⁵²³ İbn Sa'd, V, s. 283.

⁵²⁴ İbn Sa'd, V, s. 283.

⁵²⁵ el-Vâkıdî, II, s. 799.

Rasûlullah Mekke Gazvesine çıkmak istediğinde, Haccac b. İlat ve İrbad b. Sariye es-Sülemi'ye haber göndererek Medine'ye gelmelerini emretti.⁵²⁶

1.6.28. Hâlid b. el-Velîd

Rasûlullah onu, hicretin 10. yılında bir emir ve davetçi olarak Necran'daki Belhâris b. Ka'b'a gönderdi.⁵²⁷

Halid b. el-Velid b. el-Muğire b. Abdullah b. Amr b. Mahzûm b. el-Kureyşî. Câhiliye devrinde ordunun kumandası ona aitti. Hicretin 7. yılında Müslüman oldu.⁵²⁸ Mû'te savaşında belirlenmiş komutanların şehit olmasından sonra sancak ve komutanlık Hâlid'e verildi. Hz. Peygamber Hâlid hakkında, onun Allah'ın kılıçlarından bir kılıç olduğunu ve Allah'ın onu kâfirlerin başına yağdırdığını ifade etmiştir. Allah Rasûlü Mekke'nin fethi gününde, Hâlid b. el-Velid'e 'el-Lît' bölgesinden birlikleriyle Mekke'ye girmesini emretmişti. Onu, el-Uzza isimli putu yıkmak üzere göndermiştir. Ayrıca Hz. Peygamber onu, Benî Kinane kabilesinden el-Cezime oğullarına göndermişti.⁵²⁹ Allah Rasûlü Tebük Gazvesi'nden sonra onu, Dumetülcendel'deki Ükeydir'e göndermişti. Hicretin 10. senesinde de onu, Necran bölgesindeki el-Haris b. Ka'b oğulları'na davetçi ve emir olarak göndermişti.⁵³⁰ Hz. Peygamber'in vefatı sonrası çıkan ridde olaylarının bastırılmasında Hz. Ebû Bekir'in yanında önemli görevler aldı. İslâm tarihinin ilk fûtuhat hareketlerinde Suriye'de Bizans'a, Irak'ta Sâsânîler'e karşı önemli başarılar elde etti. Bizans ordusuna karşı Ecnâdeyn (h. 13) ve Yermuk (h.15) savaşlarını kazandı.⁵³¹

1.6.29. Hâris b. Hâtıb el-Amrî

Hz. Peygamber onu, Bedir Gazvesine (h. 2) çıkıldığında Benî Amr b. Avf Kabilesine birtakım söylentiler sebebiyle gönderdi.⁵³²

⁵²⁶ İbn Sa'd, IV, s. 269.

⁵²⁷ el-Vâkıdî, III, s. 883.

⁵²⁸ İbn Hacer, II, s. 215.

⁵²⁹ İbn Sa'd, IV, s. 252.

⁵³⁰ İbn Abdilber, II, s. 427.

⁵³¹ Mustafa Fayda, **Allah'ın Kılıcı Hâlid b. el-Velîd**, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2020, ss. 239-418.

⁵³² İbn Sa'd, II, s. 12.

el-Haris b. Hatıb b. Amr b. Ubeyd b. Ümeyye b. Zeyd. Bedir Gazvesi'nde Hz. Peygamber onu, geri çevirerek bir işle ilgili olarak Amr b. Avf oğulları'na gönderdi. Gazveye katılmasa da ona ganimetten pay verdi. Uhud, Hendek, Hudeybiye'ye iştirak etti. Hayber'e katıldı ve orada şehit oldu.⁵³³

1.6.30. Hâris b. Umeyr el-Ezdî

Rasûlullah onu, elçi olarak Busra Melikine gönderdi. Yolda, Mûte yakınlarında şehit edilmesi sebebiyle Müslümanlar Mûte savaşına (h. 8) çıkmışlardır.⁵³⁴

Allah Rasûlü Busra Melikine, el-Haris b. Umeyr ile bir mektup göndermişti. Hâris, Mû'te civarına geldiğinde, ona Şürahbil b. Amr el-Gassani ile karşılaşmıştı. Hz. Peygamber'in elçisi olduğunu söylediğinde onun boynunu vurmuşlardı. Bu olaydan önce, Allah Rasûlü'nün hiçbir elçisi bu şekilde öldürülmemişti. Bu hadise, İslâm ordusunun Mûte seferine çıkmasına sebep olmuştur.⁵³⁵

1.6.31. Harmele

Allah Rasûlü, Yuhanna b. Rube ve Eyle eşrâfına onları elçi ve emir olarak (h. 6) gönderdi.⁵³⁶

Hevze b. Halid b. Rebi'a b. Amr b. Amir Rebi'a b. Amir b. Sa'sa'a'nın oğullarındandır. Rasûlullah'ın huzuruna gelip Müslüman olmuşlardı. Allah Rasûlü onların Müslüman olduklarını Huza'a Kabilesine mektup yoluyla müjdelemiştir.⁵³⁷

1.6.32. Hâtıb b. Ebû Belte'a el-Lahmî

Rasûlullah onu, İskenderiye Kralı Mukavkis'a İslâm'a davet mektubuyla (h. 6) gönderdi.⁵³⁸

⁵³³ İbn Sa'd, III, s. 460.

⁵³⁴ el-Vâkıdî, II, s. 755.

⁵³⁵ İbn Sa'd, IV, s. 343.

⁵³⁶ İbn Sa'd, I, s. 264.

⁵³⁷ İbnü'l-Esir, I, s. 717.

⁵³⁸ İbn Hişâm, II, s. 607.

1.6.33. Hırâş b. Ümeyye

H. Peygamber Hudeybiye'de (h. 6), Mekke'ye ilk elçi olarak onu gönderdi.⁵³⁹

Hırâş b. Ümeyye b. Rebi'a b. el-Fadl b. Münkız b. Afif b. Küleyb b. Hubşiyye b. Selul b. Ka'b. Ebû Nadle onun künyesidir. Müreysi Gazvesine katılmış, Hudeybiye'de bulunmuştur. Allah Rasûlü'nün saçlarını Hudeybiye'de ve Cîrane umresinde tıraş etmiştir. H. Peygamber vefât edinceye değin onunla birlikte gazalara katılmıştı. Mu'aviye b. Ebû Süfyan'ın hilafeti zamanında ölmüştür.⁵⁴⁰

1.6.34. Hind b. Hârise

Allah Rasûlü onu, Mekke'nin Fethine (h. 8) çıkılırken savaşa davet için Eslem kabilesine elçi olarak gönderdi.⁵⁴¹

Allah Rasûlüyle birlikte Hudeybiye'de bulunmuştu. Esmâ ve Hind kardeşler H. Peygamber'in kapısında uzun bir müddet hizmet etmişlerdi. Hind b. Hârise, Mu'aviye b. Ebû Süfyan'ın halifeliği zamanında Medine'de ölmüştür.⁵⁴²

1.6.35. Hureys b. Zeyd

Rasûlullah, Yuhanna b. Rube ve Eyle eşrâfına onları elçi ve emir olarak (h. 6) gönderdi.⁵⁴³

Hureys b. Zeyd b. Abdürabbih. Bedir ve Uhud Gazvelerine iştirak etmiştir.⁵⁴⁴

1.6.36. Huzeyme b. Sâbit

Allah Rasûlü ona, ashâbdan Hilal ve Ümeyye'ye Tebük Gazvesine (h. 9) mazeretsiz katılmamaları sebebiyle uygulanan boykot cezası sonrası eşlerinden ayrı kalma emrinin duyurulması görevini vermişti.⁵⁴⁵

⁵³⁹ İbn Hişâm, II, s. 314; İbn Sa'd, II, s. 96.

⁵⁴⁰ İbn Hacer, II, s. 231.

⁵⁴¹ el-Vâkıdî, II, s. 799.

⁵⁴² İbn Sa'd, IV, s. 323.

⁵⁴³ İbn Sa'd, I, s. 264.

⁵⁴⁴ İbn Sa'd, III, s. 537.

Huzeyme b. Sâbit b. el-Fakih b. Sa'lebe b. Sa'ide b. Amir b. Gayyan b. Hatme. Fetih gününde Benî Hatme'nin sancağı Huzeyme b. Sâbit'in elindeydi. Hicretin 37. senesinde Sıffin savaşında Ali b. Ebû Tâlib'in tarafında savaşırken şehit edilmiştir.⁵⁴⁶

1.6.37. Irbâd b. Sâriye

Allah Rasûlü onu, Mekke'nin Fethine (h. 8) çıkılırken savaşa davet için Benî Süleym Kabilesine elçi olarak gönderdi. Fetihte Ramazan'da Medine'de bulunmalarını emrediyordu.⁵⁴⁷

Onun künyesi Ebû Necîh'tir. Hicretin 75. yılında, Abdülmelik b. Mervan'ın hilafetinin ilk başlarında Şam'da ölmüştür.⁵⁴⁸

1.6.38. Kays b. Amr el-Erhabî

Elçiler yılında (h.9) Müslüman olup kendi kavmi Hemdân'a elçi olmuştur.⁵⁴⁹

Kays b. Amr b. Malik b. Amîre b. Leüy el-Asğar b. Selmân b. Amîre b. Muâviye b. Süfyân el-Erhabî, Ebû Zeyd. Hamedan Kavmi içinde Müslüman olan kişiler içinde sayılmıştır.⁵⁵⁰

1.6.39. Ma'kıl b. Sinân

Allah Rasûlü onu, Mekke'nin Fethine (h. 8) çıkılırken savaşa davet için Eşca Kabilesi'ne elçi olarak gönderdi. Fetihte Ramazan'da Medine'de bulunmalarını emrediyordu.⁵⁵¹

Ma'kıl b. Sinan b. Müzahhir b. Areki b. Fityan b. Sübey b. Bekir b. Eşca'dır. Mekke'nin fethinde kavminin sancağını Ma'kıl b. Sinân taşımıştır.⁵⁵²

⁵⁴⁵ el-Vâkıdî, III, s. 1052.

⁵⁴⁶ İbn Sa'd, IV, s. 279.

⁵⁴⁷ el-Vâkıdî, II, s. 799.

⁵⁴⁸ İbn Sa'd, VII, s. 412.

⁵⁴⁹ İbn Sa'd, I, s. 340.

⁵⁵⁰ İbn Hacer, V, s. 373.

⁵⁵¹ el-Vâkıdî, II, s. 799.

⁵⁵² İbn Sa'd, IV, s. 282.

1.6.40. Mâlik b. Mürâre

Rasûlullah Hudeybiye dönüşü (h. 6) onu, Yemen'e elçi olarak göndermişti.⁵⁵³

Mâlik, Süheym b. Abdullah b. Ruhâ oğullarındandır. Hz. Peygamber onu, Yemen'e adlarını tek tek belirlediği kişilere yazdığı mektuplar ile beraber gönderdi. Onlara bu mektuplarında cizyeleri ve zekâtları topladıktan sonra Malik b. Mürare ve Mu'âz b. Cebel'e vermelerini söylüyordu.⁵⁵⁴

1.6.41. Mâlik b. Ubâde

Rasûlullah'ın, Hudeybiye dönüşü (h. 6) Yemen'e gönderdiği elçilerdendir.⁵⁵⁵

Malik b. Ubâde, Allah Rasûlü'nün Mu'âz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken mektup yazarak tavsiye etmiş olduğu elçi olan kişilerdendi.⁵⁵⁶

1.6.42. Mersed b. Zabyân es-Sedûsî

Allah Rasûlü onu, Benî Bekr b. Vâil'e İslâm'a davet mektubu ile gönderdi.⁵⁵⁷

Mersed b. Zabyân b. Seleme b. Levzân b. Avf b. Sedûs eş-Şeybânî. Hicret etti. Huneyn'de bulundu. Rasûlullah, onunla Benî Bekr b. Vâil'e bir mektup yolladı.⁵⁵⁸

1.6.43. Mu'âz b. Cebel

Hz. Peygamber, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Onu Yemen'e elçi olarak gönderdi.⁵⁵⁹

⁵⁵³ İbn Sa'd, I, s. 264.

⁵⁵⁴ İbn Sa'd, V, s. 530; İbn Hacer, V, s. 554.

⁵⁵⁵ İbn Sa'd, V, s. 531.

⁵⁵⁶ İbn Sa'd, V, s. 531.

⁵⁵⁷ İbn Hacer, VI, s. 54.

⁵⁵⁸ İbn Hacer, VI, s. 54.

⁵⁵⁹ İbn Sa'd, I, s. 264.

Mu'âz b. Cebel b. Amr b. Evs b. Aiz b. Adi b. Ka'b b. Amr b. Üdey b. Ali b. Esed. Künyesi Ebû Abdurrahman'dır.⁵⁶⁰ İkinci Akabe Biat'ında bulunmuştu. Mu'âz Müslüman olunca, Abdullah b. Üneys ve Sa'lebe b. Ganeme ile Benî Selime'nin putlarını kırmışlardı. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm seferlere katılmıştır. O, kendi kavmine namaz kıldırarak imamlık görevi yapıyordu. Hz. Peygamber, Mu'âz'ı yönetici ve kadı görevi ile Yemen'e göndermişti. Rasûlullah'ın vefâtı zamanında Mu'âz ordu kumandanı idi.⁵⁶¹

1.6.44. Muhâcir b. Ebû Ümeyye

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Muhâcir'i, Yemen kralı Haris b. Abdikülal el-Himyeri'ye davet mektubuyla gönderdi.⁵⁶²

el-Muhacir b. Ebû Ümeyye b. el-Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum. Yolculuklarda arkadaşlarının yol azıklarını sağlardı. Bu sebeple ona kafil azıkçısı manasında 'Zadû'r-rekb' ismi verilmiştir. Hz. Peygamber onu San'a'ya vali olarak atadı. Allah Rasûlü vefât ettiğinde el-Muhacir, onun San'a valisi idi.⁵⁶³

1.6.45. Muhammed b. Mesleme

Medine'deki Yahudi Kabilelerden Benî en-Nadîr'in (h. 4) Medine'den çıkarılma emrini onlara bildirme görevi ona verildi.⁵⁶⁴

1.6.46. Muhayyesa b. Mes'ûd el-Hârisî

H. Peygamber, Hayber Gazvesine (h. 7) çıktığında onu Fedek ehline elçi olarak gönderdi.⁵⁶⁵

⁵⁶⁰ İbn Hacer, VI, s. 107.

⁵⁶¹ İbn Sa'd, III, s. 583.

⁵⁶² İbn Hişâm, II, s. 607.

⁵⁶³ İbn Hacer, VI, s. 180.

⁵⁶⁴ el-Vâkıdî, I, s. 366.

⁵⁶⁵ el-Vâkıdî, II, s. 684.

1.6.47. Nu'aym b. Mes'ûd el-Eşcaî

Allah Rasûlü onu, Mekke fethine (h. 8) hazır bulunmaları için Eşca kabilesine elçi olarak gönderdi.⁵⁶⁶

1.6.48. Numeyle b. Abdullah el-Leysî

Hayber Gazvesi'nde (h. 7) Rasûlullah'ın sefiriydi.⁵⁶⁷

Nümeyle b. Abdullah b. Fukaym b. Hazn b. Seyyar b. Abdullah b. Abd b. Kelb b. Avf b. Ka'b b. Amir b. Leys. Hayber'e iştirak etmişti. Hayber Gazvesi'nde Hz. Peygamber'in sefiriydi.⁵⁶⁸

1.6.49. Nümeyr b. Hareşe

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Sakîf Kabilesi için mektubu ona verdi.⁵⁶⁹

Nümeyr b. Hareşe es-Sekafi. Allah Resullüne gelen Sakif heyeti arasında bulunanlardan birisiydi.⁵⁷⁰

1.6.50. Osman b. Affân

Hz. Peygamber, Hudeybiye Gazvesi'nde (h. 6) Kureyş'e elçi olarak en son onu göndermişti.⁵⁷¹

⁵⁶⁶ el-Vâkıdî, II, s. 799.

⁵⁶⁷ İbn Hacer, VI, s. 373.

⁵⁶⁸ İbn Hacer, VI, s. 373.

⁵⁶⁹ İbn Sa'd, I, s. 285.

⁵⁷⁰ İbn Sa'd, V, s. 514.

⁵⁷¹ İbn Hişâm, II, s. 315; İbn Sa'd, II, s. 97.

1.6.51. Ömer b. el-Hattâb

Allah Rasûlü, Hevazin'in esirlerinin (h. 8) geri verilmesini razı oldular mı diye Mekkeli Müslümanlar olan Muhâcirlerin yanına onu gönderdi.⁵⁷²

Rasûlullah, Hudeybiye'de (h. 6) ilk elçi olarak Hz. Ömer'i göndermek istedi.⁵⁷³

1.6.52. Râfi b. Mekîs

Hz. Peygamber onu, Mekke'nin Fethine (h. 8) çıkılırken savaşa davet için Cüheyne Kabilesine elçi olarak gönderdi. Fetihte Ramazan'da Medine'de bulunmalarını emrediyordu.⁵⁷⁴

1.6.53. Sâbit b. Kays b. Şemmâs

Rasûlullah, Benî Nadîr Gazvesi'nde (h. 4) ganimetleri alınca onu kavmini çağırması için görevlendirdi.⁵⁷⁵

Sâbit b. Kays b. Şemmas b. Malik b. İmruülkays b. Malik b. el-Ağar b. Sa'lebe b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Haris b. el-Hazrec. Hz. Peygamber'in hatîbiydi. Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlara Rasûlullah ile beraber iştirak etmiştir.⁵⁷⁶

1.6.54. Sa'd b. Mu'âz

Hz. Peygamber, Hendek Gazvesi'nde (h. 5) Benî Kurayza'nın antlaşmalarını bozup bozmadıklarını öğrenmeleri ve görüşme yapmaları için onları elçi olarak gönderdi.⁵⁷⁷

⁵⁷² el-Vâkıdî, III, s. 952.

⁵⁷³ İbn Hişâm, II, s. 315.

⁵⁷⁴ el-Vâkıdî, II, s. 799.

⁵⁷⁵ el-Vâkıdî, I, s. 379.

⁵⁷⁶ İbn Abdilber, I, s. 200.

⁵⁷⁷ el-Vâkıdî, II, s. 458.

1.6.55. Sa'd b. Ubâde

Allah Rasûlü, Hendek Gazvesi'nde (h. 5) Benî Kurayza'nın antlaşmalarını bozup bozmadıklarını öğrenmeleri ve görüşme yapmaları için onları elçi olarak gönderdi.⁵⁷⁸

1.6.56. Sâib b. el-Avvâm

Rasûlullah, Müseylimetü'l-Kezzâb'a gönderdiği davet mektubuna verilen karşılık yazısı üzerine ikinci mektubu (h. 6) onunla gönderdi.⁵⁷⁹

es-Saib b. el-Avvâm b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzza b. Kusay. Sâib, ez-Zübeyr b. el-Avvâm'ın kardeşidir. Uhud'a, Hendek'e ve diğer seferlerin hepsine Rasûlullah ile beraber katılmıştı. Hicretin 12. yılında Yemame savaşında şehit olmuştur.⁵⁸⁰

1.6.57. Selîb b. Amr el-Âmirî

Allah Rasûlü, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Yemame Kralları Sümame b. Üsal ile Hevze b. Ali'ye davet mektubunu onunla gönderdi.⁵⁸¹

Selîb b. Amr b. Abdüşems b. Abdüvüd b. Nasr b. Malik b. Hisl b. Amir b. Lüey. Habeşistan hicretinin ikincisinde bulundu. Allah Rasûlü ile birlikte Uhud'a ve diğer tüm savaşlara iştirak etti. Hz. Peygamber onu Hevze b. Ali el-Hanefi'ye bir mektupla yolladı. Yemame savaşında şehit olmuştur.⁵⁸²

⁵⁷⁸ el-Vâkıdî, II, s. 458.

⁵⁷⁹ İbn Sa'd, I, s. 264.

⁵⁸⁰ İbn Sa'd, IV, s. 119.

⁵⁸¹ İbn Hişâm, IV, s. 607.

⁵⁸² İbn Sa'd, IV, s. 203.

1.6.58. Şücâ b. Vehb el-Esedî

H. Peygamber, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Şam sınırı Kralı Haris b. Ebi Şemir el-Gassanî'ye davet mektubuyla onu gönderdi.⁵⁸³

1.6.59. Şürahbîl b. Hasene

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Yuhanna b. Rube ve Eyle eşrafına onları elçi ve emir olarak gönderdi.⁵⁸⁴

Şürahbil, İbn Abdullah b. el-Muta' b. Amr b. Kinde'dir. Habeşistan hicret edenler arasında o'da vardı. H. Peygamber'in ashâbı arasında ileri gelen kişilerdendi. Rasûlullah ile birlikte bir kısım gazvelere iştirak etmişti. Ebû Bekir ona emîr olarak Şam'a gitme emri vermişti. Ömer b. el-Hattâb'ın halifeliği zamanında Şam'da hicretin 18. senesinde vefat etmiştir.⁵⁸⁵

1.6.60. Ukbe b. Nemir

Allah Rasûlü'nün, Mu'âz b. Cebel ile beraber Yemen'e gönderdiği (h. 6) elçilerdendi.⁵⁸⁶

1.6.61. Uyeyne b. Hısn

H. Peygamber, onu Tâif kalesine (h. 8) elçi olarak gönderdi.⁵⁸⁷

Uyeyne b. Hısn b. Huzeyfe b. Bedr b. Amr b. Cüveyye b. Levzan b. Sa'lebe b. Adi b. Fezare. Hendek Gazvesi esnasında H. Peygamber'in karşısında bulunan Gatafan Kabilesinin başkanlarındandı. Mekke'nin fethi öncesinde Müslüman oldu. Daha sonra Allah Rasûlü ile beraber Taif'te bulundu. H. Peygamber'den Tâif

⁵⁸³ İbn Hişâm, II, 607.

⁵⁸⁴ İbn Sa'd, I, s. 264.

⁵⁸⁵ İbn Sa'd, IV, s. 127.

⁵⁸⁶ İbn Sa'd, V, s. 531.

⁵⁸⁷ İbn Hacer, IV, s. 638.

kalesine gidip onlarla konuşmak için izin istedi. Uyeyne onların yanına gitti fakat o münafıklık yapıyordu. Hz. Peygamber onu Muhacir ve Ensar'ın içinde bulunmadığı Araplardan müteşekkil 50 kişilik bir birlikle Benî Temim'e yolladı.⁵⁸⁸

1.6.62. Üseyd b. Hudayr

Rasûlullah Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5), Yahudilerle görüşmeleri yürüten Ebû Lübâbe hata yapınca onu azledip yerine Üseyd'i görevlendirdi.⁵⁸⁹

1.6.63. Zeyd b. Sâbit

Hz. Peygamber, Hevazin'in esirlerinin (h. 8) geri verilmesine razı oldular mı diye onu Ensar'a gönderdi.⁵⁹⁰

Zeyd b. Sâbit b. ed-Dahhâk b. Zeyd b. Levdan b. Amr b. Ganem b. Mâlik b. en-Neccâr. Bedir için küçük görüldüğü, Uhud'da bulunduğu söylenir. Hendek savaşına iştirak etmiştir. Rasûlullah'ın vahiy kâtibidir.⁵⁹¹ Hz. Peygamber Zeyd'e, kendisine bazı mektupların geldiğini ve başkasının onları okumasını istemediğini, kendisinin İbranice (veya Süryanice) yazıyı öğrenip öğrenemeyeceğini sorduğunda, Zeyd olumlu yanıt vermiştir. Allah Rasûlü ümmeti içinde miras ilmini en iyi bilen Zeyd olduğunu söylemiştir. Hz. Ebû Bekir'in hilafeti zamanında Zeyd b. Sâbit'in önderliğinde kurulan heyet Kur'ân sayfalarını cemetmekle görevlendirilmişti. Hz. Ömer ve Hz. Osman'da, fetvada, kadılıkta, kiraatta ve feraizde Zeyd b. Sâbit'i üstün tutarlardı. Hicretin 45. yılında ölmüştür.⁵⁹²

1.6.64. Zübeyr b. el-Avvâm

Allah Rasûlü, Hendek Gazvesi'nde (h. 5) Benî Kurayza'nın antlaşmalarını bozup bozmadıklarını öğrenmeleri ve görüşme yapmaları için onları elçi olarak gönderdi.⁵⁹³

⁵⁸⁸ İbn Hacer, IV, s. 638.

⁵⁸⁹ el-Vâkıdî, II, s. 507.

⁵⁹⁰ el-Vâkıdî, III, s. 952.

⁵⁹¹ İbn Hacer, II, s. 490.

⁵⁹² İbn Sa'd, II, s. 358.

⁵⁹³ el-Vâkıdî, II, s. 457.

1.7. ESİR GÖZETME GÖREVLİLERİ

İslâm öncesi Arap toplumunda ve Hz. Peygamber'in Medine döneminde gerçek bir hapishane ve bunun görevlilerinden söz etmek mümkün değildir (İlk hapishane Hz. Ömer döneminde kurulmuştur). Bunun yerine kısa süreli hapishane gibi kullanılan bazı mekânlardan söz edebiliriz. Örneğin, Benî Tamim'den getirilen kadın ve çocuk esirler bir süreliğine Remle bt. el-Hâris'in evinde tutulmuştu.⁵⁹⁴ Elbette kısa süreli hapis dışında sürgün gibi cezalarda mevcuttu. Hz. Peygamber Ubâde b. Es-Sâmit'e Kaynuka Yahudilerini sürgüne göndermesini emretmişti.⁵⁹⁵ Bedir savaşında esir alınan Mekkeli müşrikler de kısa süreli bir esaretle fidye karşılığı serbest bırakılmışlardır.⁵⁹⁶ Aşağıda görülen esir gözetme görevlerinin çoğunun Medine'deki Benî Kaynuka, Benî Nadîr ve Benî Kurayza Yahudilerinin anlaşmalarına uymamaları ve Müslümanlara ihanet etmeleri sebebiyle ortaya çıktığı görülmektedir.

1.7.1. Abdullah b. Selâm

Allah Rasûlü onu, Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5) kadın ve çocuk esirlerle ilgili olarak görevlendirdi.⁵⁹⁷

İsmi el-Husayn idi. Ebû Yusuf künyesidir. İsrail oğulları'ndan idi ve İslâm dinine girince Rasûlullah ona Abdullah ismini vermişti. "Yanında Kitab'ın ilmi olan kimse"⁵⁹⁸, "İsrail oğulları'ndan bir şahit de şahitlik etti"⁵⁹⁹ gibi ayetlerin onunla ilgili olduğu söylenmiştir. Yahudiler önceleri onun âlim olduğunu söylerken Müslüman olduktan sonra yalancılıkla suçlamışlardır. Hicretin 43. senesinde ölmüştür.⁶⁰⁰

⁵⁹⁴ İbn Sa'd, II, s. 161.

⁵⁹⁵ el-Vâkıdî, I, s. 179.

⁵⁹⁶ İbn Sa'd, II, s. 17.

⁵⁹⁷ el-Vâkıdî, II, s. 509.

⁵⁹⁸ Ra'd, 13/43.

⁵⁹⁹ Ahkaf, 46/10.

⁶⁰⁰ İbn Sa'd, II, s. 352.

1.7.2. Büdeyl b. Verkâ

Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) esirlerinin başında görevliydi.⁶⁰¹

1.7.3. Büreyde b. Husayb

Rasûlullah, Müreysî Gazvesi'nde (h. 5) esirlerin başında onu görevlendirdi.⁶⁰²

1.7.4. Ebû Katâde

Ali b. Ebû Tâlib'in el-Fûls Seriyyesi'nde (h. 9) kadın ve çocuk esirlerden sorumluydu.⁶⁰³

1.7.5. Eslem b. Evs b. Becre el-Ensârî

Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5) esirler üzerinde muhafızdı.⁶⁰⁴

Eslem b. Evs b. Becre b. el-Haris b. Gayyan b. Tarif b. el-Hazrec b. Sa'ide. Uhud ve diğer tüm seferlere iştirak etmiştir. İnsanlar Hz. Osman hakkında kargaşaya düşünce insanları onun aleyhine teşvik etmişti.⁶⁰⁵

1.7.6. Hâlid b. el-Velîd

Rasûlullah, Mekke'nin Fethinde (h. 8) haberci olma ihtimaline karşı bir adamı ona hapsedtirdi.⁶⁰⁶

⁶⁰¹ el-Vâkıdî, III, s. 923.

⁶⁰² el-Vâkıdî, I, s. 410.

⁶⁰³ el-Vâkıdî, III, s. 988

⁶⁰⁴ İbn Hacer, I, s. 213.

⁶⁰⁵ İbnü'l-Esir, I, s. 212.

⁶⁰⁶ el-Vâkıdî, II, s. 806.

1.7.7. Muhammed b. Mesleme

Rasûlullah, Kaynuka Gazvesi'nde (h. 2) Benî Kaynuka Yahudilerinin mallarını alma ve onları sürgüne gönderme görevini ona verdi.⁶⁰⁷

Hz. Peygamber, Benî Nadîr Gazvesi'nde (h. 4) Benî Nadîr Yahudilerinin sürgüne çıkarılmasında onu görevlendirdi.⁶⁰⁸

Allah Rasûlü, Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5) esirlerin başında onu görevlendirdi.⁶⁰⁹

1.7.8. Münzir b. Kudâme

Hz. Peygamber, Kaynuka Gazvesi'nde (h. 2) esirlerinin çözülmemesi görevini ona verdi.⁶¹⁰

el-Münzir b. Kudame b. el-Haris b. Malik b. Ka'b b. en-Nahhat. Bedir'e Uhud'a iştirak etmiştir.⁶¹¹

1.7.9. Remle bt. el-Hâris

Benî Temim Seriyyesi'den (h. 9) getirilen kadın ve çocuk esirler onun evinde tutuldu.⁶¹²

Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5), esir kadınlar ve çocuklar onun evine götürüldü.⁶¹³

el-Haris b. Sa'lebe b. el-Haris b. Zeyd b. Sa'lebe b. Ganm b. Malik b. en-Neccar'dır. Ümmü Sâbit bt. el-Haris ismiyle künyelenirdi. Remle, İslâm'ı kabul etmiş ve Hz. Peygamber'e biat etmişti.⁶¹⁴

⁶⁰⁷ el-Vâkıdî, I, s. 178.

⁶⁰⁸ el-Vâkıdî, I, s. 374.

⁶⁰⁹ el-Vâkıdî, II, s. 509.

⁶¹⁰ el-Vâkıdî, I, s. 177.

⁶¹¹ İbn Sa'd, III, s. 482.

⁶¹² İbn Sa'd, II, s. 161.

⁶¹³ el-Vâkıdî, II, s. 513.

⁶¹⁴ İbn Sa'd, VIII, s. 446.

1.7.10. Şükrân

Müreysî Gazvesi'nde (h. 5), esirlerin eşyaları ve çocuklarını gözetmekle görevliydi.⁶¹⁵

Salih Şukran Hz. Peygamber'in azatlısıydı. Bedir savaşına iştirak etti. Rasûlullah onu, savaşta esirlerden sorumlu olarak görevlendirmişti. Ona, Müreysi halkının tüm yüklerini koruma ve gözetleme ile kadınları bir tarafa toplama görevini vermişti. Hz. Peygamber'in cenazesinin gaslinde de bulunmuştu.⁶¹⁶

1.7.11. Ubâde b. es-Sâmit

Allah Rasûlü, Kaynuka Gazvesi'nde (h. 2) Benî Kaynuka Yahudilerinin sürgününe nezaret etme görevi ona verildi.⁶¹⁷

Ubade b. es-Samit b. Kays b. Asram b. Fihri b. Sa'lebe b. Ganm b. Avf b. Amr b. Avf b. el-Hazrec. İkinci Akabe Biat'ında bulundu. Akabe'de seçilen on iki temsilciden (nakîb) biri idi. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm seferlere iştirak etmiştir. Hicretin 34. yılında Şam'da ölmüştür.⁶¹⁸

1.7.12. Üsâme b. Zeyd

Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5), esirler onun evine götürüldüler.⁶¹⁹

1.8. GANİMET GÖREVLİLERİ

Ganimet, savaş yoluyla düşmandan elde edilen her türlü mal ve esiri ifade eder. İslâm'da ilk önemli ganimet geliri Bedir Gazâsı esirlerinden alınan fidyeler olmuştur.⁶²⁰ Abdullah b. Ka'b b. Amr el-Mâzinî⁶²¹ ve Habbâb b. el-Eret⁶²² Bedir'de

⁶¹⁵ İbn Hacer, III, s. 284.

⁶¹⁶ İbn Sa'd, III, s. 49.

⁶¹⁷ el-Vâkıdî, I, s. 179.

⁶¹⁸ İbn Sa'd, III, s. 546.

⁶¹⁹ el-Vâkıdî, II, s. 512.

⁶²⁰ İbn Sa'd, II, s. 18.

⁶²¹ İbn Hişâm, I, s. 643.

⁶²² el-Vâkıdî, I, s. 100.

ganimetler üzerinde görevli olmuştur. Daha sonra Medine'deki Yahudilerle olan savaşlarda; Ebû Râfî, Benî Nadir'in mallarının yönetiminde⁶²³, Ferve b. Amr, Hayber ganimetleri üzerinde görevlendirilmiştir.⁶²⁴ Muhammed b. Mesleme, Benî Kaynuka'nın mallarını teslim almak üzere görevlendirilmişti.⁶²⁵ Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî) Huneyn'de ganimet görevlisiydi.⁶²⁶ Ganimetlerdeki devlet hissesi olan humus gelirleri ile ilgili Mahmiye b. Cez ez-Zübeydî görevlendirilmiş ve Benî Kurayza Gazvesi'nde ganimetten ayrılan humus ona teslim edilmişti.⁶²⁷ Hz. Peygamber'in, ganimet görevlilerinin seçimini, her şeyden önce güvenilir, hesap işlerini bilen ve kendisine yakın kişilerden yaptığı söylenebilir.

1.8.1. Abdullah b. Atîk

Hz. Peygamber, Ali b. Ebû Tâlib'in el-Fûls Seriyyesi'nde (h. 9) koyun sürüleri ve eşyalardan onu sorumlu kıldı.⁶²⁸

Abdullah b. Atîk b. Kays b. Heyşe b. el-Haris b. Ümeyye b. Mu'aviye. Uhud savaşına katılmıştır. Hz. Peygamber onu, Ebû Râfî Selam b. Ebü'l-Hukayk'ın üzerine bir birlikle gönderdi. Yemame harbinde hicretin 12. senesinde şehit olmuştur.⁶²⁹

1.8.2. Abdullah b. Ka'b b. Amr el-Mâzinî

Bedir Gazvesi'nde (h. 2) ganimet görevlisi idi.⁶³⁰

1.8.3. Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)

Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) ganimet görevlisi idi.⁶³¹

⁶²³ el-Vâkıdî, I, s. 378.

⁶²⁴ el-Vâkıdî, II, s. 680.

⁶²⁵ İbn Sa'd, II, s. 30.

⁶²⁶ el-Vâkıdî, III, s. 944.

⁶²⁷ İbn Sa'd, II, s. 75.

⁶²⁸ İbn Sa'd, II, s. 164.

⁶²⁹ İbnü'l-Esir, III, s. 307.

⁶³⁰ İbn Hişâm, I, s. 643; el-Vâkıdî, I, s. 101.

⁶³¹ el-Vâkıdî, III, s. 944.

1.8.4. Cüheyym b. Ebû Cüheyyme el-Eslemî

Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) ganimetleri taşıyanların başında idi.⁶³²

1.8.5. Ebû Huzeyfe el-Adevî

Hevazin Gazvesi'nde (h. 8), ganimetlerin paylaşımından sorumluydu.⁶³³

Ebû Cehm Âmir b. Huzeyfe b. Gānim el-Kureşî el-Adevî. Mekke'nin fethi sonrası Müslüman olmuştur. Huneyn Gazvesi'nde kazanılan ganimetlerin Cî'râne bölgesinde muhafazasıyla görevlendirilmişti.⁶³⁴

1.8.6. Ebû Râfi

Allah Rasûlü, Benî Nadîr Gazvesi (h. 4) sonrası ganimet mallarının yönetimi için onu görevlendirdi.⁶³⁵

Onun adı Eslem'dir. Abbâs b. Abdülmuttalib'in kölesi idi. Abbâs, Râfi'yi Rasûlullah'a verdi. Amcası Abbas'ın Müslümanlığı seçtiği müjdesi geldiğinde de Allah Rasûlü onu azat etti. Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlara iştirak etti. Osman b. Affân'ın hilafetinin bitiminde Medine'de ölmüştür.⁶³⁶

1.8.7. Ferve b. Amr

Rasûlullah, Hayber Gazvesi'nde (h. 7) ganimetlerin üzerinde onu görevlendirdi.⁶³⁷

Ferve b. Amr b. Vezefe b. Ubeyd b. Amir b. Beyada. İkinci Akabe Biat'ında o da vardı. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlara Hz. Peygamber ile birlikte katıldı. Rasûlullah onu Hayber Gazvesi'nde ganimetlerin muhafazasında görevlendirmişti. Medine'de ölçüm (ürün tahmini) işlerinde de ona görev vermişti.⁶³⁸

⁶³² İbn Hacer, I, s. 626.

⁶³³ el-Vâkıdî, III, s. 954.

⁶³⁴ İbnü'l-Esir, VI, s. 56; Akif Köten, Ebû Cehm, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 10, s. 118.

⁶³⁵ el-Vâkıdî, I, s. 378.

⁶³⁶ İbn Sa'd, IV, s. 73.

⁶³⁷ el-Vâkıdî, II, s. 680.

⁶³⁸ İbn Sa'd, III, s. 599.

1.8.8. Habbâb b. el-Eret

Hz. Peygamber, Bedir Gazvesi'nde (h. 2) ganimetler üzerinde onu görevlendirdi.⁶³⁹

Habbab b. el-Eret b. Cendele b. Sa'd b. Huzeyme b. Ka'b. Sa'd b. Zeyd Menat b. Temim oğulları'ndandı. Erken dönemde Müslüman olanlardandı. Mekke'de ezilmiş ve işkenceye uğramıştır. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlara Hz. Peygamber ile birlikte katılmıştır. Hicretin 37. senesinde ölmüştür.⁶⁴⁰

1.8.9. Mahmiye b. Cez ez-Zübeydî

Rasûlullah, Müreysi' Gazvesi'nde (h. 5) ganimetlerin üzerinde onu görevlendirdi.⁶⁴¹

Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5) ganimetten ayrılan humus ona teslim edildi.⁶⁴²

Mahmiye b. Cez' b. Abdüyağûs b. Avic b. Amr b. Zübeyd el-Asğar. Erken dönemde Müslüman olanlardandı. İkinci Habeşistan hicretinde o'da vardı. Hz. Peygamber el-Müreysi Gazvesi gününde humus paylarının Müslümanlara dağıtılması için onu görevlendirdi.⁶⁴³

1.8.10. Mes'ûd b. Amr

Allah Rasûlü, Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) ganimetlerin başına onu koydu.⁶⁴⁴

Huneyn Gazvesi gününde ganimetlerin başında görevliydi. Hz. Peygamber ona, malları ve esirleri Ci'râne'de bekletmesi emrini vermişti.⁶⁴⁵

1.8.11. Muhammed b. Mesleme

Rasûlullah, Benî Nadîr Gazvesi'nde (h. 4) malların ve cephaneliğin teslim alınması görevini ona verdi.⁶⁴⁶

⁶³⁹ el-Vâkıdî, I, s. 100.

⁶⁴⁰ İbn Sa'd, III, s. 164.

⁶⁴¹ el-Vâkıdî, I, s. 410.

⁶⁴² İbn Sa'd, II, s. 75.

⁶⁴³ İbn Sa'd, IV, s. 198.

⁶⁴⁴ İbn Hişâm, II, s. 459.

⁶⁴⁵ İbn Hacer, VI, s. 80.

H. Peygamber, Kaynuka Gazvesi'nde (h. 2) malların teslim alınma görevini ona verdi.⁶⁴⁷

1.8.12. Şükrân

Allah Rasûlü, Müreysî' Gazvesi'nde (h. 5) eski ev eşyalarının, deve ve koyunların üzerinde onu görevlendirdi.⁶⁴⁸

1.9. HAKEMLER

Hakemlik, İslâm öncesi dönemde Arap toplumunda ihtilafların çözümünde yaygın olarak kullanılan bir yöntem idi. H. Peygamber'in nübüvvetten önce Hacer'ül-Esved konusundaki Kâbe hakemliği buna örnek gösterilebilir.⁶⁴⁹ İhtilaflı tarafların kendi belirlediği hakem veya karşılıklı hakemler sorunları barışçıl yolla çözümlemeye çalışırlardı. Hakemler, toplumda saygınlığı olan, tecrübeli, âdil, ileri görüşlü kimselerden seçilirdi. İslâm döneminde de hakemlerle çözüm yöntemi kullanılmaya devam etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de, karı-kocanın arasındaki ihtilafta ve ayrılma durumlarında birer hakem belirlenmesi çözüm olarak sunulmuştur.⁶⁵⁰ Sıffin'de, Ali b. Ebû Tâlib ile Mu'âviye arasında iki hakem belirlenmişti.⁶⁵¹ Aşağıda hakemlik vazifesi verilmiş olduğu görülen Sa'd b. Mu'âz, Evs kabilesinin lideri konumunda toplumda saygın bir insandı. Amr b. el-Âs'da iyi bir komutandı ve H. Ali döneminde Sıffin savaşında hakemlerden birisiydi.

1.9.1. Amr b. el-Âs

Rasûlullah, anlaşmazlık halindeki iki kişi arasında onun hüküm vermesini istedi.⁶⁵²

⁶⁴⁶ el-Vâkıdî, I, s. 377.

⁶⁴⁷ İbn Sa'd, II, s. 30.

⁶⁴⁸ el-Vâkıdî, I, s. 410.

⁶⁴⁹ İbn Hişâm, I, s. 196.

⁶⁵⁰ Nisa 4/35.

⁶⁵¹ İbn Sa'd, III, s. 32.

⁶⁵² Ahmed b. Hanbel, XXIX, s. 357.

1.9.2. Sa'd b. Mu'âz

Hz. Peygamber, Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5) Kurayza Yahudileri hakkında onu hakem tayin etti.⁶⁵³

1.10. KADIN SAVAŞÇILAR

İnsanlık tarihi boyunca devam eden savaşlarda kadınların çok az yer aldığını görüyoruz. İslâm öncesi dönemde de kadınlar kısıtlı olarak savaşlara katılıyorlardı. Örneğin Uhud savaşında, müşriklerin safında kadınlar da vardı.⁶⁵⁴ Bedir Gazvesi'nde Ümmü Varaka⁶⁵⁵ ve Ümmü Kebşe⁶⁵⁶ savaşa çıkmak için izin istemişlerdi. Hz. Peygamber başlangıçta kınama ve eleştiri konusu olmasından çekinerek kadınların savaş çıkmasına izin vermemişti.⁶⁵⁷ Bedir savaşından sonra ise Hz. Peygamber'in izniyle bütün savaşlarda kadınların yer aldıklarını görüyoruz. Çoğu zaman yaralıları tedavi etme (sıhhiye), su ve yiyecek taşıma, askerlere moral verme gibi hizmetlerde⁶⁵⁸ çalıştıklarını görsek de, bazen zorluk durumlarında Nesibe bt. Ka'b gibi cesaretli kadınlar, kılıç'la (Uhud'da) erkeklerle beraber kahramanca savaşmıştı.⁶⁵⁹ Hz. Peygamber'in halası Hz. Safiye, Hendek Gazvesi esnasında Hassan bin Sabit'in evinde korunan kadınlara zarar vermek için gelen bir Yahudi'yi savaşıarak öldürmüştü.⁶⁶⁰ İslâm dini kadınların savaşmalarını zorunlu kılmamıştır. Kadınlar eğer isterlerse veya zorunluluk doğarsa savaşa katılmalarında mahsur görülmemiştir. Kadın savaşçıların gönüllülük esasıyla ortaya çıktıklarını söyleyebiliriz.⁶⁶¹

⁶⁵³ İbn Hişâm, II, s. 239.

⁶⁵⁴ İbn Hişâm, II, s. 58.

⁶⁵⁵ İbn Sa'd, VIII, s. 457.

⁶⁵⁶ İbn Sa'd, VIII, s. 308.

⁶⁵⁷ İbn Sa'd, VIII, s. 308.

⁶⁵⁸ el-Vâkıdî, I, s. 292.

⁶⁵⁹ el-Vâkıdî, I, s. 268.

⁶⁶⁰ İbn Hişâm, II, s. 229.

⁶⁶¹ Merve Aktaş, **Hz. Peygamber Dönemi Savaşlarında Hanım Sahâbîlerin Rolü**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize, 2019.

1.10.1. Hind bt. Amr b. Harâm

Hayber Gazvesine (h. 7) Rasûlullahla beraber çıkan kadınlar arasındaydı.⁶⁶²

Hind bt. Amr b. Haram b. Sa'lebe b. Haram b. Ka'b b. Ganm b. Ka'b b. Selime. Hayber Gazvesine Allah Rasûlü ile beraber katılmıştır.⁶⁶³

1.10.2. Ku'aybe (Rufeyde) bt. Sa'd el-Eslemiyye

Hayber Gazvesine (h. 7) Rasûlullahla beraber çıkan kadınlar arasındaydı.⁶⁶⁴

Ku'aybe bt. Sa'd el-Eslemiyye. Onun Mescid-i Nebevi'de yaralıları ve hastaları tedavi amaçlı kullandığı bir çadırı vardı. Hayber Gazvesine Allah Rasûlü ile beraber katılmıştır.⁶⁶⁵

1.10.3. Meymûne bt. el-Hâris

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Hz. Peygamber'in yanındaydı.⁶⁶⁶

Meymune bt. el-Hâris b. Cübeyr b. Hazn b. Rüveybe b. Abdullah b. Hilal b. Amir b. Sa'sa'a. Allah Rasûlü'nün evlendiği en son eşidir.⁶⁶⁷

1.10.4. Safiyye bt. Abdulmuttalib

Hayber Gazvesine (h. 7) Rasûlullahla beraber çıkan kadınlar arasındaydı.⁶⁶⁸

Safiyye bt. Abdülmuttalib b. Haşim b. Abdümenaf b. Kusay. Uhud Gazvesine iştirak etmişti.⁶⁶⁹

⁶⁶² el-Vâkıdî, II, s. 684.

⁶⁶³ İbn Sa'd, VIII, s. 394.

⁶⁶⁴ el-Vâkıdî, II, s. 684.

⁶⁶⁵ İbn Sa'd, VIII, s. 291.

⁶⁶⁶ el-Vâkıdî, II, s. 829.

⁶⁶⁷ İbn Sa'd, VIII, s. 132.

⁶⁶⁸ el-Vâkıdî, II, s. 684.

⁶⁶⁹ İbn Sa'd, VIII, s. 41.

1.10.5. Selmâ

Hayber Gazvesine (h. 7) Rasûlullahla beraber çıkan kadınlar arasındaydı.⁶⁷⁰

Rasûlullah'ın mevlâsıdır. Hadice bt. Huveylid'e, doğurduğu çocuklarda ebelik yapmıştı. Hz. Peygamber'in diğer eşi Mariye'den olan oğlu İbrahim içinde ebelik yapmıştır. Hz. Peygamber ile birlikte Hayber Gazvesine katılmıştır.⁶⁷¹

1.10.6. Sümeyrâ bt. Kays

Benî Kurayza Gazvesi'ne (h. 5) katılıp Rasûlullah'ın hisse verdiği kadın sahâbidir.⁶⁷²
es-Sümeyra bt. Kays b. Malik b. Ka'b b. Abdüleşhel b. Hârise b. Dinar.⁶⁷³

1.10.7. Ümeyye

Hayber Gazvesine (h. 7) Rasûlullahla beraber çıkan kadınlar arasındaydı.⁶⁷⁴

Ümeyye bt. Kays Ebû's-Salt el-Gıfariyye. Hz. Peygamber ile birlikte Hayber Gazvesine katılmıştır.⁶⁷⁵

1.10.8. Ümmü'l-Alâ

Benî Kurayza Gazvesi'ne (h. 5) katılıp Rasûlullah'ın hisse verdiği kadın sahâbidir.⁶⁷⁶
Hayber Gazvesine (h. 7) Rasûlullahla beraber çıkan kadınlar arasındaydı.⁶⁷⁷

Ümmü'l-Alâ el-Ensariyye. Hz. Peygamber ile birlikte Hayber Gazvesine katılmıştır.⁶⁷⁸

⁶⁷⁰ el-Vâkıdî, II, s. 684.

⁶⁷¹ İbn Sa'd, VIII, s. 227.

⁶⁷² el-Vâkıdî, II, s. 522.

⁶⁷³ İbn Sa'd, VIII, s. 438.

⁶⁷⁴ İbn Sa'd, VIII, s. 293.

⁶⁷⁵ İbn Sa'd, VIII, s. 293.

⁶⁷⁶ el-Vâkıdî, II, s. 522.

⁶⁷⁷ el-Vâkıdî, II, s. 685.

⁶⁷⁸ İbn Sa'd, VIII, s. 459.

1.10.9. Ümmü Âmir el-Eşheliyye

Hudeybiye'ye (h. 6) Rasûlullah ile çıkan kadın sahâbî.⁶⁷⁹

Hayber Gazvesine (h. 7) Rasûlullahla beraber çıkan kadınlar arasındaydı.⁶⁸⁰

Ümmü Amir el-Eşheliyye. Adı Fûkeyhe'dir. Ona Esmâ bt. Yezid b. es-Seken b. Rafî b. İmruülkays b. Zeyd b. Abdüleşhel'de denir. Hz. Peygamber ile birlikte Hayber Gazvesine katılmıştır.⁶⁸¹

1.10.10. Ümmü Atıyye el-Ensâriyye

Rasûlullah ile birlikte yedi savaşa katılmıştı.⁶⁸²

Hayber Gazvesine (h. 7) Rasûlullahla beraber çıkan kadınlar arasındaydı.⁶⁸³

Ümmü Atıyye el-Ensariyye. Hz. Peygamber'in kızı Zeyneb'i ölümünde yıkamıştır. Hz. Peygamber ile birlikte Hayber Gazvesine katılmıştır.⁶⁸⁴

1.10.11. Ümmü'd-Dahhâk b. Mes'ûd el-Hârisiyye

Hayber Gazvesine (h. 7) Rasûlullahla beraber çıkan kadınlar arasındaydı.⁶⁸⁵

Ümmü'd-Dahhak bt. Mes'ud el-Harisiyye. Hz. Peygamber ile birlikte Hayber Gazvesine katılmıştır.⁶⁸⁶

1.10.12. Ümmü Eymen

Hayber Gazvesine (h. 7) Rasûlullahla beraber çıkan kadınlar arasındaydı.⁶⁸⁷

İsmi Bereke'dir. Hz. Peygamber'in mevlâsı ve dadısıdır. Onu azat etmiş ve Zeyd b. Hârise ile evlendirmişti. Uhud savaşında yaralıları tedavi ediyor ve su taşıyordu. Allah Rasûlü ile beraber Hayber ve Huneyn Gazvelerine katılmıştır.⁶⁸⁸

⁶⁷⁹ el-Vâkıdî, II, s. 574.

⁶⁸⁰ el-Vâkıdî, II, s. 685.

⁶⁸¹ İbn Sa'd, VIII, s. 319.

⁶⁸² İbn Sa'd, VIII, s. 455.

⁶⁸³ el-Vâkıdî, II, s. 685.

⁶⁸⁴ İbn Sa'd, VIII, s. 455.

⁶⁸⁵ el-Vâkıdî, II, s. 684.

⁶⁸⁶ İbn Sa'd, VIII, s. 336.

⁶⁸⁷ el-Vâkıdî, II, s. 684.

1.10.13. Ümmü Harâm

Kocası Ubade b. es-Samit ile birlikte savaşa katılmıştı.⁶⁸⁹

Ümmü Haram bt. Milhan b. Halid b. Zeyd b. Haram b. Cündeb b. Amir b. Ganm b. Adi b. en-Neccar. Allah Rasûlüne biat etmiş ve Müslüman olmuştu. Kocası Ubade b. es-Samit ile beraber Hz. Osman devrinde Kıbrıs fethi için savaşa katıldı. Burada bineğinin üzerinden düşüp şehit oldu.⁶⁹⁰

1.10.14. Ümmü'l-Hâris

Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) bizzat savaşa katılan kadın sahâbîdir.⁶⁹¹

Ümmü'l-Haris bt. el-Haris b. Sa'lebe b. Ka'b b. Abdüleşhel b. Harise b. Dinar b. en-Neccar Hazrec kabilesine mensuptur. Hz. Peygamber ile beraber Huneyn Gazvesi'ne iştirak eden hanım sahâbîler içinde yer almıştır.⁶⁹²

1.10.15. Ümmü Menî (ümmü Şübâs)

Hudeybiye'ye (h. 6) Rasûlullah ile beraber çıkan kadın sahâbîdir.⁶⁹³

Hayber Gazvesine (h. 7) Rasûlullahla beraber çıkan kadınlar arasındaydı.⁶⁹⁴

Ümmü Meni bt. Amr b. Adi b. Sinan b. Nabi b. Amr b. Sevad b. Ganm b. Ka'b b. Selime. O, Ümmü Şübâs'tır. Akabe Biat'ında hazır bulunmuştur. Hz. Peygamber ile birlikte Hayber Gazvesine katılmıştır.⁶⁹⁵

⁶⁸⁸ İbn Sa'd, VIII, s. 223.

⁶⁸⁹ İbn Sa'd, VIII, s. 434.

⁶⁹⁰ İbn Sa'd, VIII, s. 434.

⁶⁹¹ el-Vâkıdî, III, s. 902.

⁶⁹² İbn Sa'd, VIII, s. 438; Gülgün Uyar, Ümmü'l-Hâris, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 42, s. 322.

⁶⁹³ el-Vâkıdî, II, s. 574.

⁶⁹⁴ el-Vâkıdî, II, s. 684.

⁶⁹⁵ İbn Sa'd, VIII, s. 408.

1.10.16. Ümmü Mutâ el-Eslemiyye

Hayber Gazvesine (h. 7) Rasûlullahla beraber çıkan kadınlar arasındaydı.⁶⁹⁶

Ümmü Muta el-Eslemiyye. Hz. Peygamber ile birlikte Hayber Gazvesine katılmıştır.⁶⁹⁷

1.10.17. Ümmü Umâre, Nesibe (Nüseybe) bt. Ka'b

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) bizzat kahramanca savaşmıştı.⁶⁹⁸

Benî Kurayza Gazvesi'ne (h. 5) katılıp Rasûlullah'ın hisse verdiği kadın sahâbidir.⁶⁹⁹

Hudeybiye'ye (h. 6) Rasûlullah ile beraber çıkan kadın sahâbidir.⁷⁰⁰

Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) bizzat savaşa katılan kadın sahâbidir.⁷⁰¹

Hayber Gazvesine (h. 7) Rasûlullahla beraber çıkan kadınlar arasındaydı.⁷⁰²

Benî Mazin b. en-Neccar'dan Nesibe bt. Ka'b b. Amr b. Avfb. Mebzul b. Amr b. Ganm'dır. Akabe Biat'ında bulunmuştur. Uhud, Hudeybiye, Hayber, Kaza Umresi, Huneyn ve Yemame'ye iştirak etmiştir. Uhud Gazvesi'nde, mızrakla veya kılıç darbesiyle on iki farklı yerinden yaralanmıştı.⁷⁰³

1.10.18. Ümmü Sa'd b. Mu'âz, (Kebşe)

Benî Kurayza Gazvesi'ne (h. 5) katılıp Rasûlullah'ın hisse verdiği kadın sahâbidir.⁷⁰⁴

Kebşe bt. Rafi b. Mu'aviye b. Ubeyd b. el-Ebcer. el-Ebcer, Hudre b. Avf'dir. Rasûlullah'a biat etmiş ve Müslüman olmuştur. Oğlu olan Sa'd b. Mu'âz'dan sonra vefat etmiştir.⁷⁰⁵

⁶⁹⁶ el-Vâkıdî, II, s. 684.

⁶⁹⁷ İbn Sa'd, VIII, s. 292.

⁶⁹⁸ el-Vâkıdî, I, s. 268.

⁶⁹⁹ el-Vâkıdî, II, s. 522.

⁷⁰⁰ el-Vâkıdî, II, s. 574.

⁷⁰¹ el-Vâkıdî, III, s. 902.

⁷⁰² el-Vâkıdî, II, s. 684.

⁷⁰³ İbn Sa'd, VIII, s. 412.

⁷⁰⁴ el-Vâkıdî, II, s. 522.

⁷⁰⁵ İbn Sa'd, VIII, s. 370.

1.10.19. Ümmü Seleme

Hayber Gazvesine (h. 7) Rasûlullahla beraber çıkan kadınlar arasındaydı.⁷⁰⁶

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Hz. Peygamber'in yanındaydı.⁷⁰⁷

Tâif Gazvesinde (h. 8) yanında onlar vardı.⁷⁰⁸

Rasulullah'ın eşi olan Ümmü Seleme, Hudeybiye'ye (h. 6) Rasûlullah ile beraber çıkan kadınlar arasındaydı.⁷⁰⁹

1.10.20. Ümmü Selit

Hayber Gazvesine (h. 7) Rasûlullahla beraber çıkan kadınlar arasındaydı.⁷¹⁰

Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) bizzat savaşa katılan kadın sahâbîdir.⁷¹¹

Ümmü Selit en-Neccariyye. O, Ümmü Kays bt. Ubeyd b. Ziyad b. Sa'lebe b. Hansa b. Mebzul b. Amr b. Ganm b. Mazin b. en-Neccar'dır. Huneyn Gazvesine iştirak etmiştir.⁷¹²

1.10.21. Zeyneb bt. Caş

Tâif Gazvesi'nde (h. 8) Hz. Peygamber'in yanında onlar vardı.⁷¹³

Zeyneb bt. Caş b. Riyab b. Ya'mer b. Sabire b. Mürre b. Kebir b. Ganm b. Dudan b. Esed b. Huzeyme. Hz. Peygamber'in eşidir. Allah Rasûlü, ona Hayber ganimetlerinden hisse vermiştir.⁷¹⁴

1.11. KÂTİPLER

Kâtip, ketb “yazmak” kelimesinden türetilmiş ve yazma işini yapan kişiyi ifade eden bir kelimedir. İslâm kaynakları, tüm peygamberlerin kâtiplerinin

⁷⁰⁶ el-Vâkıdî, II, s. 684.

⁷⁰⁷ el-Vâkıdî, II, s. 829.

⁷⁰⁸ İbn Sa'd, II, s. 158.

⁷⁰⁹ el-Vâkıdî, II, s. 574.

⁷¹⁰ el-Vâkıdî, II, ss. 522, 685.

⁷¹¹ el-Vâkıdî, III, s. 902.

⁷¹² İbn Sa'd, VIII, s. 419.

⁷¹³ İbn Sa'd, II, s. 158.

⁷¹⁴ İbn Sa'd, VIII, s. 101.

olduğunu, örneğin: Hz. İsa'nın yardımcıları ve tebliğcileri olan havârilere onun aynı zamanda kâtipliğini yaptıklarını kaydeder.⁷¹⁵

Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretine müteakip, İslâm devletinin şekillenmeye başlamasıyla yeni bir devlet düzenine ve idari organlara ihtiyaç duyulmuştur. Mekke dönemindeki vahiy kâtiplerinden farklı olarak, Medine'de hızla şekillenen devlet yapısı her alanda kâtiplere ihtiyaç duyuyordu. Toplum içinde gerekli olan yazılı belgeler, diğer toplumlarla ve devletlerle olan ilişkilerde anlaşma ve diplomatik yazışmalar kâtipleri mecbur kılıyordu. Bu sebeple Hz. Peygamber değişik zaman ve yerlerde ashâbından çeşitli kişileri belli sürelerle kâtiplik görevinde istihdam etmiştir.

Hz. Peygamber'in kâtiplere yazdırdığı mektupların yazılış şekilleri şöyleydi:

1. Mektuplar besmele ile başlardı. 2. Rasûlullah mektuplarında öncelikle kendi adını, sonra mektup gönderilen kişinin adını yazdırırdı. 3. Maddelerin arasının ayrılmasında her fıkra bitiminde emmâ ba'dü (bundan sonra) ifadesine yer verilirdi. 4. Kâtibin adı mektubun sonunda zikredilirdi. Bazı zamanlarda şahitlerin adlarının da eklendiği olurdu. 5. Son olarak da mektubun Hz. Peygamber'in mühürü ile mühürlenmesi işlemi gerçekleştirilirdi.⁷¹⁶

Müslüman toplum arasında görevlendirilen kâtiplerden Alâ b. Ukbe İnsanlar arasındaki sözleşmeleri ve borç senetlerini yazardı⁷¹⁷, Husayn b. Numeyr borçları ve muamelatı yazardı.⁷¹⁸ Kabilelere mektup yazmakla görevlendirilen kâtiplerden Mugîre b. Şu'be, Benî ed-Dibâb'a ve Benî Kanân b. Sa'lebe'ye mektupları yazdı.⁷¹⁹ Şürahbîl b. Hasene, Yuhanna b. Ru'be ve Eyle halkı için mektubu yazdı.⁷²⁰ Übey b. Ka'b, Tihame'deki bir topluluğa mektubu yazdı.⁷²¹ Zübeyr b. el-Avvâm, Tay kabilesi'nden Benî Muaviye b. Cervel'e mektubu yazdı.⁷²² Diğer toplum ve devletlere mektup yazmakla görevlendirilen kâtiplerden Zeyd b. Sâbit'den mektupları yazması

⁷¹⁵ İbn Manzûr, I, s. 699; Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "Kâtip", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 25, s. 49-52.

⁷¹⁶ Muhammed Mustafa el-A'zamî, **Hz. Peygamberin Kâtipleri (Küttabü'n-Nebi)**, s. 34.

⁷¹⁷ İbn Hacer, IV, s. 447.

⁷¹⁸ İbn Hacer, II, s. 80.

⁷¹⁹ İbn Sa'd, I, s. 268.

⁷²⁰ İbn Sa'd, I, s. 289.

⁷²¹ İbn Sa'd, I, s. 278.

⁷²² İbn Sa'd, I, s. 269.

için ibranice ve süryanice öğrenmesi istenmişti.⁷²³ Bu kâtipler, Hz. Peygamber'in değerlendirdiği kişilerden bazılarıdır.

Hz. Peygamber'in görev verdiği bu kişilerden bazılarının önceden okuma yazma bildiklerini görüyoruz. Örneğin Allah Rasûlü için mektuplar yazan Abdullah b. Revâha⁷²⁴ ve Abdullah b. Zeyd⁷²⁵ câhiliye döneminde de okuma yazma biliyorlardı. Seçtiği bu kişilerde güven ve kabiliyet unsurunu aradığını Zeyd b. Sâbit'e söylediği: "Bana bazı insanlardan mektuplar geliyor. Başkasının okumasını istemiyorum. Sen İbranice (veya Süryanice) yazıyı öğrenebilir misin?"⁷²⁶ sözlerinden anlayabiliyoruz. Hz. Peygamber'in seçtiği kâtiplerde ilim, güvenilirlik, bağlılık, ehliyet gibi vasıfları aradığını görebiliyoruz.

1.11.1. Abdullah b. el-Erkam

O, Allah Rasûlü için kâtiplik yapardı. Rasûlullah için mektup yazardı.⁷²⁷

Abdullah b. el-Erkam b. Abdüyağus b. Vehb b. Abdümenaf b. Zühre b. Kılâb. O, Rasûlullah'a ve Ebû Bekir'e kâtiplik yapardı. Ömer b. el-Hattab, kendi hilafetinde onu beytûlmalden sorumlu yapmıştır.⁷²⁸

1.11.2. Abdullah b. Revâha

Hz. Peygamber'in mektuplarını yazardı.⁷²⁹

1.11.3. Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh

Allah Rasûlüne kâtiplik yapıyordu.⁷³⁰

Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh b. el-Haris b. Hubeyb b. Cezime b. Malik b. Hısl b. Amir b. Lüey. İlk Müslümanlardandı ve Allah Rasûlü'nün vahiy kâtipliğini

⁷²³ İbn Hacer, II, s. 490.

⁷²⁴ İbn Sa'd, III, s. 525.

⁷²⁵ İbn Sa'd, III, s. 536.

⁷²⁶ İbn Sa'd, II, s. 490.

⁷²⁷ İbn Hacer, III, s. 123.

⁷²⁸ İbn Hacer, III, s. 123.

⁷²⁹ İbn Hacer, IV, s. 72.

⁷³⁰ el-Vâkıdî, I, s. 74.

yapmıştı. Sonrasında fitneye kapıldı ve Medine'den çıkıp mürted olarak Mekke'ye gitti. Fetih'ten sonra tekrar Müslüman olmuştur. Osman b. Affân döneminde Mısır'a vali olarak atanmıştır.⁷³¹

1.11.4. Abdullah b. Zeyd

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Benî Hades kabilesine mektubu ona yazdırdı.⁷³²

Abdullah b. Zeyd b. Abdürabbih b. Sa'lebe b. Zeyd b. el-Haris b.el-Hazrec. Câhiliyede okuma yazma bilenlerdendi. İkinci Akabe Biat'ına katıldı. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm seferlere iştirak etmişti. Mekke fethi günü Benî el-Haris b. el-Hazrec'in sancağını taşıyordu. Ezanın kendisine rüyada gösterildiği kişiydi. Hicretin 32. yılında Medine'de ölmüştür.⁷³³

1.11.5. Alâ b. el-Hadramî

Mekke'nin Fetihine (h. 8) çıkıldığında, Eslem Kabilesinin topraklarından geçerken; Rasûlullah kabilenin güvenliği için Alâ'ya bir mektup yazmasını ve onlara vermesini emretti.⁷³⁴

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Tay kabile'sinden Benî Ma'n'a olan mektubu ona yazdırdı.⁷³⁵

1.11.6. Alâ b. Ukbe

Allah Rasûlü, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Cüheyne kabilesinden Benî Şenh için mektubu ona yazdırdı.⁷³⁶

⁷³¹ İbn Sa'd, VII, s. 496.

⁷³² İbn Sa'd, I, s. 267.

⁷³³ İbn Sa'd, III, s. 536.

⁷³⁴ el-Vâkıdî, II, s. 782.

⁷³⁵ İbn Sa'd, I, s. 269.

İnsanlar arasındaki sözleşmeleri ve borç senedlerini yazardı.⁷³⁷

H. Peygamber tarafından bugün noterlik kurumlarınca yürütülen bazı işlerle ilgili görevlendirilmişti. Kabilelerin arasında ve insanların evlerini gezerek mukavele, borç ve bazı muameleleri yazıya geçirirdi. Ayrıca birtakım şahıslara ve kabilelere H. Peygamber'in vermiş olduğu iktâ belgelerini de yazmıştır.⁷³⁸

1.11.7. Ali b. Ebû Tâlib

Rasûlullah, Hudeybiye anlaşmasını (h. 6) yazması için onu görevlendirdi.⁷³⁹

H. Peygamber Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Nu'aym b. Evs'e olan mektubu ona yazdırdı.⁷⁴⁰

1.11.8. Cehm b. Sa'd

Allah Rasûlü'nün kâtiplerindendi.⁷⁴¹

Rasûlullah'ın kâtiplerindendi. Zübeyr ile birlikte zekât mallarını kayda geçirirdi.⁷⁴²

1.11.9. Cüheyym b. es-Salt

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Yezîd b. et-Tufeyl el-Hârisî'e olan mektubu o yazdı.⁷⁴³

Allah Rasûlü, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Yuhanna b. Ru'be ve Eyle halkı için mektubu o yazdı.⁷⁴⁴

⁷³⁶ İbn Sa'd, I, s. 271.

⁷³⁷ İbn Hacer, IV, s. 447.

⁷³⁸ İbn Hacer, IV, s. 447; Vecdi Akyüz, Alâ b. Ukbe, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 2, s. 311.

⁷³⁹ İbn Hişâm, II, s. 317.

⁷⁴⁰ İbn Sa'd, I, s. 268.

⁷⁴¹ İbn Hacer, I, s. 625.

⁷⁴² İbn Hacer, I, s. 625.

⁷⁴³ İbn Sa'd, I, s. 268.

Cüheym b. es-Salt b. Mahreme b. el-Muttalib b. Abdümenaf b. Kusay.⁷⁴⁵

1.11.10. Erkam b. Ebü'l-Erkam el-Mahzûmî

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Abdüyağûs b. Va'le el-Hârisî'e olan mektubu o yazdı.⁷⁴⁶

Erkam b. Ebü'l-Erkan İbn Esed b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum. Evi Mekke'de Safa tepesindeydi. Hz. Peygamber İslâm'ın ilk dönemlerinde dine davette onun evini kullanmıştı. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm seferlere Hz. Peygamber ile beraber iştirak etmiştir. Hicretin 55. yılında ölmüştür.⁷⁴⁷

1.11.11. Evs b. Havlî

Hz. Peygamber, Hudeybiye'de (h. 6) antlaşmayı yazması için onu çağırdı.⁷⁴⁸

1.11.12. Hâlid b. Sa'id b. el-Âs

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Himyer'den Benî Amr kabilesine mektubu ona yazdırmıştı.⁷⁴⁹

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Benî Esed'e gönderilen mektubu ona yazdırdı.⁷⁵⁰

Halid b. Sa'id b. el-As b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenaf b. Kusay. İlk Müslüman olanlardadır. Habeşistan'a hicret edenler arasında bulundu. Allah Rasûlü

⁷⁴⁴ İbn Sa'd, I, s. 289.

⁷⁴⁵ İbn Abdilber, I, s. 261.

⁷⁴⁶ İbn Sa'd, I, ss. 268, 269.

⁷⁴⁷ İbnü'l-Esir, I, s. 187.

⁷⁴⁸ el-Vâkıdî, II, s. 610.

⁷⁴⁹ İbn Sa'd, I, s. 265.

⁷⁵⁰ İbn Sa'd, I, s. 270.

onu, zekâtlarını toplaması için Yemen'e gönderdi. Hz. Peygamber için kâtiplik yapıyordu.⁷⁵¹

1.11.13. Hanzale b. er-Rebî

Kâtiplerden biri bulunmadığında onun yerine yazan kişiydi.⁷⁵²

Hanzale Rasûlullah'ın kâtibidir. Üseyd b. Amr b. Temim oğulları'ndandır. Allah Rasûlü için bir seferinde mektup yazması sebebiyle ona 'kâtip' adı verilmiştir.⁷⁵³

1.11.14. Husayn b. Numeyr

Rasûlullah'a kâtiplik yapardı. Borçları ve muamelatı yazardı.⁷⁵⁴

1.11.15. Mu'âviye b. Ebû Süfyân

Hz. Peygamber, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Rebî'a b. Zû Mirhab el-Hadramî'ye olan mektubu o yazdı.⁷⁵⁵

Mu'aviye b. Ebû Süfyan b. Sahr b. Harb b. Ümey b. Abdi Şems b. Abdi Menaf el-Kureyşî. Vâkıdî, onun Hudeybiye sonrası Müslüman olduğunu; fetih zamanına kadar Müslümanlığını gizlediğini belirtir.⁷⁵⁶ İbn Sa'd, diğer bir rivayeti yani onun Mekke'nin Fethinden sonra Müslüman olduğunu yazmıştır. Allah Rasûlü için kâtiplik yapmıştır. Huneyn Gazvesine iştirak etmiştir. Hz. Ömer ve Hz. Osman onu Şam valisi yaptılar. Hz. Ali ile hilafet mücadelesi sonrası Hz. Ali'nin ölümü ile birlikte hilafet makamına geçmiştir. Hicri 60 yılında ölmüştür.⁷⁵⁷

⁷⁵¹ İbn Sa'd, IV, s. 94.

⁷⁵² İbn Sa'd, VI, s. 55; İbn Hacer, II, s. 117.

⁷⁵³ İbn Sa'd, VI, s. 55.

⁷⁵⁴ İbn Hacer, II, s. 80.

⁷⁵⁵ İbn Sa'd, I, s. 267.

⁷⁵⁶ İbn Hacer, VI, s. 120.

⁷⁵⁷ İbn Sa'd, VII, s. 406.

1.11.16. Muğîre b. Şu'be

Allah Rasûlü, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Benî ed-Dibâb'a ve Benî Kanân b. Sa'lebe'ye olan mektupları o yazdı.⁷⁵⁸

el-Muğîre b. Şu'be b. Ebû Amir b. Mes'ûd b. Muattib b. Malik b. Ka'b b. Amr b. Sa'd b. Avf b. Kays es-Sakafî.⁷⁵⁹ Hudeybiye Antlaşması esnasında Muğîre, zırhlı olarak Allah Rasûlünün başında beklemekteydi. Hz. Peygamber ile birlikte tüm gazvelere iştirak etti. Mu'aviye'nin hilafeti zamanında Kufe'de ölmüştür.⁷⁶⁰

1.11.17. Muhammed b. Mesleme el-Ensârî

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Mehrî b. el-Ebyad'a olan mektubu o yazdı.⁷⁶¹

1.11.18. Osman b. Affân

Hendek Gazvesi'nde (h. 5), müşriklerle anlaşmayı yazması için onu çağırdı.⁷⁶²

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Bâhile Kabilesi'nden Neşhel'e olan mektubu ona yazdırdı.⁷⁶³

1.11.19. Sâbit b. Kays b. Şemmâs

Hz. Peygamber, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Eslem heyeti Sümâle ve el-Huddân heyetinin mektubunu o yazdı.⁷⁶⁴

⁷⁵⁸ İbn Sa'd, I, s. 268.

⁷⁵⁹ İbn Hacer, VI, s. 156.

⁷⁶⁰ İbn Sa'd, IV, s. 284.

⁷⁶¹ İbn Sa'd, I, s. 286.

⁷⁶² el-Vâkıdî, II, s. 477.

⁷⁶³ İbn Sa'd, I, s. 284.

1.11.20. Şürahbîl b. Hasene

Allah Rasûlü, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Yuhanna b. Ru'be ve Eyle halkı için mektubu o yazdı.⁷⁶⁵

1.11.21. Übey b. Ka'b

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Ezd Kabilesi'nden Bârik'a olan mektubu o yazdı.⁷⁶⁶

Hz. Peygamber, Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Abbâs b. Abdülmuttalib'in mektubunu ona okuttu.⁷⁶⁷

Bârik Heyeti Müslüman olduktan sonra Rasûlullah'a gelip bir ahitname mektubu istediler. Mektubu Übey yazdı.⁷⁶⁸

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Tihame'deki bir topluluğa olan mektubu ona yazdırdı.⁷⁶⁹

Allah Rasûlü, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Amr b. Hazm'ı elçi olarak gönderirken İslâm esasları mektubunu ona yazdırdı.⁷⁷⁰

1.11.22. Zeyd b. Sâbit

Allah Rasûlü ondan, yabancı ülkeler ve milletlerin mektuplarını okuyup yazabilmesi için İbranice ve Süryanice öğrenmesini istedi.⁷⁷¹

⁷⁶⁴ İbn Sa'd, I, s. 286.

⁷⁶⁵ İbn Sa'd, I, s. 289.

⁷⁶⁶ İbn Sa'd, I, s. 287.

⁷⁶⁷ el-Vâkıdî, I, s. 204.

⁷⁶⁸ İbn Sa'd, I, s. 352.

⁷⁶⁹ İbn Sa'd, I, s. 278.

⁷⁷⁰ İbn Sa'd, I, s. 267.

⁷⁷¹ İbn Hacer, II, s. 490.

1.11.23. Zübeyr b. el-Avvâm

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Tay kabilesi'nden Benî Muaviye b. Cervel'e olan mektubu ona yazdırdı.⁷⁷²

1.12. KATL GÖREVLİLERİ (SUİKASTÇİLER)

Hz. Peygamber, on üç yıllık Mekke döneminde müşriklerden gördüğü baskı, eziyet, boykot ve suikast teşebbüsü sonucunda hicret etmişti. Medine döneminde de Mekkeli müşrikler Müslümanlara olan düşmanlıklarını sürdürmüştü. Medine'ye kadar gelip, Bedir ve Uhud savaşlarıyla onları yok etmek istemişlerdi. Hendek savaşında ise müşrikler artık yalnız değillerdi. Civar kabileler ve Medine'deki Yahudiler ile ortak hareket ediyorlardı.

Câhiliye döneminde şiir sanatına çok değer veriliyordu. Şiirle hicvetme de düşmanlıklar için bugünkü sosyal medya kadar etkili sonuçlar gösteriyordu. Hz. Peygamber bu zor durum içerisinde korunma ve tedbirler alma yollarını kullanıyordu. Yahudi şâiri Ka'b b. Eşref sürekli Rasûlullah ve ashâbını şiirle hicvediyor, insanları onlara karşı kıskırtıp, eziyet ediyordu.⁷⁷³ Bunun üzerine Hz. Peygamber hicretinin 25. ayında Ka'b b. Eşref'in öldürülmesi için bir seriyye hazırlattı. Başlarında Muhammed b. Mesleme⁷⁷⁴ olmak üzere, Abbâd b. Bîşr⁷⁷⁵, Hâris b. Evs⁷⁷⁶, Ebû Nâile Silkân b. Selâme⁷⁷⁷, Ebû Abs b. Cebr⁷⁷⁸ görevlendirildi.

Meselenin diğer bir boyutu, Müslümanlık geldikten sonra da kabilecilik (asabiyet) anlayışının devam etmiş olmasıdır. Hazrec kabilesinin Ka'b b. Eşref'i öldürmesinden sonra, Evs Kabilesi'de şerefte geride kalmak istemiyordu. Onlarda,

⁷⁷² İbn Sa'd, I, s. 269.

⁷⁷³ İbn Sa'd, II, s. 31.

⁷⁷⁴ İbn İshâk, I, s. 317; el-Vâkıdî, I, s. 187; İbn Sa'd, II, s. 32.

⁷⁷⁵ el-Vâkıdî, I, s. 187; İbn Sa'd, II, s. 32.

⁷⁷⁶ el-Vâkıdî, I, s. 187; İbn Sa'd, II, s. 32.

⁷⁷⁷ el-Vâkıdî, I, s. 187; İbn Sa'd, II, s. 32.

⁷⁷⁸ el-Vâkıdî, I, s. 187; İbn Sa'd, II, s. 32.

Hendek zamanında insanları Müslümanlar aleyhine toplayan Ebû Rafî Sellam b. Ebilhukayk'ı öldürmek için izin istediler. Hz. Peygamber'de onlara izin verdi.⁷⁷⁹

Hz. Peygamber, Amr b. Ümeyye ve Cebbar b. Sahr'ı⁷⁸⁰ Ebû Sufyan b. Harb'i öldürmesi için görevlendirmişti fakat girişim başarısız olmuştu. İbn Sa'd'da, Amr b. Ümeyye için: "Câhiliye döneminde gaddar bir adamdı"⁷⁸¹ tarifini görmekteyiz. Bu tarifle Amr'ın böyle bir görev için seçilmesinde gerekli olan sert ve savaşçı mizaca sahip olduğunu anlayabiliyoruz. Yine aynı durumu Muhammed b. Mesleme'nin göreve seçilmesinde de görüyoruz. İbn Sa'd'da Muhammed b. Mesleme için: "Allah Nebisi'nin Atlısı"⁷⁸² ifadesinden onun bu görev için özel seçilmiş önemli bir savaşçı olduğunu anlıyoruz.

1.12.1. Abbâd b. Bişr

Muhammed b. Mesleme ile birlikte Müslümanlara düşmanlık yapan Yahudi Kâ'b b. Eşref'in öldürülmesi (h. 3) görevindeydi.⁷⁸³

1.12.2. Abdullah b. Atîk

Müslümanlara düşmanlık yapan Yahudi Ebû Rafî Sellam b. Ebilhukayk'ı öldürmek için izin istediler (h. 4). Hz. Peygamber'de onlara izin verdi.⁷⁸⁴

1.12.3. Abdullah b. Revâha

Allah Rasûlü onu, ashâb'dan birkaç kişiyle birlikte Yüseyr b. Rizam'ı (Hayber'de Gatafanlıları topluyordu) öldürmeleri için görevlendirdi.⁷⁸⁵

⁷⁷⁹ İbn Hişâm, II, s. 274.

⁷⁸⁰ İbn Sa'd, II, s. 93.

⁷⁸¹ İbn Sa'd, II, s. 94.

⁷⁸² İbn Sa'd, III, s. 445.

⁷⁸³ el-Vâkıdî, I, s. 187; İbn Sa'd, II, s. 32.

⁷⁸⁴ İbn Hişâm, II, s. 274.

⁷⁸⁵ İbn Hişâm, II, s. 618.

1.12.4. Abdullah b. Üneys

H. Peygamber onu, Halid b. Süfyan b. Nübeyh el-Huzeli'yi (Müslümanlara saldırmak için adam topluyordu) öldürmesi için (h. 4) görevlendirdi.⁷⁸⁶

1.12.5. Ali b. Ebû Tâlib

Benî Nadîr Gazvesi'nde (h. 4), Rasûlullah'a öldürmek isteyen Yahudi Azvek'in kellesini getirdi.⁷⁸⁷

Rasûlullah, Mekke'nin Fethinde (h. 8) kendisine eziyet etmiş olan el-Huveyris b. Nukayz'ın öldürülmesini istemişti. H. Ali'de onu öldürdü.⁷⁸⁸

1.12.6. Amr b. Ümeyye ed-Damrî

H. Peygamber, Amr b. Ümeyye ve arkadaşını, Hubeyb b. Adiy ve arkadaşının öldürülme olayı sebebiyle, Amr'ın önderliğinde Ebû Süfyan b. Harb'i öldürmeleri (h. 6) için gönderdi.⁷⁸⁹

1.12.7. Cebbar b. Sahr el-Ensarî

Allah Rasûlü, Amr b. Ümeyye ve arkadaşını, Hubeyb b. Adiy ve arkadaşının öldürülme olayı sebebiyle Ebû Süfyan b. Harb'i öldürmelerini (h. 6) için gönderdi.⁷⁹⁰

Cebbar b. Sahr b. Ümeyye b. Hansa b. Sinan b. Ubeyd b. Adi b. Ganm b. Ka'b b. Selime. Akabe Biatı'nın ikincisine katılmıştı. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm seferlere iştirak etti. H. Peygamber onu, Müslümanların payı için Hayber'e ve diğer bazı bölgelere ölçüm yapmak ve gelirleri tespit etmek amacıyla gönderdi. Hicretin 30. yılında Medine'de ölmüştür.⁷⁹¹

⁷⁸⁶ İbn Hişâm, II, s. 619.

⁷⁸⁷ el-Vâkıdî, I, s. 372.

⁷⁸⁸ el-Vâkıdî, II, s. 857.

⁷⁸⁹ İbn Hişâm, II, s. 633.

⁷⁹⁰ İbn Hişâm, II, s. 633.

⁷⁹¹ İbn Sa'd, III, s. 576.

1.12.8. Ebû Abs b. Cebr

Muhammed b. Mesleme ile birlikte Müslümanlara düşmanlık yapan Yahudi Kâ'b b. Eşref'in öldürülmesi (h. 3) görevindeydi.⁷⁹²

1.12.9. Ebû Katâde

Müslümanlara düşmanlık yapan Yahudi Ebû Rafi Sellam b. Ebilhukayk'ı öldürmek için izin istediler (h. 4). Hz. Peygamber'de onlara izin verdi.⁷⁹³

1.12.10. Ebû Nâile Silkân b. Selâme

Muhammed b. Mesleme ile birlikte Müslümanlara düşmanlık yapan Yahudi Kâ'b b. Eşref'in öldürülmesi (h. 3) görevindeydi.⁷⁹⁴

1.12.11. Esved b. Huzâ'î

Müslümanlara düşmanlık yapan Yahudi Ebû Rafi Sellam b. Ebilhukayk'ı öldürmek için izin istediler (h. 4). Hz. Peygamber'de onlara izin verdi.⁷⁹⁵

Esved, Selime oğulları'nın müttefiki idi. Uhud savaşına iştirak etmiştir. Hayber'de, Sellam b. Ebü'l-Hukayk (h. 4) üzerine gönderilen seriyye'ye katılmıştır.⁷⁹⁶

1.12.12. Hâris b. Evs

Muhammed b. Mesleme ile birlikte Müslümanlara düşmanlık yapan Yahudi Kâ'b b. Eşref'in öldürülmesi (h. 3) görevindeydi.⁷⁹⁷

⁷⁹² el-Vâkıdî, I, s. 187.

⁷⁹³ İbn Hişâm, II, s. 274.

⁷⁹⁴ el-Vâkıdî, I, s. 187.

⁷⁹⁵ İbn Hişâm, II, s. 274.

⁷⁹⁶ İbnü'l-Esir, I, s. 226.

⁷⁹⁷ el-Vâkıdî, I, s. 187.

1.12.13. İbn Ebû Hadred el-Eslemi

Nifak çıkartan Rifaa b. Kays el-Cüşemi, Ğabe Gazâsında (h. 6) iki kişiyle beraber öldürme görevindeydi.⁷⁹⁸

1.12.14. İbn Yâmîn b. Umeyr b. Kâ'b

Benî Nadîr Gazvesi'nde (h. 4), Hz. Peygamber'i öldürmek isteyen Amr b. Cihâş'ı Rasûlullah'ın talebiyle öldürttü.⁷⁹⁹

Yâmîn b. Umeyr b. Kâ'b, Ebû Kâ'b en-Nadîrî. İbn Yâmîn'in amcaoğlu olan Amr b. Cihâş, Hz. Peygamber'i öldürme girişiminde bulunmuştu. Hz. Peygamber'de bu durumu Yâmîn'e aktarınca, o'da Amr'ı öldürttü.⁸⁰⁰

1.12.15. Mes'ûd b. Sinan

Müslümanlara düşmanlık yapan Yahudi Ebû Rafî Sellam b. Ebi'l-Hukayk'ı öldürmek için Allah Rasûlünden izin istediler (h. 4).⁸⁰¹

Mes'ud b. Sinan b. el-Esved b. Mürri. Uhud Gazvesine iştirak etmişti. Hicretin 4. yılında Hayber'de bulunan Selam b. Ebû'l-Hukayk'ı öldürmek için düzenlenen Abdullah b. Atik'in seriyyesine katılmıştı. Yemame savaşında hicri 12 yılında şehit olmuştur.⁸⁰²

1.12.16. Muhammed b. Mesleme

Müslümanlara düşmanlık yapan Yahudi Kâ'b b. Eşref'in öldürülmesi (h. 3) görevinde liderdi.⁸⁰³

Hayber Gazvesi'nde (h. 7) düello isteyen Yahudiye karşı gönüllü çıkmıştı.⁸⁰⁴

⁷⁹⁸ İbn Hişâm, II, s. 629.

⁷⁹⁹ el-Vâkıdî, I, s. 374.

⁸⁰⁰ İbn Hacer, VI, s. 501.

⁸⁰¹ İbn Hişâm, II, s. 274.

⁸⁰² İbnü'l-Esir, V, s. 157.

⁸⁰³ İbn İshâk, I, s. 317.

⁸⁰⁴ İbn Hişâm, II, s. 333.

1.12.17. Ömer b. el-Hattâb

Hz. Peygamber ona Uhud Gazvesi'nde (h. 3), bir münafık olan Suveyd b. Samit'i yakalarsa öldürmesini emretti.⁸⁰⁵

1.12.18. Sâlim b. Umeyr

Diğer toplulukları Müslümanlar aleyhine kışkırtan Yahudi Ebû Afek'i öldürme (h.2) seriyyesine katıldı.⁸⁰⁶

1.12.19. Seleme b. Eslem

Hz. Peygamber, Amr b. Ümeyye ve arkadaşını Amr'ın önderliğinde Hubeyb b. Adiy ve arkadaşının öldürülme olayı sebebiyle Ebû Sufyan b. Harb'i öldürmeleri (h. 6) için gönderdi.⁸⁰⁷

Seleme b. Eslem b. Haris b. Adi b. Hârise. Hz. Peygamber ile birlikte Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm savaflara iştirak etmişti. Irak'ta, Cisrû Ebû Ubeyd es-Sekafi hadisesinde (h.14) öldürülmüştür.⁸⁰⁸

1.12.20. Ümeyr b. Adî el-Hatmî

Münafık Asmâ bt. Mervan'ı öldürmek için (h. 2) gönüllü oldu.⁸⁰⁹

Umeyr b. Adi b. Hareşe b. Ümeyye b. Hatme. Hatme oğulları'nın putlarını Umeyr ve Huzeyme kırmışlardı. Asma bt. Mervan'ı öldürmek için yemin etmişti ve daha sonra da onu öldürmüştü. Hz. Peygamber, onun kendisine gizlice yardım eden bir kişi olduğunu söylemiştir. Umeyr b. Adi, âmâ olduğu için Bedir, Uhud ve Hendek Gazvelerine katılamamıştır.⁸¹⁰

⁸⁰⁵ İbn Hişâm, II, s. 89.

⁸⁰⁶ İbn Hişâm, II, s. 635.

⁸⁰⁷ İbn Sa'd, II, s. 94.

⁸⁰⁸ İbn Sa'd, III, s. 466.

⁸⁰⁹ İbn Hişâm, II, s. 636.

⁸¹⁰ İbn Hacer, IV, s. 598.

1.12.21. Zübeyr b. el-Avvâm

Hız. Peygamber ona, Hayber'de Yahudi hazinesini saklayan Ebü'l Hukayk'a işkenceyi emretti.⁸¹¹

1.13. KOMUTANLAR

Komutan, bir ordu veya birliğin sevk ve idaresini yapan kişidir. Hız. Peygamber katıldığı 27 gazve'yi⁸¹² bizzat kendisi yönetmiştir. Kendisinin katılmayıp sevk ettiği 47 seriyye'de⁸¹³ ise ordu komutanı tayin etmiştir. Medine döneminde gerek müşriklerin tecavüzleri gerekse devlet teşekkülünün varlığı düzenli bir askeri oluşumu zorunlu kılmıştır.

Gazve ve seriyyeler siyasi, ekonomik, dini, güvenlik ve istihbari amaçlarla düzenlenmiştir. Örneğin, Abdullah b. Cahş komutanlığındaki Nahle seriyyesi'nin⁸¹⁴ gönderiliş amacı Kureyş kervanını gözetlemek gayesiyle istihbarat amaçlıydı. Zeyd b. Hârise komutanlığındaki Karede seriyyesi⁸¹⁵, Şam ticaret yolunun kontrolü ve kervan mallarının ganimetleri ile ekonomik amaçlıydı.⁸¹⁶ Ali b. Ebû Tâlib'in Benî Sa'd Seriyyesi'si⁸¹⁷, Benî Sa'd b. Bıkr kabilesinin Hayber Yahudilerine yardım etmek istedikleri bilgisiyle güvenlik amaçlı gönderilmiştir.

Hız. Hamza'nın Seyfü'l-Bahr Seriyyesi⁸¹⁸ gibi ilk seriyyeler de askerler öncelikle muhacir, komutanlar da Hız. Peygamber'in yakınları idi. Hız. Peygamber'in kırk dokuz adet komutanlık görevlendirmesi yaptığını tespit ettik. Bu görevlendirmelerde dört ve üzeri kumandanlık görevi verdiği ashabı şöyledir: Ali b. Ebû Tâlib beş görev, Ebû Bekir es-Sıddık dört görev, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh beş görev, Hız. Peygamber'in Seyfullah⁸¹⁹ lakabını verdiği Hâlid b. el-Velîd on iki görev,

⁸¹¹ İbn Hişâm, II, s. 337.

⁸¹² el-Vâkıdî, I, s. 7.

⁸¹³ el-Vâkıdî, I, s. 7.

⁸¹⁴ el-Vâkıdî, I, s. 13.

⁸¹⁵ İbn İshâk, I, s. 315; İbn Hişâm, II, s. 50.

⁸¹⁶ Fethi Yıldırım, **Hız. Peygamber Döneminin İktisadi Yapısı**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2018.

⁸¹⁷ el-Vâkıdî, II, s. 562.

⁸¹⁸ el-Vâkıdî, I, s. 9.

⁸¹⁹ İbn Sa'd, IV, s. 252.

"Allah Nebisi'nin Atlısı"⁸²⁰ lakablı Muhammed b. Mesleme sekiz görev, Sa'd b. Zeyd el-Eşhelî dört görev, azatlısı Zeyd b. Hârise on görev almıştır.

Hiz. Peygamber'in gönderdiği seriyyelerden edinilen faydalardan biride kabiliyetli komutan ve askerlerin bu şekilde ortaya çıkması ve ileriye matuf büyük savaşlar için tecrübe kazanmalarıydı.⁸²¹

Hiz. Peygamber'in (a.s.) gönderdiği seriyyelerde komutan seçme metodu "yerine göre işinde ehil insan" bulma esasına dayanıyordu. Hiz. Peygamber'in seçtiği komutanlarından çoğunun savaşlarda şehâdetle ölmeleri ise onların kahramanlıklarının en kuvvetli delilidir.⁸²²

Hiz. Peygamber'in seçtiği komutanların kabilelere göre dağılımı şöyledir: Kureyş 16, Hazrec 10, Evs 6, Esed 3, Kinâne 2, Kelb 2, Hevâzin 1, Cüheyne 1, Eş'ar 1, Süleym 1, Gıfâr 1, Ganevî 1, Kudâa 1, Ezd 1, Fezârî 1, Becîle 1.

Bizim tespit ettiğimiz kırk dokuz kumandanın 28 tanesinin savaşlarda şehit olduğunu görmekteyiz ki; bu da %57 oranında şehit oldukları sonucunu göstermektedir. Ayrıca bu komutanların hicretten itibaren ortalama yirmi iki buçuk yıl yaşadıkları görülmektedir. (Bakınız: konu ile ilgili Ek 3)

Komutanların görevlerinin çoğunluğunun; Kureyş, Benî Sa'lebe, Benî Süleym, Benî Kurayza gibi Arap yarımadasındaki kabilelerle olan savaşlarda; bazı görevlendirmelerin de Mûte savaşında olduğu gibi Bizans devleti ordusuna karşı olduğu görülmektedir. Bir kısmı da (Şam topraklarında Zâtü Atlâh'a, Yemen'de Sudâ bölgesine gibi) çeşitli bölgeler için gönderilen seriyyelerde komutan olarak görevlendirilmiştir. Bazı Komutanlarında (menât, uzza gibi) putların yıkımında görev aldıklarını görüyoruz. Ayrıca İslâm'a ve Müslümanlara açıkça düşmanlık edip zarar veren bir kısım kişilere karşıda birlik ve kumandan görevlendirmeleri olduğunu görmekteyiz.

Ordu komutanlarının seçilmesinde cesaret, askeri bilgi, tecrübe, liderlik, samimiyet, liyâkat, güvenilirlik, akıl, ileri görüşlülük gibi vasıflarının etkili olduğunu söyleyebiliriz.

⁸²⁰ İbn Sa'd, III, s. 445.

⁸²¹ Serdar Özdemir, **Hiz. Peygamberin Seriyye Komutanları ve Seriyyeleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1993.

⁸²² Mahmut Şit Hattâb, **Hiz. Peygamber'in Komutanları**, çev: Doç. Dr. Ahmet Nedim Serinsu, Diyanet Aylık Dergi, Sayı 92, 1998, s. 18.

1.13.1. Abbâd b. Bişr

Allah Rasûlü Hayber Gazvesi'nde (h. 7), bir grup öncü süvarinin başında onu gönderdi.⁸²³

Hz. Peygamber Hudeybiye'de (h. 6) ona, Kureyş askerlerinin başındaki Halid'in karşısına askerleri dizmesini emretti.⁸²⁴

Rasûlullah Tebük Gazvesi'nde (h. 9) bekçilerin başına onu getirdi.⁸²⁵

1.13.2. Abdullah b. Atîk

Allah Rasûlü onu, Müslümanlara düşmanlık yapan Yahudi Ebû Râfî Selam b.Ebü'l-Hukayh'a karşı seriyeye (h. 4) gönderdi.⁸²⁶

1.13.3. Abdullah b. Cahş

Kureyş'i gözetlemek için gönderilen Nahle seriyyesinin (h. 2) komutanı idi.⁸²⁷

1.13.4. Abdullah b. Cübeyr

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) elli kişilik okçu birliğinin komutanıydı.⁸²⁸

Abdullah b. Cübeyr b. en-Nu'man b. Ümeyye b. Bürek. Yetmiş kişilik bir grupla birlikte Akabe'ye katılmıştır. Bedir ve Uhud Gazvelerine iştirak etmişti. Hz. Peygamber onu, Uhud Gazvesi'nde elli kişilik okçu birliğine kumandan olarak atamıştır. Uhud günü okçu tepesinde şehit olmuştur.⁸²⁹

⁸²³ el-Vâkıdî, II, s. 640.

⁸²⁴ el-Vâkıdî, II, s. 582.

⁸²⁵ el-Vâkıdî, III, s. 1034.

⁸²⁶ İbn Sa'd, II, s. 91.

⁸²⁷ el-Vâkıdî, I, s. 13.

⁸²⁸ İbn Hişâm, II, s. 65

⁸²⁹ İbn Sa'd, III, s. 475.

1.13.5. Abdullah b. Ebû Hadred

Rasûlullah onu, birkaç Müslüman askerle birlikte İdam Vadisi Gazâsına gönderdi.⁸³⁰

1.13.6. Abdullah b. Revâha

Allah Rasûlü onu, Mûte savaşında (h. 8) sıralı komutanlardan biri olarak tayin etmişti.⁸³¹

Hayber'de, Yahudi Useyr b. Zârim üzerine onu 3 kişi ile birlikte gönderdi.⁸³²

1.13.7. Abdullah b. Üneys

Allah Rasûlü onu, Süfyan b. Halid b. Nübeyh el-Hüzeli'ye karşı Urene seriyyesine (h. 35.ay) gönderdi.⁸³³

1.13.8. Abdurrahman b. Avf

Allah Rasûlü onu, Kelb Kabilesine karşı düzenlenen Dûmetü'l-Cendel Seriyyesi'nde (h. 6) komutan olarak görevlendirdi.⁸³⁴

Abdurrahman b. Avf b. Abdi Avf b. Abdi'l-Hâris b. Zühre b. Kilab. Cennetle müjde on kişi arasındadır.⁸³⁵ Erken dönemde Müslüman olmuştu. Habeşistan'a gerçekleştirilen iki hicrette de bulunmuştur. Sonrasında Medine'ye hicret etti. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm seferlere iştirak etmişti. Hz. Peygamber onu, yüz kişilik bir birlikle Dûmetü'l-Cendel'e göndermişti. Hicretin 32. yılında ölmüştür.⁸³⁶

⁸³⁰ İbn Hişâm, II, s. 626.

⁸³¹ İbn Hişâm, II, s. 621.

⁸³² el-Vâkıdî, II, s. 566.

⁸³³ İbn Sa'd, II, s. 50.

⁸³⁴ İbn Hişâm, II, s. 631.

⁸³⁵ İbn Hacer, IV, s. 290.

⁸³⁶ İbn Sa'd, III, s. 124.

1.13.9. Ali b. Ebû Tâlib

Rasûlullah, onu Yemen'e gazaya gönderdi (300 kişi ile).⁸³⁷

Hz. Peygamber, Mekke'nin Fethinde (h. 8) sancağı ona verip şehrin bir tarafından girmesini emretti.⁸³⁸

Allah Rasûlü, Fedek'teki Benî Sa'd Seriyye'sinde (h. 6) onu komutan (100 kişi ile) olarak görevlendirdi.⁸³⁹

Rasûlullah, onu Tay kabilesinin el-Fûls putunu yıkma seriyyesine (h. 9) (150 kişi ile) gönderdi.⁸⁴⁰

Hz. Peygamber Benî Nadîr Gazvesi'nde (h. 4) ordunun başına onu getirdi.⁸⁴¹

1.13.10. Alkame b. Mücezziz (Muharriz)

Zi Karad savaşında (h.6) öldürülen Vakkas'ın intikamı için gönderildiler.⁸⁴²

Allah Rasûlü onu, Habeşlilere karşı seriyye'ye (h. 9) (300 kişi ile) gönderdi.⁸⁴³

İbnü'l-A'ver b. Ca'de b. Mu'âz b. Utvare b. Amr b. Müdlîc. Allah Rasûlü, onu 300 kişilik bir birlikle Habeşli olan Şu'aybe halkının üzerine göndermişti.⁸⁴⁴

1.13.11. Amr b. el-Âs

Rasûlullah onu, Uzre oğullarına karşı Zâtü's-Selâsil (h.8) Gazâsına (300 kişi ile) gönderdi.⁸⁴⁵

Allah Rasûlü, Huneyn'de (h.8) düşman cephesindeki Hevazin halkı dağılıp kaçmaya başlayınca ashâbından bir grubu başlarında Amr ile peşlerinden gönderdi.⁸⁴⁶

⁸³⁷ İbn Hişâm, II, s. 641.

⁸³⁸ İbn Hişâm, II, s. 407.

⁸³⁹ el-Vâkıdî, II, s. 562.

⁸⁴⁰ İbn Sa'd, II, s. 164.

⁸⁴¹ el-Vâkıdî, I, s. 371.

⁸⁴² İbn Hişâm, II, s. 639.

⁸⁴³ el-Vâkıdî, III, s. 983.

⁸⁴⁴ İbn Hacer, IV, s. 460.

⁸⁴⁵ İbn Hişâm, II, s. 623.

⁸⁴⁶ el-Vâkıdî, II, s. 810.

1.13.12. Âsım b. Sâbit b. Ebü'l-Aklah

Allah Rasûlü Recî Ashâbının (h. 4) başında onu gönderdi.⁸⁴⁷

H. Peygamber onu bir müfrezenin başında göndermişti.⁸⁴⁸

1.13.13. Beşîr b. Sa'd

el-Kadıyye Gazvesi'nde (h. 7) Zü'l-Huleyfe'de silahlıların başında komutandı.⁸⁴⁹

Allah Rasûlü onu, Fedek'teki Benî Mürre kabilesi üzerine (h. 7) (30 kişi ile) gönderdi.⁸⁵⁰

H. Peygamber onu, el-Cinâb'a (Yemn ve Cebâr) Seriyeye'ye (h. 7) (300 kişi ile) gönderdi.⁸⁵¹

Beşîr b. Sa'd b. Sa'lebe b. Hullâs b. Zeyd b. Malik b. Sa'lebe b. Ka'b.⁸⁵² İkinci Akabe Biat'ına katılmıştır. H. Peygamber ile beraber Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm seferlere iştirak etmiştir. Onu, Fedek'te bulunan Benî Mürre Kabilesi üzerine seriyeye'ye gönderdi. Onu, Yümn ve Cübar'a 300 kişilik bir birlikle gönderdi. Kaza Umresi için sefere çıkılınca silahlı bir birliğin başında Beşîr b. Sa'd'ı görevlendirdi. Hicretin 12. yılında Aynüttemr'de savaşırken şehit oldu.⁸⁵³

1.13.14. Ca'fer b. Ebû Tâlib

Bizans ordusuyla yapılan Mûte Savaşında (h. 8) tayin edilen sıralı komutanlardan biriydi.⁸⁵⁴

Babası Ebû Talib'in ismi, Abdümenaf b. Abdülmuttalib b. Haşim b. Abdümenaf b. Kusay'dır. Müslümanlığı erken dönemdedir. Müslümanların Habeşistan'a olan ikinci hicretine katılmıştı. Habeşistan hicretinde Müslümanların

⁸⁴⁷ İbn Sa'd, II, s. 55.

⁸⁴⁸ İbn Hacer, III, s. 460.

⁸⁴⁹ el-Vâkıdî, II, s. 733.

⁸⁵⁰ el-Vâkıdî, II, s. 723.

⁸⁵¹ el-Vâkıdî, II, s. 727.

⁸⁵² İbn Hacer, I, s. 442.

⁸⁵³ İbn Sa'd, III, s. 531.

⁸⁵⁴ İbn Hişâm, II, s. 621.

emîri Ca'fer b. Ebû Talib idi. Mû'te savaşında Zeyd'den sonra sıralı komutanlardandı. Mû'te'de şehit olmuştur.⁸⁵⁵

1.13.15. Cerîr b. Abdullah el-Beceli

Allah Rasûlü onu, Zü'l-Halasa putunu yıkmaya (h. 10) (200 kişi ile) gönderdi.⁸⁵⁶

1.13.16. Dahhâk b. Süfyân el-Kilâbî

Allah Rasûlü onu, Benî Kilâb Kabilesi üzerine seriyye'ye (h. 9) gönderdi.⁸⁵⁷

ed-Dahhak b. Süfyan b. Avf b. Ka' b b. Ebû Bekir. Ebû Bekir Ubeyd b. Kilab b. Rebi'a'dır. Onu, bir birlikle İslâm'a davet amacıyla Kilab oğulları'ndan olan el-Kurata'ya gönderdi. Daveti reddetmeleri sebebiyle ed-Dahhak onlarla savaştı. Hz. Peygamber'in Kilab oğulları'ndan zekât toplamakla görevli memuruydu.⁸⁵⁸

1.13.17. Ebû Âmir el-Eş'arî

Rasûlullah onu, Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) Evtâs'a (bölge) kaçan Hevazinlilerin arkasından gönderdi.⁸⁵⁹

Eş'arilerden Hz. Peygamber'e gelen ilk kişidir. Hudeybiye musalahasında ve Mekke'nin fethinde bulunmuştur. Allah Rasûlü onu Huneyn'de, Hevazin'de kaçan müşriklerinden Evtas'a doğru gidenlerin izini sürmeye gönderdi. Hz. Peygamber Ebû Âmir için bir sancak belirlemiştir.⁸⁶⁰

⁸⁵⁵ İbn Sa'd, IV, s. 34.

⁸⁵⁶ İbn Sa'd, I, s. 348.

⁸⁵⁷ İbn Sa'd, II, s. 162.

⁸⁵⁸ İbn Hacer, III, s. 386.

⁸⁵⁹ el-Vâkıdî, II, s. 810.

⁸⁶⁰ İbn Sa'd, IV, s. 357.

1.13.18. Ebû Bekir es-Sıddîk

Bedir Gazvesi'nde (h. 2) ordunun sağ kanadında o vardı.⁸⁶¹

Hz. Peygamber, Benî Lihya Gazvesi'nde (h. 6) onu 10 kişiyle el-Gamim'e gönderdi.⁸⁶²

Allah Rasûlü onu, Necid'de Benî Kilâb kabilesine seriyye'ye (h. 7) gönderdi.⁸⁶³

Benî en-Nadîr Gazvesi'nde (h. 4) ordunun başındaydı.⁸⁶⁴

1.13.19. Ebû Katâde

Hadira Seriyyesine komutan olarak (h. 8) (14 kişi ile) gönderildi.⁸⁶⁵

Allah Rasûlü, Mekke'nin Fethinde (h. 8) müşrikleri şaşırtmak için onu 8 kişiyle İdam vadisi'ne gönderdi.⁸⁶⁶

1.13.20. Ebû Seleme b. Abdülesed el-Mahzûmî

Allah Rasûlü onu, Katan ve Benî Esed'e seriyye'ye (h. 35.ay) (150 kişi ile) gönderdi.⁸⁶⁷

Ebû Seleme İbn Abdülesed b. Hilal b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum. Habeşistan'a yapılan hicretlerin her ikisinde de bulunmuştu. Bedir ve Uhud Gazvelerine katıldı. Rasûlullah onu, Katan'daki Esed oğulları'na karşı düzenlenen bir seriyye'ye gönderdi. Seriyyede yaralandı ve bir süre sonrada vefât etti.⁸⁶⁸

⁸⁶¹ el-Vâkıdî, I, s. 58.

⁸⁶² İbn Sa'd, II, s. 79.

⁸⁶³ el-Vâkıdî, II, s. 722.

⁸⁶⁴ el-Vâkıdî, I, s. 371.

⁸⁶⁵ el-Vâkıdî, II, s. 777.

⁸⁶⁶ el-Vâkıdî, II, s. 797.

⁸⁶⁷ el-Vâkıdî, I, s. 340.

⁸⁶⁸ İbn Sa'd, III, s. 239.

1.13.21. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh

Allah Rasûlü onu, Sîfûlbahr (h. 8) deniz sahili Gazâsına gönderdi.⁸⁶⁹

H. Peygamber, Muhammed b. Mesleme'nin Zü'l-Kassa'da bulunan Benî Sa'lebe ve Uvâl Kabilelerine Seriiyesine (h. 6) yardım için 40 kişinin başında onu gönderdi.⁸⁷⁰

Rasûlullah onu, bir birlikle Zü'l-Kassa Seriiyesine (h. 6) gönderdi.⁸⁷¹

Allah Rasûlü onu, Amr b. As'ın Zatüsselasil Seriiyesi'ne (200 kişi ile) desteğe gönderdi.⁸⁷²

H. Peygamber onu, el-Kabeliyye'deki Cüheyne'ye bağlı bir kabileye el-Habat Seriiyesine (300 kişi ile) gönderdi.⁸⁷³

Amir b. Abdullah b. el-Cerrah b. el-Hilal b. üheyb b. Dabbe b. el-Haris b. Fihri b. Mâlik.⁸⁷⁴ Allah Rasûlü ile beraber Bedir'e ve diğer tüm savaşlara katılmıştır. Habeşistan hicret edenlerdendi.⁸⁷⁵ H. Peygamber onu, Zülkassa Seriiyesine kırk kişilik bir birlik ile göndermişti. Onu ayrıca Cüheyne'nin bir bölgesine Habat Gazvesine gönderdi. Yemen halkının İslâm'ı ve sünneti öğretecek bir kişi talepleri üzerine H. Peygamber Ebû Ubeyde'yi gönderdi. Hicretin 18. yılında ölmüştür.⁸⁷⁶

1.13.22. Gâlib b. Abdullah el-Leysî

Allah Rasûlü onu, Meyfa'a'ya seriiye'ye (h. 7) (130 kişi ile) gönderdi.⁸⁷⁷

Rasûlullah onu, el-Kedid bölgesindeki Mülevvah oğullarına gazaya (h. 8) gönderdi.⁸⁷⁸

Beşîr b. Sa'd'ın Fedek'teki Benî Mürre Kabilesi üzerine (h. 7) yaptığı seriiyede arkadaşları ile baskına uğramaları üzerine H. Peygamber onu (200 kişi ile) bölgeye gönderdi.⁸⁷⁹

⁸⁶⁹ İbn Hişâm, II, s. 633.

⁸⁷⁰ el-Vâkıdî, II, s. 551.

⁸⁷¹ el-Vâkıdî, II, s. 552.

⁸⁷² İbn Sa'd, II, s. 131.

⁸⁷³ İbn Sa'd, II, s. 132.

⁸⁷⁴ Halife b. Hayyât, I, s. 65.

⁸⁷⁵ İbn Abdilber, IV, s. 1710.

⁸⁷⁶ İbn Sa'd, III, s. 409.

⁸⁷⁷ el-Vâkıdî, II, s. 726.

⁸⁷⁸ el-Vâkıdî, II, s. 750.

⁸⁷⁹ el-Vâkıdî, II, s. 723.

1.13.23. Hâlid b. el-Velîd

Allah Rasûlü, Hevazin Gazvesi'nde (h. 8) müşrikler dağılmaya başlayınca onu ashâbından bir grupta peşlerinden gönderdi.⁸⁸⁰

H. Peygamber Mekke'nin Fethinde (h. 8) ona, şehre birlikleriyle el-Lît'ten girmesini emretti.⁸⁸¹

Rasûlullah Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) onu, süvarilerin başında görevlendirdi.⁸⁸²

Allah Rasûlü onu, Uzza putu için seriyye'ye (h. 8) (30 kişi ile) gönderdi.⁸⁸³

H. Peygamber Tebük seferi (h. 9) esnasında onu, Kinde oğulları kralı Ükeydir b. Abdülmelik'e (h.9) (420 kişi ile) gönderdi.⁸⁸⁴

Mûte Savaşında (h. 8) sıralı komutanlardan Abdullah'a bir şey olursa Müslümanlar kendi aralarında bir adam üzerinde anlaşsınlar dediği kişi o olmuştur.⁸⁸⁵

Allah Rasûlü onu, Benî el-Hâris b. Necran üzerine savaşmadan önce tebliği emrederek (h. 10) gönderdi.⁸⁸⁶

Rasûlullah onu, Benî Cezîme Kabilesi üzerine seriyye'ye (350 kişi ile) gönderdi.⁸⁸⁷

H. Peygamber Tâif Gazvesi'nde (h. 8) onu, ordunun öncü kuvveti olarak gönderdi.⁸⁸⁸

Allah Rasûlü onu, Benî Abdülmedân üzerine seriyye'ye (h. 10) gönderdi.⁸⁸⁹

Rasûlullah onu, Yemen'e bir orduyla gönderdi.⁸⁹⁰

H. Peygamber onu, Tay Kabilesi'ne bir seriyye ile el-Fûls putunu yıkma görevine gönderdi.⁸⁹¹

⁸⁸⁰ el-Vâkıdî, II, s. 810.

⁸⁸¹ İbn Hişâm, II, s. 407.

⁸⁸² el-Vâkıdî, III, s. 897.

⁸⁸³ İbn Hişâm, II, s. 436.

⁸⁸⁴ el-Vâkıdî, III, s. 883.

⁸⁸⁵ el-Vâkıdî, II, s. 756.

⁸⁸⁶ İbn Hişâm, II, s. 592.

⁸⁸⁷ İbn Hişâm, II, s. 428.

⁸⁸⁸ İbn Sa'd, II, s. 158.

⁸⁸⁹ İbn Sa'd, II, s. 169.

⁸⁹⁰ İbn Hişâm, II, s. 641.

⁸⁹¹ İbn Sa'd, I, s. 322.

1.13.24. Hâlid b. Sa'îd b. el-Âs

Allah Rasûlü onu, Fetih'ten sonra (h. 8) Urne'ye Seriiyye'ye (300 kişi ile) gönderdi.⁸⁹²

1.13.25. Hamza b. Abdülmuttalib

Rasûlullah Medine'ye hicreti sonrası (h. 7. Ay) ilk seriiyye olarak onu, Mekke ticaret kervanını gözlemesi için (30 kişi ile) gönderdi.⁸⁹³

Allah Rasûlü onu, el-Îs seriiyyesine (300 kişi ile) gönderdi.⁸⁹⁴

Hamza b. Abdülmuttalib b. Haşim b. Abdi Menaf el-Kureyşî el-Hâşimî. Allah Rasûlünün sütkardeşi ve amcasıydı.⁸⁹⁵ Nübüvvetin altıncı senesinde Müslüman oldu ve Müslümanlar onunla güç kazandılar. Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde ilk sancağı Hamza'ya, Kureyş kervanına karşı seriiyye için vermişti. Benî Kaynuka Gazvesi'nde Rasûlullah'ın sancağını o taşıdı. Uhud Gazvesi'nde şehit edildi.⁸⁹⁶

1.13.26. Hişâm b. el-Âs

Allah Rasûlü Fetih'ten sonra (h. 8) onu, 300 kişilik seriiyye'nin başında Yelemlem'e gönderdi.⁸⁹⁷

Hişâm b. el-As b. Vail b. Haşim b. Sü'ayd b. Sehm. Habeşistan hicretinin ikincisine katılmıştı. Hendek Gazvesi sonrası Medine'ye hicret etti ve sonraki seferlere iştirak etti. Kendisinin komuta ettiği Ecnadin savaşında hicretin 13. yılında şehit olmuştur.⁸⁹⁸

1.13.27. İbn Ebü'l-Avcâ es-Sülemî

Allah Rasûlü onu, Benî Süleyym'e seriiyye'ye (h. 7) (50 kişi ile) gönderdi.⁸⁹⁹

⁸⁹² el-Vâkıdî, III, s. 873.

⁸⁹³ el-Vâkıdî, I, s. 9.

⁸⁹⁴ İbn Sa'd, II, s. 6.

⁸⁹⁵ İbn Hacer, II, s. 105.

⁸⁹⁶ İbn Sa'd, III, s. 8.

⁸⁹⁷ el-Vâkıdî, III, s. 873.

⁸⁹⁸ İbn Sa'd, IV, s. 191.

⁸⁹⁹ el-Vâkıdî, II, s. 741.

1.13.28. Ka'b b. Umeyr el-Gıfârî

Allah Rasûlü onu, Şam topraklarında olan Zâtü Atlâh'a olan seriyye'nin başında (h. 8) (15 kişi ile) gönderdi.⁹⁰⁰

1.13.29. Kays b. Ebû Sa'sa'a

Allah Rasûlü onu, Bedir Gazvesi'nde (h. 2) artçıların başına getirdi (piyade komutanı).⁹⁰¹

1.13.30. Kays b. Sa'd b. Ubâde

H. Peygamber onu, Yemen'de Sudâ bölgesinin fethi için (h. 8) (400 kişi ile) gönderdi.⁹⁰²

Kays b. Sa'd b. Ubade b. Düleym b. Harise b. Ebu Hazime b. Sa'lebe b. Tarif b. el-Hazrec b. Sa' ide. Babası Hazrec kabilesinin liderlerinden Sa'd b. Ubâde'dir. Onu, babası küçük denecek yaşta Rasûlullah'ın hizmetine vermişti. On yıl süreyle bu vazifesini sürdürdü ve bütün gazvelere iştirak etti. Allah Resulü Kays'ı, zekât toplamak üzere görevlendirmişti. Mekke'nin fethinde babası ile ilgili bir şikâyet üzerine ensar'ın sancağı H. Peygamber'in emriyle ona teslim edildi. Yine onu, Yemen'e Sudâ Kabilesine karşı bir seriyye'ye (400 kişi ile) İslâm'a davet ile gönderdi. Hicri 60 senesinde ölmüştür.⁹⁰³

1.13.31. Kutbe b. Âmir b. Hadîde

Allah Rasûlü onu, Türebe yakınlarındaki Has'am seriyyesine (20 kişi ile) gönderdi.⁹⁰⁴

⁹⁰⁰ el-Vâkıdî, II, s. 752.

⁹⁰¹ İbn Hişâm, I, s. 613.

⁹⁰² İbn Sa'd, I, s. 326.

⁹⁰³ İbnü'l-Esir, IV, s. 404; Abdulhalik Bakır, Kays b. Sa'd, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 25, s. 93.

⁹⁰⁴ el-Vâkıdî, II, s. 754.

1.13.32. Kürz b. Câbir

Kürz b. Câbir Seriiyesi'nde (h.6), Hz. Peygamber'in deve çobanı Yesâr'ı öldürenler üzerine gönderilen askeri birlikte komutan olarak (20 kişi ile) görevlendirildi.⁹⁰⁵

Kürz b. Cabir b. Huseyl b. Ehab b. Habib b. Amr b. Şeyban b. Muharib b. Fihri. Hz. Peygamber'in develerinin çobanı Yesar'ın öldürmesi sebebiyle Kürz b. Cabir'i askeri bir müfreze birliğiyle katillerin peşinden gönderdi. O, Hudeybiye'de ve Hayber'de hazır bulunmuştu. Mekke'nin fethine katıldı ve burada şehit oldu.⁹⁰⁶

1.13.33. Mersed b. Ebû Mersed el-Ganevî

Recî denilen bölgeye gönderilen ashâbın (h. 4) başında onun olduğu söylenmiştir.⁹⁰⁷

1.13.34. Mikdâd b. Amr

Zû Karad (el-Gâbe) Gazvesi'nde (h.6) süvari komutanı idi.⁹⁰⁸

1.13.35. Muhammed b. Mesleme

Uhud Gazvesi'nde (h. 3), gece elli kişilik muhafız birliğinin komutanıydı.⁹⁰⁹

Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5), Rasûlullah'ı koruyan birliğin başındaydı.⁹¹⁰

Allah Rasûlü onu, Benî Bekir b. Kılâb'a gitmek üzere (30 kişi ile) görevlendirdi.⁹¹¹

Rasûlullah onu, Benî Sa'lebe ve Uvâl'a karşı seriyye'ye (h. 6) (10 kişi ile) gönderdi.⁹¹²

el-Kadiyye Gazvesi'nde (h. 7) Zü'l-Huleyfe'de öncü süvari birliğinin komutanıydı.⁹¹³

Hz. Peygamber, Bi'ru Ma'ûne (h. 4) olayını haber alınınca onu gönderdi.⁹¹⁴

⁹⁰⁵ İbn Hişâm, II, s. 640.

⁹⁰⁶ İbn Hacer, V, s. 434.

⁹⁰⁷ İbn Sa'd, II, s. 55.

⁹⁰⁸ el-Vâkıdî, II, s. 547.

⁹⁰⁹ el-Vâkıdî, I, s. 217.

⁹¹⁰ el-Vâkıdî, II, s. 504.

⁹¹¹ el-Vâkıdî, II, s. 534.

⁹¹² el-Vâkıdî, II, s. 551.

⁹¹³ el-Vâkıdî, II, s. 733.

⁹¹⁴ el-Vâkıdî, I, s. 349.

Rasûlullah, el-Kurutâ'ya seriyye'ye onu (h. 59.ay) (30 atlı ile) gönderdi.⁹¹⁵

Allah Rasûlü onu, Zûlkassa seriyyesine (h. 6) (100 kişi ile) gönderdi.⁹¹⁶

1.13.36. Münzir b. Amr es-Sâ'idî

H. Peygamber, ensardan kurrâ 70 genci Bi'ru Ma'ûne'ye (h. 4) onun liderliğinde göndermişti.⁹¹⁷

el-Münzir b. Amr b. Huneys b. Levzan b. Abdüvüd b. Zeyd b. Sa'lebe b. el-Hazrec b. Sa'ide. İslâmiyet öncesinde de okuma yazma biliyordu. Akabe Biat'ında 12 temsilciden (nakib) biriydi. H. Peygamber onu, Bi'ru Ma'ûne'de lider yapmıştı. Bi'ru Ma'ûne hadisesinde (h. 36. ay) şehit edilmiştir.⁹¹⁸

1.13.37. Ömer b. el-Hattâb

Er-Recî hadisesinde (h. 4), 6. günün gecesi muhafızlarının komutanı oldu.⁹¹⁹

Allah Rasûlü onu, Türebe Seriyyesine (h. 7) (30 kişi ile) gönderdi.⁹²⁰

Mekke'nin Fethinde (h. 8), Mekke-Medine arası tutulan yolların kontrolünü yapıyordu.⁹²¹

Rasûlullah Mekke'nin Fethinde (h. 8) gece, bekçilerin üzerine onu görevlendirdi.⁹²²

1.13.38. Sa'd b. Ebû Vakkâs

Allah Rasûlü onu, 8 kişilik müfrezeyle Harrâr bölgesine seriyye'ye komutan olarak (h. 9. ay) gönderdi.⁹²³

⁹¹⁵ İbn Sa'd, II, s. 78.

⁹¹⁶ İbn Sa'd, II, s. 85.

⁹¹⁷ İbn Sa'd, II, s. 51.

⁹¹⁸ İbn Sa'd, III, s. 555.

⁹¹⁹ el-Vâkıdî, II, s. 647.

⁹²⁰ el-Vâkıdî, II, s. 722.

⁹²¹ el-Vâkıdî, III, s. 796.

⁹²² el-Vâkıdî, II, s. 815.

⁹²³ İbn Hişâm, I, s. 601.

1.13.39. Sa'd b. Ubâde

H. Peygamber Mekke'nin Fethinde (h. 8) ona, Keda bölgesinden şehre girmesini emretti ve onu komutan yaptı.⁹²⁴

Allah Rasûlü, el-Gâbe Gazve'sinden (h. 6) Medine'ye dönünceye kadar onu 300 kişiyle şehri korumakla görevlendirdi.⁹²⁵

1.13.40. Sa'd b. Zeyd el-Eşhelî

Rasûlullah, el-Gâbe Gazve'sinde (h. 6) onu süvarilerin başında görevlendirdi.⁹²⁶

Allah Rasûlü onu, Menât putunu bir seriyye (h. 8) ile yıkmaya gönderdi.⁹²⁷

Allah Rasûlü, Zikarad Gazâsında (h. 6) onu bir grupla takibe yolladı.⁹²⁸

Hudeybiye'de (h. 6) Abbad b. Bîşr'in yerine komutan o idi.⁹²⁹

Sa'd b. Zeyd b. Malik b. Abd b. Ka'b b. Abdüleşhel. Künyesi Ebû Abdullah idi. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlara H. Peygamber ile birlikte katılmıştır. Allah Rasûlü onu, el-Müşellel bölgesindeki Menat isimli putu yıkmak üzere bir askeri birliğin başında görevlendirdi.⁹³⁰

1.13.41. Seleme b. Eslem el-Eşhelî

Hendek Gazvesi'nde (h. 5), Benî Kurayza'nın şehre saldırma ihtimaline karşı (200 kişi ile) şehri koruma görevinde komutandı.⁹³¹

1.13.42. Şücâ b. Vehb

Allah Rasûlü onu, es-Siy'yede bulunan Hevazin topluluğuna karşı (h. 8) (24 kişi ile) gönderdi.⁹³²

⁹²⁴ İbn Hişâm, II, s. 407.

⁹²⁵ el-Vâkıdî, II, s. 547.

⁹²⁶ el-Vâkıdî, II, s. 545.

⁹²⁷ el-Vâkıdî, II, s. 870.

⁹²⁸ İbn Hişâm, II, s. 282.

⁹²⁹ el-Vâkıdî, II, s. 574.

⁹³⁰ İbn Sa'd, III, s. 439.

⁹³¹ el-Vâkıdî, II, s. 460.

1.13.43. Tufeyl b. Amr ed-Devsî

Allah Rasûlü onu, Amr b. Humeme'nin putu Zü'l-Keffeyn'i yıkmaya (h. 8) (400 kişi ile) gönderdi.⁹³³

et-Tufeyl b. Amr b. Tarif b. el-As b. Sa'lebe b. Süleym b. Fehm b. Ganm b. Devs b. Udsan b. Abdullah b. Zehran b. Ka'b b. el-Haris b. Ka'b b. Abdullah b. Malik b. Nasr b. el-Ezd. Hz. Peygamber onu, Benî Amr b. Humeme'nin Zü'l-keffeyn (İki pençeli) putunu yıkması için gönderdi. Yemame savaşında şehit olmuştur.⁹³⁴

1.13.44. Ubeyde b. el-Hâris

Allah Rasûlü onu, Kureyş kervanı üzerine olan Râbig Seriyyesi'nde (h. 1) komutan olarak görevlendirdi.⁹³⁵

Ubeyde b. el-Haris b. Abdülmuttalib b. Abdümenaf b. Kusay'dır. İslâm'ın ilk dönemlerinde Müslüman olanlardandır. Hz. Peygamber onu, altmış kişilik bir süvari birliğinin başında seriyye'ye gönderdi. Batnu Râbig bölgesinde Ebû Süfyan ile karşılaştılar. Bedir Gazvesi'nde şehit oldu.⁹³⁶

1.13.45. Ukkâşe b. Mihsan

Rasûlullah onu, el-Gamr'a giden seriyye'ye (h. 6) (40 kişi ile) komutan olarak atadı.⁹³⁷

H. Peygamber onu, Belî ve Uzre kabileleri arazisinde olan el-Cinâb'a (h. 9) seriyye'ye gönderdi.⁹³⁸

⁹³² el-Vâkıdî, II, s. 753.

⁹³³ el-Vâkıdî, II, s. 870.

⁹³⁴ İbn Sa'd, IV, s. 237.

⁹³⁵ İbn Hişâm, I, s. 591.

⁹³⁶ İbn Sa'd, III, s. 50.

⁹³⁷ el-Vâkıdî, II, s. 550.

⁹³⁸ İbn Sa'd, II, s. 164.

1.13.46. Uyeyne b. Hısn

Allah Rasûlü onu, Temim'den Anber oğullarına (el-Sukyâ ile Benî Temîm arasında) (h. 9) gazaya gönderdi.⁹³⁹

1.13.47. Üsâme b. Zeyd

Şam'a (Filistin'de, Belka ve Darum) (h. 11) Übnâlîlar üzerine bir ordu hazırlattı ve başına onu koydu.⁹⁴⁰

1.13.48. Zeyd b. Hârise

H. Peygamber onu, bir birlikle Kureyş kervanı için Karade'ye (h. 28.ay) gönderdi.⁹⁴¹ Dihye b. Halife'nin Rum Kayserinden elçilik vazifesiyle dönerken saldırıya uğraması üzerine Rasûlullah Zeyd'i bir birlikle el-Hisma Seriyeye'sinde (h. 6), Cüzam topluluğuna karşı gazaya (500 kişi ile) gönderdi.⁹⁴²

Allah Rasûlü onu, Vâdilkura'ya Feraze oğullarına karşı komutan olarak gönderdi.⁹⁴³ Bizans'a karşı yapılan Mûte Savaşında (h. 8) sıralı komutanların ilkiydi.⁹⁴⁴

Hendek Gazvesi'nde (h. 5), Kurayza Yahudilerinin şehre saldırmaları ihtimaline karşı oluşturulan muhafız birliğinin (300 kişilik) komutanıydı.⁹⁴⁵

Benî Sa'lebe'ye karşı olan el-Taraf Seriyeye'sinde (h. 6) (15 kişilik) birliğin başındaydı.⁹⁴⁶

Vâdilkura'da bulunan Ümmü Kırfe'ye giden Seriyeye'nin (h. 6) komutanıydı.⁹⁴⁷

Allah Rasûlü onu, Cemûm'da yaşayan Benî Süleym'e karşı seriyeye'ye (h. 6) gönderdi.⁹⁴⁸

⁹³⁹ İbn Hişâm, II, s. 621.

⁹⁴⁰ İbn Hişâm, II, s. 641.

⁹⁴¹ İbn İshâk, I, s. 315; İbn Hişâm, II, s. 50.

⁹⁴² İbn Hişâm, II, s. 612.

⁹⁴³ İbn Hişâm, II, s. 617.

⁹⁴⁴ İbn Hişâm, II, s. 621.

⁹⁴⁵ el-Vâkıdî, II, s. 460.

⁹⁴⁶ el-Vâkıdî, II, s. 555.

⁹⁴⁷ el-Vâkıdî, II, s. 564.

⁹⁴⁸ İbn Sa'd, II, s. 86.

Rasûlullah onu, Şam'dan çıkan Kureyş kervanına karşı el-İs'e seriyyesine (170 kişi ile) gönderdi.⁹⁴⁹

H. Peygamber onu, Medyen tarafına Mina halkı ve diğerlerine karşı Gazaya gönderdi.⁹⁵⁰

1.13.49. Zübeyr b. el-Avvâm

Mekke Fethinde (h. 8), ordunun sol kanadının (Küda tarafı) komutanıydı.⁹⁵¹

1.14. KUYU (SU) GÖREVLİLERİ

Arap yarımadasında, ekseriyetle çöl şartlarının hâkim olduğu bir coğrafyada, suyun ehemmiyeti tartışmasız bir gerçektir. Normal yaşamda bu kadar etkili olan su, savaş esnasında da kritik bir rol oynayabiliyordu. H. Peygamber seferlerinde; suyu araştırma, suyu azalmış kuyuya ok çakma, su kuyusu kazma gibi konularda görevlendirmeler yapmıştır.

H. Peygamber'in su ile ilgi görevlendirmelerine genellikle seferlere (Bedir ve Tebük Gazvelerinde, Hudeybiye'de) çıktığında rastlıyoruz. Çöl şartlarında büyük toplulukların; kişilerin ve binitlerinin içme suyu, hijyen için temizlik suyu, dini vecibeler için abdest suyu gibi kritik gereksinimleri için suya ulaşabilmeleri gerekmektedir. Zamanın dar ve önemli olduğu bu tip vazifelerde öncelikli görev suya ulaşmaktır. Sonrasında ise bulunan kuyuda su az ise kuyunun suyunu küçük çalışmalarla (kuyu dibine ok çakmakla) artırmaya çalışmak şeklinde olmuştur. Ayrıca Bedir'de olduğu gibi savaş durumunda kuyu yakınlarında olma avantajlı durumunu kullanmak açısından da su kuyuları kritik öneme haiz olmuşlardır. Yeni bir kuyu açtırma görevine ise; Müreysî'ye dönüşünde yazın suyunun azaldığı söylenen en-Nakî koruluğu için yeni bir kuyu kazma görevi verdiğiinde rastlıyoruz

Örneğin bu konularda, Ali b. Ebû Tâlib ve Besbes b. Amr'a Bedir'de suyu araştırma görevi⁹⁵², Berâ b. Âzib'e Hudeybiye'de suyu azalmış bir kuyuya ok çakma

⁹⁴⁹ el-Vâkıdî, II, s. 553.

⁹⁵⁰ İbn Hişâm, II, s. 635.

⁹⁵¹ İbn Hişâm, II, s. 407.

⁹⁵² el-Vâkıdî, I, s. 51.

görevi⁹⁵³, Hâtıb b. Ebû Belte'a'ya Müreysîye dönüşü kuyu kazma görevi⁹⁵⁴ gibi pek çok görevlendirmeler yapılmış olduğunu görüyoruz.

1.14.1. Abbâd b. Hâlid el-Gıfârî

Allah Rasûlü ona, Hudeybiye'de (h. 6) suyu azalmış bir kuyuya ok çakarak suyu çoğaltma görevini verdi.⁹⁵⁵

1.14.2. Ali b. Ebû Tâlib

Hz. Peygamber, Bedir Gazvesi'nde (h. 2) suyu araştırmak için onları görevlendirdi.⁹⁵⁶

1.14.3. Berâ b. Âzib

Rasûlullah ona, Hudeybiye'de (h. 6) suyu azalmış bir kuyuya ok çakarak suyu çoğaltma görevini verdi.⁹⁵⁷

el-Bera b. Azib b. el-Haris b. Adi b. Cüşem b. Mecde'a b. Hârise b. el-Haris b. el-Hazrec. Bedir Gazvesi'nde yaşının küçük görülmesi sebebiyle geri çevrildi. Hz. Peygamber ile birlikte birçok gazveye iştirak etti. Hendek Gazvesi'nde on beş yaşında olduğundan harb için izin verildi. Mus'âb b. ez-Zübeyr döneminde Kufe'de ölmüştür.⁹⁵⁸

1.14.4. Besbes b. Amr

Allah Rasûlü, Bedir Gazvesi'nde (h. 2) suyu araştırmak için onları görevlendirdi.⁹⁵⁹

⁹⁵³ İbn Hişâm, II, s. 311.

⁹⁵⁴ el-Vâkıdî, II, s. 425.

⁹⁵⁵ el-Vâkıdî, II, s. 589.

⁹⁵⁶ el-Vâkıdî, I, s. 51.

⁹⁵⁷ İbn Hişâm, II, s. 311.

⁹⁵⁸ İbn Sa'd, IV, s. 364.

⁹⁵⁹ el-Vâkıdî, I, s. 51.

1.14.5. Hâtıb b. Ebû Belte'a

Hz. Peygamber, Müreysî Gazvesini (h. 5) dönüşü ona bir kuyu kazmasını emretti.⁹⁶⁰

1.14.6. Nâciye b. Cündeb (Cündüb)

Rasûlullah ona, Hudeybiye'de (h. 6) suyu azalmış bir kuyuya ok çakarak suyu çoğaltma görevini verdi.⁹⁶¹

Eslem kabilesinin Sehm oğulları kolundandı. Hudeybiye'de bulunmuştu. Hz. Peygamber Hudeybiye'ye çıkarken onu, kurbanlığını Zülhuleyfe'ye götürmesi için görevlendirmişti. Yine kazaya kalan umresinde ve veda haccında, kurbanlıklarla ilgili olarak Nâciye'ye görev vermişti. Mekke'nin fethine katılmıştı. Mu'aviye b. Ebû Süfyan'ın hilafetinde ölmüştür.⁹⁶²

1.14.7. Nâciye b. el-A'cem

Hz. Peygamber ona, Hudeybiye'de (h. 6) suyu azalmış bir kuyuya ok çakarak suyu çoğaltma görevini verdi.⁹⁶³

O, Hudeybiye'de okla bir kuyuya inmiş ve sonrasında da kuyunun suyu bir anda artmıştı. Mekke'nin Fethinde, Eslem kabilesinin iki sancağından birisini Naciye taşıyordu. Mu'aviye b. Ebû Süfyanın hilafetinde, Medine'de ölmüştür.⁹⁶⁴

1.14.8. Sa'd b. Ebû Vakkâs

Allah Rasûlü, Bedir Gazvesi'nde (h. 2) suyu araştırmak için onları görevlendirdi.⁹⁶⁵

⁹⁶⁰ el-Vâkıdî, II, s. 425.

⁹⁶¹ İbn Hişâm, II, s. 310.

⁹⁶² İbn Sa'd, IV, s. 314.

⁹⁶³ el-Vâkıdî, II, s. 587.

⁹⁶⁴ İbn Sa'd, IV, s. 314.

⁹⁶⁵ el-Vâkıdî, I, s. 51.

1.14.9. Üseyd b. Hudayr

H. Peygamber, Tebük Gazvesi'nde (h. 9) su araması için onu gönderdi.⁹⁶⁶

1.14.10. Zübeyr b. el-Avvâm

Rasûlullah, Bedir Gazvesi'nde (h. 2) suyu araştırmaları için onları görevlendirdi.⁹⁶⁷

1.15. MİHMÂNDÂRLAR (PROTOKOL GÖREVLİLERİ)

Mihmândâr, misafir ağırlayan kimse demektir.⁹⁶⁸ İslâm tarihinde mihmândâr denince ilk olarak Ebû Eyyûb el-Ensârî akla gelir. Hicret sonrasında Rasûl-i Ekrem'i evinde yedi ay ağırlayan Ebû Eyyûb el-Ensârî için mihmândâr-ı nebî⁹⁶⁹ denmiştir. Medine döneminde H. Peygamber'e gelen elçiler, Abdurrahman b. Avf'ın Dârü'd-diyâfe⁹⁷⁰ denilen evinde, özel çadırlarda veya mescid'de ağırlanmıştır. Ayrıca bu elçilere, H. Peygamber'in hâcip'leri (kapı görevlileri) vasıtasıyla huzura kabul yöntemleri anlatılırdı (hâcipler ayrı bir konu başlığı olarak yazılmıştır).

Mihmândâr olarak burada üç isim Ebû Eyyûb el-Ensârî⁹⁷¹, Abdurrahman b. Avf⁹⁷² ve Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ı⁹⁷³ görmekteyiz. Yabancı devlet elçileri gibi önemli misafirleri ağırlama elbette hassas bir görevdi. Bu görevdekilerin, maddi ve kültürel birikimlere sahip, misafirlerin hassasiyetlerini sezebilecek, onların karşılanması, ağırlanması gibi her türlü ihtiyaçlarını giderebilecek, güvenilir, güler yüzlü, kibar, ikram sahibi kişiler oldukları söylenebilir.

⁹⁶⁶ el-Vâkıdî, III, s. 1041.

⁹⁶⁷ el-Vâkıdî, I, s. 51.

⁹⁶⁸ Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, 20. baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003. s.645; Nebi Bozkurt, Mihmândâr, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 30, ss. 25, 26.

⁹⁶⁹ İbn Sa'd, III, s. 484.

⁹⁷⁰ İbn Şebbe, I, s. 235.

⁹⁷¹ İbn Sa'd, I, s. 358.

⁹⁷² İbn Şebbe, I, s. 235.

⁹⁷³ İbn Sa'd, I, s. 349.

1.15.1. Abdurrahman b. Avf

Abdurrahman, Dârü'd-diyâfe denilen evinde misafîr elçileri ağırlardı.⁹⁷⁴

1.15.2. Ebû Eyyûb el-Ensârî

H. Peygamber, Necrân heyetini onun evinde ağırlattı.⁹⁷⁵

Halid b. Zeyd b. Küleyb b. Sa'lebe b. Abdi b. Avf b. Ganem b. Mâlik b. en-Neccâr. Akabe Biat'ında bulunmuştur.⁹⁷⁶ H. Peygamber Medine'ye hicret ettiğinde Ebû Eyyûb'a bir süreliğine konuk olmuştur. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlara iştirak etmiştir. Hicretin 52. yılında fethine müyesser olmak için geldiği İstanbul surları önünde vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir.⁹⁷⁷

1.15.3. Mu'âviye b. Ebû Süfyân

Rasûlullah onu, Hadramevt elçisi olarak gelen Vâil b. Hucr'u ağırlamakla görevlendirdi.⁹⁷⁸

1.15.4. Remle bt. el-Hâris

Uzre heyeti (h. 9) konaklamak için onun evine indi.⁹⁷⁹

1.16. MÜBÂRİZLER (DÜELLOCULAR)

Câhiliye döneminde iki ordu savaşa başlamadan önce karşılıklı güçlü savaşçılarını (mübâriz) ortaya çıkarıp meydan dövüşü yaptırırlardı. Bu âdetin, orduları savaşa hazırlama ve kazanan mübarizin ordusu için psikolojik üstünlük vesilesi olduğu düşünülebilir. Örneğin Bedir savaşında müşriklerden Utbe, kardeşi

⁹⁷⁴ İbn Şebbe, I, s. 235.

⁹⁷⁵ İbn Sa'd, I, s. 358.

⁹⁷⁶ İbn Hacer, II, s. 199

⁹⁷⁷ İbn Sa'd, III, s. 484.

⁹⁷⁸ İbn Sa'd, I, s. 349.

⁹⁷⁹ İbn Sa'd, I, s. 331.

Şeybe ve oğlu Velid mübareze için meydana çıkmışlardı. Karşılarına önce ensardan mübarizler çıkmış ve onlar müşriklerce kabul edilmemişlerdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber yeni mübarizleri isimleriyle meydana davet etmişti.

Hz. Peygamber'in Bedir'de mübarizleri kendi kavminden ve yakınları arasından çıkarmasının sebepleri olarak; ilk defa müşriklerle karşılaştıkları bir savaşta Ensar'ın fazla zarar görmesini istememesi ve müşriklerin, karşılarına kendi kavimlerinden denk savaşçıların çıkarılmalarını talep etmeleri sebebiyledir.⁹⁸⁰

Mübarizler artık muhacir ve kendi yakınları olan Ubeyde b. el-Hâris⁹⁸¹, Hamza b. Abdülmuttalib⁹⁸² ve Ali b. Ebû Tâlib⁹⁸³ idi. Müşriklerin üçü de mübarezede öldürülmüş, akabinde savaşı da Müslümanlar kazanmıştı. Mübarizler'in savaşçı özellikleri ön planda olan, cesur, atik ve güçlü kişilerden seçildikleri görülmektedir.

1.16.1. Ali b. Ebû Tâlib

Bedir Gazvesi'nde (h. 2), savaş öncesi düello'ya (mübareze) seçilenlerden biriydi.⁹⁸⁴

Hendek Gazvesi'nde (h. 5), Amr b. Abdüvüdd'ün karşısına düelloya (mübareze) çıktı.⁹⁸⁵

Uhud Gazvesi'nde (h. 3), Talha b. Ebû Talhayla düelloya (mübareze) çıktı.⁹⁸⁶

1.16.2. Ebû Dücâne

Rasûlullah'ın Hayber Gazvesi (h. 7) dönüşünde Vâdi'l-Kurâ'daki Yahudilere karşı seferinde Ebû Dücâne savaş öncesi düello (mübareze) için karşılarına çıktı.⁹⁸⁷

⁹⁸⁰ İbn Sa'd, II, s. 17.

⁹⁸¹ İbn Hişâm, I, s. 625; el-Vâkıdî, I, s. 69.

⁹⁸² İbn Hişâm, I, s. 625; el-Vâkıdî, I, s. 69.

⁹⁸³ İbn Hişâm, I, s. 625; el-Vâkıdî, I, s. 69.

⁹⁸⁴ İbn Hişâm, I, s. 625; el-Vâkıdî, I, s. 69.

⁹⁸⁵ el-Vâkıdî, II, s. 470.

⁹⁸⁶ İbn Sa'd, II, s. 40.

⁹⁸⁷ el-Vâkıdî, II, s. 710.

1.16.3. Hamza b. Abdülmuttalib

Bedir Gazvesi'nde (h. 2), savaş öncesi düello'ya (mübarezeye) seçilenlerden biriydi.⁹⁸⁸

1.16.4. Ubeyde b. el-Hâris b. el-Muttalib

Bedir Gazvesi'nde (h. 2), savaş öncesi düello'ya (mübarezeye) seçilenlerden biriydi.⁹⁸⁹

1.16.5. Vehb b. Kabûs

Uhud Gazvesi'nde (h. 3), müşrik gruplarının karşısına düello'ya (mübarezeye) gönüllü çıktı.⁹⁹⁰

Müzeyne dağından gelmişti. Uhud Gazvesi'nde müşriklerden bir grubun karşısına gönüllü olarak savaşmak için kalktı ve orada şehit oldu.⁹⁹¹

1.16.6. Zübeyr b. el-Avvâm

Hayber Gazvesi'nde (h. 7), düello'ya (mübarezeye) sırasıyla çıkıp kazandılar.⁹⁹²

1.17. MÜHÜRDARLAR

H. Peygamber, hicretin 6. yılında Hudeybiye'den döndüğünde çevre ülke hükümdarlarına elçiler gönderdi. Mektuplarla onları ve halklarını İslâm'a davet ediyordu. Kendisine: “Yâ Resulallah! Krallar ancak mühürlü mektupları okurlar” denildiğinde, üzerinde Muhammed'ur-Rasûlullah yazan gümüşten yüzük şeklinde bir mühür yaptırdı.⁹⁹³ Mühürlü belge, devlet olma hüviyetini taşıyordu. Bu mühür,

⁹⁸⁸ İbn Hişâm, I, s. 625; el-Vâkıdî, I, s. 69.

⁹⁸⁹ İbn Hişâm, I, s. 625; el-Vâkıdî, I, s. 69.

⁹⁹⁰ el-Vâkıdî, I, s. 275.

⁹⁹¹ İbn Sa'd, IV, s. 247.

⁹⁹² el-Vâkıdî, II, s. 710.

⁹⁹³ İbn Sa'd, I, s. 258.

Rasûlullah ve ilk halifeler tarafından (Hz. Osman dönemine kadar) devlet mührü olarak kullanılmıştır.⁹⁹⁴ Hz. Peygamber'in bu mührünü gerekli zamanlarda kullanmak üzere taşıyan ve mühürdarlık görevini yürüten kişi Muaykîb b. Ebû Fâtîma⁹⁹⁵ olmuştur. Onun bu göreve getirilmesinde Hz. Peygambere bir dönem kâtiplik yapmış olma ihtimali değerlendirilebilir.⁹⁹⁶ Yine güvenilir kişiliği, sadakat, liyakat ve görevini hassasiyetle yerine getirmiş olma ihtimali onu bu görevde Hz. Osman zamanına kadar tutmuş olabileceği düşünülebilir.

1.17.1. Muaykîb b. Ebû Fâtîma

Hz. Peygamber'in mührü onun üzerindeydi (mührü taşımakla görevliydi).⁹⁹⁷

O, Ezd kabilesindedir. Abdüşems b. Abdümenaf b. Kusayoğulları müttelikidir.⁹⁹⁸ Mekke'de Müslümanlığı eskidir. Bütün savaflara katılmıştır. İkinci hicretteki Habeşistan muhacirlerindendir. Hz. Ömer, hilafetinde onu hazineden sorumlu yapmıştır. Hz. Osman'ın döneminde mühürdarlık yapmıştır. Hicretin 40. yılında ölmüştür.⁹⁹⁹

1.18. MÜJDECİLER

Müjdelemek (muştulamak), güzel bir haberi ortak sevinç için diğer kişilere bildirmek anlamına gelir. Hz. Peygamber bazı gazvelerde, insanların yakınları için endişelerinden kurtulmaları ve zafer ile sevinmeleri amacıyla müjdeciler görevlendirmiştir. Bedir Gazvesi'nde Abdullah b. Revâha¹⁰⁰⁰ ve Zeyd b. Hârîse'yi¹⁰⁰¹, Zâtürrikâ Gazvesi'nde de Cî'âl (Cu'âl) b. Sürâka'yı¹⁰⁰² şehre müjdecî olarak göndermiştir.

⁹⁹⁴ Muhammed Hamidullah, **İslâm Peygamberi**, II, s. 1026.

⁹⁹⁵ İbn Abdilber, IV, s. 1479; İbnü'l-Esir, V, s. 231.

⁹⁹⁶ İbn Seyyidi'n-Nâs, II, 383.

⁹⁹⁷ İbn Abdilber, IV, s. 1479; İbnü'l-Esir, V, s. 231

⁹⁹⁸ İbn Sa'd, IV, s. 116.

⁹⁹⁹ İbn Hacer, VI, s. 153.

¹⁰⁰⁰ İbn Hişâm, I, s. 642; İbn Sa'd, II, s. 19.

¹⁰⁰¹ İbn Hişâm, I, s. 642; İbn Sa'd, II, s. 19.

¹⁰⁰² İbn Sa'd, II, s. 61.

1.18.1. Abdullah b. Revâha

Rasûlullah, Bedir Gazvesi (h. 2) zaferini müjdelemesi için onu yukarı Medine'ye gönderdi.¹⁰⁰³

1.18.2. Ci'âl (Cu'âl) b. Sürâka

H. Peygamber, Zâtürrikâ Gazvesi'nde (h. 5) sağ salim dönüşü Medine'ye müjdelemesi için onu görevlendirdi.¹⁰⁰⁴

1.18.3. Zeyd b. Hârise

Allah Rasûlü Bedir Gazvesi'nde (h. 2) onu, zafer müjdesiyle Medine'ye gönderdi.¹⁰⁰⁵

1.19. MÜNÂDİLER (TELLALLAR)

Münâdi, istenilen bilgiyi halka yüksek sesle duyuran kişidir. Câhiliye döneminde de bu uygulama mevcuttu. Dârü'n-Nedve'de yapılan toplantılar, kabileler arası olaylar, münâdi veya müezzin olarak adlandırılan bu kişiler vasıtasıyla duyurulurdu.¹⁰⁰⁶ Hicretin ilk yıllarından itibaren ezanın yerleşmesiyle müezzin ismi sadece namaza çağıran kişiler için kullanılırken; münâdi ismi diğer tüm duyurular için kullanılmaya devam etmiştir. Hz. Bilâl'in¹⁰⁰⁷ ismini hem müezzinler kısmında hem de münâdiler kısmında ki görevlendirmelerde görmekteyiz. Münâdilerin sesinin, insanların iyi duyabileceği kadar güçlü ve güzel olması gerekmektedir. Hz. Bilâl'in, bu konuda en çok görev verilen kişi olduğunu görmekteyiz.

¹⁰⁰³ İbn Hişâm, I, s. 642; İbn Sa'd, II, s. 19.

¹⁰⁰⁴ İbn Sa'd, II, s. 61.

¹⁰⁰⁵ İbn Hişâm, I, s. 642; İbn Sa'd, II, s. 19.

¹⁰⁰⁶ İbn Manzûr, VI, s. 267; Mustafa Sabri Küçükbaşçı, Müezzin, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 31, ss. 491-496.

¹⁰⁰⁷ İbn Hişâm, I, s. 509.

1.19.1. Abbâs b. Abdülmuttalib

Rasûlullah Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) ona, savaş meydanından kaçanlara seslenmesini söyledi.¹⁰⁰⁸

1.19.2. Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî

H. Peygamber Vedâ Haccında (h. 10) onu, insanlara duyuru yapması için gönderdi.¹⁰⁰⁹

1.19.3. Abdullah b. Ömer

Allah Rasûlü, Hendek Gazvesinin (h. 5) sabahında Benî Kurayza'ya hücum emrini insanlara duyurması için onu görevlendirdi.¹⁰¹⁰

Abdullah b. Ömer b. el-Hattab b. Nüfeyl el-Kureyşi el-Adevi. Bedir ve Uhud Gazvelerine yaşı sebebiyle katılamadı. Hendek Gazvesine katılmıştır. Hicri 73 veya 74 senesinde Medine'de vefât etmiştir.¹⁰¹¹

1.19.4. Ali b. Ebû Tâlib

Rasûlullah Vedâ Haccında (h. 10) Mina'da, Teşrik günlerinde oruç tutmamaları emrini duyurması için onu görevlendirdi.¹⁰¹²

1.19.5. Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)

H. Peygamber, Uhud Gazvesi'nden (h. 3) sonra düşmanı takip emrinin duyurulması için onu görevlendirdi.¹⁰¹³

¹⁰⁰⁸ İbn Sa'd, II, s. 151.

¹⁰⁰⁹ el-Vâkıdî, III, s. 1109.

¹⁰¹⁰ el-Vâkıdî, II, s. 492.

¹⁰¹¹ İbn Hacer, IV, s. 155.

¹⁰¹² Bkz. "Suhaym'ın biyografisi", İbn Hacer, III, s. 29.

¹⁰¹³ el-Vâkıdî, I, s. 326.

Allah Rasûlü, ikindi namazının Benî Kurayza (h. 5) topraklarında kılınması emrinin duyurusu için onu görevlendirdi.¹⁰¹⁴

Hayber Gazvesi'nde (h. 7) çağrıda bulundu.¹⁰¹⁵

Rasûlullah, Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) ona duyuru yaptırdı.¹⁰¹⁶

1.19.6. Büdeyl b. Ümmü Asram

H. Peygamber onları, Mekke'nin Fethinde (h. 8) savaşa katılma ilanı için Huzai'lara ve Benî Ka'b'a gönderdi.¹⁰¹⁷

Budeyl b. Seleme b. Halef b. Amr b. Ehab b. Mikbas b. Habter b. Adiy b. Selûl b. Kâ'b b. Amr el-Huzâî es-Selûl. Huzaa kabilesindendir. H. Peygamber'in, Mekke'nin fethine iştirak etmeleri için Benî Kâ'b'a, Bişr b. Süfyan el-Huzâî ile beraber gönderdiği kişi odur.¹⁰¹⁸

1.19.7. Büdeyl b. Verkâ

Allah Rasûlü Vedâ Haccında (h. 10) Mina'da, Teşrik günlerinde oruç tutmamaları emrini duyurması için onu görevlendirdi.¹⁰¹⁹

1.19.8. Büreyde b. Husayb

Rasûlullah, Tebük Gazvesi'nde (h. 9) Eslem kabilesini savaşa davet için onu gönderdi.¹⁰²⁰

1.19.9. Büsr b. Süfyân el-Huzâî

H. Peygamber onları, Mekke'nin Fethinde (h. 8) savaşa katılma ilanı için Huzai'lara ve Benî Ka'b'a gönderdi.¹⁰²¹

¹⁰¹⁴ İbn Sa'd, II, s. 74.

¹⁰¹⁵ el-Vâkıdî, II, s. 645.

¹⁰¹⁶ el-Vâkıdî, III, s. 917.

¹⁰¹⁷ İbn Hacer, I, s. 406.

¹⁰¹⁸ İbn Hacer, I, s. 406.

¹⁰¹⁹ İbn Sa'd, IV, s. 294; İbn Hacer, I, s. 408.

¹⁰²⁰ İbn Sa'd, IV, s. 241.

1.19.10. Câbir b. Abdullah

Allah Rasûlü, Hendek Gazvesinin (h. 5) sabahında, Benî Kurayza'ya hücum emrini insanlar duyurması için onu görevlendirdi.¹⁰²²

1.19.11. Cerîr b. Abdullah el-Becelî

Rasûlullah Veda Haccında (h. 10) ona, halkı susturması için görev verdi.¹⁰²³

1.19.12. Ebû Cemre

Veda Haccında (h. 10) Arafat'ta, Hz. Peygamber'in söylediklerini halkın duyması için tekrar ediyordu.¹⁰²⁴

Adı, Nasr b. İmran'dır. Yusuf b. Ömer'in Irak valiliği döneminde ölmüştür.¹⁰²⁵

1.19.13. Ebû Râfi

Kaza Umresinde (h. 7) kimsenin Mekke'de gecelememesi emrini duyurmuştur.¹⁰²⁶

1.19.14. Ebû Rühm el-Gıfâri

Tebük Gazvesine (h. 9) katılmalarını bildirmesi için onu kendi kavmine gönderdi.¹⁰²⁷

1.19.15. Evs b. Hadesân

Hz. Peygamber Vedâ Haccında (h. 10) Mina'da, Teşrik günlerinde oruç tutmamaları emrini duyurması için onu görevlendirdi.¹⁰²⁸

¹⁰²¹ İbn Hacer, I, s. 406.

¹⁰²² el-Vâkıdî, II, s. 492.

¹⁰²³ Buhârî, İlim, 43-44.

¹⁰²⁴ Buhârî, İlim, 25-29.

¹⁰²⁵ İbn Sa'd, IV, s. 235.

¹⁰²⁶ el-Vâkıdî, II, s. 740.

¹⁰²⁷ İbn Sa'd, IV, s. 244.

Evs b. el-Hadesân b. Avf b. Rabîa b. Saîd b. Yerbû' b. Dühmân b. Nasr b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin en-Nasrî. Allah Rasûlü onu gönderdiği zaman teşrik günleriydi ve o günlerde el-Hadesân: “Mina'da ki günler, yeme içme günleridir!” diye nidâ ediyordu.¹⁰²⁹

1.19.16. Fadl b. el-Abbâs

Allah Rasûlü ona, minberin önünde insanlara toplanmaları için seslenmesini istedi.¹⁰³⁰

el-Fadl b. el-Abbâs b. Abdülmuttalib b. Haşim b. Abdümenaf b. Kusay. Mekke fethine ve Huneyn Gazâsına Hz. Peygamber ile birlikte katıldı. Allah Rasûlünü yıkayan ve definleyenler arasında o'da vardı. Hicretin 18. yılında ölmüştür.¹⁰³¹

1.19.17. Mu'âz b. Cebel

Rasûlullah Vedâ Haccında (h. 10) Mina'da, Teşrik günlerinde oruç tutmamaları emrini duyurması için görevlendirdi. (Suhaym'ın biyografisinde).¹⁰³²

1.19.18. Ömer b. el-Hattâb

H. Peygamber, Tâif Gazvesi'nde (h. 8) ordunun dönüşü hazırlanması için ona duyuru görevi verdi.¹⁰³³

1.19.19. Rebia b. Umeyye

Vedâ Haccında (h. 10) Arafât'ta iken, Hz. Peygamber'in söylediklerini tekrar eden münadisiydi.¹⁰³⁴

¹⁰²⁸ İbn Hacer, I, s. 296.

¹⁰²⁹ İbn Hacer, I, s. 296.

¹⁰³⁰ İbn Hacer, V, s. 287.

¹⁰³¹ İbn Sa'd, IV, s. 54.

¹⁰³² İbn Hacer, III, s. 29.

¹⁰³³ İbn Sa'd, II, s. 159.

Rebia bin Ümeyye b. Halef b. Vehb b. Huzafe b. Cumah el-Kureyşî el-Cumahî. Mekke'nin Fethi gününde Müslüman olmuştur. Veda Haccına iştirak etti. Arafat'ta vakfedeyken Hz. Peygamber'in sözlerini tekrar ediyordu¹⁰³⁵

1.19.20. Suhaym (Sücayh)

Hz. Peygamber Vedâ Haccında (h. 10) Mina'da iken, Teşrik günlerinde oruç tutmamaları emrini duyurması için onu görevlendirdi.¹⁰³⁶

Allah Rasûlü; Ali, Muâz b. Cebel, Büdeyl b. Verkâ ve Suhaym'a: "haydi halka seslenin ve onları teşrik günlerinde oruç tutmaktan alıkoyun çünkü o günler yeme içme günleridir" dedi.¹⁰³⁷

1.20. MÜZAKERECİLER

Müzakereci, tarafların uyuşmazlığının çözümünde görüşmeler yürüten kişidir. Hz. Peygamber Nu'aym b. Mes'ûd'u¹⁰³⁸ Tebuk Gazâsında kendi kavmi ile görüşüp ikna etmesi için göndermişti.¹⁰³⁹ Ayrıca Nu'aym, Uhud'dan bir yıl sonra Kureyş ile Müslümanlar arasında aracı¹⁰⁴⁰ olmuştu. Ahzab savaşında da koalisyon güçlerinin dağılmaları için aralarında yıkıcı bir mekik diplomasisi yürütmüştü. Hz. Peygamber Hâlid b. Sa'îd b. el-Âs'ı, Sakifliler ile görüşmeler yapması için görevlendirmişti.¹⁰⁴¹ Müzakereciler problem çözmede pratik zekâyâ sahip bireylerdir. Ayrıca sosyal olaylarda tecrübeli ve bilgili, ikna kabiliyetleri yüksek kişiler oldukları söylenebilir.

¹⁰³⁴ İbn Hişâm, II, s. 605.

¹⁰³⁵ İbn Hacer, II, s. 432.

¹⁰³⁶ İbn Hacer, III, s. 29.

¹⁰³⁷ İbn Hacer, III, s. 29.

¹⁰³⁸ İbn Sa'd, IV, s. 277.

¹⁰³⁹ İbn Sa'd, IV, s. 277.

¹⁰⁴⁰ el-Vâkıdî, I, s. 327.

¹⁰⁴¹ el-Vâkıdî, III, s. 967.

1.20.1. Hâlid b. Sa'îd b. el-Âs

Tâif Gazvesi'nde (h. 8) kuşatma sonrası Sakifîliler ile Müslümanlar adına görüşmeleri yürüten kişiydi.¹⁰⁴²

1.20.2. Nu'aym b. Mes'ûd el-Eşcaî

Rasûlullah, Tebuk Gazvesi'nde (h. 9) kendi kavmi ile görüşüp ikna etmesi için onu gönderdi.¹⁰⁴³

Uhud Gazvesi'nden (h. 3) bir yıl sonra Kureyş ile Müslümanlar arasında aracı oldu.¹⁰⁴⁴

1.21. NAKİBLER

Nakîb, bir topluluğun başkanı veya temsilcisi olan kimsedir. Hz. Peygamber hicretten önce Akabe Biat'ında Medinelî Müslümanlar içinden on iki kişiyi nakîb (temsilci) tayin etmiştir.¹⁰⁴⁵ Onların içerisinde Es'ad b. Zûrâre'yi de başkanları olarak seçmiştir. Nakîbler, Medine'deki Müslümanlarla ilgilenmek, insanları İslâm dinine davet etmek ve Medine'deki gelişmeleri Hz. Peygamber'e bildirmek gibi görevler üstlenmişlerdir.¹⁰⁴⁶ Nakîblerin dokuzu Hazrec, üçü Evs kabilesindendi.¹⁰⁴⁷ Hz. Peygamber'in nakîblerini, Hz. İsa'nın havarilerine ve Hz. Musa'nın nakîblerine benzetmesi¹⁰⁴⁸, onlara verdiği görevin değerini göstermektedir. Ayrıca Hz. Peygamber Hayber'de her yüz kişiye, bir grup lideri (temsilci) belirlemişti. Onlar ganimetlerin paylaşımında başlarında bulundukları kişilerden sorumlu kılınmıştı.

Hz. Peygamber'in hicreti sonrasında Medine şehrinin sosyal hayatında; toplumsal, zihinsel, kültürel, siyasal alanlarda pek çoğu devrim niteliğinde değişimler yaşanmıştı. Nakîblerin bu değişimde hicret öncesi ve sonrasındaki

¹⁰⁴² el-Vâkıdî, III, s. 967.

¹⁰⁴³ İbn Sa'd, IV, s. 279.

¹⁰⁴⁴ el-Vâkıdî, I, s. 327.

¹⁰⁴⁵ İbn Hişâm, I, s. 443.

¹⁰⁴⁶ İbn Manzûr, I, ss. 769-770, Gülgün Uyar, Nakib, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 32, ss. 321-322.

¹⁰⁴⁷ İbn Hişâm, I, s. 443.

¹⁰⁴⁸ İbn Sa'd, I, s. 217.

faaliyetleri ile önemli vazifeler ifa ettiklerini söyleyebiliriz. Medine'nin, iki büyük ve rakip Arap kabilesi olan Evs ile Hazrec arasında Câhiliye döneminde birçok savaşlar olmuştu. Şehrin diğer bir etnik ve dini grubu Yahudiler'de (Kaynuka, Nadir, Kureyza Kabileleri) iki kabile arasındaki güç dengelerinde belirleyici azınlık konumunda bulunuyor ve ticari hayatı da domine ediyorlardı.¹⁰⁴⁹

Hz. Peygamber öncelikle Mekkeli Müslümanlar olan muhacirler ile Medineli Müslüman olan Ensar arasında kardeşleşme (muahat) tesis etti. Bu surette kabile'den cemaat'e, cemiyete ve yeni toplumsal yapıya geçiş hızlandı. Müslümanlar için ticari hayatı kontrol edecekleri pazar yeri kuruldu. Gazve ve seriyyeler ile ticaret yolları kontrol altına alınıp, ganimet gelirleri elde edilmeye başlanmıştı. Medine'ye hicret ettiklerinde bir şeyleri olmayan bir kısım Müslümanlar Suffe'de kendilerine yer bulup toplum için eğitilmiş insanlara dönüşüyorlardı. İslâm'ın Tevhid inancı ile yoğrulmuş yapısı; Medine'deki sosyal, siyasal, ailevi, iktisadi tüm yaşamı yeniden tesis ediyordu. Bu yeni Müslüman toplum, şehirdeki Yahudiler ile de karşılıklı ilişki ve hakları koruyacak anayasa formunda bir sözleşme imzalamıştı. Medine'de Hz. Peygamber'in önderliğinde Evs, Hazrec, Müslüman Mekkeliler, çevre kabilelerden gelenler ile büyük bir dini ve toplumsal yapı oluşmuştu. Medine şehri artık, İslâm medeniyetinin temellerine beşiklik edecek bir yere dönüşmüştü.¹⁰⁵⁰

Nakîblerin sorumlu oldukları kişileri doğru temsil kabiliyetine sahip, güvenilir, liderlik vasıfları taşıyan kişiler oldukları söylenebilir.

1.21.1. Abdullah b. Amr b. Haram

Hicret öncesi ikinci Akabe Biat'ında (m. 622), Medineli Müslümanlar içinden toplulukları temsilen nakîb'ler belirlenmişti. O, Hazrec nakîbi idi.¹⁰⁵¹

Abdullah b. Amr b. Haram b. Sa'lebe b. Haram b. Ka'b b. Ganm b. Ka'b b. Selime'dir. İkinci Akabe Biat'ına iştirak etmişti ve on iki temsilciden (nakib) biriydi. Bedir ve Uhud savaşlarına iştirak etti. Uhud Gazvesi'nde şehit olmuştur.¹⁰⁵²

¹⁰⁴⁹ Yaşar Çelikkol, *Cahiliye Döneminde Yesrib'in Etnik Yapısı*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 15, Sayı: 1, Elazığ, 2005, ss. 319-346; Hüseyin Algül, Evs (Benî Evs), *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 11, ss. 541-542.

¹⁰⁵⁰ Mustafa Safa, *Hicret Sonrası Medine'de Sosyal ve Dini Hayat*, Toplum Bilimleri Dergisi, Cilt: 9 (17), 2015, ss. 355-398.

¹⁰⁵¹ İbn Hişâm, I, ss. 443-444.

1.21.2. Abdullah b. Revâha

Hicret öncesi ikinci Akabe Biat'ında (m. 622), Medineli Müslümanlar içinden toplulukları temsilen nakîb'ler belirlenmişti. O, Hazrec nakîbi idi.¹⁰⁵³

Hayber ganimetleri (h. 7) paylaşımında 100 kişiye grup lideri belirlendi. O, Ubeyd, Evs, Benî Zubeyr, Useyd b. Hudayr, Belharis b. Hazrec'in hisse lideriydi.¹⁰⁵⁴

1.21.3. Abdurrahman b. Avf

Hayber ganimetleri (h. 7) paylaşımında 100 kişiye grup lideri belirlendi. O, Müslümanların eş-Şık ve en-Netât'daki dört liderinden biriydi.¹⁰⁵⁵

1.21.4. Ali b. Ebû Tâlib

Hayber ganimetleri (h. 7) paylaşımında 100 kişiye grup lideri belirlendi. O, Müslümanların eş-Şık ve en-Netât'daki dört liderinden biriydi.¹⁰⁵⁶

1.21.5. Âsım b. Adî

Hayber ganimetleri (h. 7) paylaşımında 100 kişiye grup lideri belirlendi. O, Müslümanların eş-Şık ve en-Netât'daki dört liderinden biriydi.¹⁰⁵⁷

Âsım b. Adi b. Ced b. el-Aclan. Allah Rasûlü Bedir Gazvesine çıkarken onu el-Âliye ve Kuba halkına kendi yerine vekil bıraktı. Bedir, Uhud ve Hendek'e iştirak etti. Onu, Kuba bölgesindeki Mescidü'd-Dırârı yıkması için gönderdi. Hicri 45 senesinde Medine'de ölmüştür.¹⁰⁵⁸

¹⁰⁵² İbn Sa'd, III, s. 561.

¹⁰⁵³ İbn Hişâm, I, ss. 443-444.

¹⁰⁵⁴ el-Vâkıdî, II, s. 690.

¹⁰⁵⁵ el-Vâkıdî, II, s. 689.

¹⁰⁵⁶ el-Vâkıdî, II, s. 689.

¹⁰⁵⁷ el-Vâkıdî, II, s. 689.

¹⁰⁵⁸ İbn Sa'd, III, s. 465.

1.21.6. Berâ b. Ma'rûr

Hicret öncesi ikinci Akabe Biat'ında (m. 622), Medineli Müslümanlar içinden toplulukları temsilen nakîb'ler belirlenmişti. O, Hazrec nakîbi idi.¹⁰⁵⁹

el-Bera b. Ma'rur b. Sahr b. Hansa b. Sinan b. Ubeyd b. Adi b. Ganm b. Ka'b b. Selime. İkinci Akabe Biat'ına iştirak etti. Bedir Gazvesine katıldı. Akabe'deki on iki nakîb'den biridir.¹⁰⁶⁰

1.21.7. Es'âd b. Zûrâre

Hicret öncesi ikinci Akabe Biat'ında (m. 622), Medineli Müslümanlar içinden toplulukları temsilen nakîb'ler belirlenmişti. O, Hazrec nakîbi idi.¹⁰⁶¹

Es'ad b. Zûrare b. Udüs b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ganem b. Malik b. en-Neccar. Onun künyesi Ebû Ümame'dir. Medine'de ilk Müslüman olan kişilerdendir. İki Akabe Biat'ında Hz. Peygamber ile buluştu. Akabe'de seçilen on iki nakîb'den biridir.¹⁰⁶² O, Rasûlullah'ın Medine'ye hicretinden önce, Sehl ve Süheyl kardeşlerin arsasında inşa ettikleri ilk mescitte vakit namazlarını ve cuma namazı kıldırırdı. Hz. Peygamber Medine'ye gelince bu mescit'de namaz kıldı ve orada bugünkü mescidi (Mescid-i Nebevi) inşa etti. O, arkadaşlarıyla birlikte Benî Malik b. en-Neccar'ın putlarını kırmıştı. Hicretten sonraki 9. ayın başlarında ölmüştür.¹⁰⁶³

1.21.8. Ferve b. Amr

Hayber ganimetleri (h. 7) paylaşımında 100 kişiye grup lideri belirlendi. Beyâda Kabilesinin başında o vardı.¹⁰⁶⁴

¹⁰⁵⁹ İbn Hişâm, I, ss. 443-444.

¹⁰⁶⁰ İbn Sa'd, III, s. 618.

¹⁰⁶¹ İbn Hişâm, I, ss. 443-444.

¹⁰⁶² İbn Hacer, I, s. 208.

¹⁰⁶³ İbn Sa'd, III, s. 608.

¹⁰⁶⁴ el-Vâkıdî, II, s. 690.

1.21.9. Mu'âz b. Cebel

Hayber ganimetleri (h. 7) paylaşımında 100 kişiye grup lideri belirlendi. Eslem, Gıfar ve Benî Selime hisselerinin başında o vardı.¹⁰⁶⁵

1.21.10. Münzir b. Amr

Hicret öncesi ikinci Akabe Biat'ında (m. 622), Medineli Müslümanlar içinden toplulukları temsilen nakîb'ler belirlenmişti. O, Hazrec nakîbi idi.¹⁰⁶⁶

1.21.11. Râfi b. Mâlik

Hicret öncesi ikinci Akabe Biat'ında (m. 622), Medineli Müslümanlar içinden toplulukları temsilen nakîb'ler belirlenmişti. O, Hazrec nakîbi idi.¹⁰⁶⁷

Rafi b. Mâlik b. el-Aclan b. Amr b. Amir b. Zürayk. Câhiliye devrinde okuma yazma biliyordu. Ensar'dan Müslüman olan ilk kişilerdendi. İkinci Akabe Biat'ında bulundu ve on iki nakîb'den biri oldu. Bedir savaşına katılmadı. Uhud savaşına katıldı ve o gün şehit oldu.¹⁰⁶⁸

1.21.12. Rifâ'a b. Abdülmünzir

Hicret öncesi ikinci Akabe Biat'ında (m. 622), Medineli Müslümanlar içinden toplulukları temsilen nakîb'ler belirlenmişti. O, Evs nakîbi idi.¹⁰⁶⁹

Rifâ'a b. Abdülmünzir b. Zenber b. Ümeyye b. Zeyd b. Malik b. Avf b. Amr b. Avf. Akabe Biat'ına iştirak etti. Bedir ve Uhud Gazvelerine katıldı. Uhud'da şehit oldu.¹⁰⁷⁰

¹⁰⁶⁵ el-Vâkıdî, II, s. 690.

¹⁰⁶⁶ İbn Hişâm, I, ss. 443-444.

¹⁰⁶⁷ İbn Hişâm, I, ss. 443-444.

¹⁰⁶⁸ İbn Sa'd, III, s. 627.

¹⁰⁶⁹ İbn Hişâm, I, s. 444.

¹⁰⁷⁰ İbn Sa'd, III, s. 456.

1.21.13. Sa'd b. Hayseme

Hicret öncesi ikinci Akabe Biat'ında (m. 622), Medineli Müslümanlar içinden toplulukları temsilen nakîb'ler belirlenmişti. O, Evs nakîbi idi.¹⁰⁷¹

Sa'd b. Hayseme b. el-Haris b. Malik b. Ka'b b. en-Nahhat b. Ka'b b. Hârise b. Ganm b. es-Silm. Akabe'de bulunmuştur. Ensar'ın önde gelen on iki kişisinden birisiydi. Bedir'e şehit oldu.¹⁰⁷²

1.21.14. Sa'd b. Ubâde

Hicret öncesi ikinci Akabe Biat'ında (m. 622), Medineli Müslümanlar içinden toplulukları temsilen nakîb'ler belirlenmişti. O, Hazrec nakîbi idi.¹⁰⁷³

1.21.15. Sa'd b. er-Rebî

Hicret öncesi ikinci Akabe Biat'ında (m. 622), Medineli Müslümanlar içinden toplulukları temsilen nakîb'ler belirlenmişti. O, Hazrec nakîbi idi.¹⁰⁷⁴

Sa'd b. er-Rebî b. Amr b. Ebû Züheyr b. Malik b. İmruülkays b. Malik b. el-Ağar b. Sa'lebe b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Haris b. el-Hazrec. İkinci Akabe Biat'ına iştirak etmiş ve on iki nakîb'den biri olmuştur. Câhiliye'de okuma yazma bilenlerdendi. Bedir ve Uhud Gazvelerine katıldı. Uhud Gazvesi'nde şehit oldu.¹⁰⁷⁵

1.21.16. Talha b. Ubeydullah

Hayber ganimetleri (h. 7) paylaşımında 100 kişiye grup lideri belirlendi. O, Müslümanların eş-Şık ve en-Netât'daki dört liderinden biriydi.¹⁰⁷⁶

¹⁰⁷¹ İbn Hişâm, I, s. 444.

¹⁰⁷² İbn Sa'd, III, s. 481.

¹⁰⁷³ İbn Hişâm, I, ss. 443-444.

¹⁰⁷⁴ İbn Hişâm, I, ss. 443-444.

¹⁰⁷⁵ İbn Sa'd, III, s. 522.

¹⁰⁷⁶ el-Vâkıdî, II, s. 689.

1.21.17. Ubâde b. es-Sâmit

Hicret öncesi ikinci Akabe Biat'ında (m. 622), Medineli Müslümanlar içinden toplulukları temsilen nakîb'ler belirlenmişti. O, Hazrec nakîbi idi.¹⁰⁷⁷

1.21.18. Üseyd b. Hudayr

Hicret öncesi ikinci Akabe Biat'ında (m. 622), Medineli Müslümanlar içinden toplulukları temsilen nakîb'ler belirlenmişti. O, Evs nakîbi idi.¹⁰⁷⁸

1.22. ORDU MUHAFIZLARI

Ordu muhafızları, birliğindeki askerleri koruma görevi olan kişilerdir. Askeri birliğin dinlenme, uyuma, beslenme, ibadet gibi zamanlarda, düşmanlara karşı nöbet tutulması yoluyla korunması görevi nöbetçi muhafızlar tarafından yapılırdı. Hz. Peygamber döneminde ordu muhafızlık görevi, kişilerin nöbetleşe değiştiği, gönüllülük esasının çok kullanıldığı bir görevlendirme şekliydi. Abbâd b. Bişr¹⁰⁷⁹ ve Muhammed b. Mesleme¹⁰⁸⁰ gibi savaşçı özellikleri ile ön plana çıkan kişilere bu tip vazifelerde daha fazla görev verildiğini görebiliyoruz.

1.22.1. Abbâd b. Bişr

Zâtürrikâ Gazvesi'nde (h. 5) gece nöbeti görevine gönüllü çıktı.¹⁰⁸¹

Hendek Gazvesi'nde (h. 5) hendeğin etrafında nöbet görevindeydi.¹⁰⁸²

Hudeybiye'de (h. 6) gece bekçiliği görevi yapıyorlardı.¹⁰⁸³

Rasûlullah, Hudeybiye Gazvesi'nde (h. 6) ona Hâlid'in atlılarının karşısına çıkmasını emretti.¹⁰⁸⁴

¹⁰⁷⁷ İbn Hişâm, I, ss. 443-444.

¹⁰⁷⁸ İbn Hişâm, I, s. 444.

¹⁰⁷⁹ İbn Sa'd, II, s. 166.

¹⁰⁸⁰ el-Vâkıdî, I, s. 217.

¹⁰⁸¹ İbn Hişâm, II, s. 208.

¹⁰⁸² el-Vâkıdî, II, s. 464.

¹⁰⁸³ el-Vâkıdî, II, s. 602.

¹⁰⁸⁴ İbn Sa'd, II, s. 95.

Allah Rasûlü, Tebük Gazvesi'nde (h. 9) onu nöbetçi olarak görevlendirdi.¹⁰⁸⁵

1.22.2. Ammâr b. Yâsir

Zâtürrikâ Gazvesi'nde (h. 5) gece nöbeti görevine gönüllü çıktı.¹⁰⁸⁶

1.22.3. Evs b. Havlî

Hudeybiye'de (h. 6) gece bekçiliği görevi yapıyorlardı.¹⁰⁸⁷

1.22.4. Muhammed b. Mesleme

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) gece onun komutasında elli kişi gece muhafızıydı.¹⁰⁸⁸

Hudeybiye'de (h. 6) gece bekçiliği görevi yapıyorlardı.¹⁰⁸⁹

1.22.5. Sa'd b. Ebû Vakkâs

O, Hendek Gazvesi'nde (h. 5) bir gediği koruma nöbetindeydi.¹⁰⁹⁰

1.22.6. Üneys (Enes) b. Ebû Mersed el-Ganevî

Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) gece nöbeti görevine gönüllü çıktı.¹⁰⁹¹

1.22.7. Zekvân b. Abdükays

Bedir Gazvesinin (h. 2) olduğu gece ordu muhafızlığı görevindeydi.¹⁰⁹²

¹⁰⁸⁵ İbn Sa'd, II, s. 166.

¹⁰⁸⁶ İbn Hişâm, II, s. 208.

¹⁰⁸⁷ el-Vâkıdî, II, s. 602.

¹⁰⁸⁸ el-Vâkıdî, I, s. 217.

¹⁰⁸⁹ el-Vâkıdî, II, s. 602.

¹⁰⁹⁰ el-Vâkıdî, II, s. 264.

¹⁰⁹¹ el-Vâkıdî, III, s. 894.

¹⁰⁹² el-Vâkıdî, I, s. 113.

Zekvan b. Abdükays b. Halde b. Muhammed b. Amir b. Zürayk. Ebû Sebû ismiyle künyelenirdi. Ensar arasında ilk Müslümanlardandı. Ayrıca o, ensari bir muhacirdi. İlk dönemde Hz. Peygamber ile birlikte Mekke'de kalmıştı. Bedir'e katılmış, Uhud Gazvesi'nde ise şehit olmuştur.¹⁰⁹³

1.23. ÖZEL GÖREVLİLER

Özel görevliler, tezimizde herhangi bir bölümün içinde yer almayan görevlerin tevdi edildiği kişileri kapsar. Örneğin, Hz. Peygamber'in hicrete çıkarken kendisi için planlanan suikast teşebbüsüne karşı yatağında Hz. Ali'yi bırakması görevi gibi vazifelerdir.¹⁰⁹⁴ Bu görevler, Hz. Ali'nin Zervân Kuyu'sundan büyü malzemesini çıkarma görevi,¹⁰⁹⁵ Ebû Leyla el-Mâzinî'nin Benî Nadir'e ait hurmalıkları kesme görevi¹⁰⁹⁶ gibi farklı görevlerden oluşmuştur. Hz. Peygamber'in değişik ve özel sayılabilecek bu görevler için, yakınındaki kabiliyetli insanları seçtiği görülmektedir. Hâtib b. Ebû Belta'a'nın Kureyş'e yazdığı mektubu ve gönderdiği kişiyi geri getirme görevinde¹⁰⁹⁷ bir süvari ve meşhur bir okçu olan Mikdâd b. Amr'ı¹⁰⁹⁸ ve çok güvendiği Ali b. Ebû Tâlib'i¹⁰⁹⁹ görevlendirmişti. Her ikisi de bu özel görevi yerine getirebilecek kabiliyette kişilerdi. Ticari zekâsı herkesçe malum Abdurrahman b. Avf'a¹¹⁰⁰ Kurayza esirlerini satmıştı.¹¹⁰¹ O'da esirleri peyderpey satmıştı. Özel görevlilerin, güvenilir, özel yetenekli, farklı problemleri kolay çözebilme kabiliyetlerine sahip kişiler oldukları söylenebilir.

1.23.1. Abdullah b. Rebî'a

Hz. Peygamber Mekke'nin Fethi'nden (h. 8) sonra üç Kureyşli'den borç istedi ve aldı. Bunları durumu iyi olmayan ashâbı arasında dağıttı.¹¹⁰²

¹⁰⁹³ İbn Sa'd, III, s. 593.

¹⁰⁹⁴ İbn Hişâm, I, s. 482.

¹⁰⁹⁵ İbn Sa'd, II, s. 198.

¹⁰⁹⁶ el-Vâkıdî, II, s. 372.

¹⁰⁹⁷ İbn Sa'd, II, s. 134.

¹⁰⁹⁸ İbn Sa'd, II, s. 134.

¹⁰⁹⁹ İbn Sa'd, II, s. 134.

¹¹⁰⁰ İbn Sa'd, III, s. 124.

¹¹⁰¹ el-Vâkıdî, II, s. 523.

¹¹⁰² el-Vâkıdî, II, s. 863.

1.23.2. Abdullah b. Revâha

Hayber Gazvesi'nde (h. 7) ondan kabileyi hareketlendirmesini istedi. Umretü'l-Kazâ'da (h. 7) Hz. Peygamber'in devesi önünde şiir okuyordu.¹¹⁰³

1.23.3. Abdullah b. Selâm

Allah Rasûlü onu, Benî Nadîr Gazvesi'nde (h. 4) düşmana ait hurmalıkları kesmekle görevlendirdi.¹¹⁰⁴

1.23.4. Abdurrahman b. Avf

Allah Rasûlü Benî Kurayza Gazvesi (h. 5) sonrasında esirleri onlara topluca sattı. Onlarda esirleri peyderpey sattılar.¹¹⁰⁵

1.23.5. Ali b. Ebû Tâlib

Kurayza oğullarında bir problem çıkmış ve çözmesi için Rasûlullah onu göndermişti.¹¹⁰⁶

Hz. Peygamber, Kureys'in suikast teşebbüsü gecesinde hicrete çıkarken kendi yerine onu bırakmıştı.¹¹⁰⁷

Allah Rasûlü onu, Hâlid'in Gamit'teki hatalarını düzeltmesi ve Benî Cezîme'de (h. 8) öldürülen kişilerin diyetini ödemesi için gönderdi.¹¹⁰⁸

Mekke'nin Fethinin (h. 8) hemen öncesinde Medine'den Hâtib b. Ebû Belta'a'nın Kureys'e (Mekke'ye) yazdığı bilgi mektubunu ve gönderdiği kişiyi geri getirdiler.¹¹⁰⁹

Yahudiler, Hudeybiye (h. 6) dönüşünde Hz. Peygamber'e büyü yapmışlardı ve büyü malzemelerini de Zervân kuyu'suna atmışlardı. Büyü malzemelerinin Zervân

¹¹⁰³ el-Vâkıdî, II, s. 639.

¹¹⁰⁴ el-Vâkıdî, I, s. 372.

¹¹⁰⁵ el-Vâkıdî, II, s. 523.

¹¹⁰⁶ İbn İshâk, I, s. 297.

¹¹⁰⁷ İbn Hişâm, I, s. 482.

¹¹⁰⁸ İbn Hişâm, II, s. 429.

¹¹⁰⁹ İbn Sa'd, II, s. 134.

kuyu'sundan çıkartılma görevi için Rasûlullah'ın gönderdiği kişilerin isimleri ile ilgili farklı rivayeler mevcuttur. Onun adı, bu görev için gönderilen kişiler arasında sayılmıştır.¹¹¹⁰

1.23.6. Ammâr b. Yâsir

Yahudiler, Hudeybiye (h. 6) dönüşünde Hz. Peygamber'e büyü yapmışlardı ve büyü malzemelerini de Zervân kuyu'suna atmışlardı. Büyü malzemelerinin Zervân kuyu'sundan çıkartılma görevi için Rasûlullah'ın gönderdiği kişilerin isimleri ile ilgili farklı rivayeler mevcuttur. Onun adı, bu görev için gönderilen kişiler arasında sayılmıştır.¹¹¹¹

1.23.7. Âsım b. Adî

Allah Rasûlü'nün, Tebük Gazvesi (h. 9) dönüşünde Benî Amr b. Avf yurdunda münafıkların yaptığı Dırar mescidinin yakılması göreviyle gönderdiği kişilerden birisiydi.¹¹¹²

1.23.8. Beşîr b. Sa'd

Hz. Peygamber'in, kaza umresi (h. 7) öncesinde gönderdiği silahların başında o vardı.¹¹¹³

1.23.9. Büsr b. Süfyân el-Huzâ'î

Rasûlullah, Hevazin Gazvesi (h. 8) sonrasında esirlere elbise getirmesi için onu Mekke'ye gönderdi.¹¹¹⁴

¹¹¹⁰ İbn Sa'd, II, s. 198.

¹¹¹¹ İbn Sa'd, II, s. 198.

¹¹¹² İbn Hişâm, II, s. 530.

¹¹¹³ İbn Sa'd, II, s. 121.

¹¹¹⁴ el-Vâkıdî, III, s. 943.

1.23.10. Cübeyr b. İyâs ez-Zürakî

Yahudiler, Hudeybiye (h. 6) dönüşünde Hz. Peygamber'e büyü yapmışlardı ve büyü malzemelerini de Zervân kuyu'suna atmışlardı. Büyü malzemelerinin Zervân kuyu'sundan çıkartılma görevi için Rasûlullah'ın gönderdiği kişilerin isimleri ile ilgili farklı rivayeler mevcuttur. Onun adı, bu görev için gönderilen kişiler arasında sayılmıştır.¹¹¹⁵

Cübeyr b. İyas b. Halid b. Mahled b. Amir b. Zürayk. Bedir ve Uhud savaşlarına iştirak etmiştir.¹¹¹⁶

1.23.11. Ebû Dücâne b. Simak b. Harese

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Hz. Peygamber: "bu kılıcı benden hakkıyla kim alacak" dediğinde gönüllü oldu.¹¹¹⁷

1.23.12. Ebû Katâde

Tebük Gazvesi'nde (h. 9) Ebû Râfi ile birlikte av hayvanı avladılar.¹¹¹⁸

1.23.13. Ebû Leyla el-Mâzinî

Allah Rasûlü onu, Benî Nadîr Gazvesi'nde (h. 4) düşmana ait hurmalıkları kesmekle görevlendirdi.¹¹¹⁹

İsmi Abdurrahman b. Ka'b b. Amr b. Avf b. Mebzul b. Amr b. Ganm b. Mazin b. en-Neccar. Bedir ve Uhud savaşlarına iştirak etmiştir. Fakirliği sebebiyle Tebük seferine katılamayan kişiler arasındaydı.¹¹²⁰

¹¹¹⁵ İbn Sa'd, II, s. 197.

¹¹¹⁶ İbn Sa'd, III, s. 592.

¹¹¹⁷ İbn Hişâm, II, s. 65.

¹¹¹⁸ el-Vâkıdî, III, s. 1065.

¹¹¹⁹ el-Vâkıdî, I, s. 372.

¹¹²⁰ İbnü'l-Esir, III, s. 485.

1.23.14. Ebû Mes'ûd Ukbe b. Amr

Rasûlullah, Uhud Gazvesi'nde (h. 3) şehit olan Sa'd b. Rebî'in hanımının mirasla ilgili sorununu, ayet nazil olduktan sonra kadını Ebû Mes'ûd'la çağirttırarak çözdü.¹¹²¹

Ukbe b. Amr b. Sa'lebe b. Esire b. Asire b. Atıyye b. Cidare b. Avf b. el-Haris b. Hazrec'tir. Akabe Biat'ına katılmıştır. Bedir savaşına iştirak etmemiştir. Uhud ve sonraki savaşlara katılmıştır. Hz. Ali, Sıffın savaşına çıkınca Kufe'de Ebû Mes'ud el-Ensari'yi yerine vekil bırakmıştı. Mu'aviye'nin hilafeti zamanında ölmüştür.¹¹²²

1.23.15. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Hz. Peygamber'in yüzüne batan halkaları çıkardı.¹¹²³

1.23.16. Ebû'l-Yeser Ka'b b. Amr

Hayber Gazvesi'nde (h. 7) Hz. Peygamber: "bize kim bu davarlardan yedirir" dediğinde gönüllü oldu ve Yahudi hayvanlarından alıp getirdi.¹¹²⁴

Ebû'l-Yeser Ka'b b. Amr b. Abbad b. Amr b. Sevad. İkinci Akabe Biat'ına katılmıştır. Bedir, Uhud, Hendek ve diğér tüm savaşlara iştirak etti. Hicri 55 yılında Medine'de öldü.¹¹²⁵

1.23.17. Huveytîb b. Abdüluzzâ

Hz. Peygamber Mekke Fethi'nden (h. 8) sonra üç Kureyşli'den borç istedi ve aldı. Bunları durumu iyi olmayan ashâbı arasında dağıttı.¹¹²⁶

¹¹²¹ el-Vâkıdî, I, s. 331.

¹¹²² İbn Sa'd, VI, s. 16.

¹¹²³ İbn Hişâm, II, s. 80.

¹¹²⁴ İbn Hişâm, II, s. 335.

¹¹²⁵ İbn Sa'd, III, s. 581.

¹¹²⁶ el-Vâkıdî, II, s. 863.

Huveytıb b. Abdüluzza b. Ebû Kays b. Abdüvüd b. Nasr b. Malik b. Hısl b. Amir b. Lüey. Bedir'de müşriklerin tarafındaydı. Hudeybiye antlaşması yazılırken şahitlik etmişti. Rasûlullah fakir ashâbı için ondan borç almıştı. Huneyn ve Tâif Gazvelerine katıldı. Hicri 54 senesinde Medine'de öldü.¹¹²⁷

1.23.18. Kays b. Mihsan

Yahudiler, Hudeybiye (h. 6) dönüşünde Hz. Peygamber'e büyü yapmışlardı ve büyü malzemelerini de Zervân kuyu'suna atmışlardı. Büyü malzemelerinin Zervân kuyu'sundan çıkartılma görevi için Rasûlullah'ın gönderdiği kişilerin isimleri ile ilgili farklı rivayeler mevcuttur. Onun adı, bu görev için gönderilen kişiler arasında sayılmıştır.¹¹²⁸

Kays b. Mihsan b. Halid b. Mahled b. Amir b. Zürayk. Bedir ve Uhud savaşlarına iştirak etmiştir.¹¹²⁹

1.23.19. M'an b. Adî

Allah Rasûlü'nün, Tebük Gazvesi (h. 9) dönüşünde Benî Amr b. Avf yurdunda münafikların yaptığı Dırar mescidinin yakılması göreviyle gönderdiği kişilerden birisiydi.¹¹³⁰

Ma'n b. Adi b. el-Ced b. el-Aclan b. Hârise b. Dubey'a b. Haram b. Cü'al b. Amr b. Cüşem b. Vedm b. Zübyan b. Hümeym b. Zühl b. Heni b. Beli b. Amr b. el-Haf b. Kuda'a. Akabe Biat'ına katılmıştır. İslâm öncesi dönemde okuma yazma biliyordu. Yemame savaşında (h. 12) şehit olarak öldürüldü.¹¹³¹

¹¹²⁷ İbn Sa'd, V, s. 454.

¹¹²⁸ İbn Sa'd, II, s. 198.

¹¹²⁹ İbn Sa'd, III, s. 591.

¹¹³⁰ İbn Hişâm, IV, s. 530.

¹¹³¹ İbn Sa'd, III, s. 465.

1.23.20. Mâlik b. ed-Duhşüm

Allah Rasûlü'nün, Tebük Gazvesi (h. 9) dönüşünde Benî Amr b. Avf yurdunda münafıkların yaptığı Dırar mescidinin yakılması göreviyle gönderdiği kişilerden birisiydi.¹¹³²

Malik b. ed-Duhşüm b. Malik b. ed-Duhşüm b. Merdaha b. Ganm b. Avf b. Amr b. Avf b. el-Hazrec. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlara iştirak etmişti. Hz. Peygamber'in emriyle Mescid-i Dırar'ı yakmışlardı.¹¹³³

1.23.21. Mikdâd b. Amr

Mekke'nin Fethinin (h. 8) hemen öncesinde Medine'den Hâtib b. Ebû Belta'a'nın Kureyş'e (Mekke'ye) yazdığı bilgi mektubunu ve gönderdiği kişiyi geri getirdiler.¹¹³⁴

1.23.22. Muhammed b. Mesleme

Allah Rasûlü ona, Hayber Gazvesi'nde (h. 7) kalelerden ve veba'dan uzak konaklama yeri bulma görevi verdi.¹¹³⁵

1.23.23. Muhayrîk en-Nadrî

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Hz. Peygamber'in savaşa katılma çağrısına uyan tek Yahudi idi.¹¹³⁶

Benî Kaynuka Yahudilerinin varlıklarından olan âlim biri kişi idi. Yahudi olarak Hz. Peygamber ile beraber Uhud'a savaşmaya gitti. Eğer kendisine bir şey olacak olursa mallarının Rasûlullah'a kalmasını vasiyet etmişti. Allah Rasûlü onu Yahudilerin en hayırlısı olarak nitelemişti.¹¹³⁷

¹¹³² İbn Hişâm, II, s. 530.

¹¹³³ İbn Sa'd, III, s. 549.

¹¹³⁴ İbn Sa'd, II, s. 134.

¹¹³⁵ el-Vâkıdî, II, s. 643.

¹¹³⁶ el-Vâkıdî, I, s. 263.

¹¹³⁷ İbn Hacer, VI, s. 46.

1.23.24. Necâşi, Ashame b. Ebhur

Rasûlullah ondan, Ümmü Habîbe bt. Ebû Süfyân b. Harb ile kendisinin nikâhını kıymasını (h. 7) istedi.¹¹³⁸

Habeşistanın Meliki idi. Lakabı Necaşi, Arapça adı Atıyye'dir. Hz. Peygamber'in daveti ile Müslüman oldu. Kendi topraklarına hicret eden Müslümanlara yardımcı oldu. Hz. Peygamber onun cenaze namazını gıyaben kıldırıştır.¹¹³⁹

1.23.25. Osman b. Affân

Hz. Peygamber Benî Kurayza Gazvesi (h. 5) sonrasında esirleri onlara topluca sattı. Onlarda esirleri peyderpey sattılar.¹¹⁴⁰

Rasûlullah, Bedir Gazvesi'nde (h. 2) onu eşi Rukiyye'ye (aynı zamanda Rasûlullah'ın kızı) bakması için Medine'de bıraktı.¹¹⁴¹

1.23.26. Râfi' b. Hadîc

Tebük Gazvesi'nde (h. 9) Allah Rasûlünden av hayvanı avlamak için izin istedi. Akabinde ona avları bölüştürme görevi verdi.¹¹⁴²

1.23.27. Sa'd b. Ebû Vakkâs

Allah Rasûlü, Tâif Gazvesi (h. 8) sonrasında Vec bölgesi koruluğunun korunması (ağaç kesimi ve avı önleme) için onu görevlendirdi.¹¹⁴³

¹¹³⁸ İbn Sa'd, I, s. 259.

¹¹³⁹ İbn Hacer, I, s. 347.

¹¹⁴⁰ el-Vâkıdî, II, s. 523.

¹¹⁴¹ İbn Hişâm, I, s. 642.

¹¹⁴² el-Vâkıdî, III, s. 1035.

¹¹⁴³ el-Vâkıdî, III, s. 973.

1.23.28. Sa'd b. Ubâde

Rasûlullah, Huneyn Gazvesi (h. 8) sonrasında ganimet paylaşımında onu Ensâr'ı bir yerde toplaması için görevlendirdi.¹¹⁴⁴

1.23.29. Safvân b. Ümeyye

H. Peygamber, Mekke'nin Fethi'nden (h. 8) sonra üç Kureyşli'den borç istedi ve aldı. Bunları durumu iyi olmayan ashâbı arasında dağıttı.¹¹⁴⁵

Safvan b. Ümeyye b. Halef b. Vehb b. Huzafe b. Cümah. H. Peygamber Huneyn Gazvesi için Safvan'dan savaş aletleri ve silahlar ödünç aldı. Henüz Müslüman olamadığı halde Huneyn ve Tâif seferine katılmıştı. H. Peygamber ondan 50.000 dirhem borç para almıştı. Safvan sonra Müslüman oldu. Mu'aviye'nin hilafetinin ilk dönemlerinde ölmüştür.¹¹⁴⁶

1.23.30. Sâib b. Ebü's-Sâib

H. Peygamber'in iş ve ticaret ortağıydı.¹¹⁴⁷

Ebü's-Saib'in adı, Sayfî b. Aiz b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum'dur. O, İslâm'ın ilk dönemlerinde H. Peygamber ile ticarete ortaklık yapardı.¹¹⁴⁸

1.23.31. Seleme b. Eslem b. Harîş

Rasûlullah, Bedir Gazvesi'nde (h. 2) savaşması için ona (daldan) bir kılıç verdi.¹¹⁴⁹

¹¹⁴⁴ el-Vâkıdî, III, s. 957.

¹¹⁴⁵ el-Vâkıdî, II, s. 863.

¹¹⁴⁶ İbn Sa'd, V, s. 449.

¹¹⁴⁷ İbn Hişâm, I, s. 711.

¹¹⁴⁸ İbn Hacer, III, s. 18.

¹¹⁴⁹ el-Vâkıdî, I, s. 93.

1.23.32. Selmân el-Fârisî

Allah Rasûlü ondan, sahibiyle kölelikten azad anlaşması (mükâtebe) yapmasını istedi.¹¹⁵⁰

Ebû Abdullah olarak künyeleniyordu. İran bölgesinden gelmişti. Mecûsilik ve Hristiyanlıktan sonra kölelikte iken İslâmiyetle tanıştı. Hendek ve diğer savaşlara iştirak etti. Osman b. Affân'ın hilafeti döneminde Medain'de öldü.¹¹⁵¹

1.23.33. Talha b. Ubeydullah

H. Peygamber, Tebük Gazvesi (h. 9) öncesinde Yahudi Süleym'in evinde toplanan münafıkları basması için onu gönderdi.¹¹⁵²

1.23.34. Ukkâşe b. Mihsan b. Hursan el-Esedî

Rasûlullah Bedir Gazvesi'nde (h. 2) ona, odundan bir ağaç kökü (tahta kılıç) verip onunla savaşmasını istedi.¹¹⁵³

1.23.35. Umâre b. Ziyâd (Yezid) b. es-Seken

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) H. Peygamber'in, canını kimin satabileceği sözüne Umâre olumlu cevap vermişti.¹¹⁵⁴

Umare b. Ziyad b. Seken b. Rafi b. İmruülkays b. Zeyd b. Abdüleşhel. Uhud Gazvesi'nde on dört farklı yerinden yaralanarak şehit olmuştur.¹¹⁵⁵

¹¹⁵⁰ İbn İshâk, I, s. 91.

¹¹⁵¹ İbn Sa'd, IV, s. 75.

¹¹⁵² İbn Hişâm, II, s. 517.

¹¹⁵³ el-Vâkıdî, I, s. 93.

¹¹⁵⁴ İbn Hişâm, II, s. 81.

¹¹⁵⁵ İbnü'l-Esir, IV, s. 132.

1.23.36. Zeyd b. Hârise

H. Peygamber, Mekke'den yola çıkmış olan kızı H. Zeynep'i Medine'ye getirmesi için onu gönderdi.¹¹⁵⁶

1.23.37. Zübeyr b. el-Avvâm

Mekke'nin Fethinin (h. 8) hemen öncesinde Medine'den Hâtib b. Ebû Belta'a'nın Kureyş'e (Mekke'ye) yazdığı bilgi mektubunu ve gönderdiği kişiyi geri getirdiler.¹¹⁵⁷

1.24. PAZAR GÖREVLİLERİ (MUHTESİB)

H. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra, Müslümanların ekonomik faaliyetlerde bulunabilmeleri için kendilerine ait bir pazar yeri ihtiyacı doğmuştur. Zira, mevcut pazar yeri ve faaliyetleri Yahudilerin elinde bulunuyordu. Pazarın kurulması ise İslâmi esaslara göre denetleme mekanizmasını doğurmuştur.

Pazar denetçileri olan Muhtesiplerin, asayiş ve düzeni sağlamak, fiyat (normal veya fahiş mi) ve ürün (yasaklı, ayıplı mı) kontrolünü yapmak, ölçü ve tartıyı denetlemek, kurallara uymayanları cezalandırmak gibi görevleri olduğu söylenebilir.¹¹⁵⁸ H. Peygamber Medine pazarının ilk denetlemesini bir buğday çuvalına elini daldırarak ıslak kısmı fark edip satıcıyı uyarmak suretiyle kendisi yapmıştır.¹¹⁵⁹ H. Peygamber, Medine pazarında Ömer b. el-Hattâb'ı¹¹⁶⁰, Mekke'nin fethinden sonrada Mekke pazarında Sa'îd b. Sa'îd b. el-Âs b. Ümeyye'yi¹¹⁶¹ pazarda görevlendirmişti. Ayrıca Semrâ bt. Nüheyk el-Esediyye'ye, kadın pazar görevlisi¹¹⁶² olarak görev verdiğini görüyoruz.

¹¹⁵⁶ İbn Hişâm, I, s. 653.

¹¹⁵⁷ el-Vâkîdî, II, s. 797.

¹¹⁵⁸ Hakan Kalkavan, **Medine Pazarı Perspektifinde Muhtesib ve Agoranomos Karşılaştırması**, Ekonomi İşletme Ve Maliye Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2018 ss. 56,63.

¹¹⁵⁹ Müslim, el-İman, 164.

¹¹⁶⁰ el-Halebi, III, s. 424.

¹¹⁶¹ İbn Sa'd, II, s. 145.

¹¹⁶² İbn Abdilber, IV, s. 335.

1.24.1. Ömer b. el-Hattâb

Rasûlullah onu Medine pazarında görevlendirdi.¹¹⁶³

1.24.2. Sa'id b. Sa'id b. el-Âs b. Ümeyye

H. Peygamber, Mekke'nin Fethinden (h. 8) sonra Mekke pazarında onu görevlendirdi.¹¹⁶⁴

Sa'id b. Sa'id b. el-As b. Ümeyye b. Abdüşems. Mekke'nin fethi öncesinde Müslüman olmuştur. Taif'de şehit oldu.¹¹⁶⁵

1.24.3. Semrâ bt. Nüheyk el-Esedîyye

Allah Rasûlünün Medine'deki kadın pazar görevlisiydi.¹¹⁶⁶

Benî Esed kabilesindendi. H. Peygamber onu Medine'de muhtesip (Pazar görevlisi) olarak vazifelendirmişti. Pazarları dolaşıp emri bi'l-ma'rûf nehiyi ani'l-münker çerçevesinde ticaret ahlâkına uygun davranmaya teşvik eder, bu şekilde hareket etmeyen kişileri uyarırdı.¹¹⁶⁷

1.25. PUT YIKANLAR

İslâm dini tevhid (birlik) inancı üzerine kurulmuştur. Putlar ise tevhidin düşmanı olmuştur. H. Peygamber insanların hem inanç dünyalarındaki putları hem de fiziki dünyalarındaki cisimleşmiş putları yıkmak üzere gönderilmişti. Kur'ân-ı Kerîm'de, Lât, Uzzâ, Menât¹¹⁶⁸ gibi putlarından bahsedilmiştir. Kâbe'deki putlar, Tâîf'de Lât putu ve diğerleri şehirlerin ekonomisini ve cazibesini ayakta tutuyordu.

¹¹⁶³ el-Halebi, III, s. 459.

¹¹⁶⁴ İbn Sa'd, II, s. 145.

¹¹⁶⁵ İbn Hacer, III, s. 88.

¹¹⁶⁶ İbn Abdilber, IV, s. 335.

¹¹⁶⁷ İbn Abdilber, IV, 1863; Metin Yılmaz, Semrâ bint Nüheyk, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 36, s. 499.

¹¹⁶⁸ Necm 53/19-20.

H. Peygamber, Ali b. Ebû Tâlib'i¹¹⁶⁹ Tay kabilesinin putu el-Fûls'ü yıkmaya gönderdi. Muğire b. Şu'be¹¹⁷⁰ ve Ebû Süfyân'ı¹¹⁷¹ Lât putu'nu yıkmaları için görevlendirmişti. Menat, Mekke ile Medine arasında Hüzeyl kabilesine ait siyah bir kaya idi. H. Peygamber, Sa'd b. Zeyd el-Eşheli'yi¹¹⁷² Mekke'yi fethinden sonra Menat'ı yıkmaya gönderdi. Mekkeli ve civar kabilelerin tapındığı Uzzâ isimli bir put mevcuttu. Mekke fethine müteakip Hâlid b. Velîd¹¹⁷³ Nahle'ye gidip Uzzâ putu'nu yıktırmıştır. Hübel putu, Mekke fethinden sonra diğer yüzlerce putla beraber kırılmıştı. Amr b. el-Âs'ı¹¹⁷⁴ Hüzeyl Kabilesi'nin putu Süvâ'yı yıkmaya için gönderdi. Câhiliye'den İslâm toplumuna geçişte put yıkmak zor bir görev idi. Zira put yıkanların lanetleneneceğine inanılıyordu.¹¹⁷⁵ H. Peygamber'in bu zor ve kritik görev için Ali b. Ebû Tâlib, Hâlid b. Velîd, Amr b. el-Âs gibi güvendiği, savaşçı ruhlu kişileri görevlendirdiğini görmekteyiz.

1.25.1. Ali b. Ebû Tâlib

Allah Rasûlü onu, Tay kabilesinin el-Fûls putunu yıkmaya seriyyesine (h. 9) (150 kişi ile) gönderdi.¹¹⁷⁶

1.25.2. Amr b. el-Âs

H. Peygamber, Mekke'nin Fethinde (h. 8) sonra onu Batn-ı Nahle'de Ruhât mevkiinde bulunan Hüzeyl Kabilesi'nin putu Süvâ'a için gönderdi.¹¹⁷⁷

1.25.3. Ebû Müleyh b. Urve

Sakif Kabilesinin putunu yıkmaya (h. 8) Ebû Süfyan ve Muğire ile birlikte çıkmak için Rasûlullah'dan izin istediler.¹¹⁷⁸

¹¹⁶⁹ el-Vâkıdî, III, s. 984.

¹¹⁷⁰ İbn Hişâm, II, s. 541.

¹¹⁷¹ İbn Hişâm, II, s. 541.

¹¹⁷² İbn Sa'd, II, s. 146.

¹¹⁷³ İbn Sa'd, VII, s. 395.

¹¹⁷⁴ el-Vâkıdî, II, s. 870.

¹¹⁷⁵ İbn Hişâm, II, s. 541.

¹¹⁷⁶ el-Vâkıdî, II, s. 983.

¹¹⁷⁷ el-Vâkıdî, II, s. 870.

Ebû Müleyh b. Urve b. Mes'ud b. Mu'attib b. Malik. Ebû Müleyh, Hz. Peygamber'e borçlarını Lat'ın altınlarından ödemek istediğini söyledi. Allah Rasûlü'de ona izin verdi.¹¹⁷⁹

1.25.4. Ebû Süfyân b. Harb

Hz. Peygamber, Sakif Kabilesinin putunu yıkmaya (h. 8) onları gönderdi.¹¹⁸⁰

Ebû Süfyan b. Harb b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenaf b. Kusay. Mekke'nin fethinde Müslüman olmuştur. Tâif Gazvesine Allah Rasûlü ile birlikte katıldı. Hicri 32 senesinde Medine'de ölmüştür.¹¹⁸¹

1.25.5. Hâlid b. el-Velîd

Allah Rasûlü, Mekke'nin Fethinin (h. 8) sonrasında onu Nahle'ye el-Uzza putunu yıkmaya gönderdi.¹¹⁸²

1.25.6. Kârib b. el-Esved

Sakif Kabilesinin putunu yıkmaya (h. 8) Ebû Süfyan ve Muğire ile birlikte çıkmak için Rasûlullah'dan izin istediler.¹¹⁸³

Kârib b. el-Esved b. Mes'ud b. Mu'attib b. Malik. Hz. Peygamber'e babasının borcunu el-Lat putunun mallarından ödemek istediğini söyledi. Allah Rasûlü'de ona izin verdi.¹¹⁸⁴

1.25.7. Muğîre b. Şu'be

Rasûlullah, Sakif Kabilesinin putunu yıkmaya (h. 8) onları gönderdi.¹¹⁸⁵

¹¹⁷⁸ el-Vâkıdî, III, s. 971.

¹¹⁷⁹ İbn Sa'd, V, s. 504.

¹¹⁸⁰ İbn Hişâm, II, s. 541.

¹¹⁸¹ İbnü'l-Esir, VI, s. 144.

¹¹⁸² İbn Sa'd, VII, s. 395.

¹¹⁸³ el-Vâkıdî, III, s. 971.

¹¹⁸⁴ İbn Sa'd, V, s. 505.

¹¹⁸⁵ İbn Hişâm, II, s. 541; el-Vâkıdî, III, s. 971.

1.25.8. Sa'd b. Zeyd el-Eşheli

H. Peygamber, Mekke'nin Fethinde (h. 8) sonra onu Menat putunu yıkmaya gönderdi.¹¹⁸⁶

1.26. REHBERLER

İslâm öncesi câhiliye döneminde yolculuklarda kılavuz kullanılıyordu. İslâm döneminde de kılavuz istihdamı devam etmiştir. H. Peygamber hicret esnasında gayrimüslim bir rehber olan Abdullah b. Uraykıt¹¹⁸⁷ isimli kişiyi rehber olarak kullanmıştı. Beni Müdlic¹¹⁸⁸ gibi bazı kabileler câhiliye devrinde kılavuzluk ve iz sürme gibi özellikleri ile meşhur olmuş rehberleriyle tanınıyordu. H. Peygamber çıktığı sefer ve yolculuklarda çoğunlukla rehberler kullanmıştır. Büreyde b. el-Husayb¹¹⁸⁹, Hudeybiye yolunda rehberlik yapmıştı. Ebû Hasme¹¹⁹⁰, Uhud'da rehberlik yapmıştı. Huseyl b. Nüveyre el-Eşca'i¹¹⁹¹, de, Hayber'de ve el-Cinâb'da kılavuz olmuştu. Kılavuzların, yol bulmak için gazve ve seyiyyelerde, ticaret kervanlarında, kişilerin takibinde kullanıldıklarını görmekteyiz. Rehberlik yapanların, bölgeyi ve yollarını iyi bilme, yol güvenliğinden haberdar olma, iz sürebilme gibi özelliklere sahip kişiler oldukları söylenebilir.

1.26.1. Abdullah b. Nu'aym el-Eşca'î

Hayber Gazvesi'nde (h. 7) kılavuzdu.¹¹⁹²

Bu zât da, Hayber'in fethine gidilirken Huseyl b. Nüveyre gibi, Allah Rasûlüne yolda kılavuzluk yapmıştır.¹¹⁹³

¹¹⁸⁶ İbn Sa'd, II, s. 146.

¹¹⁸⁷ İbn Hişâm, I, s. 485.

¹¹⁸⁸ Merzuk Grabus, **H. Peygamber'in Mekke Müşrikleri Dışındaki Arap Kabileleri İle Münasebetleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2011; İbrahim Sarıçam, Müdlic, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 31, ss. 473, 474.

¹¹⁸⁹ el-Vâkıdî, II, s. 583.

¹¹⁹⁰ İbn Hişâm, II, s. 65.

¹¹⁹¹ el-Vâkıdî, II, s. 638.

¹¹⁹² el-Vâkıdî, II, s. 638.

1.26.2. Abdullah b. Uraykıt

Hicret yolunda Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir'e rehberlik yaptı.¹¹⁹⁴

Abdullah b. Uraykıt, Benî ed-Dîl Kabilesine mensuptu. Hicrette kılavuzluk yaptı. Hicret esnasında küfür üzereydi fakat Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir ona güveniyorlardı.¹¹⁹⁵

1.26.3. Alkame b. el-Fağvâ b. Ubeyd

Tebük Gazvesi'nde (h. 9) Hz. Peygamber'in rehberi o idi.¹¹⁹⁶

Alkame b. el-Fağva b. Ubeyd b. Amr b. Zemman b. Adi b. Amr b. Rebi'a. Hz. Peygamber'in Tebük seferindeki kılavuzu o idi.¹¹⁹⁷

1.26.4. Amr b. Abdünühm el-Eslemî

Hudeybiye (h. 6) yolunda (Zatülhanzal tepesinde) rehber idi.¹¹⁹⁸

Hz. Peygamber ile Hudeybiye'ye gitti. Hudeybiye'de Zatülhanzal tepesine giden yolda Allah Rasûlü'nün kılavuzu idi.¹¹⁹⁹

1.26.5. Büreyde b. Husayb el-Eslemî

Hudeybiye (h. 6) yolunda rehber idi.¹²⁰⁰

¹¹⁹³ İbn Sa'd, IV, s. 280.

¹¹⁹⁴ İbn Hişâm, I, s. 485.

¹¹⁹⁵ İbn Hacer, IV, s. 5.

¹¹⁹⁶ el-Vâkıdî, III, s. 999.

¹¹⁹⁷ İbn Sa'd, V, s. 460.

¹¹⁹⁸ el-Vâkıdî, II, s. 584.

¹¹⁹⁹ İbn Abdilber, III, s. 1192.

¹²⁰⁰ el-Vâkıdî, II, s. 583.

1.26.6. Cebbâr es-Sa'lebî

Gatafan Gazvesine (h. 3) giderken kılavuz o idi.¹²⁰¹

Hz. Peygamber'in ashâbı onu Zî-Emr yolunda esir almışlardı. Akabinde Müslüman oldu ve Gatafan seferinde Allah Rasûlü'nün rehberi oldu¹²⁰²

1.26.7. Ebû Hasme

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) (gönüllü) rehberlik yaptı.¹²⁰³

Onun adı Abdullah'tır. İsmnin, Amir b. Sa'ide b. Amir b. Adi b. Cüşem b. Mecde'a b. Hârise olduğu da söylenmiştir. Uhud Gazvesi'nde Hz. Peygamber'e kılavuzluk yaptı. Hz. Peygamber onu, mahsul miktarının tahmini için Hayber'e gönderdi. Mu'aviye döneminde vefât etti.¹²⁰⁴

1.26.8. Hamza b. Amr el-Eslemî

Allah Rasûlü Hudeybiye'de (h. 6) onu kılavuz yaptı.¹²⁰⁵

Hamza b. Amr, Ebû Muhammed onun künyesidir. Hicri 61 yılında ölmüştür.¹²⁰⁶

1.26.9. Hureys (Benî Esed'den)

el-Füls Seriyeye'sinde (h. 9) rehberdi.¹²⁰⁷

1.26.10. Huseyl b. Nüveyre el-Eşca'i

Hayber Gazvesi'nde (h. 7) ve el-Cinâb'ta (h. 7) kılavuzdu.¹²⁰⁸

¹²⁰¹ İbn Hacer, I, s. 560.

¹²⁰² İbn Hacer, I, s. 560.

¹²⁰³ İbn Hişâm, II, s. 65.

¹²⁰⁴ İbnü'l-Esir, VI, s. 66.

¹²⁰⁵ el-Vâkıdî, II, s. 583.

¹²⁰⁶ İbn Sa'd, IV, s. 315.

¹²⁰⁷ el-Vâkıdî, III, s. 985.

¹²⁰⁸ el-Vâkıdî, II, s. 638.

1.26.11. Mezkûr

Dûmetü'l-Cendel Gazvesi'nde (h. 6), Benî Uzre kabilesinden Mezkur, kılavuzdu¹²⁰⁹

1.26.12. Sâbit b. ed-Dahhâk el-Eşhelî

Hamrâu'l-Esed Gazvesinde (h. 3) kılavuzdu.¹²¹⁰

Sâbit b. ed-Dahhak b. Halife b. Sa'lebe b. Adi b. Ka'b b. Abdüleşhel. Abdullah b. ez-Zübeyr'in döneminde ölmüştür.¹²¹¹

1.26.13. Sa'd el-Arcî

H. Peygamber'in hicretinde, Arc'tan Medine'ye kadar olan bölgede kılavuzdu.¹²¹²

Eslem Kabilesinin mevlâsıydı. Sonra Müslüman oldu. Hicret'te H. Peygamber el-Arc bölgesine geldiğinde kılavuzu olarak yanında Sa'd vardı.¹²¹³

1.26.14. Tubey' el-Himyerî

Allah Rasûlüne rehberlik yapmış olan birisiydi.¹²¹⁴

Tubey' el-Himyerî b. İmreet-i Kâ'b el-Ahbâr. Allah Rasûlüne rehberlik yapmıştı. Allah Rasûlü vefat edinceye kadar Müslüman olmadı. Sonrasında H. Ebû Bekir döneminde Müslüman olmuştur.¹²¹⁵

¹²⁰⁹ el-Vâkıdî, I, s. 403.

¹²¹⁰ İbn Hacer, I, s. 507.

¹²¹¹ İbnü'l-Esir, I, s. 446.

¹²¹² İbn Hacer, III, s. 78.

¹²¹³ İbnü'l-Esir, II, s. 446.

¹²¹⁴ İbn Hacer, I, s. 495.

¹²¹⁵ İbn Hacer, I, s. 495.

1.26.15. Yesâr

el-Meyfa'a Seriyyesi'nde (h. 7) kılavuz idi.¹²¹⁶

Allah Rasûlü'nün Zülcedr'de bulunan süt develerine çobanlık yapıyordu. İreynilerin saldırısı sonucu öldürüldü.¹²¹⁷

1.27. SAĞLIK GÖREVLİLERİ

Sağlık hizmetleri, insan hayatı için en önemli hizmet alanı olmuştur. Arap dünyasında câhiliye döneminde, hekimlik ve bazı tedavi yöntemleri mevcuttu. İslâm döneminde de başta vücut temizliği¹²¹⁸ olmak üzere, temiz ve helal şeylerden yeme¹²¹⁹, aşırı yemekten kaçınma gibi sağlığı koruma tedbirleri ön plana çıkmıştır. Sağlıklı yaşam açısından önemli olan sportif faaliyetler içinde Hz. Peygamber'in binicilik, okçuluk, yüzme gibi sporları tavsiye ettiğini görüyoruz.¹²²⁰ Ayrıca onun sağlığın korunması hakkında bazı tavsiyeleri (karantina, koruyucu hekimlik vb.) sonradan tıbb-ı nebevî ismiyle anılmıştır.¹²²¹

Hekimler, bitkilerden elde edilen ilaçlar ile yaralıların tedavisi, dağlama, hacamat gibi konuları iyi bilen kişiler olmuşlardır. Hz. Peygamber, hasta olan kişilere o dönemde bir hekim olan Hâris b. Kelede'ye¹²²² gitmelerini ve hastalıklarını ona tedavi ettirmelerini tavsiye ediyordu. Ku'aybe (Rufeyde) bt. Sa'd'ın¹²²³ yaralıları için mescid'de özel bir çadırı vardı. Savaşlarda çoğunluğu kadın olan ve sağlık hizmeti veren görevlilere rastlıyoruz.¹²²⁴ Hz. Peygamber ve ashâbının eşleri veya yakınları olan bu kadınlar, savaşların zorlu şartları altında yaralıları tedavi ediyor, yiyecek ve su temini hizmeti veriyorlardı.¹²²⁵

¹²¹⁶ İbn Sa'd, II, s. 119.

¹²¹⁷ İbn Abdilber, IV, s. 1581.

¹²¹⁸ Mâide 5/6.

¹²¹⁹ Bakara 2/168.

¹²²⁰ Ebû Dâvûd, Cihâd, 23.

¹²²¹ Ahmet Altun, **Tıbb-ı Nebevî Efendimizin Sünnetinde Koruyucu Hekimlik**, Ensar Neşriyat, İstanbul 2015, ss. 14-20; Abdullah Kahraman, **Tedavi, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 40, ss. 254-256.

¹²²² İbn Sa'd, V, s. 507.

¹²²³ İbn Sa'd, VIII, s. 291.

¹²²⁴ Yılmaz Çelik, **Hz. Peygamber Dönemi İnsana Yönelik Sosyal Hizmetler**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2016.

¹²²⁵ el-Vâkıdî, I, s. 249.

1.27.1. Âişe bt. Ebû Bekir

Uhud Gazvesine (h. 3) on dört kadın katılmıştı. Su ve yiyecek taşıyorlar, yaralılara yardım ediyorlardı. Hz. Âişe, onlardan biriydi.¹²²⁶

Âişe bt. Ebû Bekir es-Sıddîk b. Ebû Kuhafe b. Amir b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre b. Lüey. Allah Rasûlü'nün eşidir. Hicri 58 senesinde vefât etti.¹²²⁷

1.27.2. Esmâ bt. Ebû Bekir

Humma hastasını soğuk su ile tedavi ediyordu. Hz. Peygamber ona humma hastalığının hararetini su ile serinletmesini emretmişti.¹²²⁸

Esmâ bt. Ebû Bekir es-Sıddîk b. Ebû Kuhafe Osman b. Amir b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym. Ebû Bekir es-Sıddîk'in kız kardeşidir. Hicret'te Hz. Peygamber'in azık torbasını ve su kabını kuşağıyla bağladığı için o, Zatü'n-nitakayn (iki kuşaklı) diye isimlendirilmiştir. Zübeyr b. el-Avvam ile evliydi.¹²²⁹

1.27.3. Fâtıma bt. Rasûlullah

Uhud Gazvesine (h. 3) on dört kadın katılmıştı. Su ve yiyecek taşıyorlar, yaralılara yardım ediyorlardı. Hz. Fâtıma, onlardan biriydi.¹²³⁰

Annesi Hadice bt. Huveylid b. Esed b. Abdüluzza b. Kusay'dır. Ali b. Ebû Tâlib ile evlendi. Hicri 11. yılda Hz. Peygamber'den altı ay sonra vefât etti.¹²³¹

1.27.4. Hamne bt. Cahş

Uhud Gazvesine (h. 3) on dört kadın katılmıştı. Su ve yiyecek taşıyorlar, yaralılara yardım ediyorlardı. Hamne, onlardan biriydi.¹²³²

¹²²⁶ el-Vâkıdî, I, s. 249; Recep Erkocaaslan, **H. Âişe'nin Hayatı, Şahsiyeti ve H. Peygamber Sonrası İslâm Tarihindeki Rolü**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2016.

¹²²⁷ İbn Sa'd, VIII, s. 58.

¹²²⁸ Buhârî, Tıb, 28.

¹²²⁹ İbn Sa'd, VIII, s. 249.

¹²³⁰ el-Vâkıdî, I, s. 249.

¹²³¹ İbn Sa'd, VIII, s. 19.

Hamne bt. Caş b. Riyab b. Ya'mer b. Sabire b. Mürre b. Kebir b. Ganm b. Dudan b. Esed. Mus'âb b. Umeyr, Hamne ile evli iken Uhud savaşında şehit olmuştu. Hamne, Uhud Gazvesi'nde susayanlara su dağıtıyor, yaralıları tedavi ediyordu. Allah Rasûlü, Hayber Gazvesi'nden Hamne'ye ganimet tahsis etmişti.¹²³³

1.27.5. Hâris b. Kelede

Allah Rasûlü, ashabından Sa'd'a rahatsızlığı için Hâris b. Kelede'ye gitmesini onun tıp bilgisine sahip olduğunu söylemiştir.¹²³⁴

el-Haris b. Kelede b. Amr b. İlk. İsmi Umeyr b. Ebû Seleme b. Abdüluzza b. Gıyere b. Avf b. Sakif. el-Haris Arapların tabibiydi. Hz. Peygamber hasta olanlara tedavi için el-Haris'e gitmesini tavsiye ediyordu.¹²³⁵

1.27.6. Ku'aybe (Rufeyde) bt. Sa'd

Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5) yaralıları tedavi ediyor, kayıplarla ilgileniyordu.¹²³⁶

1.27.7. Rubeyyi bt. Muavviz

Bazı gazvelerde hasta bakıcıydı.¹²³⁷

er-Rübeyyi bt. Mu'avviz b. el-Haris b. Rifa'a b. el-Haris b. Sevad b. Malik b. Ganm b. Malik b. en-Neccar.¹²³⁸

1.27.8. Selmâ

Hz. Peygamber'in, eşi Mâriye'den olan çocuğu İbrahim'in ebesiydi.¹²³⁹

¹²³² el-Vâkıdî, I, s. 249.

¹²³³ İbn Sa'd, VIII, s. 241.

¹²³⁴ İbn Sa'd, V, s. 507.

¹²³⁵ İbn Sa'd, V, s. 507.

¹²³⁶ İbn Hişâm, II, s. 239.

¹²³⁷ Buhârî, Cihâd, 66-68.

¹²³⁸ İbn Sa'd, VIII, s. 447.

¹²³⁹ İbn Sa'd, VIII, s. 212.

1.27.9. Ümmü Atıyye el-Ensâriyye

Allah Rasûlü ile beraber yedi savaşa katıldı. Yaralıları tedavi eder, hastalara bakardı.¹²⁴⁰

1.27.10. Ümmü Eymen

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) yaralıları su taşıyordu.¹²⁴¹

1.27.11. Ümmü Sinân el-Eslemiyye

Hayber Gazvesi'nde (h. 7) askerlere su verir, yaralıları tedavi ederdi.¹²⁴²

Rasûlullah'a gelip biat etti ve onunla birlikte Hayber'e katıldı.¹²⁴³

1.27.12. Ümmü Süleym bt. Milhân

Uhud Gazvesine (h. 3) on dört kadın katılmıştı. Su ve yiyecek taşıyorlar, yaralıları yardım ediyorlardı. Ümmü Süleym, onlardan biriydi.¹²⁴⁴

Ümmü Süleym bt. Milhan b. Halid b. Zeyd b. Haram b. Cündeb b. Amir b. Ganm b. Adi b. en-Neccar. Uhud Gazvesine katılmıştı. Orada susayanlara su dağıtmış, yaralıları tedavi etmiştir. Hamile olarak Huneyn savaşına iştirak etmişti. Hz. Peygamber'in hizmetlisi Enes'in annesi idi.¹²⁴⁵

1.28. SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)

Sancaklar, bayrak temsîli ile idari bölge (ülke), ordu temsîli ile askerî birlik anlamlarında, insanlık tarihi boyunca yaygın biçimde kullanılmıştır. Arapçada 'livâ' ve 'râye' kelimeleri sancak ve bayrak mânalarına gelmektedir. İslâm öncesi dönemde

¹²⁴⁰ İbn Sa'd, VIII, s. 455.

¹²⁴¹ el-Vâkıdî, I, s. 241.

¹²⁴² İbn Sa'd, VIII, s. 292.

¹²⁴³ İbn Sa'd, VIII, s. 292.

¹²⁴⁴ el-Vâkıdî, I, s. 249.

¹²⁴⁵ İbn Sa'd, VIII, s. 424.

Mekke’de ukâb adı verilen sancaktarlık vazifesi Abdüddâr oğullarında idi. Savaş zamanında sancak bu kabile tarafından taşınırdı.

İslâmiyet’in Medine döneminde, şehir devleti statüsüyle birlikte, gazve ve seriyyelerde sancak (Liva) ve bayraklar (râye) kullanılmaya başlanmıştır. İbn Sa'd'da, “Beni Kaynuka Gazvesi’nde Hamza sancağı taşıdı. O zamanlarda henüz bayraklar icat edilmemişti”¹²⁴⁶ ifadesine rastlıyoruz. Buradan, Hayber Gazâsına kadar çoğunlukla livânın, Hayber kalesi fethinden sonra sancak (livâ) ve bayraklar’ın (râye) birlikte kullanıldığı anlaşılmaktadır.¹²⁴⁷ M. Hamîdullah, sancağın (livâ) askeri birliği ve ordu’yu temsil ettiğini, bayrağın (râye) ise ordu kumandanını temsil ettiğini ifade eder.¹²⁴⁸

H. Peygamber, Bedir ve Uhud savaşlarında sancağı Abdüddâr oğullarından olan Mus‘ab b. Umeyr’e¹²⁴⁹ teslim etmiştir. Sancaktarlık vazifesinde en çok görev verdiği kişi, savaşlarda kahramanlıkları ile bilinen Ali b. Ebû Tâlib olmuştur. H. Peygamber, kabilelerin kendi içindeki beraberlik gücünü kullanmak ve müsbet rekabeti sağlamak amacıyla, savaşta her kabile için birer sancaktar belirlemiştir. Örneğin, Uhud’da muhacirlerin sancaktarı Mus‘ab b. Umeyr¹²⁵⁰ ve o şehit edilince Ali b. Ebû Tâlib¹²⁵¹ olmuştur. Aynı savaşta Hazrec’in sancaktarı Sa'd b. Ubâde¹²⁵², Evs’in sancaktarı Üseyd b. Hudayr¹²⁵³ olmuştur. Sancaktarların bu görevlere, kavimlerindeki yiğit ve savaşçı özellikleri sebebiyle seçildikleri söylenebilir.

1.28.1. Abbâd b. Bîşr

Rasûlullah Hayber Gazvesi’nde (h. 7) ona bir sancak verdi.¹²⁵⁴

¹²⁴⁶ İbn Sa’d, III, s. 10.

¹²⁴⁷ Mustafa Zeki Terzi, **H. Peygamber Döneminde Askerî Teşkilât**, Diyanet İlmi Dergi, Cilt: 39, Sayı:3, 2003, s. 23; İlhan Şahin, Sancak, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 36, ss. 97,99.

¹²⁴⁸ Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi, II, s. 1007.

¹²⁴⁹ İbn Sa’d, III, s. 116.

¹²⁵⁰ İbn Sa’d, III, s. 116.

¹²⁵¹ İbn Hişâm, II, s. 73.

¹²⁵² el-Vâkıdî, I, s. 215.

¹²⁵³ el-Vâkıdî, I, s. 215.

¹²⁵⁴ el-Vâkıdî, II, s. 710.

1.28.2. Abdullah b. Amr el-Müzenî

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Müzeyne Kabilesi sancaktarlarından biriydi.¹²⁵⁵

1.28.3. Abdullah b. Bedr

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Cüheyne Kabilesi sancaktarlarından biriydi.¹²⁵⁶

1.28.4. Abdullah b. Mâlik el-Absî

Rasûlullah ona beyaz bir sancak vermişti.¹²⁵⁷

1.28.5. Abdullah b. Zeyd

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Benî el-Hâris b. Hazrec'ten bayraktar o idi.¹²⁵⁸

1.28.6. Ali b. Ebû Tâlib

Allah Rasûlü, Kürz b. Câbir'in el-Fihri'nin Gazvesi'nde (h. 13.ay) sancağı ona verdi.¹²⁵⁹ Karkaratülküdr Gazvesi'nde (h. 2) sancaktar Hz. Ali idi.¹²⁶⁰ Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Mus'âb b. Umeyr şehit edilince Rasûlullah sancağı ona verdi.¹²⁶¹ Yine Hamrâü'l-Esed'de (h. 3) sancağı o taşıyordu.¹²⁶² Benî Nadîr Gazvesi'nde de (h. 4) sancak ondaydı.¹²⁶³ Allah Rasûlü, Bedrü'l-Mev'id (h. 4) Gazvesi'nde büyük sancağı ona vermişti.¹²⁶⁴ Rasûlullah yine, Benî Kurayza Gazvesi'nde (h. 5)¹²⁶⁵, Hayber Gazvesi'nde (h. 7)¹²⁶⁶ ve Huneyn Gazvesi'nde (h. 8)¹²⁶⁷ sancağı taşıması için

¹²⁵⁵ el-Vâkıdî, II, s. 800.

¹²⁵⁶ el-Vâkıdî, II, s. 800.

¹²⁵⁷ İbn Hacer, IV, s. 191.

¹²⁵⁸ el-Vâkıdî, II, s. 800.

¹²⁵⁹ İbn Sa'd, II, s. 9.

¹²⁶⁰ İbn Sa'd, II, s. 31.

¹²⁶¹ İbn Hişâm, II, s. 73; el-Vâkıdî, I, s. 215.

¹²⁶² el-Vâkıdî, I, s. 336.

¹²⁶³ İbn Sa'd, II, s. 58.

¹²⁶⁴ el-Vâkıdî, I, s. 388.

¹²⁶⁵ İbn Hişâm, II, s. 234.

¹²⁶⁶ İbn Hişâm, II, s. 328.

ona vermişti. Mekke'nin Fethinde (h. 8) muhacirlerin üç bayrağından birini o taşıyordu.¹²⁶⁸

1.28.7. Ammâr b. Yâsir

Allah Rasûlü, el-Müreysî Gazvesi'nde (h. 5) muhacirin sancağını ona teslim etti.¹²⁶⁹

1.28.8. Amr b. Sâlim

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Benî İbn Amr Kabilesi sancaktarlarından biriydi.¹²⁷⁰

Amr b. Salim b. Hasire b. Salim. Hudeybiye'de Amr ile Büdeyl b. Verka Hz. Peygamber'e Kureyş'in o günkü durumunu haber vermişti. Mekke'nin Fethinde Benî Ka'b Kabilesi'nin üç sancaktarından birisiydi.¹²⁷¹

1.28.9. Amr b. Subey

Hz. Peygamber, Mezhic'ten Rehâvîler heyeti içindeyken ona bir sancak verdi. Sıfında (h. 37) o sancak ile savaştı.¹²⁷²

Süleym b. Ruha b. Münebbih b. Harb oğulları'ndandır. Hicri onuncu senede Ruha Kabilesinden bir heyetle (15 kişilik) Hz. Peygamber'e geldi.¹²⁷³

1.28.10. Avf b. Mâlik

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Eşca Kabile'sinin bayraktarıydı.¹²⁷⁴

Avf b. Mâlik, Hayber'e ve Mekke'nin fethine katıldı. Fetihte Eşca Kabilesinin sancağı onun elindeydi. Abdülmelik b. Mervan'ın halifeliğinin ilk senelerine kadar Şam bölgesindeki Hıms'da yaşadı. Hicri 73 senesinde öldü.¹²⁷⁵

¹²⁶⁷ el-Vâkıdî, III, s. 895.

¹²⁶⁸ el-Vâkıdî, II, s. 800.

¹²⁶⁹ el-Vâkıdî, I, s. 407.

¹²⁷⁰ el-Vâkıdî, II, s. 801.

¹²⁷¹ İbn Sa'd, IV, s. 293.

¹²⁷² İbn Sa'd, I, s. 345.

¹²⁷³ İbnü'l-Esir, IV, s. 214.

¹²⁷⁴ el-Vâkıdî, II, s. 801.

1.28.11. Avsece b. Harmele b. Cezime

Allah Rasûlü onu, Mekke'nin Fethinde (h. 8) bin kişinin sancaktarı olarak görevlendirdi.¹²⁷⁶

Avsece b. Harmele b. Cezime b. Cüzeyme b. Sebre b. Hadic b. Malik b. el-Muharris b. Mazin b. Sa'd b. Malik b. Rifa'a b. Nasr b. Gatafan b. Kays b. Cüheyne. Hz. Peygamber, Avsece'yi Mekke'nin fethinde 1000 kişinin sancaktarı olarak görevlendirdi. Ona, Zû Mer arazisini tahsis etti.¹²⁷⁷

1.28.12. Bilâl b. el-Hâris

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Müzeyne Kabilesinin üç sancaktarından birisiydi.¹²⁷⁸

1.28.13. Büreyde b. Husayb

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Benî Eslem'in iki sancağından birini o taşıyordu.¹²⁷⁹

1.28.14. Büsr b. Süfyân

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Benî İbn Amr Kabilesi sancaktarıydı.¹²⁸⁰

1.28.15. Cebbar b. Sahr es-Sülemî

Ali b. Ebû Tâlib'in el-Fûls Seriyeye'sinde (h. 9) sancağı o taşıyordu.¹²⁸¹

¹²⁷⁵ İbn Sa'd, IV, s. 280.

¹²⁷⁶ İbn Sa'd, IV, s. 352.

¹²⁷⁷ İbn Sa'd, IV, s. 352.

¹²⁷⁸ el-Vâkıdî, II, s. 799.

¹²⁷⁹ el-Vâkıdî, II, s. 800.

¹²⁸⁰ el-Vâkıdî, II, s. 801.

¹²⁸¹ el-Vâkıdî, III, s. 985.

1.28.16. Cebr b. Atîk

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Benî Mu'âviye'den bayraktar o idi.¹²⁸²

1.28.17. Ebû Bekir es-Sıddîk

Rasûlullah Hayber Gazvesi'nde (h. 7) sancağı önce ona verdi.¹²⁸³

Müreysî Gazvesi'nde (h. 5) muhacirin sancaktarıydı.¹²⁸⁴

H. Peygamber Hamrâü'l-Esed'de (h. 3) sancağı ona verdi.¹²⁸⁵

Allah Rasûlü Tebük Gazvesi'nde (h. 9) büyük sancağı ona verdi.¹²⁸⁶

1.28.18. Ebû Bürde b. Niyâr

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Benî Hârise'den bayraktar o idi.¹²⁸⁷

1.28.19. Ebû Dücâne

Rasûlullah, Tebük Gazvesi'nde (h. 9) Hazrec Kabilesinin bayrağını ona verdi.¹²⁸⁸

1.28.20. Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Benî Hatme'den bayraktar o idi.¹²⁸⁹

1.28.21. Ebû Nâile

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Evs'in Benî Eşhel kolunun bayrağını o taşıyordu.¹²⁹⁰

¹²⁸² el-Vâkıdî, II, s. 800.

¹²⁸³ İbn Hişâm, II, s. 334.

¹²⁸⁴ el-Vâkıdî, I, s. 407.

¹²⁸⁵ el-Vâkıdî, I, s. 336.

¹²⁸⁶ el-Vâkıdî, III, s. 996.

¹²⁸⁷ el-Vâkıdî, II, s. 800.

¹²⁸⁸ el-Vâkıdî, III, s. 996.

¹²⁸⁹ el-Vâkıdî, II, s. 800.

¹²⁹⁰ el-Vâkıdî, II, s. 800.

1.28.22. Ebû Mersed Kennâz b. el-Husayn el-Ganevî

İslâm'ın ilk seriyyesi olan Hz. Hamza'nın seriyyesi'nde (h. 7.ay) sancağı o taşıyordu.¹²⁹¹

Kennaz b. el-Husayn b. Yebu b. Tarif b. Hareşe b. Ubeyd b. Sa'd b. Avfb. Ka'b b. Cillan b. Ganm b. Yahya b. Ya'sur b. Sa'd b. Kays b. Aylan b. Mudar. Uhud'a katıldı. Hicretin 36. ayında yapılan bir seriyyede komutan idi. Recî gününde şehit olmuştur.¹²⁹²

1.28.23. Ebû Rev'a Ma'bed b. Hâlid

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Cüheyne Kabilesinin bayrağını taşıyanlardan biriydi.¹²⁹³

1.28.24. Ebû Üseyd es-Sâ'idî

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Benî Sâ'id'e'den bayrakları vardı ve bayrağı o taşıyordu¹²⁹⁴

Malik b. Rebi'a b. el-Yedi b. Amir b. Avf b. Hârise Ebû Amr b. el-Hazrec b. es-Sa'id'e'dir. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm seferlere iştirak etti. Mekkenin fethinde Benî Sa'id'e'nin sancaktarıydı. Hicri 60 senesinde Medine'de öldü.¹²⁹⁵

1.28.25. Ebû Vâkîd el-Leysî

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Kinane, Leys, Damre ve Sa'd b. Bekr'in sancaklarını taşıyordu.¹²⁹⁶

el-Haris b. Malik veya el-Haris b. Avftır. İlk Müslüman olanlardandı. Fetih'te Damra, Leys oğulları ve Sa'd b. Bekir'in sancaktarıydı. Hz. Peygamber

¹²⁹¹ İbn Sa'd, II, s. 6.

¹²⁹² İbn Sa'd, III, s. 47.

¹²⁹³ el-Vâkîdî, II, s. 820.

¹²⁹⁴ el-Vâkîdî, II, s. 800.

¹²⁹⁵ İbn Sa'd, III, s. 557.

¹²⁹⁶ el-Vâkîdî, II, s. 820.

Tebük seferinde onu Leys oğulları'na, düşmanlarına karşı seferber olmaya çağırmak için gönderdi. Hicri 68 senesinde Mekke'de öldü.¹²⁹⁷

1.28.26. Ebû Zer el-Gıfârî

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Benî Gıfar'ın bayrağını o taşıyordu.¹²⁹⁸

1.28.27. Ebû Zeyd

Tebük Gazvesi'nde (h. 9) Benî Amr b. Avf'ın bayrağını o taşıyordu.¹²⁹⁹

İsmi Sâbit b. Kays b. Zeyd b. en-Nu'man b. Malik el-Ağar b. Sa'lebe b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Haris b. el-Hazrec. Bu kişinin ismi Sa'id b. Evs b. Sâbit b. Beşir b. Ebû Zeyd'dir. Hz. Peygamber hayatta iken Kur'ân-ı Kerîm'i cem eden altı kişiden birisiydi. Hz. Ömer'in hilafetinde Medine'de ölmüştür.¹³⁰⁰

1.28.28. Ebû Zür'a (Ma'bed b. Hâlid)

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Cüheyne Kabilesinin sancaktarlarından birisiydi.¹³⁰¹

1.28.29. Ertât b. Ka'b b. Şerâhîl

en-Naha heyetiyle gelmişti ve Allah Rasûlü onu kavmine sancaktar yaptı. Mekke'nin Fethinde (h. 8) sancak onun elindeydi.¹³⁰²

Ertat b. Ka'b b. Ka'b b. Şerahil b. Ka'b b. Selaman b. Amir b. Hârise b. Sa'd b. Malik b. en-Naha. Hz. Peygamber ona bir sancak vermişti. Ertat, o sancakla Kadisiyye seferinde şehit düştü.¹³⁰³

¹²⁹⁷ İbnü'l-Esir, VI, s. 319.

¹²⁹⁸ el-Vâkıdî, II, s. 819.

¹²⁹⁹ el-Vâkıdî, III, s. 1003.

¹³⁰⁰ İbn Sa'd, VII, s. 27.

¹³⁰¹ el-Vâkıdî, II, s. 800.

¹³⁰² İbn Sa'd, I, s. 346.

¹³⁰³ İbn Sa'd, V, s. 532.

1.28.30. Hamel b. Sa'dâne

H. Peygamber, Yemen'den gelen Kelb heyeti içinde sancağı ona verdi.¹³⁰⁴

Hamel b. Sa'dane b. Hârise b. Ma'kıl b. Ka'b b. Uleym b. Hübel b. Abdullah b. Kinane b. Bekir b. Avf b. Uzre b. Zeydüllat b. Rüfeyde b. Sevr b. Kelb. H. Peygamber'e gelen bir heyet'te yer almıştı ve sonrasında Müslüman olmuştu. Rasûlullah ona bir sancak verdi.¹³⁰⁵

1.28.31. Hamza b. Abdülmuttalib

H. Peygamber'in Ebvâ Gazvesi'nde (h. 2) sancağı o taşıyordu¹³⁰⁶

Zülüşeyre Gazvesi'nde (h. 2) sancağı o taşıyordu.¹³⁰⁷

Benî Kaynuk Gazvesi'nde (h. 2) sancaktardı.¹³⁰⁸

1.28.32. Hubâb b. el-Münzir

Bedir Gazvesi'nde (h. 2) Hazrec'in sancaktarıydı.¹³⁰⁹

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Hazrec'in sancaktarıydı.¹³¹⁰

Hevazin Gazvesi'nde (h. 8) Hazrec'in sancağı ondaydı.¹³¹¹

Hayber Gazvesi'nde (h. 7) bayraklardan birini o taşıyordu.¹³¹²

Rasûlullah Tebük Gazvesi'nde (h. 9) Hazrec'in bayrağını ona verdi.¹³¹³

¹³⁰⁴ İbn Sa'd, I, s. 334.

¹³⁰⁵ İbnü'l-Esir, II, s. 74.

¹³⁰⁶ İbn Sa'd, II, s. 8.

¹³⁰⁷ İbn Sa'd, II, s. 9.

¹³⁰⁸ İbn Sa'd, II, s. 29.

¹³⁰⁹ el-Vâkıdî, I, s. 58.

¹³¹⁰ el-Vâkıdî, I, s. 215.

¹³¹¹ el-Vâkıdî, III, s. 895.

¹³¹² el-Vâkıdî, II, s. 710.

¹³¹³ el-Vâkıdî, III, s. 996.

1.28.33. Huzâi b. Abdi Nuhm

Allah Rasûlü Mekke'nin Fethinde (h. 8) Müzeyne'nin sancağını ona verdi.¹³¹⁴

Huza'i b. Abdünehm b. Afîf b. Süheym b. Rebi'a b. Adi b. Sa'lebe b. Züeyb b. Sa'd b. Adda b. Osman b. Müzeyne. Onun Huza'i ismi dayılarından dolayıdır. Kendi kavminin putunu kırmış ve sonrasında Müslüman olmuştur.¹³¹⁵

1.28.34. İbn Şureyh

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Benî İbn Amr Kabilesi sancaktarlarından biriydi.¹³¹⁶

1.28.35. Katâde b. en-Nu'mân

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Evs'in Benî Zafer kolundan bir bayrağı o taşıyordu.¹³¹⁷

1.28.36. Kays b. Sa'd

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Hz. Peygamber'e, Sa'd b. Ubâde'nin Kureyş'e saldırabileceği söylenince, o da sancağın Sa'd'ın oğlu Kays'a verilmesini emretti.¹³¹⁸

1.28.37. Kutbe b. Âmir b. Hadîde

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Benî Selime'den bayraktar o idi.¹³¹⁹

1.28.38. Ma'kıl b. Sinân

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Eşca Kabilesinin iki sancaktarından biriydi.¹³²⁰

¹³¹⁴ İbn Hacer, II, s. 237.

¹³¹⁵ İbnü'l-Esir, II, s. 169.

¹³¹⁶ el-Vâkıdî, II, s. 801.

¹³¹⁷ el-Vâkıdî, II, s. 800.

¹³¹⁸ el-Vâkıdî, II, s. 822.

¹³¹⁹ el-Vâkıdî, II, s. 800.

¹³²⁰ el-Vâkıdî, II, s. 820.

1.28.39. Mikdâd b. Amr

Rasûlullah, el-Gâbe Gazvesi'nde (h. 6) ona bir sancak bağlayıp süvariler gelinceye kadar katilleri takibe devam etmesini emretti¹³²¹

el-Harrâr Seriiye'sinde (h. 9.ay) sancağı o taşıyordu.¹³²²

1.28.40. Mistah b. Üsâse

Batnu Râbig Seriiye'sinde (h. 8.ay) sancağı o taşıyordu.¹³²³

Mistah b. Üsâse b. Abbâs b. el-Muttalib b. Abdümenaf b. Kusay'dır. Bedir, Uhud ve diğer tüm savaşlara Rasûlullah ile birlikte katıldı. Hicri 34 yılında öldü.¹³²⁴

1.28.41. Mu'âz b. Cebel

Tebük Gazvesi'nde (h. 9) Benî Selime'nin bayrağını o taşıyordu.¹³²⁵

1.28.42. Mus'âb b. Umeyr

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Muhacirlerin sancaktarıydı.¹³²⁶

Bedir Gazvesi'nde (h. 2) Muhacirlerin sancağını taşıyordu.¹³²⁷

Mus'âb İbn Umeyr b. Haşim b. Abdi Menaf b. Abdüddâr b. Kusay b. Kilâb el-Abderî. Mekke'nin en zengin delikanlısıyken erken dönemde Müslüman oldu. Bu sebeple ailesinden eziyet gördü. Habeşistan'a hicret etti.¹³²⁸ Hz. Peygamber onu Medine'ye muallim (aynı zamanda Medine'ye ilk hicret eden kişi) olarak gönderdi. Bir yıl sonra İkinci Akabe Biat'ına beraberinde yetmiş iki kişi ile birlikte gelmişti.

¹³²¹ İbn Sa'd, II, s. 80.

¹³²² İbn Sa'd, II, s. 7.

¹³²³ İbn Sa'd, II, s. 7.

¹³²⁴ İbn Sa'd, III, s. 53.

¹³²⁵ el-Vâkıdî, III, s. 1003.

¹³²⁶ İbn Hişâm, II, s. 65; el-Vâkıdî, I, s. 215.

¹³²⁷ İbn Hişâm, I, s. 613.

¹³²⁸ İbn Hacer, VI, s. 98.

Medine'de ilk cuma namazını o kıldırmıştı. Bedir ve Uhud Gazvelerinde sancaktar idi. Uhud'da şehit düştü.¹³²⁹

1.28.43. Muğaffil Ebû Abdullah b. el-Muğaffel

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Müzeyne'nin sancağını o taşıyordu.¹³³⁰

Abdullah b. el-Muğaffel b. Abdünehm. Bekkâîn'dendir (Tebük Gazvesi'ne iştirak edemedikleri için üzülen ve ağlayan sahâbîler). Ölünceye kadar muallim olarak Basra'da yaşadı.¹³³¹

1.28.44. Mübeyyid (Nübeyyid)

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Benî Ümeyye'den bayraktar o idi.¹³³²

1.28.45. Nâciye b. el-A'cem

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Benî Eslem'in iki sancağından birini o taşıyordu.¹³³³

1.28.46. Nu'aym b. Mes'ûd

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Eşca kabilesinin iki sancaktarından biriydi.¹³³⁴

1.28.47. Nu'mân b. Ez-Zürâfe el-Lihbî

Tâif Gazvesi'nde (h. 8) Ezd Kabilesinin sancaktarıydı.¹³³⁵

¹³²⁹ İbn Sa'd, III, s. 116.

¹³³⁰ İbn Sa'd, I, s. 292.

¹³³¹ İbn Sa'd, VII, s. 13.

¹³³² el-Vâkıdî, II, s. 800.

¹³³³ el-Vâkıdî, II, s. 800.

¹³³⁴ el-Vâkıdî, II, s. 820.

¹³³⁵ el-Vâkıdî, III, s. 923.

1.28.48. Nu'mân b. Mukarrin

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Müzeyne'nin üç sancaktarından biriydi.¹³³⁶

Nu'mân b. Mukarrin b. Âiz el-Müzenî. Müzeyne Kabilesinden 400 kişiyle birlikte Müslüman olmuşlardı. Mekke'nin Fetihinde Müzeyne'nin sancağını o taşıyordu. Sonraki yıllarda Irak fetihlerine katılmıştır. Hicri 21 yılında ölmüştür.¹³³⁷

1.28.49. Ömer b. el-Hattâb

Hz. Peygamber, Hayber Gazvesi'nde (h. 7) sancağı Ebû Bekir'den sonra taşıması için ona verdi.¹³³⁸

Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) bir sancak ondaydı.¹³³⁹

1.28.50. Râfi b. Mekîs

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Cüheyne'nin bayraklarından birini taşıyordu.¹³⁴⁰

1.28.51. Sa'b b. Cessâme

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Benî Leys'in sancağını o taşıyordu.¹³⁴¹

es-Sa'b b. Cessâme b. Kays b. Rebia b. Abdullah b. Ya'mer el-Leysi.¹³⁴²

1.28.52. Sa'd b. Ebû Vakkâs

Buvât Gazvesi'nde (h. 2) sancağı o taşıyordu.¹³⁴³

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Muhacirlerin üç bayrağından birini o taşıyordu.¹³⁴⁴

Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) bir sancak ondaydı.¹³⁴⁵

¹³³⁶ el-Vâkıdî, II, s. 800.

¹³³⁷ İbn Hacer, VI, s. 357.

¹³³⁸ İbn Hişâm, II, s. 334.

¹³³⁹ el-Vâkıdî, III, s. 895.

¹³⁴⁰ el-Vâkıdî, II, s. 820.

¹³⁴¹ el-Vâkıdî, II, s. 820.

¹³⁴² İbn Hacer, III, s. 344.

¹³⁴³ İbn Sa'd, II, s. 8.

¹³⁴⁴ el-Vâkıdî, II, s. 800.

1.28.53. Sa'd b. Mu'âz

Bedir Gazvesi'nde (h. 2) Evs'in sancağı ondaydı.¹³⁴⁶

1.28.54. Sa'd b. Ubâde

Allah Rasûlü Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Hazrec sancağını ona verdi.¹³⁴⁷

H. Peygamber el-Müreysî Gazvesi'nde (h. 5) ensârın sancağını ona teslim etti.¹³⁴⁸

Hendek Gazvesi'nde (h. 5) ensâr'ın sancaktarıydı.¹³⁴⁹

Hayber Gazvesi'nde (h. 7) bayraklardan birini o taşıyordu.¹³⁵⁰

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Rasûlullah, kendi alayındaki bin zırlı askerin bayrağını Sa'd'a verdi.¹³⁵¹

Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) Hazrec sancağı ondaydı.¹³⁵²

1.28.55. Sâlit b. Kays

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Benî Mâzin'in bayrağını taşıyordu.¹³⁵³

1.28.56. Sehl b. Hunejf

Ali b. Ebû Tâlib'in el-Fûls Seriiye'sinde (h. 9) bayrağı o taşıyordu.¹³⁵⁴

Allah Rasûlü Hayber Gazvesi'nde (h. 7) ona bir sancak verdi.¹³⁵⁵

¹³⁴⁵ el-Vâkıdî, III, s. 895.

¹³⁴⁶ el-Vâkıdî, I, s. 58.

¹³⁴⁷ el-Vâkıdî, I, s. 215.

¹³⁴⁸ el-Vâkıdî, I, s. 407.

¹³⁴⁹ İbn Sa'd, II, s. 67.

¹³⁵⁰ İbn Sa'd, II, s. 106.

¹³⁵¹ el-Vâkıdî, II, s. 821.

¹³⁵² el-Vâkıdî, III, s. 895.

¹³⁵³ el-Vâkıdî, II, s. 800.

¹³⁵⁴ el-Vâkıdî, III, s. 985.

¹³⁵⁵ el-Vâkıdî, II, s. 710.

1.28.57. Süveyd b. Sahr

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Cüheyne Kabilesinin sancaktarıydı.¹³⁵⁶

1.28.58. Umâre b. Hazm

Rasûlullah Tebük Gazvesi'nde (h. 9) Benî Mâlik b. en-Neccâr'ın bayrağını ona vermişti.¹³⁵⁷

Umare b. Hazm b. Zeyd b. Levzan b. Amr b. Abd b. Avf b. Ganm. Malik b. en-Neccar oğulları'ndandır. Akabe Biat'ına katıldı. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlara iştirak etti. Fetih'te, Malik b. en-Neccar oğulları'nın sancaktarıydı. Halid b. Velid ile mürtet gruplara karşı savaşmıştır. Yemame savaşında şehit oldu.¹³⁵⁸

1.28.59. Üseyd b. Hodayr

Allah Rasûlü, Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Evs Kabilesinin sancağını ona verdi.¹³⁵⁹

Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) Evs Kabilesinin sancağı ondaydı.¹³⁶⁰

Tebük Gazvesi'nde (h. 9) Evs Kabilesinin bayrağını o taşıyordu.¹³⁶¹

1.28.60. Zeyd b. Hârise

Hendek Gazvesi'nde (h. 5) muhacirlerin sancaktarıydı.¹³⁶²

1.28.61. Zeyd b. Sâbit

H. Peygamber, Tebük Gazvesi'nde (h. 9) Benî Mâlik b. en-Neccâr'ın bayrağını Umâre'den alıp ona verdi.¹³⁶³

¹³⁵⁶ el-Vâkıdî, II, s. 800.

¹³⁵⁷ el-Vâkıdî, II, s. 800.

¹³⁵⁸ İbn Sa'd, III, s. 486.

¹³⁵⁹ el-Vâkıdî, I, s. 215.

¹³⁶⁰ el-Vâkıdî, III, s. 895.

¹³⁶¹ el-Vâkıdî, III, s. 996.

¹³⁶² İbn Sa'd, II, s. 67.

1.28.62. Ziml (Zeml) b. Amr

Allah Rasûlü ona yazılı bir belge ile bir de sancak verdi.¹³⁶⁴

Zeml b. Amr b. Anz el-Haşşaf b. Hadic b. Vaile b. Hârise b. Hind b. Haram b. Danne b. Abd b. Kebir b. Uzre. Rasûlullah'a kavminden elçi olarak gelmişti. Allah Rasûlü ona yazılı olarak bir belge ile bir de sancak verdi. Ziml, bu sancağıyla Muaviye döneminde Sıffin savaşına katıldı.¹³⁶⁵

1.28.63. Zübeyr b. el-Avvâm

Mekke'nin Fethinde (h. 8) muhacirlerin üç bayrağından birini o taşıyordu.¹³⁶⁶

H. Peygamber Tebük Gazvesi'nde (h. 9) büyük bayrağı ona verdi.¹³⁶⁷

1.29. SAVAŞA ÇAĞRICILAR (MÜSTENFİRLER)

Arapça'da da'vet: çağırmak, seslenmek, propaganda yapmak anlamlarına gelir.¹³⁶⁸ İslâm dininin asıl gayesi i'lâ-yi kelimetullah denilen tevhidi yayma fikridir. İslâm'da, meşru müdafaa ile kendi sınırlarını koruma dışında ki savaş hali; sulh ile da'vet, anlaşma yoluna gitme ve nihayetinde savaşa girme yollarını takip eder.¹³⁶⁹

H. Peygamber Tebük ve Mekke'nin fethi öncesi savaş durumu için hazırlık yapmıştı. Çevredeki kabilelere çıkacağı savaşlara katılmaları için (genelde aynı kabilelerden) davetçiler göndermiştir. Örneğin Ebû Rühm Gıfârî'yi, Tebük'e davet için kendi kavmine gönderdi.¹³⁷⁰ Burada, kabilece tanınan ve onlara mensubiyeti olan kişilerin, kabilenin davete icabetinde olumlu bir tesir yapacağı düşünülmüş olmalıdır. Bu durumda savaş davetçisinin görevinin, çağrı vazifesinden daha ehemmiyetli olduğu da söylenebilir. H. Peygamber düşmanlarına karşı Tebük Gazâsı'na çıkmak

¹³⁶³ el-Vâkıdî, III, s. 1003.

¹³⁶⁴ İbn Hacer, II, s. 469.

¹³⁶⁵ İbn Hacer, II, s. 469.

¹³⁶⁶ el-Vâkıdî, II, s. 800.

¹³⁶⁷ el-Vâkıdî, III, s. 996.

¹³⁶⁸ İbn Manzûr, XIV, 258; Mustafa Çağrıcı, Da'vet, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 9, ss. 16,19.

¹³⁶⁹ İbn Sa'd, II, s. 147.

¹³⁷⁰ el-Vâkıdî, III, s. 990.

istediğinde, kendi kavmini ikna etmesi için Nu'aym b. Mes'ûd'u onlara elçi olarak göndermişti.¹³⁷¹ Savaş davetçilerinin güvenilir, ikna kabiliyeti yüksek, sözü tesirli kişiler olduklarını söyleyebiliriz.

1.29.1. Abbâs b. Mirdâs

Allah Rasûlü onu, Tebük Gazvesi'nde (h. 9) savaşa davet için Benî Süleym Kabilesine gönderdi.¹³⁷²

el-Abbâs b. Mirdas b. Ebû Amir b. Haris b. Abd b. İsa b. Rifa'a b. el-Haris b. Buhse b. Süleym. Süleym oğullarından dokuz yüz kişi ile birlikte Mekke'nin fethine katıldı.¹³⁷³

1.29.2. Amr b. Sâlim

H. Peygamber onu, Tebük Gazvesi'nde (h. 9) savaşa davet için Benî Ka'b b. Amr Kabilesine gönderdi.¹³⁷⁴

1.29.3. Büdeyl b. Ümmü Asram

Rasûlullah onu, Mekke'nin Fethinde (h. 8) Benî Ka'b'a ve Huzâa Kabilelerine savaşa davet için gönderdi.¹³⁷⁵

1.29.4. Büdeyl b. Verkâ

Allah Rasûlü onu, Tebük Gazvesi'nde (h. 9) savaşa davet için Benî Ka'b b. Amr Kabilesine gönderdi.¹³⁷⁶

¹³⁷¹ İbn Sa'd, IV, s. 277.

¹³⁷² el-Vâkıdî, III, s. 990.

¹³⁷³ İbn Sa'd, IV, s. 271.

¹³⁷⁴ el-Vâkıdî, III, s. 990.

¹³⁷⁵ İbn Hacer, I, s. 406.

¹³⁷⁶ el-Vâkıdî, III, s. 990.

1.29.5. Büreyde b. Husayb

Hz. Peygamber, Tebük Gazvesi'nde (h. 9) Eslem Kabile'sini gazaya davet için onu gönderdi.¹³⁷⁷

1.29.6. Büsr b. Süfyân

Rasûlullah onu, Tebük Gazvesi'nde (h. 9) savaşa davet için Benî Ka'b b. Amr Kabilesine gönderdi.¹³⁷⁸

1.29.7. Cündeb b. Mekîs

Hz. Peygamber onu, Tebük Gazvesi'nde (h. 9) savaşa davet için Cüheyne Kabilesine gönderdi.¹³⁷⁹

1.29.8. Ebû Rühm el-Gıfârî

Allah Rasûlü onu, Tebük Gazvesi'nde (h. 9) savaşa davet için kendi kavmine gönderdi.¹³⁸⁰

1.29.9. Ebû Vâkıd el-Leysî

Rasûlullah onu, Tebük Gazvesi'nde (h. 9) savaşa davet için kendi kavmine gönderdi.¹³⁸¹

1.29.10. Ebü'l-Ca'd ed-Damrî

Hz. Peygamber onu, Tebük Gazvesi'nde (h. 9) savaşa davet için kendi kavmine gönderdi.¹³⁸²

¹³⁷⁷ el-Vâkıdî, III, s. 990.

¹³⁷⁸ el-Vâkıdî, III, s. 990.

¹³⁷⁹ el-Vâkıdî, III, s. 990.

¹³⁸⁰ el-Vâkıdî, III, s. 990.

¹³⁸¹ el-Vâkıdî, III, s. 990..

H. Peygamber, Ebü'l-Ca'd'ı kendi kavmine Mekke'nin Fethinde ve Tebük Gazvelerinde düşmanlarına karşı sefere katılmalarını bildirmesi için gönderdi.¹³⁸³

1.29.11. Nu'aym b. Mes'ûd

Allah Rasûlü onu, Tebük Gazvesi'nde (h. 9) savaşa davet için Eşca Kabilesine gönderdi.¹³⁸⁴

1.29.12. Râfi b. Mekîs

Rasûlullah onu, Tebük Gazvesi'nde (h. 9) savaşa davet için Cüheyne Kabilesine gönderdi.¹³⁸⁵

1.30. SAYIM MEMURLARI

Sayım memurları, malların ve şahısların sayımında görevlendirilmişlerdir. H. Peygamber'in, tercümanı olan Zeyd b. Sâbit'e bu konuda birçok görev verdiğini görüyoruz. Zekâ ve ilmi yetenekleri ile öne çıkmış bu sahâbi, sayımlarda da görevlendirilmiştir. Kişilerin ve malların sayılması, yönetimi ve doğru yerlerde kullanılmaları açısından önem arz etmektedir.

1.30.1. Hârise b. en-Nu'mân

Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) savaş meydanında Müslümanlardan kaçışmalar olunca, H. Peygamber ondan kaç kişinin kaçmadan yerinde durduğunu saymasını istedi.¹³⁸⁶

Hârise b. en-Nu'man b. Nefâ b. Zeyd b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ganm. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm gazvelere iştirak etmiştir. Mu'aviye'nin hilafeti zamanına kadar yaşadı.¹³⁸⁷

¹³⁸² el-Vâkıdî, III, s. 990.

¹³⁸³ İbn Hacer, VII, s. 55.

¹³⁸⁴ el-Vâkıdî, III, s. 990.

¹³⁸⁵ el-Vâkıdî, III, s. 990.

¹³⁸⁶ el-Vâkıdî, III, s. 991.

¹³⁸⁷ İbn Sa'd, III, s. 487.

1.30.2. Zeyd b. Sâbit

Rasûlullah, Hayber Gazvesi'nde (h. 7) ondan ganimet paylaşımı için Müslümanları saymasını istedi.¹³⁸⁸

Allah Rasûlü, Hevazin Gazvesi'nde (h. 8) ganimetlerin ve esirlerinin sayılması için ona görev verdi.¹³⁸⁹

Rasûlullah Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) ondan insanların ve ganimetlerin sayımını yapmasını istedi.¹³⁹⁰

1.31. SİCİL KÂTİPLERİ (NOTERLER)

İslâm'ın Medine dönemiyle birlikte, Müslümanların sayısı artmış, devlet teşekkülünün şekillenmesi de hızlanmıştır. Kur'ân-ı Kerim'de: "Ey iman edenler! Belirlenmiş bir zamana kadar bir borç ilişkisi kurduğunuzda bunu yazın. Aranızdan bir kâtip bunu adaletle yazsın"¹³⁹¹ ayeti yazılı mukaveleleri zorunlu kılmış ve bu iş için adalete vurgu yapmıştır. Yeni durum, devletin içinde ve insanlar arasında, akitlerin yazıya aktarılmasını gerekli kılıyordu. Alâ b. Ukbe İnsanlar arasındaki sözleşmeleri ve borç senetlerini yazardı¹³⁹², Husayn b. Numeyr borçları ve muamelatı yazardı.¹³⁹³ Abdullah b. el-Erkam¹³⁹⁴ ve Muğire b. Şu'be¹³⁹⁵ halk içinde ve kabileler arasında dolaşıp akitleri yazarlardı. Kâtipler devletin yazışmalarında görev alırken; sicil kâtipleri de noterler gibi insanlar aralarındaki akitleri kayıt altına alıyorlardı. Sicil kâtiplerinin adil, güvenilir, okuma yazma becerisi olan kişiler arasından seçildiği söylenebilir.

¹³⁸⁸ el-Vâkıdî, II, s. 689.

¹³⁸⁹ el-Vâkıdî, III, s. 949.

¹³⁹⁰ İbn Sa'd, II, s. 153.

¹³⁹¹ Bakara 2/282.

¹³⁹² İbn Hacer, IV, s. 447; İbn Abdi Rabbih, IV, s. 244.

¹³⁹³ İbn Hacer, II, s. 80.

¹³⁹⁴ İbn Abdi Rabbih, IV, s. 244.

¹³⁹⁵ İbn Hacer, II, s. 80.

1.31.1. Abdullah b. el-Erkam

Halk arasında ve kabileler içinde dolaşıp akitleri yazıyordu.¹³⁹⁶

1.31.2. Alâ b. Ukbe

İnsanlar arasındaki sözleşmeleri ve borç senetlerini yazıyordu¹³⁹⁷

1.31.3. Husayn b. Numeyr

Halk arasında muameleleri ve borçları yazıyordu.¹³⁹⁸

1.31.4. Muğîre b. Şu'be

Halk arasında muameleleri ve borçları yazardı.¹³⁹⁹

1.32. ŞAHİTLER

Şahit, bir olaya veya duruma tanıklık eden kişi demektir.¹⁴⁰⁰ Kur'ân-ı Kerim'de: "Erkeklerinizden iki şahiti de tanık tutun.." ¹⁴⁰¹ gibi âyetlerle şahitlik yönteminin kullanılması istenmiştir. Hz. Peygamber, çeşitli kabilelere mektuplar yazıp, şahitler ile bunları kayıt altına aldırıştır. Ayrıca Hudeybiye gibi bazı antlaşmalarda da şahitler¹⁴⁰² kullanmıştır. Örneğin Sakif Kabilesi'ne yazdırdığı mektubunda¹⁴⁰³, Necrân halkına yazdırdığı mektubunda¹⁴⁰⁴ şahitler hazır bulunmuştur.

¹³⁹⁶ İbn Abdi Rabbih, IV, s. 244.

¹³⁹⁷ İbn Hacer, IV, s. 447; İbn Abdi Rabbih, IV, s. 244.

¹³⁹⁸ İbn Hacer, II, s. 80.

¹³⁹⁹ İbn Hacer, II, s. 80.

¹⁴⁰⁰ İbn Manzûr, III, 239; H. Yunus Apaydın, Şahit, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 38, ss. 278, 283.

¹⁴⁰¹ Bakara 2/282.

¹⁴⁰² İbn Sa'd, II, s. 97.

¹⁴⁰³ İbn Sa'd, I, s. 284.

¹⁴⁰⁴ İbn Sa'd, I, s. 288.

İslâm dininde şahitler için; dinî ve hukukî yükümlülöklere sahip olacak yaşa ve aklî olgunluğa erişmiş kişi olması, hür olması, adalet sahibi olması gibi şartlar aranmaktadır.¹⁴⁰⁵ Hz. Peygamber, Ömer b. el-Hattâb¹⁴⁰⁶, Osman b. Affân¹⁴⁰⁷, Hüseyin b. Ali¹⁴⁰⁸, Huzeyfe b. el-Yemân¹⁴⁰⁹, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh¹⁴¹⁰, Ebû Bekir es-Sıddîk¹⁴¹¹, Dihye b. Halîfe el-Kelbî¹⁴¹², Ali b. Ebû Tâlib¹⁴¹³, Abdurrahman b. Avf¹⁴¹⁴, Abbâs b. Abdülmuttalib¹⁴¹⁵ gibi genelde en yakınındaki güvendiği insanları şahit olarak kullanmıştır.

1.32.1. Abbâs b. Abdülmuttalib

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Belî Kabilesi'nden Benî Cu'ayl için yazdırdığı mektubuna onu şahit tuttu.¹⁴¹⁶

1.32.2. Abdullah b. Enîs

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Kelb Kabilesi'nden Benî Cenâb için yazdırdığı mektubuna, o şahitlik yaptı.¹⁴¹⁷

1.32.3. Abdurrahman b. Avf

Hudeybiye antlaşmasının (h. 6) şahitlerindendi.¹⁴¹⁸

¹⁴⁰⁵ İbn Manzûr, III, 239; H. Yunus Apaydın, Şahit, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 38, ss. 278, 283.

¹⁴⁰⁶ İbn Sa'd, II, s. 97.

¹⁴⁰⁷ İbn Sa'd, II, s. 97.

¹⁴⁰⁸ İbn Sa'd, I, s. 285.

¹⁴⁰⁹ İbn Sa'd, I, s. 287.

¹⁴¹⁰ İbn Sa'd, II, s. 97.

¹⁴¹¹ İbn Sa'd, II, s. 97.

¹⁴¹² İbn Sa'd, I, s. 286.

¹⁴¹³ İbn Sa'd, I, s. 271.

¹⁴¹⁴ İbn Sa'd, II, s. 97.

¹⁴¹⁵ İbn Sa'd, I, s. 271.

¹⁴¹⁶ İbn Sa'd, I, s. 271.

¹⁴¹⁷ İbn Sa'd, I, s. 286.

¹⁴¹⁸ İbn Sa'd, II, s. 97.

1.32.4. Akra b. Hâbis

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Hz. Peygamber Negrân halkı için yazdırdığı mektubuna onu şahit tuttu.¹⁴¹⁹

el-Akra b. Habis b. İkal b. Muhammed b. Süfyan b. Mücaşi b. Darim b. Malik b. Hanzale b. Malik b. Zeydümenat. Benî Temim'den Hz. Peygamber'e bir heyet gelmişti ve içlerinde o'da vardı.¹⁴²⁰

1.32.5. Ali b. Ebû Tâlib

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Belî Kabilesi'nden Benî Cu'ayl'a yazdırdığı mektubuna onu şahit tuttu.¹⁴²¹

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Seleme b. Mâlik es-Süleym için yazdırdığı mektubuna, o şahitlik yaptı.¹⁴²²

1.32.6. Âmir

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Hz. Peygamber'in Negrân halkı için yazdırdığı mektubuna, o şahitlik yaptı.¹⁴²³

¹⁴¹⁹ İbn Sa'd, I, s. 288.

¹⁴²⁰ İbn Sa'd, VII, s. 37.

¹⁴²¹ İbn Sa'd, I, s. 288.

¹⁴²² İbn Sa'd, I, s. 285.

¹⁴²³ İbn Sa'd, I, s. 288.

1.32.7. Cerîr b. Abdullah

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Has'am'a mektup yazdı. O şahitti.¹⁴²⁴

1.32.8. Dihye b. Halîfe el-Kelbî

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Kelb Kabilesi'nden Benî Cenâb için yazdırdığı mektubuna, o şahitlik yaptı¹⁴²⁵

1.32.9. Ebû Bekir es-Sıddîk

Hudeybiye antlaşmasında (h. 6) şahitlerdendi.¹⁴²⁶

1.32.10. Ebû Süfyân b. Harb

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Belî Kabilesi'nden Benî Cu'ayl için yazdırdığı mektubuna onu şahit tuttu.¹⁴²⁷

Rasûlullah, Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Hz. Peygamber Necrân halkı için yazdırdığı mektubuna onu şahit tuttu.¹⁴²⁸

¹⁴²⁴ İbn Sa'd, I, s. 286.

¹⁴²⁵ İbn Sa'd, I, s. 286.

¹⁴²⁶ İbn Sa'd, II, s. 97.

¹⁴²⁷ İbn Sa'd, I, s. 271.

¹⁴²⁸ İbn Sa'd, I, s. 288.

1.32.11. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh

Hudeybiye antlaşmasında (h. 6) şahitlerdendi.¹⁴²⁹

Heyetler yılında (h. 9) Arap kabilelerinin temsilcileri İslâm'ı tanımak veya Rasûlullah ile antlaşmak yapmak için Medine'ye geldiler. Hz. Peygamber bu kabileler için mektuplar yazdırmıştı. O, Eslem heyeti için yazdırdığı mektubunun şahitlerindendi.¹⁴³⁰

Heyetler yılında (h. 9) Arap kabilelerinin temsilcileri İslâm'ı tanımak veya Rasûlullah ile antlaşmak yapmak için Medine'ye geldiler. Hz. Peygamber bu kabileler için mektuplar yazdırmıştı. O, Bârık heyeti için yazılan mektuba şahitlik yaptı.¹⁴³¹

1.32.12. Gaylân b. Amr

Rasûlullah Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Hz. Peygamber'in Necrân halkı için yazdırdığı mektuba, o şahitlik yaptı.¹⁴³²

Hz. Peygamber'in Necran heyeti için mektubu yazdırdığı esnada Ebû Süfyan Harb ile Gaylan b. Amr hazır bulunmuşlardı.¹⁴³³

1.32.13. Hasan b. Ali

Heyetler yılında (h. 9) Arap kabilelerinin temsilcileri İslâm'ı tanımak veya Rasûlullah ile antlaşmak yapmak için Medine'ye geldiler. Sakif Kabilesi'ne yazdırdığı mektubuna onu şahit tuttu.¹⁴³⁴

Hasan b. Ali b. Ebû Talib b. Abdülmuttalib b. Haşim b. Abdümenaf b. Kusay. Annesi Fatıma bt. Rasûlullah'dır. Hicri 50. yılının başlarında ölmüştür.¹⁴³⁵

¹⁴²⁹ İbn Sa'd, II, s. 97.

¹⁴³⁰ İbn Sa'd, I, s. 354.

¹⁴³¹ İbn Sa'd, I, s. 352.

¹⁴³² İbn Sa'd, I, s. 288.

¹⁴³³ İbn Hacer, IV, s. 257.

¹⁴³⁴ İbn Sa'd, I, s. 285.

¹⁴³⁵ İbnü'l-Esir, II, s. 13.

1.32.14. Hâtıb b. Ebû Belte'a

Rasûlullah Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Seleme b. Mâlik es-Süleymî için yazdırdığı mektubuna, o şahitlik yaptı.¹⁴³⁶

1.32.15. Huveytîb b. Abdüluzzâ

Hudeybiye antlaşmasında (h. 6) şahitlerdendi.¹⁴³⁷

1.32.16. Huzeyfe b. el-Yemân

Heyetler yılında (h. 9) Arap kabilelerinin temsilcileri İslâm'ı tanımak veya Rasûlullah ile antlaşmak yapmak için Medine'ye geldiler. Hz. Peygamber bu kabileler için mektuplar yazdırmıştı. Ezd Kabilesi'nden Bârik heyeti için yazdırdığı mektubuna, o şahitti.¹⁴³⁸

1.32.17. Hüseyin b. Ali

Heyetler yılında (h. 9) Arap kabilelerinin temsilcileri İslâm'ı tanımak veya Rasûlullah ile antlaşmak yapmak için Medine'ye geldiler. Sakif Kabilesi için yazdırdığı mektubuna onu şahit tuttu.¹⁴³⁹

Hüseyin b. Ali b. Ebû Talib b. Abdülmuttalib b. Haşim b. Abdümenaf b. Kusay. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Annesi Fatıma bt. Rasûlullah'tır. Hicri 61 yılında Kerbela'da şehit edilmiştir.¹⁴⁴⁰ Onun hicri 4 yılında doğduğu düşünülürse şahitlik hadisesinde 5 veya 6 yaşlarında olduğu söylenebilir. Böyle küçük bir yaşta bu ortamda bulunmuş olmasını ve şahit olarak zikredilmesini, Hz. Peygamber'in torunu olması hasebiyle olduğu düşünülebilir.

¹⁴³⁶ İbn Sa'd, I, s. 285.

¹⁴³⁷ İbn Sa'd, II, s. 97.

¹⁴³⁸ İbn Sa'd, I, s. 287.

¹⁴³⁹ İbn Sa'd, I, s. 285.

¹⁴⁴⁰ İbnü'l-Esir, II, s. 24.

1.32.18. Mâlik b. Avf

Rasûlullah Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Hz. Peygamber'in Necrân halkı için yazdırdığı mektubuna, o şahitti.¹⁴⁴¹

Malik b. Avf b. Sa'd b. Rebi'a b. Yebu b. Vaile b. Dühman b. Nasr b. Mu'aviye b. Bekir b. Hevazin. Huneyn savaşında Hevazine komutanlık yapan kişi oydu. Yenildiklerinde Malik kaçıp Hz. Peygamber'e iltihak etti ve Müslüman oldu.¹⁴⁴² Rasûlullah onu kavminden Müslüman olanların üstüne görevlendirdi.¹⁴⁴³

1.32.19. Mikrez b. Hafs b. el-Ahyef

Hudeybiye antlaşmasında (h. 6) şahitlerdendi.¹⁴⁴⁴

1.32.20. Muğîre b. Şu'be

Rasûlullah Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Hz. Peygamber'in Necrân halkı için yazdırdığı mektubuna, o şahitti.¹⁴⁴⁵

1.32.21. Muhammed b. Mesleme

Heyetler yılında (h. 9) Arap kabilelerinin temsilcileri İslâm'ı tanımak veya Rasûlullah ile antlaşmak yapmak için Medine'ye geldiler. Hz. Peygamber bu kabileler için mektuplar yazdırmıştı. Eslem, Sümâle ve el-Huddân heyetinin mektubuna, o şahitti.¹⁴⁴⁶

Hudeybiye antlaşmasında (h. 6) şahitlerdendi.¹⁴⁴⁷

¹⁴⁴¹ İbn Sa'd, I, s. 288.

¹⁴⁴² İbn Abdilber, III, s. 1356.

¹⁴⁴³ İbn Hacer, V, s. 550.

¹⁴⁴⁴ İbn Sa'd, II, s. 97.

¹⁴⁴⁵ İbn Sa'd, I, s. 288.

¹⁴⁴⁶ İbn Sa'd, I, s. 354.

¹⁴⁴⁷ İbn Sa'd, II, s. 97.

1.32.22. Müstevrid b. Amr

Rasûlullah Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Hz. Peygamber'in Necdân halkı için yazdırdığı mektubuna, o şahitti.¹⁴⁴⁸

el-Müstevrid b. Şeddad b. Amr b. el-Ahab b. Habib b. Amr b. Şeyban b. Muharib b. Fihri.¹⁴⁴⁹

1.32.23. Osman b. Affân

Rasûlullah Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Elî Kabilesi'nden Benî Cu'ayl için yazdırdığı mektubuna, o şahitti.¹⁴⁵⁰

Hudeybiye antlaşmasında (h. 6) şahitlerdendi.¹⁴⁵¹

1.32.24. Ömer b. el-Hattâb

Hudeybiye antlaşmasında (h. 6) şahitlerdendi.¹⁴⁵²

Heyetler yılında (h. 9) Arap kabilelerinin temsilcileri İslâm'ı tanımak veya Rasûlullah ile antlaşmak yapmak için Medine'ye geldiler. Hz. Peygamber bu kabileler için mektuplar yazdırmıştı. Eslem heyeti için yazdırdığı mektubuna, o şahitti.¹⁴⁵³

1.32.25. Sa'd b. Ebû Vakkâs

Hudeybiye antlaşmasında (h. 6) şahitlerdendi.¹⁴⁵⁴

¹⁴⁴⁸ İbn Sa'd, I, s. 288.

¹⁴⁴⁹ İbn Sa'd, VI, s. 61.

¹⁴⁵⁰ İbn Sa'd, I, s. 271.

¹⁴⁵¹ İbn Sa'd, II, s. 97.

¹⁴⁵² İbn Sa'd, II, s. 97.

¹⁴⁵³ İbn Sa'd, I, s. 354.

¹⁴⁵⁴ İbn Sa'd, II, s. 97.

1.32.26. Sa'd b. Ubâde

Rasûlullah Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Kelb Kabilesi'nden Benî Cenâb için yazdırdığı mektubuna, o şahitti.¹⁴⁵⁵

Heyetler yılında (h. 9) Arap kabilelerinin temsilcileri İslâm'ı tanımak veya Rasûlullah ile antlaşmak yapmak için Medine'ye geldiler. Hz. Peygamber bu kabileler için mektuplar yazdırmıştı. Sümâle ve el-Huddân heyeti için yazdırdığı mektubuna, o şahitti.¹⁴⁵⁶

1.32.27. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh

Rasûlullah Hudeybiye dönüşü (h. 6) çevre ülke ve kabilelere davet ve güvence mektupları yazdırmış ve onları elçilerle göndermişti. Ezd Kabilesi'nden Bârik için yazdırdığı mektubuna, o şahitti.¹⁴⁵⁷

1.33. VERGİ MEMURLARI

Vergi memurları, bir arazideki yıllık ürün mahsulünü (hurma, üzüm) takribi olarak hesaplayan kişilerdir. Belirlenen tahmin miktarlarına göre işlem yapılır ve vergisi toplanırdı. İslâm öncesi ve sonrası dönemde ürün tahmini yöntemi sıklıkla kullanılmıştır. Hz. Peygamber, ashabıyla Tebük Gazâsında Vâdî'l-Kura'da bir kadının bahçesine geldiklerinde; “Bu bahçeyi tahmin edin! buyurdu. Biz de onu tahmin ettik.”¹⁴⁵⁸ Ebû Humeyd es-Sâ'îdî'nin naklettiği bu olayda, Hz. Peygamber'in de tahminde bulunduğu nakledilmiştir. Abdullah b. Revâha¹⁴⁵⁹ ve daha sonra Cebbar b. Sahr b. Umeyye b. Hansa¹⁴⁶⁰ Hayber mahsülleri için Vergi memuru olarak görevlendirilmiştir. Vergi memurlarının, güvenilir, ürün ve hesap işlerinden anlayan, tecrübeli kişiler olduklarını söyleyebiliriz.

¹⁴⁵⁵ İbn Sa'd, I, s. 286.

¹⁴⁵⁶ İbn Sa'd, I, s. 286.

¹⁴⁵⁷ İbn Sa'd, I, s. 287.

¹⁴⁵⁸ Müslim, Fedâil, 11.

¹⁴⁵⁹ İbn Hişâm, II, s. 354.

¹⁴⁶⁰ İbn Hişâm, II, s. 354.

1.33.1. Abdullah b. Revâha

Allah Rasûlü onu, Hayber (Medine civarında Yahudilerin yaşadığı bölge) mahsulleri için vergi memuru (tahmini yıllık ürün miktarı hesaplayıcısı) olarak görevlendirdi.¹⁴⁶¹

1.33.2. Cebbar b. Sahr b. Umeyye b. Hansa

Abdullah b. Revâha Mûte'de vurulunca bir yıl sonra Hayber'de (Medine civarında Yahudilerin yaşadığı bölge) vergi memuru (tahmini yıllık ürün miktarı hesaplayıcısı) oldu.¹⁴⁶²

1.33.3. Ebû Humeyd es-Sâ'îdî

H. Peygamber, Tebük Gazvesi'nde (h. 9) yol üzerindeki bir bahçenin tahmin edilmesini istemişti ve o'da tahmin etmişti.¹⁴⁶³

Adı Abdurrahman b. Amr b. Sa'd b. Malik b. Halid b. Sa'lebe b. Hârise b. Amr b. el-Hazrec b. Sa'ide. Uhud Gazvesine katılmıştı. Mu'aviye'nin halifeliğinin son dönemlerinde ölmüştür.¹⁴⁶⁴

1.33.4. Ebû Hasme

Allah Rasûlü onu, (Hayber'e, Medine civarında Yahudilerin yaşadığı bölge) vergi memuru (tahmini yıllık ürün miktarı hesaplayıcısı) için görevlendirmişti.¹⁴⁶⁵

¹⁴⁶¹ İbn Hişâm, II, s. 354.

¹⁴⁶² İbn Hişâm, II, s. 354.

¹⁴⁶³ Müslim, Fedâil, 1392.

¹⁴⁶⁴ İbnü'l-Esir, VI, s. 75.

¹⁴⁶⁵ İbn Hacer, VII, s. 72.

1.33.5. Ebü'l-Heysem b. et-Teyyihân

Allah Rasûlü onu, Hayber'e (Medine civarında Yahudilerin yaşadığı bölge) vergi memuru (tahmini yıllık ürün miktarı hesaplayıcısı) olarak görevlendirdi.¹⁴⁶⁶

Asıl adı, Malik'tir. Beli b. Amr b. el-Haf b. Kudaa kabilesindendir. Akabe'de Allah Rasûlüne biat etmişti. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşlara iştirak etti. Rasûlullah onu Hayber'e, hurma mahsulü ile ilgili ürün tahmini yapıp vergi tahsili yapması için göndermişti.¹⁴⁶⁷

1.33.6. Ferve b. Amr

Allah Rasûlü onu, Hayber'e (Medine civarında Yahudilerin yaşadığı bölge) vergi memuru (tahmini yıllık ürün miktarı hesaplayıcısı) olarak görevlendirdi.¹⁴⁶⁸

1.33.7. Salt b. Ma'd-i Kerb el-Kindî

Hz. Peygamber'in vergi memurluğu (tahmini yıllık ürün miktarı hesaplayıcısı) görevi ile gönderdiği kişidir.¹⁴⁶⁹

Salt b. Ma'd-i Kerb b. Muâviye el-Kindî. Rasûlullah onu, el-Hars üzerine görevlendirdi.¹⁴⁷⁰

1.34. TERCÜMANLAR

Medine döneminde İslâm devletinin şekillenmesiyle, yeni devlet düzeni ve onun idari organları her kademede görevliye ihtiyaç duyulmasına sebep olmuştur. Kâtipler yeni devlet düzeni için önemli görevliler arasında yer almışlardır. Diğer toplumlarla ve devletlerle olan ilişkilerde de, anlaşma ve diplomatik yazışmalar için tercümanlara ihtiyaç duyulmuştur.

¹⁴⁶⁶ el-Vâkıdî, II, s. 691.

¹⁴⁶⁷ İbn Sa'd, III, s. 447.

¹⁴⁶⁸ el-Vâkıdî, II, s. 691.

¹⁴⁶⁹ Kettânî, I, s. 317.

¹⁴⁷⁰ İbn Hacer, III, s. 360.

Bu konuda Zeyd b. Sâbit, zekâsı, hızlı dil öğrenme becerisi ile temayüz etmiş güvenilir bir kişi olmalı ki; Hz. Peygamber'in ona: "Bana bazı insanlardan mektuplar geliyor. Başkasının okumasını istemiyorum. Sen İbranice (veya Süryanice) yazıyı öğrenebilir misin?"¹⁴⁷¹ dediği ve Zeyd'inde bunu kabul ettiğini görmekteyiz. Ayrıca, Kettânî, et-Terâtibu'l-İdâriyye'sinde¹⁴⁷², İbn Abdi Rabbih'in el-İkdü'l-ferîd'den iktibasla Zeyd b. Sâbit'in; elçi, hizmetçi, hâcib gibi çeşitli kişilerden Farsça, Rumca, Kıptice, Habeşce, İbranice¹⁴⁷³ öğrenip tercümanlık yaptığını yazar. İbn Sa'd¹⁴⁷⁴ ise, Zeyd b. Sâbit'in İbranice veya Süryanice tercümanı olduğunu kaydetmiştir. Tercüman olacak kişinin, yabacı dil becerisine sahip, güvenilir kişiler arasından seçildiği söylenebilir.

1.34.1. Zeyd b. Sâbit

Hz. Peygamber'in tercümanıydı.¹⁴⁷⁵

1.35. TOPLU GÖREVLER - EKİPLER

Hz. Peygamber'in kişi bazında görevler vermesi dışında, çeşitli projelerde topluluk (ekip) olarak da görevlendirmeler yaptığını görüyoruz. Örneğin, Medineli Müslümanlar olan Ensâr'a, Hendek savaşında Zubâb'tan Hurba'ya (bölge) kadar olan alanı kazma görevini vermişti.¹⁴⁷⁶ Mekke'li Müslümanlar olan Muhacir'lere de Zubâb'tan Râtic'e (bölge) kadar olan alanı kazma görevini vermişti.¹⁴⁷⁷ Bu görevlendirmelerin, küçük takımlardan ziyade büyük ekipler oluşturma şeklinde geniş görevlendirmeleri içine aldığı anlaşılmaktadır.

¹⁴⁷¹ İbn Sa'd, II, s. 358.

¹⁴⁷² Kettânî, I, s. 185.

¹⁴⁷³ İbn Abdi Rabbih, IV, s. 244.

¹⁴⁷⁴ İbn Sa'd, II, s. 358.

¹⁴⁷⁵ İbn Sa'd, II, s. 358; Kettânî, I, s. 185.

¹⁴⁷⁶ el-Vâkıdî, II, s. 450.

¹⁴⁷⁷ el-Vâkıdî, II, s. 450.

1.35.1. Ensâr (Medineli Müslümanlar)

Rasûlullah, Hendek Gazvesi (h. 5) için yapılan hazırlıkta Zubâb bölgesinden Hurbaya kadar olan alanı kazma görevini onlara verdi.¹⁴⁷⁸

1.35.2. Medine'deki Tüm Müslümanlar

Hilâl b. Ümeyye el-Vâkıfı

Hz. Peygamber insanlara onlarla konuşmama emri verdi. Tebük Gazvesi'nden (h. 9) geri kalmışlardı.¹⁴⁷⁹

Hilâl b. Ümeyye b. Amir b. Kays b. Abdûla'lem b. Amir b. Ka'b. b. Vakıf. Fetih'de Vâkıf oğulları'nın sancaktarıydı. Tebük Gazvesine katılmadıklarından dolayı haklarında tövbe ayeti nazil olana kadar boykota uğrayan üç kişiden birisiydi.¹⁴⁸⁰

Ka'b b. Mâlik

Allah Rasûlü insanlara onlarla konuşmama emri verdi. Tebük Gazvesi'nden (h. 9) geri kalmışlardı.¹⁴⁸¹

Ka'b b. Malik b. Ebû Ka'b b. el-Kayn b. Ka'b b. Sevad b. Ganm b. Ka'b b. Selime. Rasûlullah'ın şairidir. Akabe Biat'ına katıldı. Tebük hariç, Uhud, Hendek ve diğer bütün savaşlara katılmıştır. Tebük Gazvesi'nden özürsüz olarak geri kalan üç kişiden biridir. Haklarında “(Seferden) geri bırakılan üç kişinin de (tevbelerini kabul etti). Yeryüzü, genişliğine rağmen onlara dar gelmişti”¹⁴⁸² ayeti gelinceye kadar Hz. Peygamber'in emriyle boykota uğradı. Hicri 50 senesinde vefât etti.¹⁴⁸³

¹⁴⁷⁸ el-Vâkıdî, II, s. 450.

¹⁴⁷⁹ el-Vâkıdî, III, s. 1051.

¹⁴⁸⁰ İbnü'l-Esir, V, s. 380.

¹⁴⁸¹ el-Vâkıdî, III, s. 1050.

¹⁴⁸² Tevbe 9/118.

¹⁴⁸³ İbnü'l-Esir, IV, s. 461.

Mürâre b. er-Rebî

Rasûlullah insanlara onlarla konuşmama emri verdi. Tebük Gazvesi'nden (h. 9) geri kalmışlardı ¹⁴⁸⁴

Mürare b. er-Rebi b. Amr b. el-Haris b. Zeyd b. el-Ced b. el-Aclan. İlk Müslüman olanlardandı. Tebük'de geride kalan ve Hz. Peygamber'e bir mazeret sunmayan üç kişiden biridir. Bu olay sonrası Allah onların tövbesini kabul etti. ¹⁴⁸⁵

1.35.3. Muhacir (Mekke'li Müslümanlar)

Hendek Gazvesi (h. 5) için yapılan hazırlıkta Zubâb bölgesinden Râtic'e kadar olan alanı kazma görevi onlarındı. ¹⁴⁸⁶

1.36. VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER

Vali, şehirde yönetici olarak devletin en yetkili temsilcisidir. İslâm'ın ilk dönemlerinde, valilere emîr veya âmil'de denilmekteydi. ¹⁴⁸⁷

İmrûlkays b. Asbâğ el-Kelbî, kavminin lideriydi ve Rasûlullah onu Kudâa'ya gönderdiğinde Kelb kabilesine âmil olarak görevlendirmişti. ¹⁴⁸⁸ Bazen kavminin lideri olan kişi kavminin başında görevlendirilmişti. İlk dönemde yönetici olan kişi elbette yönetim, zekât toplama, adli işler gibi tüm vazifeleri üzerinde toplamıştı.

Âmil tabiri sadece yöneticiler için değil, aynı zamanda zekât toplamakla görevli memurlar içinde kullanılmıştır. Abbâd b. Bîsr el-Eşhelî, Hz. Peygamber tarafından Müzeyne ve Süleym oğulları'nın zekâtlarını toplamak üzere görevlendirildi. ¹⁴⁸⁹ Zamanla âmil tabiri sadece zekât memurları için yaygın bir kullanıma ulaşmıştır.

¹⁴⁸⁴ el-Vâkıdî, III, s. 1051.

¹⁴⁸⁵ İbn Abdilber, III, s. 1382.

¹⁴⁸⁶ el-Vâkıdî, II, s. 450.

¹⁴⁸⁷ Şehba Yazıcı, **H. Peygamber Döneminde Âmillik**, İslam Tarihi Araştırmaları Dergisi, Sayı:3, 2018, ss. 1-5; Ünal Kılıç, Vali, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 42, ss. 492,494.

¹⁴⁸⁸ İbn Hacer, I, s. 262.

¹⁴⁸⁹ İbn Sa'd, III, 440; Raşit Küçük, Abbâd b. Bîsr, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 1, s. 12.

Emîr tabiri ise; Surad b. Abdullah el-ezdî'yi kavmine emir yaptı. Ona Yemen'deki müşriklerle savaşmayı emretti.¹⁴⁹⁰ Emiru'l-Müminin (Müminlerin Emiri) Ömer b. El-Hattab¹⁴⁹¹ tabirlerinde olduğu gibi lider, yönetici manasında devamlı kullanıla gelmiştir.

Hız. Peygamber, ilk dönemde bir şehre, bölgeye yönetici tayin ederken, o bölgenin veya kabilenin mensuplarını tercih etmiştir. Örneğin, Mâlik b. Avf en-Nasrî'yi kavminden Müslüman olanların üstüne âmil¹⁴⁹² olarak görevlendirmişti. Bazen de, Müslümanlığı kabul etmiş eski yöneticileri görevlerinde tutmuştur. Örneğin, Bâzân b. Sâsân, Müslüman oldu ve bunu Rasûlullah'a bildirdi. Rasûlullah onu ülkesi Yemen'e vali olarak tayin etti.¹⁴⁹³ Ayrıca, Attâb b. Esîd¹⁴⁹⁴ örneğinde olduğu gibi genç dimağları da yönetici olarak kullanmaya özen göstermiştir. Hız. Peygamber, bazı durumlarda da yöneticiye yardımcılar göndermiştir. Örneğin, Bahreyn emiri Alâ b. el-Hadramî'ye¹⁴⁹⁵ içinde Ebû Hüreyre'nin de bulunduğu bir heyeti yardımcı olarak göndermişti.¹⁴⁹⁶

İlk dönemde valilerin görevlerini: namazlarda imamlık, adlî işler, emniyet ve asayiş sağlama ve vergileri toplamak şeklinde sıralayabiliriz. Vali tayin edileceklerin: liyakat sahibi, yöneticilik kabiliyetleri olan, güvenilir, âdil, mevki hırsı olmayan, şehri ve ahâlisini iyi tanıyan niteliklere sahip kişiler olduklarını söyleyebiliriz.

1.36.1. Abdullah b. Sevvâr

Rasûlullah'ın Bahreyn vali'lerindendir.¹⁴⁹⁷

¹⁴⁹⁰ İbn Hişâm, II, s. 587.

¹⁴⁹¹ İbn Sa'd, II, s. 18.

¹⁴⁹² el-Vâkıdî, III, s. 955.

¹⁴⁹³ İbn Hacer, I, s. 464.

¹⁴⁹⁴ el-Vâkıdî, III, s. 959.

¹⁴⁹⁵ İbn Sa'd, IV, s. 359.

¹⁴⁹⁶ İbn Sa'd, IV, s. 360.

¹⁴⁹⁷ İbn Hacer, V, s. 71.

1.36.2. Alâ b. el-Hadramî

Allah Rasûlü onu, Bahreyn'de Münzir b. Sava el-Abdi'nin yanına gönderdi. Allah Rasûlünün Bahreyn emîri idi.¹⁴⁹⁸

1.36.3. Amr b. el-Âs

Rasûlullah'ın Uman valisi idi.¹⁴⁹⁹

1.36.4. Amr b. Hazm el-Ensârî

Allah Rasûlü onu, Necranü'l-Yemen'e vali tayin etti.¹⁵⁰⁰

Amr b. Hazm b. Zeyd b. Levzan b. Amr b. Abduavf b. Ganm Malik b. en-Neccar. Hz. Peygamber onu Necânü'l-Yemen'e on yedi yaşındayken vali tayin etti. İslâm hükümlerini ve Rasûlullah'ın sünnetini öğretiyor, zekâtları topluyordu.¹⁵⁰¹

1.36.5. Amr b. Mahcûb el-Âmirî

Rasûlullah'ın vali'lerindendi.¹⁵⁰²

1.36.6. Amr b. Sa'id b. Âs

Vâdi'il-Kurâ ve diğer kasabalar üzerine emîr idi.¹⁵⁰³

Amr b. Sa'id b. el-As b. Sa'id Ümeyye b. Abdüşems b. Abdülmenaf b. Kusay. Habeşistan Muhacirlerindendi. Ecnadin savaşında (h. 13) şehit oldu.¹⁵⁰⁴

¹⁴⁹⁸ İbn Sa'd, IV, s. 359.

¹⁴⁹⁹ İbn Sa'd, VII, s. 493.

¹⁵⁰⁰ İbn Sa'd, V, s. 69; İbnü'l-Esir, IV, s. 202.

¹⁵⁰¹ İbnü'l-Esir, IV, s. 202.

¹⁵⁰² İbn Hacer, IV, s. 561.

¹⁵⁰³ İbn Hacer, IV, s. 526.

¹⁵⁰⁴ İbn Sa'd, IV, s. 100.

1.36.7. Âsım b. Adî el-Aclânî

Allah Rasûlü onu, Bedir Gazvesinde (h.2) el-Âliye halkı üzerinde görevlendirmişti¹⁵⁰⁵

1.36.8. Attâb b. Esîd (Üseyd)

Rasûlullah, Huneyn'e Gazvesine (h. 8) çıkarken onu Mekke'ye vali olarak olarak atamıştı¹⁵⁰⁶

Attab b. Esid b. Ebü'l-İs b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenaf b. Kusay. Mekke'nin fethinde Müslüman oldu. Rasûlullah Huneyn Gazvesine çıkarken Attâb'ı Mekke'ye vali olarak atadı ve halka namaz kıldırmasını söyledi. Ayrıca Attâb, o yıl Müslümanlar için hac emîri oldu.¹⁵⁰⁷

1.36.9. Avf el-Verkânî

Rasûlullah'ın valisi idi.¹⁵⁰⁸

Rasûlullah'ın valilerindendi. Rasûlullah ona Dırâr b. Ezver'i gönderdi ve dinden dönenlerle savaşmasını istedi.¹⁵⁰⁹

1.36.10. Bâzân b. Sâsân

Allah Rasûlü onu, Yemenin bütün vilayetlerine vali tayin etti.¹⁵¹⁰

Kimilerine göre ismi Bâzâm şeklindedir ve el-Farîsî'dir. Kısra'nın Yemen'e yönetici olarak gönderdiği oğullarındandır. O dönemde Yemen'in meliki idi. Sonra Bâzân, Müslüman olduğunu Allah Rasûlüne bildirdi. Hz. Peygamber onu ülkesi Yemen'deki valilik görevine devam ettirdi.¹⁵¹¹

¹⁵⁰⁵ İbn Sa'd, II, s. 12.

¹⁵⁰⁶ el-Vâkıdî, III, s. 959.

¹⁵⁰⁷ İbn Sa'd, V, s. 446.

¹⁵⁰⁸ İbn Hacer, IV, s. 618.

¹⁵⁰⁹ İbn Hacer, IV, s. 618.

¹⁵¹⁰ İbn Hacer, I, s. 464.

¹⁵¹¹ İbn Hacer, I, s. 464.

1.36.11. Bişr b. el-Berâ b. Ma'rûr

Rasûlullah Benî Seleme Kabilesinin liderliğine onu getirdi.¹⁵¹²

1.36.12. Büdeyl b. Verka b. Abdüluzza

Allah Rasûlü onu, Huneyn'den el-Ci'rane'ye kadar olan bölgeye yönetici olarak tayin etmişti.¹⁵¹³

1.36.13. Ca'fer b. Ebû Tâlib

İkinci Habeşistan hicretinde seksen üç kişinin başında o vardı.¹⁵¹⁴

1.36.14. Dahhâk b. Kays

Rasûlullah'ın valisi idi. Onu kavmine görevli olarak göndermişti.¹⁵¹⁵

Dahhâk b. Kays b. Halid el-Ekber b. Vehb b. Sa'lebe b. Vaile b. Amr b. Şeyban b. Muharib b. Fihri. Mu'aviye döneminde emniyetten sorumluydu; daha sonra Kufe'ye vali olarak atanmıştır. Hicri 64 yılında, Mercü Rahit mevkiinde yapılan harp'de öldürüldü.¹⁵¹⁶

1.36.15. Ebân b. Sa'id

Rasûlullah, Eban b. Sa'id'i Bahreyn'e (h. 9) vali olarak gönderdi.¹⁵¹⁷

¹⁵¹² el-Vâkıdî, II, s. 591.

¹⁵¹³ İbn Sa'd, IV, s. 294.

¹⁵¹⁴ İbn İshâk, I, s. 214; İbn Sa'd, IV, s. 34.

¹⁵¹⁵ İbn Hacer, III, s. 387.

¹⁵¹⁶ İbn Sa'd, VII, s. 410.

¹⁵¹⁷ İbn Sa'd IV, s. 360, Rasûlullah, el-Ala b. el-Hadrami'yi Bahreyn'e vali olarak gönderdikten sonra ona bir mektup yazıp geri dönmesini istemiş ve yerine vekaleten Münzir b. Sâvâ bu görevi yürütmüştür. Akabinde Hz. Peygamber Ala b. el-Hadrami'nin yerine asaleten Eban b. Sa'id'i vali olarak atamıştır. Bu durumdan Alâ, Münzir ve Ebân'ın sırasıyla Bahreyn'de valilik görevlerini yerine getirdikleri anlıyoruz. İbn Hacer'in Bahreyn valilerinden olduğunu belirttiği Abdullah b. Sevvâr'ın sıralama içindeki yerini ise tespit edemedik.

Eban b. Sa'id b. el-As b. Ümeyye b. Abdi Menâf. Müslüman oldu ve o esnada Hayber Gazvesi'nde olan Hz. Peygamber'e ulaştı. Allah Rasûlü Eban b. Sa'id'i, Bahreyn'e vali olarak atamıştı.¹⁵¹⁸

1.36.16. Ebû Cudey' el-Murâdî

Rasûlullah'ın âmili (mısırlı).¹⁵¹⁹

1.36.17. Ebû Musa el-Eş'arî

Allah Rasûlü onu, Zebid, Aden ve bunlara bağlı bölgeler ve Yemen'in bir kısmına âmil tayin etti.¹⁵²⁰

Abdullah b. Kays b. Süleym b. Haclar b. Harb b. Amir b. Ater b. Bekir b. Amir b. Azer b. Vail b. Naciye b. el-Cümahir b. el-Eş'ar'dır. Aslen Yemenli idi. Mekke'de Müslüman olmuş ve Hayber Gazâsında sonra Medine'ye gelmiştir. Hz. Peygamber Ebû Musa'nın Kur'ân okuyuşunu severdi. Allah Rasûlü Ebû Musa ve Mu'âz'ı Yemen'e göndermişti. O, insanlara Kur'ân öğretiyordu. Hicri 52 yılında ölmüştür.¹⁵²¹

1.36.18. Ferve b. Müseyk

H. Peygamber, heyetler yılında (h. 9) kendisine gelen Murâd, Zübeyd ve Mezhec Kabilelerinin başına onu geçirdi.¹⁵²²

Ferve b. Müseyk b. el-Haris b. Seleme b. el-Haris b. ez-Züeyb b. Malik b. Münebbih b. Gutayf b. Abdullah b. Naciye b. Yuhabir. Hicretin 10 senesinde Kinde'den Hz. Peygamber'in yanına geldi. Sonra Allah Rasûlü onu Murad, Zübeyd ve Mezhic'e vali olarak görevlendirdi.¹⁵²³

¹⁵¹⁸ İbn Hacer, I, s. 168.

¹⁵¹⁹ Suyûtî, I, s. 252.

¹⁵²⁰ İbn Hacer, IV, s. 181.

¹⁵²¹ İbn Sa'd, IV, s. 105.

¹⁵²² İbn Hişâm, II, s. 583.

¹⁵²³ İbn Sa'd, V, s. 524.

1.36.19. Hâlid b. el-Velîd

Rasûlullah onu, bir emir ve davetçi olarak Necran'daki Belhâris b. Ka'b'a (h. 10) gönderdi.¹⁵²⁴

1.36.20. Hâris b. Bilâl el-Müzenî

Nısf-ı Cedîle Benî Tay üzerinde, Hz. Peygamber'in görevlisiydi.¹⁵²⁵

1.36.21. Hâris b. Nevfel el-Hâşimî

Rasûlullah onu, Mekke'nin bazı bölgelerine âmil tayin etti.¹⁵²⁶

el-Haris b. Nevfel b. el-Haris b. Abdülmuttalib b. Haşim b. Abdümenaf b. Kusay. Hz. Peygamber onu Mekke şehrinin bazı işleri için görevli tayin etti. Sonra ki dönemde Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman onu Mekke'de yönetici yaptılar. Hz. Osman'ın hilafetinin bitimine doğru Basra'da vefat etmiştir.¹⁵²⁷

1.36.22. Husayn b. Niyâr

Allah Rasûlü'nün valilerinden biriydi.¹⁵²⁸

1.36.23. Huzeyfe b. el-Yemân el-ezdî

Allah Rasûlü'nün Debâ valisi idi.¹⁵²⁹

¹⁵²⁴ el-Vâkıdî, III, s. 883.

¹⁵²⁵ İbn Hacer, I, s. 660.

¹⁵²⁶ İbn Hacer, I, s. 695.

¹⁵²⁷ İbn Sa'd, IV, s. 56.

¹⁵²⁸ İbn Hacer, II, s. 81.

¹⁵²⁹ İbn Sa'd, V, s. 527.

1.36.24. Huzeyme b. Katen (Âsım) el-Uklî

Allah Rasûlü onu, Kavmi Ehlâf'ın üzerine görevlendirdi.¹⁵³⁰

Huzeyme b. Katen b. Abdullah b. Ubâde b. Sa'd b. Avf el-Uklî. Rasûlullah Müslüman olduktan sonra Huzeyme'yi el-Ehlâf üzerine tâyin etti. Onun için mektup yazıp kavminin üzerine görevli olduğunu belirtmiştir.¹⁵³¹

1.36.25. İmrülkays b. Asbâğ el-Kelbî

Kavminin lideriydi. Rasûlullah onu, Kudâa'ya gönderdiğinde Kelb Kabilesine âmil olarak görevlendirdi.¹⁵³²

1.36.26. Karede b. Nüfâse es-Selûlî

Allah Rasûlü onu, Benî Selûl'a âmil olarak tayin etti.¹⁵³³

Karede b. Nüfâse b. Amr b. Sevabe b. Abdullah b. Temime b. Amr b. Mürre b. Sa'sa'a. Hz. Peygamber'e gelmiş ve Müslüman olmuştur.¹⁵³⁴

1.36.27. Kays b. Amr el-Erhabî

Hz. Peygamber, heyetler yılında (h. 9) kendisine gelen Hemdân kavmi için onu emîr tayin etti.¹⁵³⁵

1.36.28. Kays b. el-Husayn

Hz. Peygamber, heyetler yılında (h. 9) kendisine gelen Benî el-Hâris b. Ka'b Kabilesine onu emîr tayin etti.¹⁵³⁶

¹⁵³⁰ İbn Hacer, II, s. 243.

¹⁵³¹ İbn Hacer, II, s. 243.

¹⁵³² İbn Hacer, I, s. 262

¹⁵³³ İbn Hacer, V, s. 326.

¹⁵³⁴ İbnü'l-Esir, IV, s. 378.

¹⁵³⁵ İbn Sa'd, I, s. 340.

¹⁵³⁶ İbn Sa'd, I, s. 339.

Kays b. el-Husayn b. Yezid b. Şeddad b. Kenan b. Zü'l-Gussa el-Mazini. Hz. Peygamber onu, Benî el-Haris'e emîr olarak görevlendirdi. Onun için bir ferman yazdırmıştı.¹⁵³⁷

1.36.29. Kays b. Seleme

Allah Rasûlü onu, Mürran ve mevlâlarına, Harîm ve mevlâlarına ve Külab'a vali olarak atadı.¹⁵³⁸

Kays b. Seleme b. Şerahil b. eş-Şeytan b. el-Haris b. el-Asheb. Onun ismi Avf b. Ka'b b. el-Haris b. Sa'd b. Amr b. Zühl b. Merran b. Cu'fi'dir.¹⁵³⁹

1.36.30. Kudâî b. Âmir ed-Düelî

Rasûlullah'ın Benî Esed üzerine tayin ettiği âmil idi.¹⁵⁴⁰

1.36.31. Mâlik b. Avf en-Nasrî

Allah Rasûlü onu, kendi kavmi; Sümâle, Selime, Fehm kabilesinden Müslüman olanlara âmil olarak atadı.¹⁵⁴¹

1.36.32. Mu'âz b. Cebel

Heyetler yılında (h. 9) Hz. Peygamber gelen en-Nahle heyeti önce Yemen'de Mu'âz'a biat etmişlerdi.¹⁵⁴²

1.36.33. Muhâcir b. Ebû Ümeyye

Allah Rasûlü onu, San'a'ya vali¹⁵⁴³ olarak görevlendirdi.¹⁵⁴⁴

¹⁵³⁷ İbn Hacer, V, s. 352.

¹⁵³⁸ İbn Sa'd, I, s. 325.

¹⁵³⁹ İbnü'l-Esir, IV, s. 407.

¹⁵⁴⁰ İbn Hacer, V, s. 337.

¹⁵⁴¹ el-Vâkıdî, III, s. 955.

¹⁵⁴² İbn Sa'd, I, s. 346.

1.36.34. Müdrîk b. Hût (Mahrabe el-Abdi)

Heyetler yılında (h. 9) Hz. Peygamber'e gelen Uman'daki Ezd Kabilesinin işlerini yürütmesi için başlarında onu görevlendirdi.¹⁵⁴⁵

1.36.35. Münzir b. Sâvâ ed-Dârimî

Rasûlullah, Münzir b. Sâvâ'yı Bahreyn valisi, Hecer âmili olarak görevlendirdi.¹⁵⁴⁶

Münzir b. Sâvâ b. el-Ahnes b. Beyân b. Amr b. Abdullah b. Zeyd b. Abdullah b. Dârim et-Temîmî ed-Dârimî. Bahreyn valisi idi. Hz. Peygamber ona, Mekke'nin Fethi öncesinde Alâ b. el-Hadramî ile görevlendirme mektubu göndermişti.¹⁵⁴⁷

1.36.36. Osman b. Ebü'l-Âs

Hz. Peygamber, heyetler yılında (h. 9) kendisine gelen Sakif Kabilesi içinden onu emîr tayin etti.¹⁵⁴⁸

Osman b. Ebü'l-As b. Bişr b. Abdüdühman b. Abdullah b. Hemmam b. Eban b. Yesar b. Malik b. Hutayt b. Cüşem b. Sakîf. Sakîf heyetiyle beraber geldi ve Müslüman oldu. Hz. Peygamber Osman'da İslâm'a karşı yüksek bir ilgi gördüğü için Osman'ı onların başına emîr olarak görevlendirdi ve onu Tâif'e vali tayin etti.¹⁵⁴⁹

¹⁵⁴³ Hz. Peygamber, bir taraftan Şehr b. Bâzâm'ın babasından devam eden San'a hükümdarlığını onun islâmı seçmesi üzerine devam ettirirken; diğer taraftan Muhacir'i, zekât toplaması, İslâm'ı tebliğ ve şer'î hükümlerin tatbik etmesi için bu bölgede kendisini temsilen görevlendirdiği düşünülmektedir.

¹⁵⁴⁴ İbn Hacer, VI, s. 180.

¹⁵⁴⁵ İbn Sa'd, I, s. 351.

¹⁵⁴⁶ İbn Sa'd IV, s. 360. Rasûlullah, el-Ala b. el-Hadrami'yi Bahreyn'e vali olarak gönderdikten sonra ona bir mektup yazıp geri dönmesini istemiş ve yerine vekaleten Münzir b. Sâvâ bu görevi yürütmüştür. Akabinde Hz. Peygamber Ala b. el-Hadrami'nin yerine asaleten Eban b. Sa'îd'i vali olarak atamıştır. Bu durumdan Alâ, Münzir ve Ebân'ın sırasıyla Bahreyn'de valilik görevlerini yerine getirdikleri anlıyoruz. İbn Hacer'in Bahreyn valilerinden olduğunu belirttiği Abdullah b. Sevvâr'ın sıralama içindeki yerini ise tespit edemedik.

¹⁵⁴⁷ İbn Hacer, VI, s. 169.

¹⁵⁴⁸ İbn Hişâm, II, s. 540.

¹⁵⁴⁹ İbn Sa'd, V, s. 508.

1.36.37. Osman b. Maz'ûn

Birinci Habeşistan hicretinde Müslümanların başında o vardı.¹⁵⁵⁰

1.36.38. Sayfî b. Âmir

Rasûlullah onu, kendi kavmi olan Benî Sa'lebe b. Âmir üzerine emîr yaptı.¹⁵⁵¹

1.36.39. Sevâd b. Gaziyye

Allah Rasûlü onu Hayber'e emîr olarak tayin etti.¹⁵⁵²

Sevad b. Gaziyye b. Vehb b. Beli b. Amr b. el-Haf b. Kuda'a. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer savaşlara iştirak etti.¹⁵⁵³

1.36.40. Surad b. Abdullah el-ezdî

Rasûlullah onu kavmine emîr yaptı. Ona, Yemen'deki müşriklerle savaşmayı emretti.¹⁵⁵⁴

Kavminden on kişi ile birlikte Müslüman oldular. Onu, kavminden Müslüman olanların başına lider tayin etti ve etraflarındaki müşrik Yemen kabileleriyle cihad etmesini istedi. Surad, Cüreş'in vergi memuru idi.¹⁵⁵⁵

1.36.41. Süfyan b. Abdullah b. et-Tâîfî

Allah Rasûlü onu Taife vali tayin etti.¹⁵⁵⁶

Süfyan b. Abdullah es-Sekafî. Hz. Peygamber'e gelen Tâif heyeti içinde idi. Hz. Peygamber onu Taife vali tayin etti.¹⁵⁵⁷

¹⁵⁵⁰ İbn Hişâm, I, s. 323.

¹⁵⁵¹ İbn Hacer, III, s. 367.

¹⁵⁵² İbn Hacer, III, s. 180.

¹⁵⁵³ İbn Sa'd, III, s. 516.

¹⁵⁵⁴ İbn Hişâm, II, s. 587.

¹⁵⁵⁵ İbn Sa'd, V, s. 526.

¹⁵⁵⁶ İbn Hacer, III, s. 104.

¹⁵⁵⁷ İbn Sa'd, V, s. 514.

1.36.42. Şehr b. Bâzâm el-Farîsî

Rasûlullah'ın onu, babası (Bâzâm) öldükten sonra San'a'ya vali olarak atadı.¹⁵⁵⁸

1.36.43. Ukkâşe b. Sevr

Ukkâşe b. Sevr b. Asğar. Rasulullah'ın es-Sekâsik ve es-Sekûn'daki valisi idi.¹⁵⁵⁹

1.36.44. Vâil b. Hucr el-Hadramî

Hadramevt hükümdarıydı. Hz. Peygamber onu görevinde devam ettirdi.¹⁵⁶⁰

1.36.45. Ziml (Zeml) b. Amr el-Uzrî

Hz. Peygamber, heyetler yılında (h. 9) kendisine gelen Uzre heyeti içinden kavminin yönetimini sancakla ona verdi.¹⁵⁶¹

1.36.46. Ziyâd b. Lebîd

Allah Rasûlü onu Hadramevt'e¹⁵⁶² vali tayin etti.¹⁵⁶³

Ziyad b. Lebid b. Sa'lebe b. Sinan b. Amir b. Adi b. Ümeyye b. Beyada. İkinci Akabe Biat'ında bulundu. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm seferlere iştirak etti. Hz. Peygamber vefât ettiğinde, onun Hadramevt'teki yöneticisi o idi.¹⁵⁶⁴

¹⁵⁵⁸ İbn Hacer, III, s. 312.

¹⁵⁵⁹ İbn Hacer, IV, s. 439.

¹⁵⁶⁰ İbn Sa'd, I, s. 349.

¹⁵⁶¹ İbn Sa'd, I, s. 332.

¹⁵⁶² Hz. Peygamber, bir taraftan Vâil b. Hucr'un Hadramevt'te var olan hükümdarlığını islâmı seçmesi üzerine devam ettirirken; diğer taraftan Ziyâd'ı, zekât toplaması, İslâm'ı tebliğ ve şer'î hükümlerin tatbik etmesi için bu bölgede kendisini temsilen görevlendirdiği düşünülmektedir.

¹⁵⁶³ İbn Hacer, II, s. 484.

¹⁵⁶⁴ İbn Sa'd, III, s. 598.

1.36.47. Ziyâd el-Bâhilî

Hız. Peygamber onu, Bâhile'den olan kendi kabilesinin başına reis olarak tayin etti.¹⁵⁶⁵

1.36.48. Ziyâd b. el-Hâris es-Sudâî

Rasûlullah onu kavmine idareci yaptı.¹⁵⁶⁶

Hız. Peygamber Ziyad'ın kavmi üzerine bir ordu sevk etmek isteğinde, Ziyad'n talebi ile orduyu geri çekmişti. O, Rasûlullah'tan kendisini kavmi üzerine idareci yapmasını istemişti. Hız. Peygamber talebini kabul etti ve ona yazılı bir belge verdi. Bir seferde Rasûlullah'ın kendisinden ezan okuması talebini bineğinin üzerinde gerçekleştirmişti.¹⁵⁶⁷

1.37. KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)

Vekil tayin etme: bir kişinin bir işi yapma yetkisini süreli veya süresiz bir başka kişiye devretmesi anlamına gelir. Hız. Peygamber, genellikle Medine'den ayrıldığı zamanlarda ve bazı işlerinde vekiller tayin etmiştir. Şehrin yönetimi, insanlara namaz kıldırma, ailesiyle ilgili işlerde bu vekilleri görmekteyiz. Örneğin, İbn Ümmü Mektûm'u on üç Gazvesi'nde insanlara namaz kıldırması için Medine'de kendi yerine vekil bırakmıştı.¹⁵⁶⁸ İbn Mektûm, âmâ olduğu için seferlere katılamıyordu. Fakat bu durumu namaz kıldırmasına engel teşkil etmiyordu. İmamlık için yeterli bir kişiydi. Zira Medine'de Hız. Bilal ile beraber müezzinlik yapıyor, Mus'âb b. Umeyr ile Kur'ân öğretiyordu.¹⁵⁶⁹ Ali b. Ebû Tâlib'i Tebük'te ailesinin işlerini yürütmesi ve şehirde yönetici olması için vekil bırakmıştı.¹⁵⁷⁰ Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir'i, Bedir¹⁵⁷¹, Benî Kaynuk¹⁵⁷², Sevîk¹⁵⁷³ gazvelerinde Medine'de yerine

¹⁵⁶⁵ İbn Hacer, II, s. 486.

¹⁵⁶⁶ İbn Sa'd, VII, s. 503.

¹⁵⁶⁷ İbn Sa'd, VII, s. 503.

¹⁵⁶⁸ İbn Sa'd, IV, s. 205.

¹⁵⁶⁹ İbn Sa'd, IV, s. 205.

¹⁵⁷⁰ İbn Abdilber, III, s. 34.

¹⁵⁷¹ İbn Hişâm, I, s. 613; İbn Sa'd, II, s. 12.

¹⁵⁷² İbn Hişâm, II, s. 49.

vekil olarak bırakmıştı. Hz. Peygamber kendi yerine vekil tayin ederken, ehil, güvenilir, Müslüman kişileri tercih ettiğini görmekteyiz.

1.37.1. Abdullah b. Abdullah b. Ubey b. Selul el-Ensari

Hz. Peygamber, Uhud Gazvesi'nden (h. 3) bir yıl sonra Bedir'de yeniden müşriklerle savaşmak için anlaşmıştı. Savaş için çıkarken yerine şehirde onu bıraktı.¹⁵⁷⁴

Abdullah b. Abdullah b. Übey b. Malik b. el-Haris b. Ubeyd b. Malik b. Salim'dir. Babası meşhur münafık İbn Selûl ise de, Abdullah samimi bir Müslüman idi. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer savaşlarının tümüne iştirak etti. Yemame savaşına katıldı. Hicri 12. yılında Cûvâsâ harbinde şehit edildi.¹⁵⁷⁵

1.37.2. Abdullah b. Revâha

Rasûlullah Bedrû'l-Mev'id Gazvesi'nde (h. 4) yerine vekil olarak onu bıraktı.¹⁵⁷⁶

1.37.3. Ali b. Ebû Tâlib

Allah Rasûlü, Tebük Gazvesi'nde (h. 9) ailesinin işlerini yürütmesi ve şehirde yönetici olması için onu halef bıraktı.¹⁵⁷⁷

1.37.4. Âsım b. Adî b. Ced b. Aclan

Rasûlullah Dırar mescidi haberiyle onu Kuba'ya ve yukarı Medine'ye vekil bıraktı.¹⁵⁷⁸

¹⁵⁷³ İbn Hişâm, II, s. 45.

¹⁵⁷⁴ İbn Hişâm, II, s. 209.

¹⁵⁷⁵ İbn Sa'd, III, s. 540.

¹⁵⁷⁶ el-Vâkıdî, I, s. 384.

¹⁵⁷⁷ İbn Sa'd, III, s. 23.

¹⁵⁷⁸ İbn Hişâm, I, s. 689.

1.37.5. Attâb b. Esîd

H. Peygamber Huneyn Gazvesine (h. 8) çıkınca Mekke'de görevli olarak onu bıraktı.¹⁵⁷⁹

1.37.6. Ci'âl (Cu'âl) b. Sürâka ed-Damrî

Allah Rasûlü Benî Mustalik Gazvesi'nde (h. 5) Medine'de yerine onu bıraktı.¹⁵⁸⁰

1.37.7. Ebû Dücâne es-Saidî

Rasûlullah Vedâ Haccı'nda (h. 10) onu yerine vekil bıraktı.¹⁵⁸¹

1.37.8. Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir (Haris b. Hatıb)

H. Peygamber onu, Bedir Gazvesi'nde (h. 2)¹⁵⁸², Benî Kaynuka Gazvesi'nde (h. 2)¹⁵⁸³, Sevîk Gazvesi'nde (h. 2)¹⁵⁸⁴ yerine vekil olarak Medine'de bıraktı.

1.37.9. Ebû Rühm el-Gıfârî

H. Peygamber kaza umresinde (h. 7) onu yerine Medine'de vekil bıraktı.¹⁵⁸⁵

1.37.10. Ebû Seleme b. Abdülesed el-Mahzûmi

Allah Rasûlü Zülüşeyre Gazvesi'nde (h. 2) Medine'de yerine onu bıraktı.¹⁵⁸⁶

¹⁵⁷⁹ İbn Hişâm, II, s. 440.

¹⁵⁸⁰ İbn Hacer, I, s. 587.

¹⁵⁸¹ İbn Hişâm, II, s. 601.

¹⁵⁸² İbn Hişâm, I, s. 613.

¹⁵⁸³ İbn Hişâm, II, s. 149.

¹⁵⁸⁴ İbn Hişâm, II, s. 45.

¹⁵⁸⁵ İbn Sa'd, II, s. 120.

¹⁵⁸⁶ İbn Hişâm, I, s. 598.

1.37.11. Ebû Zer el-Gıfârî

Rasûlullah, Zâtürrika (h. 5)¹⁵⁸⁷ ve Mustalık oğulları Gazâlarına (h. 5)¹⁵⁸⁸ giderken onu yerine vekil olarak bıraktı.

1.37.12. Hâris b. Hâtıb

Allah Rasûlü onu, Bedir Gazvesi'nde (h. 2) geri bırakıp Benî Amr b. Avf'ta görevlendirdi.¹⁵⁸⁹

1.37.13. Hubeyre b. Şibl b. el-Aclân es-Sekafî

H. Peygamber Tâif Gazvesine (h. 8) çıktığında Mekke'de onu yerine bıraktı.¹⁵⁹⁰

Hübeyre b. Şibl b. el-Aclan b. Attab b. Malik b. Ka'b b. Amr b. Sa'd b. Avf b. Sakif. H. Peygamber fetih sonrası Taife çıktığında, Mekke'de yerine Hübeyre'yi vekil olarak bırakmıştı. Taiften dönüp Medine'ye giderken de Attâb'ı yerine bıraktı.¹⁵⁹¹

1.37.14. İbn Ümmü Mektûm

Hangi Olayda	Tarih	Nerede ve Hangi Görevde
Bedir Gazvesi ¹⁵⁹²	(h. 2)	Medine'de Vekil
Karkartülküdr Gazvesi ¹⁵⁹³	(h. 2)	Medine'de Vekil
Fürû Gazâsı ¹⁵⁹⁴	(h. 2)	Medine'de Vekil
Uhud Gazvesi ¹⁵⁹⁵	(h. 3)	Medine'de Vekil

¹⁵⁸⁷ İbn Hişâm, II, s. 203.

¹⁵⁸⁸ İbn Hişâm, II, s. 289.

¹⁵⁸⁹ el-Vâkıdî, I, s. 101.

¹⁵⁹⁰ İbn Sa'd, II, s. 145.

¹⁵⁹¹ İbnü'l-Esir, V, s. 362.

¹⁵⁹² İbn Hişâm, I, s. 613.

¹⁵⁹³ İbn Hişâm, II, s. 43.

¹⁵⁹⁴ İbn Hişâm, II, s. 46.

¹⁵⁹⁵ İbn Hişâm, II, s. 64.

Hamrâu'l-Esed ¹⁵⁹⁶	(h. 3)	Medine'de Vekil
Benî Nadîr Gazası ¹⁵⁹⁷	(h. 4)	Medine'de Vekil
Hendek Gazvesi ¹⁵⁹⁸	(h. 5)	Medine'de Vekil
Kurayza oğulları Gazâsı ¹⁵⁹⁹	(h. 5)	Medine'de Vekil
Lihyan oğulları Gazâsı ¹⁶⁰⁰	(h. 6)	Medine'de Vekil
el-Gâbe Gazvesi ¹⁶⁰¹	(h. 6)	Medine'de Vekil
Hudeybiye ¹⁶⁰²	(h. 6)	Medine'de Vekil
Mekke'nin Fethi ¹⁶⁰³	(h. 8)	Medine'de Vekil

Onun isminin Abdullah veya Amr olduğu söylenir. İbn Kays b. Zaide b. el-Asam b. Revaha b. Hacer b. Abdüma'is b. Amir b. Lüey. Kendisinin gözleri görmüyordu. Medine'de Bilal ile beraber müezzinlik yapıyordu. Hz. Peygamber onu, on üç Gazvesi'nde (biz kaynaklarda on iki'sine rastladık) Medine'de kendi yerine insanlara namaz kıldırması için vekil bırakmıştı. Medine'de ilk olarak Mus'âb b. Umeyr ve İbn Ümmü Mektum Kur'ân'ı okutmaya başladılar. Abese suresi'nin¹⁶⁰⁴ (yüzünü ekşitti) ilk ayetlerinin ve Nisa suresinin¹⁶⁰⁵ (özür sahibi olmaksızın) ayetinin onun sebebiyle indiği rivayet edilir. Kâdisiyye savaşında sancakla bizzat savaştı ve dönüşünde Medine'de vefat etti.¹⁶⁰⁶

1.37.15. Muhammed b. Mesleme

Rasûlullah Tebük Gazvesi'nde (h. 9) Medine'de vekil olarak onu görevlendirdi.¹⁶⁰⁷

¹⁵⁹⁶ İbn Hişâm, II, s. 102.

¹⁵⁹⁷ İbn Hişâm, II, s. 190.

¹⁵⁹⁸ İbn Hişâm, II, s. 220.

¹⁵⁹⁹ İbn Hişâm, II, s. 234.

¹⁶⁰⁰ İbn Hişâm, II, s. 279.

¹⁶⁰¹ el-Vâkıdî, II, s. 538.

¹⁶⁰² el-Vâkıdî, II, s. 573.

¹⁶⁰³ İbn Sa'd, II, s. 135.

¹⁶⁰⁴ Abese 80/1-2.

¹⁶⁰⁵ Nisa 4/95.

¹⁶⁰⁶ İbn Sa'd, IV, s. 205.

¹⁶⁰⁷ İbn Hişâm, II, s. 519.

1.37.16. Numeyle b. Abdullah el- Leysî

Hz. Peygamber, Numeyle b. Abdullah el- Leysî'yi Hudeybiye'ye (h. 6) ¹⁶⁰⁸ çıktığında ve Hayber Gazvesi'nde (h. 7) ¹⁶⁰⁹ yerine vekil olarak bıraktı.

1.37.17. Osman b. Affân

Rasûlullah Zû Emer Gatafân Gazvesi'nde (h. 25.ay) onu Medine'de görevlendirdi. ¹⁶¹⁰

Hz. Peygamber Zâtü'r-Rikâ Gazvesi'nde (h. 5) onu şehre vekil bıraktı. ¹⁶¹¹

1.37.18. Ömer b. el-Hattâb

Hz. Peygamber, Medine'ye hicret ettiğinde ensâr'ın hanımlarından kendisine vekâleten biat alması için onu görevlendirdi. ¹⁶¹²

1.37.19. Sa'd b. Mu'âz

Allah Rasûlü Buvât Gazvesi'nde (h. 2) Medine'de yerine onu bıraktı. ¹⁶¹³

1.37.20. Sa'd b. Ubâde

Rasûlullah, Ebva Gazvesi'nde (h. 2) (Veddan) Medine'de yerine onu bıraktı. ¹⁶¹⁴

1.37.21. Sâib b. Osman b. Maz'ûn

Hz. Peygamber Buvat Gazâsında (h. 2) Medine'de yerine onu bıraktı. ¹⁶¹⁵

¹⁶⁰⁸ İbn Hişâm, II, s. 308.

¹⁶⁰⁹ İbn Hişâm, II, s. 328.

¹⁶¹⁰ İbn Hişâm, II, s. 46.

¹⁶¹¹ el-Vâkıdî, I, s. 402.

¹⁶¹² İbn Sa'd, VIII, s. 7.

¹⁶¹³ İbn Sa'd, II, s. 8.

¹⁶¹⁴ İbn Hişâm, I, s. 591.

¹⁶¹⁵ İbn Hişâm, I, s. 598.

1.37.22. Sibâ b. Urfuta el-Gıfârî

Allah Rasûlü Tebük Gazvesi'nde (h. 9) onu yerine bıraktı.¹⁶¹⁶

Rasûlullah Vedâ Haccında (h. 10) onu yerine vekil bıraktı.¹⁶¹⁷

H. Peygamber Hayber Gazvesi'nde (h. 7) Medine'de yerine onu görevlendirdi.¹⁶¹⁸

Allah Rasûlü Dûmetü'l-Cendel Gazvesi'nde (h. 6) yerine onu vekil bıraktı.¹⁶¹⁹

Rasûlullah Karkartülküdr Süleyym oğulları Gazâsında (h. 2) yerine onu bıraktı.¹⁶²⁰

H. Peygamber Dûmetülcendel Gazvesine, daha sonra da Hayber Gazvesine çıktığında, Medine'de onu kendi yerine vekil olarak bırakmıştır.¹⁶²¹

1.37.23. Uveyf b. Azbat ed-Dilî

H. Peygamber Umretü'l-Kazâ'da (h. 7) onu yerine vekil bıraktı.¹⁶²²

Uveyf b. el-Azbat b. Ubeyr b. Cezîme b. Adiy b. ed-Düel. H. Peygamber, Hudeybiye'ye çıkarken onu kendi yerine Medine'de bırakmıştır. Onu, Umretü'l-Kadıyye'ye niyet ettiğinde yerine bıraktığı da söylenmiştir.¹⁶²³

1.37.24. Zeyd b. Hârise

Allah Rasûlü Kürz b. Câbir'in el-Fihri'nin Gazvesi'nde (h. 13.ay) onu şehirde yerine bıraktı.¹⁶²⁴

Rasûlullah Müreysî Gazvesi'nde (h. 5) onu vekil olarak bıraktı.¹⁶²⁵

¹⁶¹⁶ İbn Hişâm, II, s. 519.

¹⁶¹⁷ İbn Hişâm, II, s. 601.

¹⁶¹⁸ el-Vâkıdî, II, s. 636.

¹⁶¹⁹ İbn Hişâm, II, s. 213.

¹⁶²⁰ İbn Hişâm, II, s. 43.

¹⁶²¹ İbnü'l-Esir, II, s. 403.

¹⁶²² İbn Hişâm, II, s. 370.

¹⁶²³ İbn Hacer, IV, s. 619.

¹⁶²⁴ İbn Hişâm, I, s. 601.

¹⁶²⁵ İbn Sa'd, II, s. 63.

1.38. ZEKÂT GÖREVLİLERİ

İslâm'da mali ibadetlerden olan zekât; kişi açısından ibadet, devlet açısından ise Müslümanlardan alınan bir vergi türüdür.¹⁶²⁶ Zekât âmilleride bu işle görevlendirilen kişilerdir.

Ekonomik faaliyetler, devletlerin varlık ve gelişmesinde her zaman önem arz etmiştir. Hz. Peygamber'de, Medine'de İslâm devletinin kuruluşu aşamasında bu konuya önem vermiştir. Bu sebeple, Müslümanlar için yeni bir pazar kurdurmuş, Mekke ticaret yolunun kontrolünü hedeflemiş, vergi toplamak için âmiller (zekât memurları) belirlemiştir. Kur'an-ı Kerim'de zekât memurlarının maiyetlerinin toplanan zekâtlar içinden karşılanabileceği belirtilmiştir.¹⁶²⁷ Toprak mahsullerinden alınan zekât miktarının onda bir olması nedeni ile, bu zekât çeşidi öşür (uşr) adıyla anılmıştır.

İslâm'ın ilk dönemlerinde yönetici olarak atanan kişiler, yönetimle birlikte zekât toplama görevini de yerine getirmişlerdir. Zamanla âmil tabiri zekât memurları için yaygın bir kullanıma ulaşmıştır. Zekât memuru olarak görevlendirilenlerin, Müslüman olması, güvenilir olması, yaptığı zekât toplama işinde ehil olması¹⁶²⁸, mümkünse gönderildiği kabileye mensup olması veya kabileyi iyi tanıması gibi özelliklere sahip kişiler olduklarını görmekteyiz.

1.38.1. Abbâd b. Bişr el-Eşhelî

Allah Rasûlü onu, zekât memuru olarak Süleym ve Müzeyne'ye (h. 9) gönderdi.¹⁶²⁹ Hz. Peygamber onu, Mustalik'e (h. 9) zekât memuru olarak gönderdi.¹⁶³⁰

¹⁶²⁶ Abdullah Wahib Allami, *Principlizing Islamic Zakat as A System of Taxation*, (Unpublished Doctoral Thesis), Brunel University, Arts And Social Sciences, London, 2015.

¹⁶²⁷ Tevbe 9/60.

¹⁶²⁸ Ayşe Yavuz, *Hz. Peygamber'in Zekât Memuru Olarak Görevlendirdiği Sahabiler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2011.

¹⁶²⁹ el-Vâkıdî, III, s. 973.

¹⁶³⁰ el-Vâkıdî, III, s. 981.

1.38.2. Abdullah b. el-Lütbiyye el-Ezdî

Rasûlullah onu, zekât memuru olarak (h. 9) Benî Zübyân'a gönderdi.¹⁶³¹

Hz. Peygamber, Müslüman olduktan sonra onu zekât toplamak için göndermişti.¹⁶³²

1.38.3. Abdullah b. Hatal

Zekât memuruyken yolda azatlısını öldürüp müşrik oldu.¹⁶³³

1.38.4. Abdullah b. Zeyd

Hz. Peygamber onu, Himyer krallarına sadaka ve cizyelerini toplaması için gönderdi.¹⁶³⁴

1.38.5. Adî b. Hâtim

Allah Rasûlü onu, Tayyi' kabilesine ve Esed oğullarına zekât memuru (h. 9) olarak görevlendirdi.¹⁶³⁵

Adi b. Hatim b. Abullah b. Sa'd b. el-Haşrec b. İmruülkays b. Adi b. Ahzem b. Ebû Ahzem b. Rebi'a b. Cervel b. Sü'al b. Amr b. el-Gavs b. Tay. Kavminin reisiydi ve Hristiyandı. Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber onu, zekâtlarını toplaması için Esed ve Tay Kabilelerine gönderdi.¹⁶³⁶

¹⁶³¹ el-Vâkıdî, III, s. 973.

¹⁶³² İbnü'l-Esir, III, s. 371

¹⁶³³ İbn Hişâm, II, s. 410.

¹⁶³⁴ İbn Hişâm, II, s. 590.

¹⁶³⁵ İbn Hişâm, II, s. 600.

¹⁶³⁶ İbnü'l-Esir, IV, s. 7.

1.38.6. Alâ b. el-Hadramî

Rasûlullah onu, Bahreyn'e emiri el-Münzir b. Sâvâ el-Abdî'ye zekât memuru (h. 9) olarak gönderdi.¹⁶³⁷

1.38.7. Ali b. Ebû Tâlib

H. Peygamber onu, Necran'a zekât ve cizyeleri için zekât memuru olarak gönderdi.¹⁶³⁸

1.38.8. Amr b. el-Âs

Allah Rasûlü onu, Benî Fezâre Kabilesine zekâtlarını toplaması (h. 9) için gönderdi.¹⁶³⁹

1.38.9. Amr b. Hazm

Rasûlullah onu, Haris b. Ka'b oğullarına İslâm'ı öğretmesi ve zekâtlarını toplaması için gönderdi.¹⁶⁴⁰

1.38.10. Anbese

H. Peygamber, Kudâ'a'dan Sa'd Hüzeym ile Cüzâm'a mektup yazıp zekât ve humusları toplamada (h. 6) onun yetkisini bildirdi.¹⁶⁴¹

1.38.11. Büreyde b. Husayb

Allah Rasûlü onu, Eslem ve Gıfâr Kabilelerine zekâtlarını (h. 6) toplaması için gönderdi.¹⁶⁴²

¹⁶³⁷ İbn Hişâm, II, s. 600.

¹⁶³⁸ İbn Hişâm, II, s. 600.

¹⁶³⁹ İbn Sa'd, II, s. 160.

¹⁶⁴⁰ İbn Hişâm, II, s. 594.

¹⁶⁴¹ İbn Sa'd, I, s. 270.

1.38.12. Büsr b. Süfyân el-Ka'bî

Rasûlullah onu, zekât memuru (h. 6) olarak Benî Ka'b'a gönderdi.¹⁶⁴³

1.38.13. Cemre b. en-Nu'mân

O, Benî Uzre'nin zekâtını Hz. Peygamber'e ilk götüren kişidir.¹⁶⁴⁴

Cemre b. en-Nu'man b. Hevze b. Malik b. Sinan b. el-Beyya b. Düleym b. Adi b. Hazzaz b. Kâhil b. Uzre. Uzre oğulları'nın lideri idi. Hicaz halkları arasında (Uzre oğulları'nın) zekâtlarını Hz. Peygamber'e ilk getiren kişidir. Rasûlullah ona, büyük bir arazi tahsis etti.¹⁶⁴⁵

1.38.14. Dahhâk b. Süfyân el-Kilâbî

Allah Rasûlü onu, zekât memuru (h. 6) olarak Benî Ka'b'a gönderdi.¹⁶⁴⁶

1.38.15. Ebû Cehm b. Huzeyfe

Rasûlullah onu, zekât toplaması için gönderdi (Hâlid b. el-Bersâ'nın biyografisinde).¹⁶⁴⁷

Ebû Cehm b. Huzeyfe b. Ganim b. Amir b. Abdullah b. Ubeyd b. Avic b. Adi b. Ka'b. Mu'aviye b. Ebû Süfyan'ın halifeliği döneminde Medine'de vefat etti.¹⁶⁴⁸

1.38.16. Ebû Hureyye

H. Peygamber onu, Bahreyn'e Alâ b. el-Hadrami ile birlikte zekâtları toplama göreviyle gönderdi.¹⁶⁴⁹

¹⁶⁴² el-Vâkıdî, III, s. 973.

¹⁶⁴³ el-Vâkıdî, III, s. 973.

¹⁶⁴⁴ İbn Sa'd, IV, s. 356.

¹⁶⁴⁵ İbn Sa'd, IV, s. 356.

¹⁶⁴⁶ el-Vâkıdî, III, s. 973.

¹⁶⁴⁷ İbn Hacer, II, s. 194.

¹⁶⁴⁸ İbn Hacer, VII, s. 60.

1.38.17. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh

Allah Rasûlü onu, Cizye toplamakla görevlendirdi (Bahreyn-Necran).¹⁶⁵⁰

1.38.18. Erkam b. Ebû'l-Erkam

Rasûlullah onu, Zekât Âmili (Sâî) olarak görevlendirdi.¹⁶⁵¹

1.38.19. Hâcib b. Zurâre ed-Dârimî et-Temîmî

Hiz. Peygamber, Benî Temim Kabilesinin zekâtlarını toplanması için onu gönderdi.¹⁶⁵²

Hâcib b. Zûrâre b. Ades b. Zeyd b. Abdullah b. Dârem ed-Dârimî et-Temîmî. Rasûlullah onu Benî Temim'in zekâtlarını toplaması için göndermiştir.¹⁶⁵³

1.38.20. Hâlid b. Sa'îd b. el-As

Allah Rasûlü onu, zekât toplamasına yardımcı olmak üzere Ferve b. Müseyk'in (Murâd, Zübeyd, Mezhic kabileleri için) yanına gönderdi.¹⁶⁵⁴

1.38.21. Hâmel b. Mâlik el-Hüzeli

Rasûlullah onu, Huzeyl Kavminin zekâtlarını toplaması için görevlendirdi.¹⁶⁵⁵

Hamel b. Malik b. en-Nabiğa el-Hüzeli. Müslüman olduktan sonra kavminin bölgesine geri döndü. Daha sonra da Basra'ya yerleşti.¹⁶⁵⁶

¹⁶⁴⁹ İbn Sa'd, I, s. 276.

¹⁶⁵⁰ Buhârî, Cizye, I.

¹⁶⁵¹ İbn Hacer, I, s. 196.

¹⁶⁵² İbn Hacer, I, s. 656.

¹⁶⁵³ İbn Hacer, I, s. 656.

¹⁶⁵⁴ İbn Hişâm, II, s. 583.

¹⁶⁵⁵ İbn Hacer, II, s. 108.

¹⁶⁵⁶ İbn Sa'd, VII, s. 33.

1.38.22. Hâmiye b. Subey' el-Esedî

Hz. Peygamber onu, kavminin zekâtlarını toplamakla görevlendirdi.¹⁶⁵⁷

Rasûlullah onu, hicri 11 yılında kavminin zekâtlarını toplaması için görevlendirdi.¹⁶⁵⁸

1.38.23. Huzeyfe b. el-Yemân el-ezdî

Allah Rasûlü onu, Ezd kavmine zekâtlarını toplamakla görevlendirdi.¹⁶⁵⁹

1.38.24. İkrime b. Ebû Cehil

Rasûlullah onu, Hevâzin Kabilesinin zekâtlarını toplaması için görevlendirdi.¹⁶⁶⁰

Amr b. Hişam b. el-Muğire b. Abdullah b. Amr b. Mahzum'dur. Mekke'nin Fetih sonrasında Yemen'e doğru kaçtı. Sonrasında Müslüman oldu. Hz. Peygamber onu hac senesinde zekât memuru olarak Hevâzin Kabilesine göndermişti. Ecnadeyn harbinde şehit oldu¹⁶⁶¹

1.38.25. Ka'b b. Mâlik

Hz. Peygamber, zekât memuru olarak (h. 9) onu Eslem ve Gıfar Kabilelerine gönderdi.¹⁶⁶²

1.38.26. Kays b. Âsım

Rasûlullah onu, Sa'd oğullarının diğer tarafına zekât memuru olarak görevlendirdi.¹⁶⁶³

¹⁶⁵⁷ İbn Hacer, II, s. 7.

¹⁶⁵⁸ İbn Hacer, II, s. 7.

¹⁶⁵⁹ İbn Hacer, II, s. 39.

¹⁶⁶⁰ İbn Hacer, IV, s. 443.

¹⁶⁶¹ İbn Sa'd, V, s. 444.

¹⁶⁶² el-Vâkıdî, III, s. 973.

¹⁶⁶³ İbn Hişâm, II, s. 600.

1.38.27. Kudâme

H. Peygamber, el-Müzir b. Sâvâ'ya mektup yazarak cizyelerini onlara vermelerini istedi.¹⁶⁶⁴

1.38.28. Mahmiye b. Cez ez-Zübeydî

O, Humus (Ganimetten devlet bütçesi için ayrılan beşte bir) görevlisiydi.¹⁶⁶⁵

1.38.29. Mâlik b. Nüveyre

Allah Rasûlü onu, Kendi kavminin (Hanza oğullarına) zekâtları için görevlendirdi.¹⁶⁶⁶

1.38.30. Mâlik b. Ubâde

Rasûlullah onu, Himyer krallarının sadaka ve cizyelerini toplaması için görevlendirdi.¹⁶⁶⁷

1.38.31. Mâlik b. Mürâre

H. Peygamber onu, Yemen'e İslâm hükümlerini haber vermesi ve zekâtları toplaması için gönderdi.¹⁶⁶⁸

1.38.32. Mirdâs b. Mâlik el-Ganevî

Rasûlullah'a temsilci olarak geldi. Ona bir mektup verip kavminin zekâtlarını toplaması için görevlendirdi.¹⁶⁶⁹

¹⁶⁶⁴ İbn Sa'd, I, s. 276.

¹⁶⁶⁵ el-Vâkıdî, II, s. 697.

¹⁶⁶⁶ İbn Hişâm, II, s. 600.

¹⁶⁶⁷ İbn Hişâm, II, s. 590.

¹⁶⁶⁸ İbn Hişâm, II, s. 590.

¹⁶⁶⁹ İbn Hacer, VI, s. 58.

1.38.33. Mu'âz b. Cebel

Rasûlullah onu, Yemen'e İslâm hükümlerini haber vermesi ve zekâtları toplaması için gönderdi.¹⁶⁷⁰

1.38.34. Muhâcir b. Ebû Ümeyye

Hz. Peygamber onu, San'a'ya zekât memuru olarak görevlendirdi.¹⁶⁷¹

1.38.35. Nu'aym en-Nahhâm b. Abdullah

Zekât memuru olarak Benî Kab'a o gitti.¹⁶⁷²

1.38.36. Râfi b. Mekîs

Allah Rasûlü onu, Zekât memuru olarak Cüheyne'ye (h. 9) gönderdi.¹⁶⁷³

1.38.37. Sa'd b. Ebû Zübâb ed-Devsî

Rasûlullah onu, kavminin zekâtları için görevlendirdi.¹⁶⁷⁴

Hz. Peygamber'in yanına gelip Müslüman oldu. Sonra, kavminin zekâtlarının toplanmasını istedi. Rasûlullah onu kavminin zekâtlarını toplaması için görevlendirdi. Sonrasında Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'de onu bu işle görevlendirdi.¹⁶⁷⁵

¹⁶⁷⁰ İbn Hişâm, II, s. 590.

¹⁶⁷¹ İbn Hişâm, II, s. 600.

¹⁶⁷² el-Vâkıdî, III, s. 973.

¹⁶⁷³ el-Vâkıdî, III, s. 973.

¹⁶⁷⁴ İbn Sa'd, IV, s. 341.

¹⁶⁷⁵ İbn Sa'd, IV, s. 341.

1.38.38. Sehl b. Mincâb et-Temîmî

Rasûlullah'ın Benî Temim'in zekâtlarının toplanması için görevlendirdiği kimselerdendi. Rasûlullah öldüğü zaman o hala görevdeydi.¹⁶⁷⁶

1.38.39. Ukbe b. Nemir

Allah Rasûlü onu, Himyer krallarının sadaka ve cizyelerini toplaması için görevlendirdi.¹⁶⁷⁷

1.38.40. Uyeyne b. Hısn

Rasûlullah onu, Benî Temim Kabilesine zekâtlarını (h. 9) almaya gönderdi.¹⁶⁷⁸

1.38.41. Übey b. Ka'b

Kudâ'a'dan Sa'd Hüzeym ile Cüzâm'a mektup yazıp zekât ve humusları toplamada (h. 6) onun yetkisini bildirdi.¹⁶⁷⁹

1.38.42. Velîd b. Ukbe b. Ebû Mu'ayt

H. Peygamber, Mustalık oğullarının zekâtları (h. 9) için onu gönderdi.¹⁶⁸⁰

el-Velid b. Ukbe b. Ebû Mu'ayt b. Ebû Amr b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenaf b. Kusay. Mekke'nin fethinden sonra Müslüman oldu. H. Peygamber onu, Huza'a Kabilesinden Mustalık oğulları'na zekâtları için gönderdi. H. Ömer, onu zekât memuru olarak Benî Tağlib'e gönderdi. H. Osman'da onu Kufe valiliğine atadı. Rakka'da ölmüştür.¹⁶⁸¹

¹⁶⁷⁶ İbn Hacer, III, s. 171.

¹⁶⁷⁷ İbn Hişâm, II, s. 590.

¹⁶⁷⁸ İbn Sa'd, II, s. 160.

¹⁶⁷⁹ İbn Sa'd, I, s. 270.

¹⁶⁸⁰ İbn Hişâm, II, s. 296.

¹⁶⁸¹ İbn Sa'd, VI, s. 24.

1.38.43. Yezîd b. Ebû Süfyân

Allah Rasûlü onu, dayıları olan Firâs Kabilesinin zekâtlarını toplaması için göndermişti.¹⁶⁸²

Yezid b. Ebû Süfyan b. Harb b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenaf b. Kusay. Mekke'nin Fethi sonrası Müslüman oldu. Huneyn savaşına katıldı. Hz. Ebû Bekir onu Şam'a vali tayin etti.¹⁶⁸³

1.38.44. Zibrikân b. Bedr

Rasûlullah onu, Sa'd oğullarının bir tarafına zekât memuru olarak görevlendirdi.¹⁶⁸⁴

ez-Zibrikan b. Bedr b. İmruülkays b. Behdele b. Avf b. Ka'b b. Sa'd b. Zeydümenat b. Temim. Temim heyeti içinde yer almıştı. Allah Rasûlü onu, kavmi Sa'd b. Zeydümenat b. Temim'e zekât memuru olarak gönderdi.¹⁶⁸⁵

1.38.45. Ziyâd b. Lebîd el-Ensarî

Hz. Peygamber onu, Hazramut'a zekât memuru olarak görevlendirdi.¹⁶⁸⁶

¹⁶⁸² İbn Hacer, VI, s. 516.

¹⁶⁸³ İbn Sa'd, VII, s. 405

¹⁶⁸⁴ İbn Hişâm, II, s. 600.

¹⁶⁸⁵ İbn Sa'd, VII, s. 37.

¹⁶⁸⁶ İbn Hişâm, II, s. 600.

İKİNCİ BÖLÜM

DİNİ KONULARLA İLGİLİ GÖREVLENDİRMELER

İnsanlık tarihi boyunca ilahi veya dünyevi kaynaklı dini inanışlar daima var olmuştur. Bu dinlere inananlara ait dini hizmetlerde elbette ihtiyaçlar dâhilinde doğmuştur. Keza, câhiliye döneminde Mekke’de var olan çok tanrılı (pagan) putperestlik inancına ait çeşitli hizmetler Mekke’li kabileler arasında paylaşılmıştı.

İslâmiyet’in nüzulü ile birlikte de birtakım dini görev ve işler ortaya çıkmıştı. İslâm’ın tebliği, kurban, hac, imamlık, Kâbe ve mescid’lerle ilgili pek çok görev bu dönemde Hz. Peygamber tarafından belirlenip görevlileri tayin edilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, ağırlıklı olarak ilk dönem kaynaklarının taranmasıyla; dini konularla ilgili görevlendirmeler başlığı altında on bir alt başlık içinde yüz on dokuz görevlendirme tespit ettik ve aşağıda bu görevlendirmelere yer verdik.

2.1. VAHİY KÂTİPLERİ

Vahiy kelimesi, gizlice söylemek, işaret etmek, ilham etmek¹⁶⁸⁷ anlamlarına gelmektedir. Vahiy kelimesinin dini terminolojideki anlamı: Allah’ın emir ve hükümlerini peygamberine bildirmesidir.

Kur’ân’ın nâzil olduğu dönemde toplumda yazı yazabilen kişilerin sayısı sınırlı idi. Hz. Peygamber, âyetlerin nüzûlü akabinde hemen vahiy kâtiplerinden birini çağırır ve âyetleri yazdırırdı. Mekke döneminde Abdullah b. Sa’d b. Ebû Serh¹⁶⁸⁸ vahiy kâtipliği yapıyordu. Taberî, Târîhu’r-Rusûl ve’l-Mülûk’de¹⁶⁸⁹, vahyi Hz. Ali ile Hz. Osman’ın yazdığını ve bu kişilerin bulunmaması halinde Übey b. Kâ’b ve Zeyd b. Sâbit’in vahyi yazdığını söylemiştir. İbn Abdilber, el-İstiâb fi Marifeti’l Ashab’da¹⁶⁹⁰ Medine’de ilk vahiy kâtibinin Übey b. Kâ’b olduğunu ve onun yokluğunda Zeyd b. Sâbit’in bu görevi yerine getirdiğini ifade etmiştir.

¹⁶⁸⁷ İbn Manzûr, XV, 379; Yusuf Şevki Yavuz, Vahiy, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 42, ss. 443, 447.

¹⁶⁸⁸ İbn Sa’d, VII, s. 496.

¹⁶⁸⁹ Taberî, VI, s. 179.

¹⁶⁹⁰ İbn Abdilber, I, s. 68.

Vahiy kâtiplerinin sayıları farklı rivayetlere konu olmuştur.¹⁶⁹¹ Sayılardaki farklılıkların sebebi, sonraki dönemde yazılmış (muahhar) eserlerde, vahyi yazan kâtiplerle; devletin işlerini yazan kâtipler arasındaki ayrıma dikkat edilmemesidir. İbn Sa'd, Kitâbü't-Tabakât'l-Kebîr'de, Hâlid b. Sa'îd b. el-Âs için: kâtiplik yapıyordu¹⁶⁹², Hanzale b. er-Rebî için: Rasûlullah'a bir keresinde mektup yazdığı için kendisine Kâtip adı verildi.¹⁶⁹³ Mu'âviye b. Ebû Süfyân için, Rebî'a b. Zû Mirhab el-Hadramî'ye mektubu o yazdı¹⁶⁹⁴ bilgilerini verir. Vâkîdî, Kitâbü'l-Megâzî'de Alâ b. el-Hadramî için Fetih zamanında ona bir mektup yazmasını emretti¹⁶⁹⁵ bilgisini verir. Görüldüğü gibi ilk dönem kaynaklarda sadece kâtiplik bilgisi verilip, vahiy kâtibi olarak zikredilmeyen bu kişilerin isimleri, sonraki dönemlerde vahiy kâtibi olarak anılmıştır. Vahiy kâtiplerinin, güvenilir, okuma yazma bilen ve Hz. Peygamber'in yakınında olan kişiler arasından seçildikleri görülmektedir.

Kur'ân'ın Metinleşme Sürecinde Mekke Devri:

Hiz. Peygamber okuma yazma bilmediğı için, Kur'ân'ı kâtipler vasıtasıyla yazılı hale getirtmiştir. İslâm'ın ilk döneminde Mekke'de, vahyin yazılma işinin de başlamış olduğunu görüyoruz. Bu konuya dair bilgiye ilk olarak bi'set'in beşinci senesinde Hiz. Ömer'in Müslüman oluşu hadisesinde¹⁶⁹⁶ rastlıyoruz. Hiz. Ömer, Tekvîr ve Tâhâ sûrelerini kız kardeşinin evinde yazılı olarak görüp okuduktan sonra Müslüman olmuştu. Mekke devrinde âyetlerin yazıya geçirilmesiyle ilgili bir diğer delil ise; Hiz. Peygamber'in Akabe Biatları esnasında, nâzil olmuş tüm âyetleri yazılı olarak Râfî b. Mâlik el-Ensârî'ye (Medinelilere öğretmesi için) teslim etmesidir.¹⁶⁹⁷ Mekke devrinde vahyi ilk yazan kâtibinin Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh olduğunu görmekteyiz. O, bir dönem irtidat etmesine rağmen Mekke'nin fethinden sonra İslâm dinine tekrar girmiştir.¹⁶⁹⁸

¹⁶⁹¹ Elçin Memmedzade, **Vahiy Kâtipliğı ve Hiz. Peygamberin Vahiy Kâtipleri** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1999.

¹⁶⁹² İbn Sa'd, IV, s. 94.

¹⁶⁹³ İbn Sa'd, VI, s. 55.

¹⁶⁹⁴ İbn Sa'd, I, s. 266.

¹⁶⁹⁵ el-Vâkîdî, II, s. 782.

¹⁶⁹⁶ İbn Hişâm, I, 343.

¹⁶⁹⁷ İbn Hacer, II, s. 369.

¹⁶⁹⁸ Ziya Şen, **Kur'an'ın Metinleşme Sürecinde Ortaya Çıkan Problemler**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006.

2.1.1. Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh

Rasûlullah'ın vahiy kâtipliğini yapıyordu.¹⁶⁹⁹

Kur'ân'ın Metinleşme Sürecinde Medine Devri:

Medine'deki ilk vahiy kâtibinin Übey b. Kâ'b olduğu ve onun bulunmadığı zamanlarda Zeyd b. Sâbit'in bu görevi üstlendiği ifade edilmiştir.¹⁷⁰⁰ Medine'de en çok vahyi yazan kişinin ise Hz. Peygamber'in resmi kâtibi de olan Zeyd b. Sâbit olduğu rivayet edilmiştir. Ayrıca o, Hz. Ebû Bekir'in hilafeti döneminde Kur'ân'ı cemetmekle görevlendirilmiştir. Taberî ise, vahyi Hz. Ali ile Hz. Osman'ın yazdığını ve bu kişilerin bulunmaması halinde Übey b. Kâ'b ve Zeyd b. Sâbit'in vahiy kâtipliği yaptıklarını yazmıştır.¹⁷⁰¹ İslâm'ın devletleşme sürecinin başladığı Medine döneminde yazışmalarda görevli pek çok kâtibin isminin sonraki dönem kaynaklarında vahiy kâtiplerinin içine katıldığını görmekteyiz. Mekke döneminde genelde inanç esaslarıyla ilgili ayetler inzal olurken; Medine döneminde ceza, miras, savaş, ehli kitap'la ilişkiler gibi direkt toplum hayatını düzenleyici ayetlerin indiğini görmekteyiz. Ayrıca ayetlerde İslâm toplumu ve devletinin diğer devlet ve toplumlarla ilişkilerinden bahsedilmiştir.¹⁷⁰² Bu dönemde sure metinlerinin yazılı nüshalarının sahâbîlerce çoğaltılıp saklandığını da görmekteyiz.

2.1.2. Ali b. Ebû Tâlib

Vahyin yazımında sürekli bulunan kişilerden birisiydi.¹⁷⁰³

¹⁶⁹⁹ İbn Sa'd, VII, s. 496.

¹⁷⁰⁰ İbn Abdilber, I, s. 68.

¹⁷⁰¹ Taberî, VI, s. 179.

¹⁷⁰² Mesut Okumuş, **Kur'an'ın Tedrici Nüzûl Süreci Bağlamında Mekki ve Medeni Ayetler Üzerine**, Eskiye Anadolu İlahiyat Akademisi Araştırma Dergisi, Sayı:27, 2013, ss. 7-21.

¹⁷⁰³ Taberî, VI, s. 179.

2.1.3. Osman b. Affân

Vahyin yazımında sürekli bulunan kişilerden birisiydi.¹⁷⁰⁴

2.1.4. Übey b. Ka'b

Rasûlullah'ın vahiy kâtipliğini yapıyordu.¹⁷⁰⁵

2.1.5. Zeyd b. Sâbit

Rasûlullah'ın vahiy kâtipliğini yapıyordu.¹⁷⁰⁶

2.2. KÂDILAR - FETVA YETKİSİ VERİLENLER

Kadılar, hukukî anlaşmazlıkları şer'î hükümlere göre çözümlmek için devletçe tayin edilen görevlilerdir.¹⁷⁰⁷ Kur'ân'da, Hz. Peygamber'in yargı işleriyle de (kadılık) ilgili görevlendirildiği ifade edilmiştir.¹⁷⁰⁸ Hz. Peygamber döneminde, yönetici olarak görevlendirilen kişiler aynı zamanda yargı işlerinden de sorumluydu. Örneğin Mu'âz b. Cebel'i, yönetici ve kadı olarak Yemen'e göndermişti.¹⁷⁰⁹

Sonraki dönemlerde ise, kadılar müstakil olarak atanmıştır. Kadıların, hâkimlik görevlerindeki hükümleri konunun kazâî yönünü ilgilendirirken, bu konulara dair fetva ihtiyaçları da hüküm için gerekli ilmi altyapıyı oluşturmuştur. Kur'ân'ın, “Eğer bilmiyorsanız bilenlere sorunuz”¹⁷¹⁰ gibi âyetleri, dinî ilimlerde de bilgi ve ihtisasa müracaatı vurgulamıştır. Hz. Peygamber'in: “Ümmetimin feraizi, miras ilmini en iyi bilen Zeyd'dir”¹⁷¹¹ sözü fetva ehli kişilerin ilmi derinliğine işaret etmiştir. Fetva verebilecek yeterliliğe sahip kişiler, elbette kadılık görevini de

¹⁷⁰⁴ Taberi, VI, s. 179.

¹⁷⁰⁵ İbn Sa'd, III, s. 498.

¹⁷⁰⁶ İbn Sa'd, I, s. 365.

¹⁷⁰⁷ Hüseyin Vehbi İmamoğlu, **Hz. Peygamber Döneminde Hukuksal Gelişim ve Yargısal Örgütlenme**, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsü Dergisi, Cilt:3, Sayı:2, Sinop, 2013, s.161; Fahrettin Atar, Kadı, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 24, ss. 69,73.

¹⁷⁰⁸ Nisâ 4/65.

¹⁷⁰⁹ İbn Sa'd, III, s. 583.

¹⁷¹⁰ Nahl 16/43.

¹⁷¹¹ İbn Sa'd, II, s. 358.

layıkıyla yerine getirebilecek kişiler olmuşlardır. Geniş ilmi birikim, hüküm vermede tüm görüşleri ve tarafları iyi anlama, adil ve tarafsız olma ile keskin görüş yetenekleri bu görevlerdeki kişilerin ortak özellikleri olarak görülmektedir.

2.2.1. Abdullah b. el-Abbâs

Hiz. Peygamber: “Allah'ım onu dinde Fâkih kıl, tevili öğret” ifadeleriyle onun ilim ehlinden olmasını istemiş ve işaret etmiştir.¹⁷¹²

Abdullah b. el-Abbâs b. Abdülmuttalib b. Haşim b. Abdümenaf b. Kusay. Hiz. Peygamber'in onun ilim ehlinden olması için dua ettiği rivayet edilmiştir. Halife Ömer, lüzumlu konularda onunla istişarede ederdi. İlminin büyüklüğünden dolayı ona el-Bahr (deniz) denilirdi. Ona bir konu sorulduğunda; ilk olarak Kur'ân'dan, orada yoksa hadisten, oda yoksa kendi içtihadı ile cevaplardı. Hac emirliği görevi yaptı. Hiz. Ali, onu Basra'ya vali olarak görevlendirmişti. Hicri 68 senesinde ölmüştür.¹⁷¹³

2.2.2. Abdullah b. Mes'ûd

Rasûlullah'ın ashâbından fetva ehli olanlardandı.¹⁷¹⁴

Hiz. Peygamber, okuyuşunu beğendiği için ondan Kur'ân okumasını istemiştir.¹⁷¹⁵

Abdullah b. Mes'ud İbn Gafil b. Habib b. Şemh b. Fe'r b. Mahzum b. Sahile b. Kâhil b. el-Haris b. Temim b. Sa'd b. Hüzeyl b. Müdrike'dir. Erken dönemde Müslüman olanlardandı. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm savaşıara iştirak etmişti. Abdullah, Rasûlullah'ın sırrının sahibi idi. Ayrıca o, seferlerde Hiz. Peygamber'in döşeginden, yastığından, nalınlarından, misvakından ve temizliğinden sorumlu idi. Hicri 32 senesinde Medine'de ölmüştür.¹⁷¹⁶

¹⁷¹² İbn Hacer, IV, s. 121.

¹⁷¹³ İbnü'l-Esir, III, s. 291.

¹⁷¹⁴ İbn Sa'd, II, ss. 351-352.

¹⁷¹⁵ İbn Sa'd, II, s. 342.

¹⁷¹⁶ İbn Sa'd, III, s. 150.

2.2.3. Abdurrahman b. Avf

Allah Rasûlü döneminde fetva verenlerdendi.¹⁷¹⁷

2.2.4. Ali b. Ebû Tâlib

Hz. Peygamber döneminde fetva veren kişiler arasındaydı.¹⁷¹⁸

Rasûlullah onu Yemen'e kadı olarak göndermiştir.¹⁷¹⁹

2.2.5. Ebû Bekir es-Sıddîk

Rasûlullah döneminde fetva ehli arasındaydı.¹⁷²⁰

2.2.6. Ebû Musa el-Eş'arî

Allah Rasûlü onu ve Mu'âz'ı Yemen'e gönderdi.¹⁷²¹

2.2.7. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh

Rasûlullah onu, Necran Hristiyanlarına kadı olarak görevlendirdi.¹⁷²²

2.2.8. Mu'âz b. Cebel

Hz. Peygamber döneminde fetva veren kişilerdendi.¹⁷²³

2.2.9. Osman b. Affân

Hz. Peygamber döneminde fetva ehli arasındaydı.¹⁷²⁴

¹⁷¹⁷ İbn Sa'd, II, s. 340.

¹⁷¹⁸ İbn Sa'd, II, s. 335.

¹⁷¹⁹ İbn Sa'd, II, s. 337.

¹⁷²⁰ İbn Sa'd, II, s. 335.

¹⁷²¹ İbn Sa'd, IV, s. 108.

¹⁷²² İbn Hişâm, I, s. 584.

¹⁷²³ İbn Sa'd, II, s. 350.

2.2.10. Ömer b. el-Hattâb

Allah Rasûlü döneminde fetva ehli arasındaydı.¹⁷²⁵

2.2.11. Übey b. Ka'b

Rasûlullah döneminde fetva ehli arasındaydı.¹⁷²⁶

2.2.12. Zeyd b. Sâbit

Hız. Peygamber döneminde fetva ehli arasındaydı.¹⁷²⁷

2.3. İMAMLAR

İslâm literatüründe, emm kökünden öne geçme, sevk ve idare etme anlamlarına gelen imâm kelimesi, dini terminolojide namazda cemaate önderlik etme, siyasal terminolojide de devlet başkanı anlamlarını taşır. Bu bağlamda Hız. Peygamber'in, siyasal (yönetici) ve dini liderlik (imamlık) görevlerini birlikte ifa ettiğini söyleyebiliriz. İslâm'da, dini ve siyaseti mezceden liderlik anlayışı, sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Hız. Peygamber, Attâb b. Esîd'i Mekke'de vali tayin edip, halka namaz kıldırma görevini ona vermiştir.¹⁷²⁸ Müslümanlara namaz kıldırarak görevlendirdiği kişilerden biri olan Ebû Bekir es-Sıddîk¹⁷²⁹, Hız. Peygamber'den sonra siyasal liderlik vazifesi için de seçilmiştir. Hız. Peygamber kendisinden sonra yerine geçecek siyasal lider içinse kesin bir belirleme yapmamıştır. Ziyaüddin Rayyis bunu, İslâm'ın genel prensipleri temelinde yenilenen

¹⁷²⁴ İbn Sa'd, II, s. 350.

¹⁷²⁵ İbn Sa'd, II, s. 350.

¹⁷²⁶ İbn Sa'd, II, s. 350.

¹⁷²⁷ İbn Sa'd, II, s. 350.

¹⁷²⁸ İbn Sa'd, V, s. 446.

¹⁷²⁹ İbn Hişâm, II, s. 652.

koşullar altında ümmete kendi seçimi ile gelecekteki yaşamlarını kendilerinin belirleme fırsatı verilmesi düşüncesine bağlamıştır.¹⁷³⁰

On üç Gazvesi'nde, Medine'de insanlara namaz kıldırması için vekil olarak bıraktığı, âmâ bir Müslüman olan İbn Ümmü Mektûm'un¹⁷³¹ durumu ise diğerlerinden farklıydı. Zira o, savaşılar katılabilme yeterliliği olmasa da, namazlarda imamlık için ehil bir kişiydi. Hz. Peygamber'in Mu'âz b. Cebel¹⁷³² ve Üseyd b. Hudayr¹⁷³³ gibi bazı ashâbıda kendi kavimlerine imamlık yapmışlardır. İbn Sad, Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı Sâlim'in namazda imam olarak seçilmesini iyi Kur'ân okumasıyla açıklamıştır.¹⁷³⁴ İmamlar'ın: güvenilir, liderlik vasıflarına sahip, dini vecibeleri iyi bilen ve güzel Kur'ân okuyan kişiler arasından seçildiklerini görmekteyiz.

2.3.1. Abdurrahman b. Avf

Hz. Peygamber, Tebük Gazvesi'nde (h. 9) onun arkasında namaz kıldı.¹⁷³⁵

2.3.2. Amr b. Selime (Seleme)

Amr, kendi kavmine imamlık yaptı.¹⁷³⁶

Amr b. Selime el-Cermi. Ebû Yezid onun künyesiydi. Kur'ânı güzel okuduğu için yaşı küçük olduğu halde kendi kavmi içinde imamlık yapmıştır.¹⁷³⁷

2.3.3. Attâb b. Esîd (Üseyd)

Rasûlullah, Huneyn'e (h. 8) çıkarken Mekke'de namaz kıldırması için onu görevlendirdi.¹⁷³⁸

¹⁷³⁰ Ziyaüddin Rayyis, **İslâm'da Siyasi Düşünce Tarihi**, s.38.

¹⁷³¹ İbn Sa'd, IV, s. 205.

¹⁷³² İbn Sa'd, III, s. 586.

¹⁷³³ İbn Sa'd, III, s. 606.

¹⁷³⁴ İbn Sa'd, III, s. 87.

¹⁷³⁵ İbn Sa'd, III, s. 129.

¹⁷³⁶ İbn Hacer, IV, s. 531; Nesâî, İmâmet, 11.

¹⁷³⁷ İbn Hacer, IV, s. 531.

¹⁷³⁸ el-Vâkıdî, III, s. 889.

2.3.4. Ebû Bekir es-Sıddîk

Hz. Peygamber hastalandığında (h. 11) ona namaz kıldırmasını emretti (17 vakit).¹⁷³⁹
Tebûk Gazvesi'nde (h. 9) ordunun başına namaz kıldırması için onu tayin etti.¹⁷⁴⁰

2.3.5. Es'âd b. Züârre

Es'âd, Allah Rasûlü Medine'ye gelmeden önce beş vakit namazı ve cuma namazını kıldırırdı.¹⁷⁴¹

2.3.6. Hubeyre b. Şibl (Sebel) b. el-Aclân es-Sekaffî

Rasûlullah, Tâif Gazvesine (h. 8) çıkarken onu cemaatle namaz kıldırması için Mekke'de bıraktı.¹⁷⁴²

2.3.7. İbn Ümmü Mektûm

Hz. Peygamber, Uhud Gazvesi'nde (h. 3) yerine onu insanlara namaz kıldırması için bıraktı.¹⁷⁴³

2.3.8. Mu'âz b. Cebel

Kendi kavmi olan Benû Selime'ye imamlık yapıyordu.¹⁷⁴⁴

2.3.9. Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe

Hicret'te, Mekke'den Medine'ye gelinceye kadar muhacirlere namazda imamlık yaptı.¹⁷⁴⁵

¹⁷³⁹ İbn Hişâm, II, s. 652.

¹⁷⁴⁰ el-Vâkıdî, III, s. 996.

¹⁷⁴¹ İbn Sa'd, III, s. 608.

¹⁷⁴² İbn Hacer, VI, s. 415.

¹⁷⁴³ İbn Hişâm, II, s. 64.

¹⁷⁴⁴ İbn Sa'd, III, s. 586.

Ebû Huzeyfe'nin mevlâsıdır ve muhacirlerdendir. Salim, Hicret'te Mekke'den Medine'ye ulaşınca kadar muhacirlere namaz kıldırırmıştı. Çünkü içlerinde Kur'ân'ı en iyi okuyan kişi oydu. Yemame savaşında şehit edilmiştir.¹⁷⁴⁶

2.3.10. Üseyd b. Hudayr

Üseyd, namazlarda kavmine imamlik yapıyordu.¹⁷⁴⁷

2.4. MÜEZZİNLER

Ezân, İslâm dininin Müslümanları ibadetlere davet yöntemidir. Müezzinler ise, ezan okuma yoluyla daveti gerçekleştiren kişilerdir. İslâm'ın Medine döneminde, Müslümanlara namaz vakitlerini duyurmak için bir yöntem aranmıştır. Tarih boyunca Hristiyanların çanı (nâkus), Yahudilerin borusu (şofar), Mecusilerin ateşi ibadetlere davet yöntemi olmuştur. Müslümanlarda bu iş için bir yöntem ararken, ashâbdan Abdullah b. Zeyd b. Sa'lebe ezanı rüyasında görmüştür. Hz. Peygamber'in ve Müslümanların uygun gördüğü ezanı, Hz. Bilal'e öğretmesi istenmiştir.¹⁷⁴⁸ Zira, Hz. Bilâl gür ve güzel sesliydi. Ezânın gayesi: Namaza davet amacıyla, içeriğindeki Tevhîd ve Nübüvvet'i, güzel bir sesle insanlara duyurmaktır. Hz. Peygamber'in, ezanla ibadete davette; gür sesle davetin etkisini, güzel sesle de davetin cazibesini arttırmak istediği söylenebilir. Müezzinlik için bu tip yetenekler hâlâ aranmaktadır. Ezan için vakti doğru tayin edebilmede müezzinlikte önemlidir.

İbn Sa'd'da, Rasûlullah'ın devamlı iki müezzini vardı¹⁷⁴⁹ bilgisine rastlıyoruz. Bu kişiler Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî) ile İbn Ümmi Mektûm idi. Ayrıca Hz. Peygamber'in Medine dışında belirlediği iki müezzini vardı. Sesini beğendiği Ebû Mahzûre'yi¹⁷⁵⁰ Mekke'de ezan okumakla görevlendirmişti. Sa'd el-Karaz'da, Kuba mescidinde müezzinlik yapıyordu.¹⁷⁵¹ Bu müezzinlerin dışında farklı zamanlarda Müezzinlik yapanlarda mevcuttu. Hz. Peygamber'in mevlâları olan

¹⁷⁴⁵ İbn Sa'd, III, s. 87.

¹⁷⁴⁶ İbn Sa'd, III, s. 85.

¹⁷⁴⁷ İbn Sa'd, III, s. 606.

¹⁷⁴⁸ İbn Hişâm, I, s. 509.

¹⁷⁴⁹ İbn Sa'd, IV, s. 209.

¹⁷⁵⁰ İbn Sa'd, V, s. 450.

¹⁷⁵¹ İbn Hacer, III, s. 54.

Enese¹⁷⁵², Rebâh¹⁷⁵³ ve Sevbân'ında¹⁷⁵⁴ farklı zamanlarda müezzinlik yaptıkları rivayet edilmiştir. Ziyâd b. el-Hâris es-Sudâî'yide bir seferinde ezan okumakla görevlendirmiştir.¹⁷⁵⁵ Osman b. Affân'da Hz. Peygamber'in huzurunda minberin yanında ezan okumuştur.¹⁷⁵⁶ Müezzinlik görevinde, gür ve güzel sesli olma¹⁷⁵⁷ ile vakitleri doğru tayin edebilme gibi yeteneklerinin arandığı görülmektedir.

2.4.1. Bilâl b. Rebâh (el-Habeşi)

Hz. Peygamber'in müezzini idi.¹⁷⁵⁸

Sabah namazını gözleme, namaza kaldırma görevindeydi.¹⁷⁵⁹

Hayber Gazvesi (h. 7) dönüşü, sabah namazına kaldırma görevine gönüllü oldu.¹⁷⁶⁰

2.4.2. Ebû Mahzûre

Allah Rasûlü onu, Mekke'de ezan okumakla görevlendirmişti.¹⁷⁶¹

Evs b. Mi'yer b. Levzan b. Rebl'a b. Sa'd b. Cümah. Hz. Peygamber ona, Mescidü'l-Haram'ın yanında ezan okumasını emretmişti. Kâbe'deki müezzinlik vazifesine hicri 59 senesinde ölümüne kadar devam etti.¹⁷⁶²

2.4.3. İbn Ümmü Mektûm

Rasûlullah'ın devamlı iki müezzini vardı ki; birisi o idi.¹⁷⁶³

¹⁷⁵² İbn Hacer, I, s. 283.

¹⁷⁵³ İbn Hacer, II, s. 377.

¹⁷⁵⁴ Abdülrezzak, I, s. 218.

¹⁷⁵⁵ İbn Sa'd, I, s. 326.

¹⁷⁵⁶ Makrîzî, II, s. 270.

¹⁷⁵⁷ Fatih Koca, **Peygamberimiz Hz. Muhammed'in Müezzinleri**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 52:2, 2011, ss. 291-310.

¹⁷⁵⁸ İbn Hişâm, I, s. 509.

¹⁷⁵⁹ el-Vâkıdî, II, s. 711; Ebû Davud, Salât 447.

¹⁷⁶⁰ İbn Hişâm, II, s. 340.

¹⁷⁶¹ İbn Sa'd, V, s. 450.

¹⁷⁶² İbn Sa'd, V, s. 450.

¹⁷⁶³ İbn Sa'd, IV, s. 209.

2.4.4. Sa'd el-Karaz (Âiz)

Kuba'da Rasûlullah'a ezan okumuştur.¹⁷⁶⁴

Ammar b. Yasir'in mevlâsıdır. Hz. Peygamber'in döneminde ve Hz. Ebû Bekir'in hilafeti zamanında Kuba Mescid'inde müezzinlik yapmıştır.¹⁷⁶⁵

Farklı Zaman ve Yerlerde Müezzinlik Yapanlar:

2.4.5. Abdullah b. Zeyd b. Sa'lebe

Ezanı rüyasında görmüş ve Rasûlullah'ın emriyle ezanı okuyarak Bilal'e öğretmiştir.¹⁷⁶⁶

2.4.6. Enese

Rasûlullah'ın mevlâsı ve müezziniydi.¹⁷⁶⁷

Hz. Peygamber'in mevlâsıydı. Rasûlullah'ın öğleden sonra yanına girilmesi için izni, mevlâsı Enese alırdı. Uhud ve Bedir'e iştirak etti.¹⁷⁶⁸

2.4.7. Osman b. Affân

Rasûlullah'ın huzurunda minberin yanında ezan okumuştur.¹⁷⁶⁹

2.4.8. Rebâh

Rasûlullah'a müezzinlik yapmıştı.¹⁷⁷⁰

Rasûlullah'ın mevlâsı idi ve onun için müezzinlik yapmıştı. Onun kapısında insanların içeri girmeleri için izin isterdi. Onun güzel koku işleriyle meşguldü.¹⁷⁷¹

¹⁷⁶⁴ İbn Hacer, III, s. 54.

¹⁷⁶⁵ İbn Hacer, III, s. 54.

¹⁷⁶⁶ İbn Hişâm, I, s. 509.

¹⁷⁶⁷ İbn Hacer, I, s. 283.

¹⁷⁶⁸ İbn Sa'd, III, s. 48.

¹⁷⁶⁹ Makrîzî, IV, s. 46.

¹⁷⁷⁰ İbn Hacer, II, s. 377.

2.4.9. Sevbân

Rasûlullah için bir defa ezan okumuştur.¹⁷⁷²

Hız. Peygamber'in mevlâsı idi. Azat edildikten sonra da Allah Rasûlünün yanından ayrılmadı. Serat halkındandı. Künyesi Ebû Abdullah idi. Hız. Peygamber'in vefâtı sonrası Şam'a yerleşmiştir.¹⁷⁷³

2.4.10. Ziyâd b. el-Hâris es-Sudâî

Allah Rasûlü onu bir seferinde ezan okumakla görevlendirdi.¹⁷⁷⁴

2.5. MUALLİMLER - EĞİTMENLER

Muallim, Arapça ilim kökünden türetilmiş, öğretmen manasına gelen kelimedir. Kur'ân-ı Kerîm, çok az kişinin okuma yazma bildiği câhiliye dönemindeki bir topluma ve bütün insanlığa indirilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in ilk inen âyetleri (Alâk 1-5)¹⁷⁷⁵ okuma, öğretme ve kalemle, ilmi işaret etmiştir. Yine Kur'ân'da; Allah'tan ancak âlim olanların hakkıyla korkacağı bildirilmiş¹⁷⁷⁶ ve cahillerden de yüz çevrilmesi salık verilmiştir.¹⁷⁷⁷ Ayrıca Hız. Peygamber'de kendisinin bir muallim olarak gönderildiğini ifade etmiştir.¹⁷⁷⁸ Bu bilgilerden İslâm dininin ilme, eğitim ve öğretime çok önem verdiğini anlıyoruz.

Hız. Peygamber, Mus'âb b. Umeyr'i Akabe Biatı sonrası Medine'ye Kur'ân öğretmeni olarak göndermişti.¹⁷⁷⁹ Hız. Peygamber'in eğitim uygulamalarından onun için bu konunun ne kadar önemli olduğunu anlayabiliyoruz. Mus'âb'ın ve İbni Mektum'un Medine'de eğitim faaliyetlerine daha ilk dönemde başlamaları, Mescid'in faaliyete geçmesiyle Hakem (Abdullah) b. Saîd el-Âs'ın çocuklara okuma

¹⁷⁷¹ İbn Hacer, II, s. 377.

¹⁷⁷² Abdülrezzak, I, s. 491.

¹⁷⁷³ İbn Sa'd, VII, s. 400.

¹⁷⁷⁴ İbn Sa'd, I, s. 326.

¹⁷⁷⁵ Alak 96/1-5.

¹⁷⁷⁶ Fatır 35/29.

¹⁷⁷⁷ A'raf 7/199.

¹⁷⁷⁸ İbn Mâce, Mukaddime 17.

¹⁷⁷⁹ İbn Sa'd, I, s. 220.

yazmayı öğretmeye başlaması, hicretin ikinci yılından itibaren açılmaya başlanılan diğer mescitlerin de büyük ihtimalle eğitim faaliyetleri içinde kullanılması bu durumu kanıtlar niteliktedir.¹⁷⁸⁰

Hiz. Peygamber hicret sonrası, Mescid-i Nebvî'nin bir köşesine yoksul, bekâr ve yakını olmayan ashâbı için bir yer yaptırmıştı. Burada kalıp ilim tahsil edenlere ashâb-ı suffe¹⁷⁸¹ denmiştir. Hiz. Peygamber'in muallimliğiyle kısa zamanda suffe bir eğitim kurumu haline gelmiştir. Ubâde b. es-Sâmit gibi dini ilimlere vakıf olan kişiler, suffe'de Kur'ân'ı ve yazı yazmayı öğretiyordu.¹⁷⁸² Hiz. Peygamber, daha sonra yetiştirdiği kişilerden çevre kabilelere muallimler göndermeye başlamıştır. Örneğin, Abdullah b. Târik, Mersed b. Ebû Mersed el Ğanevi, Halid b. Ebû'l-Bükeyr ve Hubeyb b. Adiy'yi Adal ve Kâre kabilelerine İslâm öğretmenleri¹⁷⁸³ olarak göndermiştir. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı Yemen elçileriyle beraber Kur'ân öğretmeni olarak göndermiştir.¹⁷⁸⁴ Ebû Musa el-Eş'arî'yi, Mekke'de Kur'ân öğretmesi için görevlendirmiştir.¹⁷⁸⁵ Hakem (Abdullah) b. Saîd el-Âs'a Medine'de halka okuma yazmayı öğretme görevi vermiştir.¹⁷⁸⁶ Muallimler, ilim öğrenmeye ve öğretmeye ilgisi ve yeteneği olan kişilerdir. Hiz. Peygamber, ilim öğrenme talebiyle kendisine gelen yetenekli kişilerden muallimler yetiştirmiştir.

2.5.1. Abdullah b. el-Abbâs (İbn Abbâs)

Hiz. Peygamber: “Allah'ım onu dinde Fâkih kıl, tevili öğret” ifadeleriyle onun ilim ehlinde olmasını istemiş ve işaret etmiştir.¹⁷⁸⁷

¹⁷⁸⁰ Muhammed Mustafa el-A'zamî, *Studies in Early Hadith Literature*, s. 3.

¹⁷⁸¹ İbn Sa'd, I, s. 255, Mustafa Baktır, Suffe, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 37, ss. 469, 470.

¹⁷⁸² İbn Hacer, III, s. 505; İbn Abdilber, II, s. 374.

¹⁷⁸³ İbn Hişâm, II, s. 169.

¹⁷⁸⁴ İbn Sa'd, III, s. 409.

¹⁷⁸⁵ el-Vâkıdî, III, s. 959.

¹⁷⁸⁶ İbn Hacer, II, s. 89.

¹⁷⁸⁷ İbn Sa'd, II, s. 365.

2.5.2. Abdullah b. Mes'ûd

Kur'ân'ı Mekke'de öğreterek yayan ilk kişidir.¹⁷⁸⁸

İbn Mes'ûd, Kur'ân-ı Kerim'in yetmiş küsur suresini Hz. Peygamber'den bizzat öğrenmiştir.¹⁷⁸⁹ Allah Rasûlüne hizmet ederken aynı zamanda; İslâm dininin helal ve haram kıldıklarını, faziletli amelleri, büyük günahları, dinin emirleri ve yasaklarını tam olarak öğrenmiş ve çevresine öğretmiştir. Hz. Ebû Bekir döneminde soru sorulan ve danışılan kişiler arasında olmuştur. Hz. Ömer'in hilafetinde de Kûfe'de kadılık ve Kur'ân öğretimi ile görevli olmuştur.¹⁷⁹⁰

2.5.3. Abdullah b. Târik

Huzeyme'nin Adel ve el-Kâre boyu İslâm'ı öğrenmek için talep ettikleri bir grup İslâm muallimini er-Recî (h. 4) denilen bölgede Lihyân oğulları ile birlikte tuzağa düşürüp şehit etmişlerdir. O, er-Recî ashâbından İslâm davetçisi idi.¹⁷⁹¹

2.5.4. Alâ b. el-Hadramî

Allah Rasûlü onu, Umân'a İslâm'ı öğretmesi ve zekâtı toplaması için gönderdi.¹⁷⁹²

2.5.5. Amr b. Hazm

H. Peygamber onu, Haris b. Ka'b oğullarına İslâm'ı öğretmesi ve zekâtları toplaması için gönderdi.¹⁷⁹³

¹⁷⁸⁸ İbn Sa'd, III, s. 150.

¹⁷⁸⁹ Buhârî, Fedâilü'l Kur'ân, 8.

¹⁷⁹⁰ Ayşe Elmalı, **Abdullah b. Mes'ûd ve Hukukî Kişiliği**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009.

¹⁷⁹¹ İbn Hişâm, II, s. 169.

¹⁷⁹² İbn Sa'd, I, s. 351.

¹⁷⁹³ İbn Hişâm, II, s. 594.

2.5.6. Amr b. Sa'îd b. el-Âs

Allah Rasûlü ona, Tâif Gazvesi'nde (h. 8) kaleden çıkan kölelere Kur'ân'ı ve sünneti öğretme görevini verdi.¹⁷⁹⁴

2.5.7. Âsım b. Sâbit b. Ebü'l-Aklah

Huzeyme'nin Adel ve el-Kâre boyu İslâm'ı öğrenmek için talep ettikleri bir grup İslâm muallimini er-Recî (h. 4) denilen bölgede Lihyân oğulları ile birlikte tuzağa düşürüp şehit etmişlerdir. O, er-Recî ashâbından İslâm davetçisi idi.¹⁷⁹⁵

2.5.8. Ebân b. Sa'îd

Rasûlullah ona, Tâif Gazvesi'nde (h. 8) kaleden çıkan kölelere Kur'ân'ı ve sünneti öğretme görevini verdi.¹⁷⁹⁶

2.5.9. Ebû Musa el-Eş'arî

Allah Rasûlü onu, Mekke'de Kur'ân öğretmesi için görevlendirdi.¹⁷⁹⁷
O, insanlara Kur'ân öğretiyordu.¹⁷⁹⁸

2.5.10. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh

H. Peygamber, Yemen elçileriyle birlikte Kur'ân öğretmeni olarak onu gönderdi.¹⁷⁹⁹

2.5.11. Hakem (Abdullah) b. Saîd el-Âs

Allah Rasûlü ona, Medine'de halka okuma yazmayı öğretme görevini verdi.¹⁸⁰⁰

¹⁷⁹⁴ el-Vâkıdî, III, s. 932.

¹⁷⁹⁵ İbn Hişâm, II, s. 169.

¹⁷⁹⁶ el-Vâkıdî, II, s. 932.

¹⁷⁹⁷ el-Vâkıdî, III, s. 959.

¹⁷⁹⁸ İbn Sa'd, II, s. 344.

¹⁷⁹⁹ İbn Sa'd, III, s. 409.

Abdullah b. Sa'id b. el-As b. Ümeyye b. Abdüşems. Onun asıl ismi el-Hakem idi. Hz. Peygamber ona Abdullah ismini vermişti.¹⁸⁰¹

2.5.12. Hâlid b. Ebü'l-Bükeyr

Huzeyme'nin Adel ve el-Kâre boyu İslâm'ı öğrenmek için talep ettikleri bir grup İslâm muallimini er-Recî (h. 4) denilen bölgede Lihyân oğulları ile birlikte tuzağa düşürüp şehit etmişlerdir. O, er-Recî ashâbından İslâm davetçisi idi.¹⁸⁰²

2.5.13. Hâlid b. Sa'id

Rasûlullah ona, Tâif Gazvesi'nde (h. 8) kaleden çıkan kölelere Kur'ân'ı ve sünneti öğretme görevini verdi.¹⁸⁰³

2.5.14. Hubeyb b. Adî

Huzeyme'nin Adel ve el-Kâre boyu İslâm'ı öğrenmek için talep ettikleri bir grup İslâm muallimini er-Recî (h. 4) denilen bölgede Lihyân oğulları ile birlikte tuzağa düşürüp şehit etmişlerdir. O, er-Recî ashâbından İslâm davetçisi idi.¹⁸⁰⁴

2.5.15. İbn Ümmü Mektûm

Medine'de ilk olarak Mus'âb b. Umeyr ve İbn Ümmü Mektum Kur'ân'ı okutmaya başlamışlardı.¹⁸⁰⁵

¹⁸⁰⁰ İbn Hacer, II, s. 89.

¹⁸⁰¹ İbn Hacer, II, s. 89.

¹⁸⁰² İbn Hişâm, II, s. 169.

¹⁸⁰³ el-Vâkıdî, III, s. 932.

¹⁸⁰⁴ İbn Hişâm, II, s. 169.

¹⁸⁰⁵ İbn Sa'd, IV, s. 206.

2.5.16. Mersed b. Ebû Mersed el Ğanevi

Huzeyme'nin Adel ve el-Kâre boyu İslâm'ı öğrenmek için talep ettikleri bir grup İslâm muallimini er-Recî (h. 4) denilen bölgede Lihyân oğulları ile birlikte tuzağa düşürüp şehit etmişlerdir. O, er-Recî ashâbından İslâm davetçisi idi.¹⁸⁰⁶

2.5.17. Mu'âz b. Cebel

Allah Rasûlü, Huneyn Gazvesine (h. 8) çıkarken onu Mekke'de İslâm'ı ve Kur'ân'ı öğretmesi için bıraktı.¹⁸⁰⁷

2.5.18. Mus'âb b. Umeyr el-Abderî

H. Peygamber onu, Akabe Biatı sonrası Medine'ye Kur'ân öğretmeni olarak gönderdi.¹⁸⁰⁸

2.5.19. Osman b. Affân

Rasûlullah ona, Tâif Gazvesi'nde (h. 8) kaleden çıkan kölelere Kur'ân'ı ve sünneti öğretme görevini verdi.¹⁸⁰⁹

2.5.20. Râfi b. Mâlik el-Ensârî

Akabe Biatı'ndan sonra Medine'ye Yusuf suresini getirdi ve halkına öğretti.¹⁸¹⁰

2.5.21. Sa'd b. Ubâde

Allah Rasûlü ona, Tâif Gazvesi'nde (h. 8) kaleden çıkan kölelere Kur'ân'ı ve sünneti öğretme görevini verdi.¹⁸¹¹

¹⁸⁰⁶ İbn Hişâm, II, s. 169.

¹⁸⁰⁷ el-Vâkıdî, III, s. 889.

¹⁸⁰⁸ İbn Sa'd, I, s. 220.

¹⁸⁰⁹ el-Vâkıdî, III, s. 932.

¹⁸¹⁰ İbn Hacer, II, s. 369.

2.5.22. Şifâ Ümmü Süleyman b. Ebû Hasme

Hiz. Peygamber'in eşı Hafsa'ya Kur'an öğreliyordu.¹⁸¹²

eş-Şifa bt. Abdullah b. Abdüşems b. Halef b. Sıddad b. Abdullah b. Kurt b. Rızah b. Adı b. Ka'b. Ebû Hasme ile evlenmişti. Medine'ye hicret etmiştir.¹⁸¹³ Şifâ, Adî oğulları'ndandı ve Hz. Ömer'in kızı Hafsa ile akrabalıkları mevcuttu. Akrabalığı sebebiyle ve ona okuma yazma'yı öğretmek için Hafsa'nın evine sürekli girip çıkardı. O, Medine'ye hicret etmişti ve Hz. Peygamber'in kendisi ve ailesi için hazırlattığı bir eve yerleşmişti. Şifâ, kadınlar arasında okuma yazmayı bilen çok az kadından birisiydi ve Müslümanlar içinde kadınlara dönük eğitim faaliyetlerini yerine getirmiştir.¹⁸¹⁴

2.5.23. Ubâde b. es-Sâmit

Suffe'de, Kur'an'ı ve yazı yazmayı öğretiyordu.¹⁸¹⁵

2.5.24. Übey b. Ka'b

Reccal b. Unfüve, Übey'den Kur'an öğreniyordu.¹⁸¹⁶

2.5.25. Üseyd b. Hudayr

Rasûlullah ona, Tâif Gazvesi'nde (h. 8) kaleden çıkan kölelere Kur'an'ı ve sünneti öğretme görevini verdi.¹⁸¹⁷

¹⁸¹¹ el-Vâkıdî, III, s. 932.

¹⁸¹² Ebû Dâvud, Tıb, 18; İbn Abdilber, IV, s. 1869.

¹⁸¹³ İbn Sa'd, VIII, s. 268.

¹⁸¹⁴ İbnü'l-Esir, VII, 162; Aynur Uraler, Şifâ Bint Abdullah, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 39, ss. 138-139.

¹⁸¹⁵ İbn Hacer, III, s. 505

¹⁸¹⁶ İbn Sa'd, I, s. 316.

¹⁸¹⁷ el-Vâkıdî, III, s. 932.

2.5.26. Zeyd b. ed-Desine b. Muaviye

Huzeyme'nin Adel ve el-Kâre boyu İslâm'ı öğrenmek için talep ettikleri bir grup İslâm muallimini er-Recî (h. 4) denilen bölgede Lihyan oğulları ile birlikte tuzağa düşürüp şehit etmişlerdir. O, er-Recî ashâbından İslâm davetçisi idi.¹⁸¹⁸

2.5.27. Zeyd b. Sâbit

Ulemâ'dan, fetva veren ve Kur'ân'ı toplayan kişiydi.¹⁸¹⁹

2.6. İSLÂM'I TEBLİĞ GÖREVLİLERİ

Bir haberi ulaştırmak manasındaki tebliğ kelimesi, kelâm ilminde: Peygamberlerin vahiy yoluyla aldıkları mesajları insanlara ulaştırması¹⁸²⁰ anlamına gelir. Peygamberler tebliğ görevini yerine getirirken, insanları dine ve onun esaslarına da'vet ederler. Kur'ân-ı Kerîm'de: "Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütlerle davet et.." ¹⁸²¹ "... sana düşen yalnızca tebliğde bulunmaktır" ¹⁸²² gibi Hz. Peygamber'e hitaben pek çok âyet-i kerîme mevcuttur.

Kur'ân-ı Kerîm'de tebliğ vazifesi yükümlülüğü İslâm dininin inananlarına da kısmen yüklenmiştir. "Sizden öyle bir cemaat bulunsun ki -onlar insanları- hayra da'vet etsin; iyiliği emredip kötülükten sakındırsın" ¹⁸²³ gibi âyetler da'vetin aynı zamanda Müslümanlara bakan tarafını göstermektedir. Hz. Peygamber tebliğ görevini yerine getirirken, İslâm'ın temel prensiplerinde yetkin olan ashâbı da tebliğ faaliyetlerinde bulunuyorlardı. Hz. Peygamber, Mus'âb b. Umeyr'i, Akabe Biatı sonrası tebliğ vazifesi ve Kur'ân'ı öğretmesi için Medine'ye göndermişti. ¹⁸²⁴ Mus'âb b. Umeyr'in tebliği vesilesiyle, Yesrib'in reisleri Sa'd b. Muâz ile Üseyd b. Hudayr gibi birçok kişi Müslüman olmuştu. Bu hadise, Hz. Peygamber'in hicreti ve

¹⁸¹⁸ İbn Hişâm, II, s. 169.

¹⁸¹⁹ İbn Sa'd, II, s. 350.

¹⁸²⁰ İbn Manzûr, VIII, 419; Mehmet Boynukalm, Tebliğ, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 40, ss. 218, 219.

¹⁸²¹ Nahl 16/125.

¹⁸²² Âl-i İmrân 3/20.

¹⁸²³ Âl-i İmrân 3/104.

¹⁸²⁴ İbn Sa'd, I, s. 220.

İslâmiyetin geleceği açısından önemli bir merhale olmuştur. Ayrıca kadınlarında tebliğ faaliyetlerine katıldıklarını anlıyoruz. Ümmü Şerik (Guzeyye) isimli bir kadının Mekke döneminde kadınlara yönelik tebliğ faaliyetinde bulunduğu görmekteyiz.¹⁸²⁵

Hicret sonrasında, Hz. Peygamber tebliğ vazifesi için Mescid-i Nebevî'nin bir köşesinde ilim tahsil eden ashâb-ı Suffe'yi¹⁸²⁶ yetiştirmiştir. Tebliğcileri öncelikle kendi kabilelerine göndermiş ve böylece da'vetin gücünü artırmayı hedeflemiştir. Örneğin, Amr b. Mürre el-Cühenî'yi Cüheyne kavmi'ne İslâm'a davet için¹⁸²⁷, Tufeyl b. Amr ed-Devsî'yi, Devs kabilesine İslâm'ı tebliğ için¹⁸²⁸ göndermiştir.

Muallimler, genelde İslâm'ı kabul etmiş kişilere Kur'ân'ı öğretiyorlardı. Tebliğciler ise henüz Müslüman olamamış kişilere İslâm dinini anlatıyorlardı. Mus'âb b. Umeyr gibi İslâm'ın ilk dönemlerinde hem tebliğci hem de sonrasında muallimlik vazifesinde bulunmuş kişilerde bulunmaktadır. Tebliğcilerin, İslâm'ı bilmek dışında, İslâm'ı hal ve davranışları ile temsil yeteneğine sahip kişiler olmaları gerekmektedir. Ayrıca isimlerini İslâm tarihinin üzücü vakaları olan Bi'ru Ma'üne (70 kişi)¹⁸²⁹ ve Recî (7 kişi)¹⁸³⁰ olayıyla öğrendiğimiz; çevre kabilelere tebliğ vazifesiyle gönderilmişken şehit edilmiş kişileri de görmekteyiz. Urve b. Mes'ûd¹⁸³¹ gibi kavmini İslâm'a davet için izin isteyip kavmi tarafından şehit edilenlerde olmuştur. Tebliğcilerin, İslâmi ilimleri öğrenmede istekli ve yetenekli, inançları sağlam, temsil kabiliyetleri yüksek, insanlara dini anlatma arzusu olan kişiler oldukları söylenebilir.

Bir tebliğcinin davetinde başarılı olabilmesi için tebliğ yöntemi ile ilgili bazı temel konuları iyi bilip uygulamış olması gerekir. Hz. Peygamber devrindeki tebliğin muvaffakiyetinin temel dinamiklerini, Müslümanların bir başarı başvuru kılavuzu olarak bugünde unutmaması gerekir. Tebliğcinin anlattığı davasına kendisinin tam inanmış olması ve özgüven sahibi olması gerekir. Anlatıcı, muhatabına güven telkin etmeli ve ikna yeteneğine sahip olmalıdır. Muhatabını iyi dinlemek, onun fikirlerine

¹⁸²⁵ Rıza Savaş, **İslâm'ın İlk Asrında Kadın**, ss. 66-67.

¹⁸²⁶ İbn Sa'd, I, s. 255; Mustafa Baktır, Suffe, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 37, ss. 469, 470.

¹⁸²⁷ İbn Sa'd, I, s. 334.

¹⁸²⁸ İbn Hişâm, I, s. 384.

¹⁸²⁹ el-Vâkıdî, I, s. 352-353.

¹⁸³⁰ el-Vâkıdî, I, s. 355.

¹⁸³¹ İbn Hişâm, II, s. 538.

ve inançlarına saygılı olmak zorundadır. İslâm'ı tebliği eden kişinin hoşgörülü ve merhamet sahibi olmak, karşısındakini teşvik ve takdir edebilmek, tartışmaya girmemek, eleştirilerden sakınmak ve gerektiğinde bağışlayabilmek gibi niteliklere sahip olması gerekir. Karşısındaki insanı iyi tanımak (hoşlanıp hoşlanmadığı söz ve davranışları bilme), selamlaşmak, içten bir el sıkışma ve göz teması gibi doğru beden dilini kullanmada insan kazanma sanatını için olmazsa olmazlardır. Tüm insanlara sevgi beslemek, beden ve ruh temizliğine dikkat etmek, muhataba içten ve samimi duygularla yaklaşmak, mütevazı olmak, anlatılan konuları bizzat yaşayarak göstermek tebliğciyi başarıya ulaştıran etmenlerdir. Tebliğ'deki üstün başarılarında yukarıda sayabildiğimiz veya sayamadığımız pek çok âmilleri Hz. Peygamber'in ve ashâbının hayatını daha iyi okuyarak öğrenebiliriz.¹⁸³²

2.6.1. Abdullah b. Târik el-Belevî

Huzeyme'nin Adel ve el-Kâre boyu İslâm'ı öğrenmek için talep ettikleri bir grup İslâm muallimini er-Recî (h. 4) denilen bölgede Lihyân oğulları ile birlikte tuzağa düşürüp şehit etmişlerdir. O, Recî ashâbından İslâm davetçisi idi.¹⁸³³

2.6.2. Âmir b. Führeyre

Ebû Berâ, Âmir b. Sa'saa Kabilesinin reisi olarak Rasûlullah'a geldi ve kabilesine İslâm'ı anlatacak tebliğciler gönderilmesini istedi. Bi'ru Ma'ûne (h. 4) mevkiine gelindiğinde ise 70 tebliğciye tuzak kurup onları şehit etiler. O, Bi'ru Ma'ûne ehlinden İslâm davetçisiydi.¹⁸³⁴

Hz. Ebû Bekir'in mevlâsıdır. Onu satın almış ve azat etmişti. İlk dönemde Müslüman olmuş ve eziyetlere maruz kalmıştır. Medine'ye hicret etti. Bedir'e ve Uhud'a iştirak etti. Hicri 4. senesinde Bi'ru Ma'ûne'de şehit oldu.¹⁸³⁵

¹⁸³² Hızır Yağcı, **Hz. Peygamberin Söz ve Davranışlarında İnsan Kazanma Sanatı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2009.

¹⁸³³ el-Vâkıdî, I, s. 355.

¹⁸³⁴ el-Vâkıdî, I, ss. 352-353.

¹⁸³⁵ İbn Sa'd, III, s. 230.

2.6.3. Amr b. Mürre el-Cühenî

Rasûlullah Cüheyne Kavmi'ne İslâm'a davet için onu gönderdi.¹⁸³⁶

Amr b. Mürre b. Abs b. Malik b. el-Muharris b. Mazin b. Sa'd b. Malik b. Rifa'a b. Nasr b. Gatafan b. Kays b. Cüheyne. İlk Müslümanlardandı. Birçok gazve ve seriyye'ye katılmıştır.¹⁸³⁷

2.6.4. Amr b. Ümeyye

Ebû Berâ, Âmir b. Sa'saa Kabilesinin reisi olarak Rasûlullah'a geldi ve kabilesine İslâm'ı anlatacak tebliğciler gönderilmesini istedi. Bi'ru Ma'ûne (h. 4) mevkiine gelindiğinde ise 70 tebliğciye tuzak kurup onları şehit etiler. O, Bi'ru Ma'ûne ehlinden İslâm davetçisiydi.¹⁸³⁸

2.6.5. Atıyye b. Amr

Ebû Berâ, Âmir b. Sa'saa Kabilesinin reisi olarak Rasûlullah'a geldi ve kabilesine İslâm'ı anlatacak tebliğciler gönderilmesini istedi. Bi'ru Ma'ûne (h. 4) mevkiine gelindiğinde ise 70 tebliğciye tuzak kurup onları şehit etiler. O, Bi'ru Ma'ûne ehlinden İslâm davetçisiydi.¹⁸³⁹

2.6.6. Dahhâk b. Süfyân

Heyetler yılında (h. 9) Arap kabilelerinin temsilcileri İslâm'ı tanımak veya Rasûlullah ile antlaşmak yapmak için Medine'ye geldiler. O, Kilâb Kabilesi heyeti Rasûlullah'a gelmeden önce onlara İslâm'ı öğreten davetçi idi.¹⁸⁴⁰

¹⁸³⁶ İbn Sa'd, I, s. 334.

¹⁸³⁷ İbn Sa'd, IV, s. 347.

¹⁸³⁸ el-Vâkıdî, I, ss. 352-353.

¹⁸³⁹ el-Vâkıdî, I, ss. 352-353.

¹⁸⁴⁰ İbn Sa'd, I, s. 300.

2.6.7. Ebû Şeyh Übey b. Sâbit b. el-Münzir

Ebû Berâ, Âmir b. Sa'saa Kabilesinin reisi olarak Rasûlullah'a geldi ve kabilesine İslâm'ı anlatacak tebliğciler gönderilmesini istedi. Bi'ru Ma'ûne (h. 4) mevkiine gelindiğinde ise 70 tebliğciye tuzak kurup onları şehit etiler. O, Bi'ru Ma'ûne ehlinden İslâm davetçisiydi.¹⁸⁴¹

İsmi, übey b. Sâbit b. el-Münzir b. Haram b. Amr b. Zeydümenat b. Adi b. Amr b. Malik b. en-Neccar'dır. Bedir ve Uhud Gazvelerine iştirak etti. Bi'ru Ma'ûne hadisesinde şehit oldu.¹⁸⁴²

2.6.8. Enes b. Mu'âz b. Enes

Ebû Berâ, Âmir b. Sa'saa Kabilesinin reisi olarak Rasûlullah'a geldi ve kabilesine İslâm'ı anlatacak tebliğciler gönderilmesini istedi. Bi'ru Ma'ûne (h. 4) mevkiine gelindiğinde ise 70 tebliğciye tuzak kurup onları şehit etiler. O, Bi'ru Ma'ûne ehlinden İslâm davetçisiydi.¹⁸⁴³

Enes b. Mu'âz b. Enes b. Kays b. Ubeyd b. Zeyd b. Mu'aviye b. Amr b. Malik b. en-Neccar. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer seferlere iştirak etti. Bi'ru Ma'ûne olayında şehit oldu.¹⁸⁴⁴

2.6.9. Hakem b. Keysân

Ebû Berâ, Âmir b. Sa'saa Kabilesinin reisi olarak Rasûlullah'a geldi ve kabilesine İslâm'ı anlatacak tebliğciler gönderilmesini istedi. Bi'ru Ma'ûne (h. 4) mevkiine gelindiğinde ise 70 tebliğciye tuzak kurup onları şehit etiler. O, Bi'ru Ma'ûne ehlinden İslâm davetçisiydi.¹⁸⁴⁵

Mahzum oğulları'nın mevlâsıdır. Müslüman oldu ve sonra Bi'ru Ma'ûne hadisesinde şehit oldu.¹⁸⁴⁶

¹⁸⁴¹ el-Vâkıdî, I, ss. 352-353.

¹⁸⁴² İbn Sa'd, III, s. 503.

¹⁸⁴³ el-Vâkıdî, I, ss. 352-353.

¹⁸⁴⁴ İbn Sa'd, III, s. 502.

¹⁸⁴⁵ el-Vâkıdî, I, ss. 352-353.

¹⁸⁴⁶ İbn Sa'd, IV, s. 137.

2.6.10. Hâlid b. Ebü'l-Bükeyr

Huzeyme'nin Adel ve el-Kâre boyu, İslâm'ı öğrenmek için talep ettikleri bir grup İslâm muallimini er-Recî (h. 4) denilen bölgede Lihyân oğulları ile birlikte tuzağa düşürüp şehit etmişlerdir. O, Recî ashâbından İslâm davetçisi idi.¹⁸⁴⁷

Halid b. Ebü'l-Bükeyr b. Abdüyalil b. Naşib b. Gıyere b. Sa'd b. Leys b. Bekir b. Abdümenat b. Kinane. Bedir ve Uhud savaşlarında bulundu. Hicri 4. yılda er-Recî olayında şehit edildi.¹⁸⁴⁸

2.6.11. Harâm b. Milhân

Ebü Berâ, Âmir b. Sa'saa Kabilesinin reisi olarak Rasûlullah'a geldi ve kabilesine İslâm'ı anlatacak tebliğciler gönderilmesini istedi. Bi'ru Ma'ûne (h. 4) mevkiine gelindiğinde ise 70 tebliğciye tuzak kurup onları şehit etiler. O, Bi'ru Ma'ûne ehlinden İslâm davetçisiydi.¹⁸⁴⁹

Malik b. Halid b. Zeyd b. Haram b. Cündeb b. Amir b. Ganm b. Adi b. en-Neccar'dır. Bedir ve Uhud Gazvelerine iştirak etti. Hicri 36. ay'da gerçekleşen Bi'ru Ma'ûne hadisesinde şehit oldu.¹⁸⁵⁰

2.6.12. Hâris b. es-Simme

Ebü Berâ, Âmir b. Sa'saa Kabilesinin reisi olarak Rasûlullah'a geldi ve kabilesine İslâm'ı anlatacak tebliğciler gönderilmesini istedi. Bi'ru Ma'ûne (h. 4) mevkiine gelindiğinde ise 70 tebliğciye tuzak kurup onları şehit etiler. O, Bi'ru Ma'ûne ehlinden İslâm davetçisiydi.¹⁸⁵¹

el-Haris b. es-Simme b. Amr b. Atik b. Amr b. Âmir b. Malik b. en-Neccar'dır. Uhud Gazvesine iştirak etti. Bi'ru Ma'ûne hadisesinde şehit oldu.¹⁸⁵²

¹⁸⁴⁷ el-Vâkıdî, I, s. 355.

¹⁸⁴⁸ İbn Sa'd, III, s. 389.

¹⁸⁴⁹ el-Vâkıdî, I, ss. 352-353.

¹⁸⁵⁰ İbn Sa'd, III, s. 514.

¹⁸⁵¹ el-Vâkıdî, I, ss. 352-353.

¹⁸⁵² İbn Hacer, I, s. 673.

2.6.13. Hubeyb b. Adî b. Belhâris

Huzeyme'nin Adel ve el-Kâre boyu, İslâm'ı öğrenmek için talep ettikleri bir grup İslâm muallimini er-Recî (h. 4) denilen bölgede Lihyân oğulları ile birlikte tuzağa düşürüp şehit etmişlerdir. O, Recî ashâbından İslâm davetçisi idi.¹⁸⁵³

2.6.14. Ümmü Şerîk (Guzeyye)

Kureyşli kadınların yanlarına giderek onlara gizlice İslâmiyet'i anlatıyordu.¹⁸⁵⁴

Guzeyye bt. Cabir b. Hakim. Onun, Ma'is b. Amir b. Lüey oğulları veya Ezd kabilesinin Devs koluna mensup olduğu söylenmiştir. Bir rivayette kendisini Resulullah'a bağışladığı ve kabul edilmediği söylenir. Diğer rivayette eşi Ebû'l-Aker'in arkasından hicret ederken kabilesi tarafından Müslümanlığı sebebiyle ağır işkenceler gördüğü ve dininde sebat ettiği anlatılır.¹⁸⁵⁵

2.6.15. Ka'b b. Zeyd b. Kays

Ebû Berâ, Âmir b. Sa'saa Kabilesinin reisi olarak Rasûlullah'a geldi ve kabilesine İslâm'ı anlatacak tebliğciler gönderilmesini istedi. Bi'ru Ma'ûne (h. 4) mevkiine gelindiğinde ise 70 tebliğciye tuzak kurup onları şehit etiler. O, Bi'ru Ma'ûne ehlinden İslâm davetçisiydi.¹⁸⁵⁶

Ka'b b. Zeyd b. Kays b. Malik b. Ka'b b. Abdüleşhel b. Hârise b. Dinar. Bedir ve Uhud Gazvelerine iştirak etti. Bi'ru Ma'ûne hadisesinde yaralandı. Hendek Gazvesi'nde şehit oldu.¹⁸⁵⁷

¹⁸⁵³ el-Vâkıdî, I, s. 355.

¹⁸⁵⁴ Taberî, III, s. 168.

¹⁸⁵⁵ İbn Sa'd, VIII, s. 154.

¹⁸⁵⁶ el-Vâkıdî, I, ss. 352-353.

¹⁸⁵⁷ İbn Sa'd, III, s. 521.

2.6.16. Kurre b. Du'mûs

Allah Rasûlü onu, Benî Hilâl Kabilesine İslâm'a davet için gönderdi.¹⁸⁵⁸

Kurre b. Dü'mûs en-Nümeysi: “Medine'ye gittim; Ya Rasûlullah! Nümeysi bir köle için istiğfarda bulun dedim. Bana, Allah seni bağışlasın” dedi.¹⁸⁵⁹

2.6.17. Mâlik b. Sâbit

Ebû Berâ, Âmir b. Sa'saa Kabilesinin reisi olarak Rasûlullah'a geldi ve kabilesine İslâm'ı anlatacak tebliğciler gönderilmesini istedi. Bi'ru Ma'ûne (h. 4) mevkiine gelindiğinde ise 70 tebliğciye tuzak kurup onları şehit etiler. O, Bi'ru Ma'ûne ehlinden İslâm davetçisiydi.¹⁸⁶⁰

Mâlik b. Sâbit b. el-Ensârî el Evsî. Benî Nübeyt Kabilesindendi. Bi'ru Ma'ûne hadisesinde şehit oldu.¹⁸⁶¹

2.6.18. Mu'attib b. Ubeyd

Huzeyme'nin Adel ve el-Kâre boyu, İslâm'ı öğrenmek için talep ettikleri bir grup İslâm muallimini er-Recî (h. 4) denilen bölgede Lihyân oğulları ile birlikte tuzağa düşürüp şehit etmişlerdir. O, Recî ashâbından İslâm davetçisi idi.¹⁸⁶²

2.6.19. Mu'âz b. Mâ'ıs

Ebû Berâ, Âmir b. Sa'saa Kabilesinin reisi olarak Rasûlullah'a geldi ve kabilesine İslâm'ı anlatacak tebliğciler gönderilmesini istedi. Bi'ru Ma'ûne (h. 4) mevkiine gelindiğinde ise 70 tebliğciye tuzak kurup onları şehit etiler. O, Bi'ru Ma'ûne ehlinden İslâm davetçisiydi.¹⁸⁶³

¹⁸⁵⁸ İbn Hacer, V, s. 331.

¹⁸⁵⁹ İbn Sa'd, VII, s. 46.

¹⁸⁶⁰ el-Vâkıdî, I, ss. 352-353.

¹⁸⁶¹ İbn Hacer, V, s. 529.

¹⁸⁶² el-Vâkıdî, I, s. 355.

¹⁸⁶³ el-Vâkıdî, I, ss. 352-353.

Mu'âz b. Ma'ıs b. Kays b. Halde b. Amir b. Zürayk. Bedir ve Uhud Gazvelerine iştirak etti. Bi'ru Ma'ûne hadisesinde şehit oldu.¹⁸⁶⁴

2.6.20. Mus'âb b. Umeyr

Allah Rasûlü onu, Medine'ye Kur'ân'ı ve İslâm'ı öğretmesi ve tebliğ görevi için gönderdi.¹⁸⁶⁵

2.6.21. Münzir b. Amr es-Sâ'idî

Ebû Berâ, Âmir b. Sa'saa Kabilesinin reisi olarak Rasûlullah'a geldi ve kabilesine İslâm'ı anlatacak tebliğciler gönderilmesini istedi. Bi'ru Ma'ûne (h. 4) mevkiine gelindiğinde ise 70 tebliğciye tuzak kurup onları şehit etiler. O, Bi'ru Ma'ûne ehlinden İslâm davetçisiydi.¹⁸⁶⁶

2.6.22. Nâfi b. Büdeyl b. Verkâ

Ebû Berâ, Âmir b. Sa'saa Kabilesinin reisi olarak Rasûlullah'a geldi ve kabilesine İslâm'ı anlatacak tebliğciler gönderilmesini istedi. Bi'ru Ma'ûne (h. 4) mevkiine gelindiğinde ise 70 tebliğciye tuzak kurup onları şehit etiler. O, Bi'ru Ma'ûne ehlinden İslâm davetçisiydi.¹⁸⁶⁷

Nâfi b. Büdeyl b. Verkâ el-Huzâî. İlk Müslümanlardandı. Bi'ru Ma'ûne hadisesinde şehit oldu.¹⁸⁶⁸

2.6.23. Sehl b. Âmir b. Sa'd b. Amr

Ebû Berâ, Âmir b. Sa'saa Kabilesinin reisi olarak Rasûlullah'a geldi ve kabilesine İslâm'ı anlatacak tebliğciler gönderilmesini istedi. Bi'ru Ma'ûne (h. 4) mevkiine

¹⁸⁶⁴ İbn Sa'd, III, s. 595.

¹⁸⁶⁵ İbn Sa'd, I, s. 220.

¹⁸⁶⁶ el-Vâkıdî, I, ss. 352-353.

¹⁸⁶⁷ el-Vâkıdî, I, ss. 352-353.

¹⁸⁶⁸ İbn Hacer, VI, s. 319.

gelindiğinde ise 70 tebliğciye tuzak kurup onları şehit etiler. O, Bi'ru Ma'ûne ehlinden İslâm davetçisiydi.¹⁸⁶⁹

Sehl b. Amir b. Sa'd b. Amr b. es-Sakf. Onun adı Ka'b b. Malik b. Mebzul'dur. Bi'ru Ma'ûne hadisesinde şehit oldu.¹⁸⁷⁰

2.6.24. Süfyân b. Sâbit

Ebû Berâ, Âmir b. Sa'saa Kabilesinin reisi olarak Rasûlullah'a geldi ve kabilesine İslâm'ı anlatacak tebliğciler gönderilmesini istedi. Bi'ru Ma'ûne (h. 4) mevkiine gelindiğinde ise 70 tebliğciye tuzak kurup onları şehit etiler. O, Bi'ru Ma'ûne ehlinden İslâm davetçisiydi.¹⁸⁷¹

Ensar'dan, en-Nebit kolundandır. Bi'ru Ma'ûne hadisesinde şehit oldu.¹⁸⁷²

2.6.25. Süleym

Ebû Berâ, Âmir b. Sa'saa Kabilesinin reisi olarak Rasûlullah'a geldi ve kabilesine İslâm'ı anlatacak tebliğciler gönderilmesini istedi. Bi'ru Ma'ûne (h. 4) mevkiine gelindiğinde ise 70 tebliğciye tuzak kurup onları şehit etiler. O, Bi'ru Ma'ûne ehlinden İslâm davetçisiydi.¹⁸⁷³

Milhan'ın adı Malik b. Halid b. Zeyd b. Haram b. Cündeb b. Amir b. Ganm b. Adi b. en-Neccar'dır. Bedir ve Uhud Gazvelerine iştirak etti. Bi'ru Ma'ûne hadisesinde şehit oldu.¹⁸⁷⁴

2.6.26. Tufeyl b. Amr ed-Deysi

Allah Rasûlü onu, Devs Kabilesine İslâm'ı tebliğ için görevlendirdi.¹⁸⁷⁵

¹⁸⁶⁹ el-Vâkıdî, I, ss. 352-353.

¹⁸⁷⁰ İbnü'l-Esir, II, s. 577.

¹⁸⁷¹ el-Vâkıdî, I, ss. 352-353.

¹⁸⁷² İbn Abdilber, II, s. 629.

¹⁸⁷³ el-Vâkıdî, I, ss. 352-353.

¹⁸⁷⁴ İbn Sa'd, III, s. 515.

¹⁸⁷⁵ İbn Hişâm, I, s. 384.

2.6.27. Tufeyl b. Sa'd

Ebû Berâ, Âmir b. Sa'saa Kabilesinin reisi olarak Rasûlullah'a geldi ve kabilesine İslâm'ı anlatacak tebliğciler gönderilmesini istedi. Bi'ru Ma'ûne (h. 4) mevkiine gelindiğinde ise 70 tebliğciye tuzak kurup onları şehit etiler. O, Bi'ru Ma'ûne ehlinden İslâm davetçisiydi.¹⁸⁷⁶

et-Tufeyl b. Sa'd b. Amr b. es-Sakf. es-Sakf'ın ismi Ka'b b. Malik b. Mebzul'dur. Mebzul, Amir b. Malik b. en-Neccar'dır. Bi'ru Ma'ûne'de şehit oldu.¹⁸⁷⁷

2.6.28. Urve b. Esmâ b. es-Salt es-Sülemi

Ebû Berâ, Âmir b. Sa'saa Kabilesinin reisi olarak Rasûlullah'a geldi ve kabilesine İslâm'ı anlatacak tebliğciler gönderilmesini istedi. Bi'ru Ma'ûne (h. 4) mevkiine gelindiğinde ise 70 tebliğciye tuzak kurup onları şehit etiler. O, Bi'ru Ma'ûne ehlinden İslâm davetçisiydi.¹⁸⁷⁸

Amr b. Avf oğulları'nın antlaşmalısı idi. Bi'ru Ma'ûne gününde müşriklerin kendisinin öldürülmemesi için verdikleri emân'ı reddetmiş ve şehit edilmiştir.¹⁸⁷⁹

2.6.29. Urve b. Mes'ûd

O, kavmi olan Sakif'i İslâm'a davet için Rasûlullah'tan izin aldı.¹⁸⁸⁰

Urve b. Mes'ud b. Mu'attib b. Malik b. Ka'b b. Amr b. Sa'd b. Avf b. Sakif b. Münebbih b. Bekir b. Hevazin b. Mansur b. İkrime b. Hasafe b. Kays b. Aylan b. Mudar. Kavmini İslâm'a davet için Rasûlullah'tan izin istedi. Allah Rasûlü ona, kavminin zarar verebileceği uyarısıyla izin verdi. Akabinde kavmi onu öldürdü.¹⁸⁸¹

¹⁸⁷⁶ el-Vâkıdî, I, ss. 352-353.

¹⁸⁷⁷ İbnü'l-Esir, II, s. 448.

¹⁸⁷⁸ el-Vâkıdî, I, ss. 352-353.

¹⁸⁷⁹ İbn Sa'd, IV, s. 377.

¹⁸⁸⁰ İbn Hişâm, II, s. 538.

¹⁸⁸¹ İbn Sa'd, V, s. 503.

2.6.30. Zeyd b. ed-Desine

Huzeyme'nin Adel ve el-Kâre boyu, İslâm'ı öğrenmek için talep ettikleri bir grup İslâm muallimini er-Recî (h. 4) denilen bölgede Lihyân oğulları ile birlikte tuzağa düşürüp şehit etmişlerdir. O, Recî ashâbından İslâm davetçisi idi.¹⁸⁸²

2.7. HAC EMİRLERİ

Hac emîrleri, İslâm dininin en önemli farzlarından olan hac farızasını kurallarına uygun ve emniyet içinde Müslümanların edâsını sağlamak üzere görevlendirilen kişilerdir.¹⁸⁸³ Hz. Peygamber'in, fetih'den sonra Mekke'nin valisi olarak atadığı Attâb b. Esîd, o sene hac emirliği vazifesini de yerine getirmiştir.¹⁸⁸⁴ Hz. Peygamber, bir sonraki yılda hac yaptırmak üzere 300 kişilik bir grubun başında Ebû Bekir es-Sıddîk'i görevlendirmiştir.¹⁸⁸⁵ Hac Emîrleri, Müslümanlara liderlik yapabilecek, dini vecibelerde ehil, güvenilir kişiler arasından seçilmiştir.

2.7.1. Attâb b. Esîd

Attâb, Mekke'de vekil olarak Müslümanlara hac (h. 8) yaptırdı.¹⁸⁸⁶

2.7.2. Ebû Bekir es-Sıddîk

Allah Rasûlü, hac yapmak üzere yola çıkan 300 kişilik bir grubun başında onu görevlendirdi.¹⁸⁸⁷

¹⁸⁸² el-Vâkıdî, I, s. 355.

¹⁸⁸³ Mehmet Erkal, **Hac Emirliği (Yönetimi) ve Bununla İlgili Bazı Fıkhi Meseleler**, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı:4, Sakarya 2001; Münir Atalar, Emîr-i Hac, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 11, ss. 131,133.

¹⁸⁸⁴ İbn Sa'd, V, s. 446.

¹⁸⁸⁵ İbn Hişâm, I, s. 543.

¹⁸⁸⁶ İbn Hişâm, II, s. 500.

¹⁸⁸⁷ İbn Hişâm, II, s. 543.

2.8. KÂBE HİZMETLERİ İLE İLGİLİ GÖREVLİLER

Kâbe'nin kimler tarafından ve ne zaman inşa edildiği konusu ihtilâflıdır. Genel görüşe göre, ilk olarak Hz. Âdem tarafından inşa edildiği, sonra Hz. Şit peygamber tarafından tekrar yapıldığı, Nuh tufanından sonra da Hz. İbrahim'in¹⁸⁸⁸ Allah'ın emri ile Kâbe'yi temelleri üzerinden yeniden inşa ettiği kabul edilmiştir.

Kâbe, tüm insanlık tarihi boyunca kutsal olma özelliğini korumuştur. Daha sonraki dönemde, Mekke'de putperestliğin yayılması ile müşrikler Kâbe'yi put haneye dönüştürmüşlerdir. Kâbe'nin insanlara hizmet verebilmesi için de kabilelerce çeşitli görevler ihdas edilmiştir. Câhiliye döneminde Hicâbe (Kâbe'nin bakımı, kapı ve anahtarlarının muhafazası), Sikâye (hacıların suyunu tedarik etme), İmâre (Kâbe'nin bakım ve imârı), Rifâde (hacılara yemek dağıtma görevi), gibi Kâbe görevleri¹⁸⁸⁹ çeşitli kabilelerce paylaşılmıştır. Hz. Peygamber, Câhiliye döneminde var olan Kâbe görevlerinin bazılarını, Kâbe'yle ilgili görevleri eskiden beri devam eden ailelere bırakmıştır. Örneğin, Mekke'nin fethi sonrası Hicâbe görevini, daha öncede bu görevi sürdüren Osman b. Talha'ya tevdi etmiştir. Yine daha öncede bu görevi sürdüren Abbâs b. Abdülmuttalib'e sikâye görevini vermiştir.¹⁸⁹⁰ Hz. Peygamber'in, Kâbe ile ilgili bazı işlerde aksama yaşanmaması için, uzun süredir bu görevlerinde uzmanlaşmış kişi ve aileleri tekrar vazifelendirdiğini görüyoruz.

2.8.1. Abbâs b. Abdülmuttalib

Allah Rasûlü, Mekke'nin Fethinden (h. 8) sonra ona câhiliyede yaptığı sikâye (hacılara su dağıtma) görevini yeniden verdi.¹⁸⁹¹

2.8.2. Osman b. Talha

Hz. Peygamber, Kâbe'nin anahtarlarını taşıma görevini yeniden (câhiliyede bu görevi o yürütüyordu) ona verdi.¹⁸⁹²

¹⁸⁸⁸ Bakara, 2/127.

¹⁸⁸⁹ İbn Sa'd, I, s. 70.

¹⁸⁹⁰ İbn İshâk, I, ss. 68-69.

¹⁸⁹¹ İbn İshâk, I, ss. 68-69.

¹⁸⁹² İbn Hişâm, I, s. 412.

Osman b. Talha b. Ebû Talha b. Abdüluzza b. Osman b. Abdüddar b. Kusay. Bedir'e Kureyş saflarında çıkmıştı. Kaza umresinin akabinde Müslüman oldu. Mekke Fethine katıldı. Rasûlullah, fetih'ten sonra Kâbe'nin anahtarlarını Hz. Abbâs talip olsa da tekrar Osman'a vermiştir. Mu'aviye'nin halifeliğinin ilk yıllarında Mekke'de vefât etmiştir.¹⁸⁹³

2.8.3. Ömer b. el-Hattâb

Allah Rasûlü onu, Osman b. Talha ile birlikte Kâbe'nin içinin temizlemesi için gönderdi.¹⁸⁹⁴

2.8.4. Temîm b. Esed el-Huzâ'î

Allah Rasûlü onu, Kâbe'nin sınır taşlarını yenilemesi görevi için gönderdi.¹⁸⁹⁵

Temim b. Esed b. Süveyd b. Es'ad b. Meşnu b. Abd b. Habter. Huza'a kabilesindendir. Şâir bir kişiydi. Hz. Peygamber, Mekke'nin fethi sonrasında ondan Harem'in işaret taşlarını düzenlemesini ve yenilemesini istemiştir.¹⁸⁹⁶

2.9. MESCİD HİZMETLERİ İLE İLGİLİ GÖREVLİLER

Mescid kelimesi, Arapça secde edilen yer anlamındadır. Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadislerde, câmi kelimesi yerine mescid¹⁸⁹⁷ kelimesi, Müslümanların ibadet amacıyla toplandıkları yeri ifade etmek için kullanılmıştır. İnsanların toplu olarak kullandıkları bu yerlerin belli periyotlarla temizlik ve bakımları zaruridir. Hz. Peygamber döneminde, Mescid-i Nebevi'nin temizlik, aydınlatma, bakım ve tadilatı gibi işlerinde bazı kişilerin çalıştıklarını görüyoruz. Buhârî'de bir kadın yahut bir adam mescidi süpürüyordu¹⁸⁹⁸ hadisinde geçen kişinin Ümmü Mihcen ismide bir kadın görevli olduğu ve cenazesinde Hz. Peygamber'in de bulunduğu rivayet

¹⁸⁹³ İbn Sa'd, V, s. 448.

¹⁸⁹⁴ el-Vâkıdî, II, s. 834.

¹⁸⁹⁵ el-Vâkıdî, II, s. 842.

¹⁸⁹⁶ İbn Sa'd, V, s. 459.

¹⁸⁹⁷ Teybe 9/18.

¹⁸⁹⁸ Buhârî, Salât, 72, 74.

edilmektedir.¹⁸⁹⁹ Talk b. Ali¹⁹⁰⁰, şehir dışından heyetle gelmiş bir çamur ustası idi. Mesleki bilgisiyle mescidin inşasında çalışmıştı. Mescid’de ilk kandil yakan kişi Sirâc et-Temimî¹⁹⁰¹ olmuştur. İsmi (sirac: ışık, kandil) yaptığı işten dolayı Hz. Peygamber tarafından verilmiştir. Abdullah el-Medeni (Mücmir)¹⁹⁰² ve oğlu Nuaym el-Mücmir’in¹⁹⁰³ ise, mescid’i güzel koku ile buhurdanladıkları anlatılmıştır. Es'ad b. Zürâre’ninde,¹⁹⁰⁴ Medine’de mescid’i inşa eden ustalardan biri olduğunu görüyoruz. Ayrıca Hz. Abbâs’ın kölesi Kilâb’da¹⁹⁰⁵ Hz. Peygamber’in minberini yapmada görevlendirilmişti. Mescid ile ilgili görevlerdeki kişilerin, sevap mülâhazası ve toplumun genelinin faydalanacağı düşüncesiyle, gönüllülük esasıyla hareket ettiklerini söyleyebiliriz. Ayrıca bu kişilerin aydınlatma, temizlik, imar gibi alanlarda tecrübeli oldukları görülmektedir.

2.9.1. Abdullah el-Medeni (Mücmir)

Mescid’i güzel koku ile buhurdanlardı.¹⁹⁰⁶

2.9.2. Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)

Mescid’de kâmet getirir safları düzeltirdi.¹⁹⁰⁷

2.9.3. Es'âd b. Zürâre

Medine’de mescid’i bina eden usta o idi.¹⁹⁰⁸

¹⁸⁹⁹ Buhârî, Salât, 72, 74.

¹⁹⁰⁰ İbn Sa’d, V, s. 552.

¹⁹⁰¹ İbn Hacer, III, s. 32.

¹⁹⁰² İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, II, s. 7; Aynî, II, s. 224.

¹⁹⁰³ İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, II, s. 7; Aynî, II, s. 224.

¹⁹⁰⁴ İbn Sa’d, I, s. 239.

¹⁹⁰⁵ İbn Sa’d, I, s. 249.

¹⁹⁰⁶ İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, II, s. 235.

¹⁹⁰⁷ İbn Sa’d, III, s. 232.

¹⁹⁰⁸ İbn Sa’d, I, s. 239.

2.9.4. Kilâb

Hız. Peygamber'in minberini yapmada usta olarak görevliydi.¹⁹⁰⁹

Hız. Abbâs'ın kölesi idi. Hız. Peygamber'in Mescid'de ayakta durmada zorlanması üzerine bir minber yapılmasına karar verildi. Hız. Abbâs, Kilâb'ın bu konuda bir usta olduğunu söyleyince; Hız. Peygamber ona yaptırılmasını istedi.¹⁹¹⁰

2.9.5. Nuaym el-Mücmir

Mescid'e Nuaym ve babası Mücbir güzel bir koku ile buhurdanlama yaparlardı.¹⁹¹¹

2.9.6. Sehl b. Sa'd

Hız. Peygamber'in minberini yapmada diğerk bir görevliydi.¹⁹¹²

Sehl b. Sa'd b. Sa'd b. Malik b. Halid b. Sa'lebe b. Hârise b. Amr b. el-Hazrec b. Sa'ide. Hicri 91 senesinde Medine'de ölmüştür.¹⁹¹³

2.9.7. Sirâc et-Temimî

Mescid'de ilk kandil yakan kişidir.¹⁹¹⁴

Temîm ed-Dârî'nin azatlı kölesidir. Ebû Mücâhid künyesiydi. Mescid'de ilk defa kandil yakan o'dur. Rasûlullah ona bu ismi yaptığı bu işten dolayı vermişti.¹⁹¹⁵

¹⁹⁰⁹ İbn Sa'd, I, s. 249.

¹⁹¹⁰ İbn Hacer, V, s. 461.

¹⁹¹¹ İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, I, s. 235.

¹⁹¹² İbn Sa'd, I, s. 250.

¹⁹¹³ İbn Hacer, III, s. 167.

¹⁹¹⁴ İbn Hacer, III, s. 32.

¹⁹¹⁵ İbn Hacer, III, s. 32.

2.9.8. Talk b. Ali

Medine’de, Mescidin inşasında çamur ustası idi.¹⁹¹⁶

Talk b. Ali el-Hanefî. Kays b. Talk'ın babasıdır. Hz. Peygamber’in huzuruna bir heyetle gitmişti. O anda Mescidin inşası yapılıyordu. Talk, bir çamur ustası olarak harcı karıştıınca; Rasûlullah onun iyi bir çamur ustası olduğunu söylemiştir. Mescidin inşasına yardım etmiştir¹⁹¹⁷

2.9.9. Temîm ed-Dâri

Mesciler’de ilk kandil yakan kişi o idi.¹⁹¹⁸

Temim b. Evs b. Harice b. Sud b. Cezime b. Zirâ b. Adi b. ed-Dâr b. Hani b. Habib b. Numare b. Lahm b. Ka'b'dir. Hz. Peygamber’in ashabındandı. Rasûlullah ile beraber savaşlara iştirak etti. Medine’de yaşadı.¹⁹¹⁹

2.9.10. Ümmü Mihcen

Ümmü Mihcen, Mescid’i süpürüp temizlerdi.¹⁹²⁰

2.10. KURBANLIK GÖREVLİLERİ

Kurban, kelime anlamı ile Allah’a yaklaşmaktır. İnsanlık tarihi boyunca adak ve kurban ibadeti, âdeti tüm toplumlarda var olmuştur. Kur’ân’da geçen; Hz. Âdem’in çocuklarının sundukları kurbanlar (adak)¹⁹²¹, Hz. İbrahim’in oğlu İsmail ile kurban olayı¹⁹²², İsrail oğullarından bir ineği kurban etmelerinin istenmesi¹⁹²³ gibi hadiseler bunların birer göstergesidir. İslâmiyet de kurban kesmeyi bir ibadet olarak

¹⁹¹⁶ İbn Sa’d, V, s. 552.

¹⁹¹⁷ İbn Sa’d, V, s. 552.

¹⁹¹⁸ İbn Hacer, I, s. 487.

¹⁹¹⁹ İbn Sa’d, VII, s. 408.

¹⁹²⁰ Buhârî, Salât, 72.

¹⁹²¹ Mâide 5/27.

¹⁹²² Sâffât 37/101-103.

¹⁹²³ Bakara 2/67.

kabul etmiştir.¹⁹²⁴ Hz. Peygamber döneminde, hac ibadeti için kurbanlıkların seçimi, bakımı ve Mekke'ye götürülmesi konularında görevlilere ihtiyaç duyulmuştur. Hz. Peygamber'de bu konularda tecrübeli biri kişi olan Nâciye b. Cündeb'i¹⁹²⁵ hac ve umre (hedy) için seçtiği kurbanlıklarla ilgili işlerde görevlendirmiştir.

2.10.1. Halid b. Seyyar

Rasûlullah'ın kurbanlıklarını Mekke'ye götüren kişidir.¹⁹²⁶

Halid b. Seyyar b. Abduavf b. Ma'ser b. Bedir b. Uhaymis b. Gıfar. Yanında Hassan el-Eslemi olduğu halde, Rasûlullah'ın kurbanlıklarını Mekke'ye götüren kişidir.¹⁹²⁷

2.10.2. Hâlid b. Yesâr el-Gıfârî

Hassan ile develeri sürerdi (Hassan el-Eslemî biyografisinde).¹⁹²⁸

2.10.3. Hassan el-Eslemî

Hassan el-Eslemî ve Hâlid b. Yesâr el-Gıfârî, Rasûlullah ile develeri sürerdi.¹⁹²⁹

2.10.4. Nâciye b. Cündeb (Cündüb) el-Eslemî

Rasûlullah, Hudeybiye'de onu kurbanlıkların başında görevlendirdi.¹⁹³⁰

Rasûlullah onu, hac'da kaza umresinde develerin başında gönderdi.¹⁹³¹

¹⁹²⁴ Hac 22/36-37.

¹⁹²⁵ el-Vâkıdî, III, s. 1077.

¹⁹²⁶ İbn Hacer, II, s. 204.

¹⁹²⁷ İbn Hacer, II, s. 204.

¹⁹²⁸ İbn Hacer, II, s. 58.

¹⁹²⁹ İbn Hacer, II, s. 58.

¹⁹³⁰ el-Vâkıdî, II, s. 572.

¹⁹³¹ el-Vâkıdî, III, s. 1077.

2.11. GASSALLAR

İslâm literatüründe ölen bir Müslüman için defin işlemi, farz-ı kifâye şeklinde dini bir vecibe olarak görülmüştür.¹⁹³² İslâm toplumunda cenazelerin defni geciktirilmeden yapılmıştır. Defin işleminden önce, ölünün dinî usule uygun yıkanması işlemine de gasil denmiştir. Gasil işleri, kişinin yakın çevresi, din görevlileri veya gassâl denen özel görevlilerce yapılmıştır. Hz. Peygamber döneminde, Alkame b. Abdullah el-Müzenî, babasının Hz. Peygamber'in ashâbından dört kişinin cenazesini gaslettiğini söylemiştir.¹⁹³³ Bu ifadeden Alkame'nin babası olan Abdullah b. Amr el-Müzenî'nin bu işi bilerek ve birden fazla kez yaptığını anlıyoruz. Gassallar'ın, ölünün dini vecibelere uygun yıkanabilmesi için bu vecibeleri iyi bilen ehil kişiler oldukları söylenebilir.

2.11.1. Abdullah b. Amr el-Müzenî

Ashâbdan dört kişinin cenazesini gasletti.¹⁹³⁴

2.11.2. Hâris b. Evs b. Mu'âz

Sa'd b. Muaz vefât edince Rasûlullah onun yıkanmasını emretti. O'da Sa'd'ı yıkayanlar arasındaydı.¹⁹³⁵

2.11.3. Seleme b. Selâme

Sa'd b. Muaz vefât edince Rasûlullah onun yıkanmasını emretti. O'da Sa'd'ı yıkayanlar arasındaydı.¹⁹³⁶

¹⁹³² Şemsettin Kırış, **H. Peygamber'in Cenâze İle İlgili Uygulamaları**, Turkish Academic Research Review (Türk Akademik Araştırmalar Dergisi), Cilt 2, Sayı:2, 2017, s. 47; Mustafa Uzunpostalcı, **Defin, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 9, s. 86.

¹⁹³³ İbn Sa'd, VII, s. 31.

¹⁹³⁴ İbn Sa'd, VII, s. 31.

¹⁹³⁵ el-Vâkıdî, II, s. 529.

¹⁹³⁶ el-Vâkıdî, II, s. 529.

2.11.4. Ümmü Atıyye el-Ensâriyye

Rasûlullah, kızı Zeyneb ölünce onu tek rakamla üç veya beş defa yıkanmasını istedi. O, Zeynep'i yıkıyordu.¹⁹³⁷

2.11.5. Üseyd b. Hudayr

Sa'd b. Muaz vefât edince Rasûlullah onun yıkanmasını emretti. O'da Sa'd'ı yıkayanlar arasındaydı.¹⁹³⁸

¹⁹³⁷ İbn Sa'd, VIII, s. 455.

¹⁹³⁸ el-Vâkıdî, II, s. 529.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖZEL HİZMETLERİYLE İLGİLİ GÖREVLENDİRMELER

Hız. Peygamber, İslâm dinini tebliğ vazifesinde bulunurken gerek beşerî sebeplerle gerekse yaptığı işin gereksinimleri sebebiyle, kendisi ve ailesi için pek çok yardımcıya ihtiyaç duymuştur. Kendisinin ve ailesinin özel hizmetinde bulunan kişiler, gönüllü veya görevli olarak onun yanında şevkle hizmet etmişlerdir.

Hız. Peygamber, ailesi olan Ehl-i beyt'inin, bakımı ve korunmasına önem vermiş ve bu işlerle ilgili yakınındaki bazı insanları görevlendirmiştir. Çevresinde bulunan köle statüsündeki insanların tümünü azat etmesine rağmen bu kişiler onun hizmetinden ayrılmamışlardır. Yerleşik ve adil olmayan putperest bir düzenin karşısında, tehlikelere karşı inanları onun etrafında kenetlenerek muhafızlığını yapmışlardır. Kapısında bulunan görevliler (hâcipler), huzuruna gelenleri öncelikle karşılamışlar giriş çıkışı kontrol altında tutmuşlardır. Hız. Peygamber, Arap toplumunda çok değer verilen şiir ve hitabet sanatını etkili kullanabilmek için şâirler ve hatipler istihdam etmiştir. İnsani ihtiyaçları gereği berberi, kan aldırma yoluyla tedavi amacıyla hacamatçısı olmuştur.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde, ağırlıklı olarak ilk dönem kaynakların taranmasıyla; Hız. Peygamber'in özel hizmetleriyle ilgili görevlendirmeler başlığı altında on altı başlık içinde yüz yirmi sekiz görevlendirme tespit ettik ve aşağıda bu görevlendirmelere yer verdik.

3.1. AİLESİYLE İLGİLİ GÖREVLİLER

Aile, toplumda insanların eş ve çocukları ile oluşturduğu en küçük yapıyı ifade eder. Kur'an-ı Ker'im'de, evlenme ve yuva kurma teşvik edilmiş,¹⁹³⁹ anne babaya iyilik yapılması istenmiştir.¹⁹⁴⁰

Hız. Peygamber'in ailesine Ehl-i beyt denmiştir. Allah Rasûlü, eşlerinin, çocuklarının ve torunlarının bakımı ve korunmasına önem vermiştir. İbn Sad'da, Hız. Peygamber'in Ehl-i beytine hitaben: "Benden sonra haklarınızı koruyacak kişi dürüst

¹⁹³⁹ Rum 30/21.

¹⁹⁴⁰ Ahkâf 46/15.

ve iyi bir kimsedir. Allah'ım! Abdurrahman b. Avf'a cennetin selsebil'inden içir!"¹⁹⁴¹ ifadesi ile ailesi için Abdurrahman b. Avf'ın¹⁹⁴² koruyuculuğunu işaret etmiştir. Amcasının oğlu ve damadı olan Ali b. Ebû Tâlib'i, Tebük'e çıkarken ailesine bakması için Medine'de bırakmıştı.¹⁹⁴³ Osman b. Affân'ı Bedir Gazvesi'nde, hasta olan eşi Rukiyye'ye (Hz. Peygamber'in kızı) bakması için geride bırakmıştı.¹⁹⁴⁴ Uhud'da eşlerini, savaşa katılmamış olan Hassân b. Sâbit'in korunaklı evine bırakmıştı.¹⁹⁴⁵ Hz. Peygamber ailesi ile ilgili görevlerde, yakınında bulunan ve çok güvendiği insanları seçtiğini görüyoruz.

3.1.1. Abdurrahman b. Avf

Hz. Peygamber'in ailesini gözeten, onların işleriyle ilgilenen kişi idi.¹⁹⁴⁶

3.1.2. Ali b. Ebû Tâlib

Rasûlullah, Tebük seferinde onu ailesine bakması için Medine'de bıraktı.¹⁹⁴⁷

3.1.3. Hâlid b. Sa'îd b. el-Âs

Hz. Peygamber'in Habeşistan'da Ümmü Habîbe ile nikâhlanmasında Ümmü Habîbe'nin kefilisi oldu.¹⁹⁴⁸

3.1.4. Hassân b. Sâbit

Hz. Peygamber, Uhud Gazvesi'nde (h. 3) eşlerini onun kalesine (muhkem ev) bıraktı.¹⁹⁴⁹

¹⁹⁴¹ İbn Sa'd, III, s. 132.

¹⁹⁴² İbn Sa'd, III, s. 132.

¹⁹⁴³ İbn Hişâm, II, s. 519.

¹⁹⁴⁴ el-Vâkıdî, I, s. 101.

¹⁹⁴⁵ İbn Sa'd, VIII, s. 41.

¹⁹⁴⁶ İbn Sa'd, III, s. 132.

¹⁹⁴⁷ İbn Hişâm, II, s. 519.

¹⁹⁴⁸ İbn Sa'd, I, s. 208.

¹⁹⁴⁹ İbn Sa'd, VIII, s. 41.

Hassan b. Sâbit b. el-Münzir b. Haram b. Amr b. Zeydümenat b. Adi b. Amr b. Malik b. en-Neccar. Rasûlullah'ın şâiridir. İslâm dinine ilk girenlerdendir. Herhangi bir harb'e katılmadı. Mu'aviye'nin hilafeti döneminde ölmüştür.¹⁹⁵⁰

3.1.5. Nefise

Rasûlullah ile Hadice bt. Huveylid arasında, evlilikleri için aracılık yapmıştır.¹⁹⁵¹

Nefise bt. Ümeyye b. Ebû Ubeyde b. Hemmam b. el-Haris b. Bekir b. Zeyd b. Malik b. Hanzale b. Malik b. Zeydümenat b. Temim. Nefise, Hadice bt. Huveylid ile Rasûlullah'ın evliliklerinde aracı olarak çalışmıştır.¹⁹⁵²

3.1.6. Osman b. Affân

Allah Rasûlü, Bedir Gazvesi'nde (h. 2) kendisinin kızı ve Hz. Osman'ın eşi olan Rukiyye'ye bakması için onu Medine'de bırakmıştı.¹⁹⁵³

3.1.7. Selmâ

Rasûlullah'ın oğlu İbrahim'e ebelik yaptı.¹⁹⁵⁴

3.1.8. Ümmü Bürde

Rasûlullah'ın oğlu İbrahim'e sütannelik yaptı.¹⁹⁵⁵

Havle bt. el-Münzir b. Zeyd b. Lebid b. Hıdaş b. Amir b. Ganm b. Adi b. en-Neccar'dır. Müslüman olmuştu. Allah Rasûlü'nün oğlu İbrahim'in sütannesiydi.¹⁹⁵⁶

¹⁹⁵⁰ İbnü'l-Esir, II, s. 6.

¹⁹⁵¹ İbn Sa'd, VIII, s. 244.

¹⁹⁵² İbn Sa'd, VIII, s. 244.

¹⁹⁵³ el-Vâkıdî, I, s. 101.

¹⁹⁵⁴ İbn Sa'd, VIII, s. 227.

¹⁹⁵⁵ İbn Sa'd, I, s. 136.

¹⁹⁵⁶ İbn Sa'd, VIII, s. 436.

3.1.9. Ümmü Seyf

H. Peygamber'in oğlu İbrahim'in sütannesi idi.¹⁹⁵⁷

3.1.10. Ümmü Süleym

Hayber Gazvesi (h. 7) dönüşünde H. Peygamber'in yeni eşi Safiyye'yi gerdek için hazırlamıştı.¹⁹⁵⁸

Ümmü Süleym bt. Milhan b. Halid b. Zeyd b. Haram b. Cündeb b. Amir b. Ganm b. Adi b. en-Neccar. Uhud Gazvesine iştirak edip; yaralıları tedavi etmiş ve su dağıtmıştır. Ayrıca Huneyn gazvesine hamile olduğu halde katılmıştır. O, H. Peygamber'in hizmetlisi Enes'in annesi idi.¹⁹⁵⁹

3.2. BELİRLİ BİR GÖREV TANIMI OLMAYAN AZATLI HİZMETÇİLER

İslâm'dan önce köleliğin tarihi eski Mısır, eski Yunan, Roma gibi en eski toplum ve medeniyetlere kadar uzanmaktadır. İslâmiyet'in zuhur ettiği dönemde Arap yarımadasında da kölelik oldukça yaygındı. Köle bir anneden doğan çocukta köle statüsündeydi.¹⁹⁶⁰ Köleler, toplumda alt bir sınıf olarak görülmüşlerdir. İslâm döneminde, kölelik direkt olarak yasaklanmamıştır.¹⁹⁶¹ Kur'ân-ı Kerîm'de¹⁹⁶² ve hadisler'de¹⁹⁶³ köle azat etme teşvik edilmiş, sevap kazanılacak eylemler arasında sayılmıştır. İslâm dini köleliğe sadece savaşlar sebebiyle ele geçirilenler için izin vermiştir. Müslüman savaş esirleri gayri Müslim devletlerce esir, köle statüsünde muamele görürken, İslâm devletinin ele geçirdiği esirleri serbest bırakması elbette devletin elini zayıflatacak bir gelişme olurdu. İslâm dini bunun yerine, köleliği tedricen azaltarak kaldırma yoluna gitmiştir. Devlet gelirlerinden bir kısım tahsisat

¹⁹⁵⁷ İbn Sa'd, I, s. 136.

¹⁹⁵⁸ İbn Hişâm, II, s. 340.

¹⁹⁵⁹ İbn Sa'd, VIII, s. 424.

¹⁹⁶⁰ Züleyha Karakuş, **H. Peygamber'in Köle ve Cariyeleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2020; Muhammed Hamîdullah ve Aydın Mehmet Âkif, Köle, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 26, ss. 237-246.

¹⁹⁶¹ Ali Hatalmış, **Erken Dönem İslâm Tarihinde Kölelik ve Cariyelik**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.

¹⁹⁶² Mâide 5/89.

¹⁹⁶³ Buhârî, Itk, 1.

köle âzad'ı için ayrılmış, onlara yönelik hukuki statüler belirlenmiştir.¹⁹⁶⁴ Hz. Peygamber de savaş esiri olarak insanları köleleştirme yoluna gitmemiştir. Örneğin Bedir savaşı esirlerini, fidye veya Ensar'ın çocuklarına yazı öğretmeleri karşılığında serbest bırakmıştır.¹⁹⁶⁵ Azat ettiği ve bir dönem evlat edindiği Zeyd b. Harise, ailesi tarafından geri istenmesine rağmen Hz. Peygamber'in yanında kalmayı tercih etmiştir. Babasının kölesi olup kendisine intikal eden dadısı Ümmü Eymen'i¹⁹⁶⁶, azat ettiği Zeyd b. Harise¹⁹⁶⁷ ile evlendirmiştir. Onların oğulları Üsame'yi de¹⁹⁶⁸ delikanlı çağında tüm eleştirilere rağmen ordu komutanı yapmıştır. Amcası Abbas'ın Müslüman olduğu müjdesi getirildiğinde Mevlâsı Ebû Rafi'yi¹⁹⁶⁹ hemen azat etmiştir. Diğer bir zaman, yüklerine nezaret eden kişi olan mevlâsı Kerkere'yi¹⁹⁷⁰ azad etmiştir. Selmân el-Fârisî'den, kölelikten azad olması için sahibiyle mükâtebe (ücret veya hizmet karşılığı yapılan özgürlük anlaşması)¹⁹⁷¹ yapmasını istemiştir. Hz. Peygamber'in tüm hayatı boyunca otuz dört mevlâsı olmuştur. On yedisinin ismi bu bölümde, diğer on yedisinin ismi de görevli oldukları bölümlerde verilmiştir. Bu insanları tümü daimi surette Hz. Peygamber'in hizmetinde olmamışlardır. Örneğin Berire isminde mevâlî'den bir kadın, Hz. Aişe'den kendisini satın almasını istemişti. Hz. Peygamber'de Hz. Aişe'den onun satın almasını ve hemen azat etmesini istedi. Görüldüğü üzere bu kişilerin pek çoğu için Hz. Peygamber'e mevlâsı demek yerine; Hz. Peygamber'in özgürlüğüne kavuşturduğu azâdlılar demenin daha doğru bir tabir olacağı anlaşılmaktadır.

3.2.1. Bâzâm

O, Allah Rasûlü'nün mevlâsı idi.¹⁹⁷²

Beğavi ve İbn Asâkir onu Allah Rasûlünün mevlaları arasında saymıştır.¹⁹⁷³

¹⁹⁶⁴ Muhammed Hamîdullah ve Aydın Mehmet Âkif, Köle, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 26, ss. 237-246.

¹⁹⁶⁵ İbn Sa'd, II, s. 22.

¹⁹⁶⁶ İbn Sa'd, VIII, s. 223.

¹⁹⁶⁷ İbn Sa'd, III, s. 40.

¹⁹⁶⁸ İbn Sa'd, IV, s. 61.

¹⁹⁶⁹ İbn Sa'd, IV, s. 73.

¹⁹⁷⁰ İbn Hacer, V, s. 438.

¹⁹⁷¹ İbn İshâk, I, s. 91.

¹⁹⁷² İbn Hacer, I, s. 399.

¹⁹⁷³ İbn Hacer, I, s. 399.

3.2.2. Ebû Bekre

O, Allah Rasûlü'nün mevlâsı idi.¹⁹⁷⁴

Nüfay b. Mesrûk'tur. O, Taif'de bir köle idi. Tâif'in kuşatılması sonrası oradan kurtuldu. Tâif'lilerin onu geri istemesi üzerine; Hz. Pegamber, Ebû Bekre'nin kendi azatlısı olduğunu söylemiştir.¹⁹⁷⁵

3.2.3. Ebû Dumeyre

O, Allah Rasûlü'nün mevlâsı idi.¹⁹⁷⁶

O, Rasûlullah'ın azatlılarından biriydi ve Himyer halkındandı.¹⁹⁷⁷

3.2.4. Ebû Kebşe

O, Rasûlullah'ın mevlâsı idi.¹⁹⁷⁸

Hz. Peygamber'in mevlâsı olan Ebû Kebşe'nin adı Süleym'dir. Bedir, Uhud ve diğer tüm savaşlara katıldı. Hz. Ömer'in halifeliğinin ilk günlerinde ölmüştür.¹⁹⁷⁹

3.2.5. Ebû Mevhibe (Müveyhibe)

O, Hz. Peygamber'in mevlâsı idi.¹⁹⁸⁰

Rasûlullah ile birlikte, el-Müreysi Gazvesine iştirak etmişti. Bu gazvede Hz. Aişe'nin devesinin yularını çekmekteydi.¹⁹⁸¹

¹⁹⁷⁴ İbn Sa'd, VII s. 15.

¹⁹⁷⁵ İbn Sa'd, VII s. 15.

¹⁹⁷⁶ İbnü'l-Esir, VI, s. 174.

¹⁹⁷⁷ İbnü'l-Esir, VI, s. 174; İbn Abdilber, IV, s. 1695.

¹⁹⁷⁸ el-Vâkıdî, I, s. 153.

¹⁹⁷⁹ İbn Sa'd, III, s. 49.

¹⁹⁸⁰ İbn Sa'd, II, s. 204.

¹⁹⁸¹ İbn Hacer, VII, s. 324.

3.2.6. Eflah

O, Hz. Peygamber'in mevlâsı idi.¹⁹⁸²

3.2.7. Fedâle

Rasûlullah'ın Yemenli mevlâsıydı.¹⁹⁸³

Yemen halkından olup Hz. Peygamber'in mevlâsıdır. Şam'a yerleşmiş ve orada yaşamıştır.¹⁹⁸⁴

3.2.8. Hişâm

O, Rasûlullah'ın mevlâsı idi.¹⁹⁸⁵

3.2.9. Keysân (Hürmüz)

O, Allah Rasûlü'nün mevlâsı idi.¹⁹⁸⁶

3.2.10. Me'bûr el-Kıbtî

O, Bizans'ın Mısır valisi Mukavkıs'dan Hz. Peygamber'e eş olacak Mâriye ile birlikte hediye olarak gelmişti.¹⁹⁸⁷

Mukavkıs, Hz. Peygamber'e Mısır'dan Mâriye ve onun akrabası olan Me'bûr adında hadım olan bir kişiyi hediye olarak göndermişti.¹⁹⁸⁸

3.2.11. Rûveyfi'

O, Rasûlullah'ın mevlâsı idi.¹⁹⁸⁹

¹⁹⁸² İbn Hacer, I, s. 251.

¹⁹⁸³ İbn Sa'd, I, s. 498.

¹⁹⁸⁴ İbn Hacer, V, s. 286.

¹⁹⁸⁵ İbn Abdilber, IV, s. 1541.

¹⁹⁸⁶ İbn Hacer, V, s. 471.

¹⁹⁸⁷ İbn Hacer, V, s. 517.

¹⁹⁸⁸ İbn Hacer, V, s. 517.

3.2.12. Sender

O, Hz. Peygamber'in mevlâsı idi.

Allah Rasûlü'nün mevlâsıdır. Bazıları ise onun İbn Sender olduğunu söylemişlerdir.¹⁹⁹⁰

3.2.13. Sefîne

O, Hz. Peygamber'in mevlâsı idi.¹⁹⁹¹

Rasûlullah'ın mevlâsı idi.¹⁹⁹²

3.2.14. Tahmân

O, Rasûlullah'ın mevlâsı idi.¹⁹⁹³

3.2.15. Ubeyd

O, Allah Rasûlü'nün mevlâsı idi.¹⁹⁹⁴

3.2.16. Ümmü Alkame

O, Hz. Aişe'nin mevlâsıydı.¹⁹⁹⁵

Hz. Aişe'nin mevlâsıdır. Hz. Aişe'den rivayette bulunmuştur.¹⁹⁹⁶

¹⁹⁸⁹ İbn Hacer, II, s. 417.

¹⁹⁹⁰ İbn Sa'd, VII, s. 505.

¹⁹⁹¹ İbn Sa'd, I, s. 498.

¹⁹⁹² İbnü'l-Esir, II, s. 503.

¹⁹⁹³ İbn Hacer, III, s. 443.

¹⁹⁹⁴ İbn Hacer, IV, s. 350.

¹⁹⁹⁵ İbn Sa'd, VIII, s. 490.

¹⁹⁹⁶ İbn Sa'd, VIII, s. 490.

3.2.17. Vâkıd

O, Rasûlullah'ın mevlâsı idi.¹⁹⁹⁷

3.3. BERBERLER

Berberler, erkekler için saç kesimi, bıyık, sakal tıraşı yapan meslek sahipleridir. Saç, tüm insanlar için bedeninin estetik bir unsuru olmuştur. İnsan saç, abdest alırken başı mesh etmek¹⁹⁹⁸, hac ve umre vazifesi sonunda ihram'dan saçın tıraş edilerek çıkılması gibi birtakım dini gereklilikler içinde de yer almıştır. İnsanlar gerek estetik ve temizlik, gerekse dini gayelerle berberlere ihtiyaç duymuşlardır. Hz. Peygamber'de diğer insanlar gibi ihtiyaç duyduğu zamanlarda bu meslek sahiplerinden hizmet almıştır. Kaynaklarda, Hz. Peygamber'i tıraş eden berber olarak en çok Hırâş b. Ümeyye'nin adına rastlamaktayız.¹⁹⁹⁹

3.3.1. Ebû Asîb

O, Allah Rasûlü'nün mevlâsı idi. Resullah'ın saçını, bıyıklarını ve sakalını boyamıştı.²⁰⁰⁰

3.3.2. Ebû Hind

O, Allah Rasûlünü traş etmişti.²⁰⁰¹

Ferve b. Amr el-Beyadi'nin mevlâsıdır. İslâm'a ilk zamanlarda girmiştir. Bedir ve Uhud Gazvelerine katılmadı. Rasûlullah Beyada oğullarından, Ebû Hind'i evlendirmelerini istemişti ve onlarda Ebû Hind'i evlendirdiler. Ebû Hind hacamat yapan birisiydi.²⁰⁰²

¹⁹⁹⁷ İbn Hacer, VI, s. 466.

¹⁹⁹⁸ Mâide 5/6.

¹⁹⁹⁹ el-Vâkıdî, II, s. 616.

²⁰⁰⁰ İbn Sa'd, VII, s. 61.

²⁰⁰¹ el-Vâkıdî, III, s. 959.

²⁰⁰² İbnü'l-Esir, VI, s. 316.

3.3.3. Hırâş b. Ümeyye

Rasûlullah'ı tıraş eden oydu.²⁰⁰³

3.3.4. Ma'mer b. Abdullah el-Adevî

Hiz. Peygamber'in başını tıraş eden kişiydi.²⁰⁰⁴

Ma'mer b. Abdullah b. Nadle b. Avf b. Abid b. Avic b. Adi b. Ka'b. İkinci Habeşistan hicretine iştirak etmişti. O, veda haccında Hiz. Peygamber'in saç bakımını yapan (saçını tıraş eden, tarayan, yağlayan ve düzelten) kişidir.²⁰⁰⁵

3.4. HACAMATÇILAR

Hacamat, vücuttan kan alma veya vücudun istenilen bölgesinde kan toplama işlemidir.²⁰⁰⁶ Amacı kan alma yoluyla tedavi etmektir. Çok eski çağlardan beri insanların kullandığı bir tedavi yöntemidir. Hacamat işini yapan kişiye haccâm denmiştir. Hiz. Peygamber, Ebû Taybe²⁰⁰⁷ isminde bir Haccâm'a başından kan aldırıp hacamat yaptırmış ve hacamatı en iyi kan aldırma yöntemi olarak tavsiye etmiştir.²⁰⁰⁸

3.4.1. Ebû Hind

Boynuz ve tıraş bıçağıyla Hiz. Peygamber'den kan aldı.²⁰⁰⁹

3.4.2. Ebû Taybe

Rasûlullah'a hacamat yapıyordu.²⁰¹⁰

²⁰⁰³ el-Vâkıdî, II, s. 616.

²⁰⁰⁴ el-Vâkıdî, II, s. 737.

²⁰⁰⁵ İbn Sa'd, IV, s. 139.

²⁰⁰⁶ Necmettin Şeker, **Hiz. Peygamber'in Hadislerinde Koruyucu Hekimlik: Hacamat Örneği**, KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi 21, 2013, s. 161, Abdullah Köşe, Hacamat, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 14, s. 423.

²⁰⁰⁷ İbn Sa'd, I, s. 443.

²⁰⁰⁸ Buhârî, Tıb, 13.

²⁰⁰⁹ el-Vâkıdî, II, s. 678.

²⁰¹⁰ İbn Sa'd, I, s. 443.

3.5. HAYVAN BAKICILARI

Çoban; koyun, deve, keçi, sığır, manda gibi hayvan sürülerini ücret karşılığı otlatan kişidir. Çobanlık, peygamberlik mesleği olarak da bilinir. Hz. Peygamber: “Musa (as) ve Davut (as) koyun çobanıydılar ve peygamber oldular. Bende ailemin koyunlarının çobanyken peygamber oldum”²⁰¹¹ diyerek, bir dönem çobanlık mesleğiyle meşguliyetini ifade etmiştir. Arap yarımadası coğrafi sebeplerle tarımın az, hayvancılık ve ticaretin fazla olduğu bir yerdir. Bu sebeple, hayvanlar ve özellikle develer hayatın vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Hz. Peygamber’in de pek çok develeri vardı. Hatta hicret esnasında bindiği Kasvâ²⁰¹² isimli devesi de meşhur olmuştur. Hz. Peygamber’in süt develerinin çobanı Yesar’ın işkenceyle öldürülüp develerinin çalınması üzerine Kürz b. Câbir²⁰¹³ seriyyesi yapılmıştı. Hz. Peygamber’in çobanlarının bir kısmının, onun mevlâsı veya gönüllü hizmetlileri arasından oldukları görülmektedir.

3.5.1. Abdullah b. Atfık es-Sülemî

el-Füls Seriiye'sinde (h. 9) hayvanlardan sorumlu idi.²⁰¹⁴

3.5.2. Abdülmelik b. Ebû Bekr

Hz. Peygamber’in erkek develerinin çobanıydı.²⁰¹⁵

Rasûlullah'a Temîm ed-Dâri ile birlikte geldi ve onun devecisi oldu.²⁰¹⁶

²⁰¹¹ İbn Sa’d, I, s. 126.

²⁰¹² Nebi Bozkurt, Kasvâ, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 25, ss. 2,3.

²⁰¹³ İbn Hişâm, II, s. 640.

²⁰¹⁴ el-Vâkıdî, III, s. 988.

²⁰¹⁵ İbn Hacer, IV, s. 319.

²⁰¹⁶ İbn Hacer, IV, s. 319.

3.5.3. Arib el-Müleykî

O, Resullah'ın çobanı idi.²⁰¹⁷

O, Ebû Abdullah'dır. Şam ehli arasında sayılmıştır ve Arib'in Rasûlullah'ın çobanı olduğu söylenmiştir.²⁰¹⁸

3.5.4. Ebû Zer el-Gıfârî

Rasûlullah'ın süt develerine bakıyordu.²⁰¹⁹

3.5.5. Esla' el-A'recî (İbn Şerîk)

Hz. Peygamber'in develeri'nin görevlisiydi.²⁰²⁰

Benî A'rec b. Kâ'b b. Sa'd b. Zeydi Menât b. Temîm'dendir. Rasûlullah'ın yolculuklar için devesini hazırlardı.²⁰²¹

3.5.6. Esmâ b. Hârise

O, Rasûlullah'ın süt devesini otlatıyordu.²⁰²²

3.5.7. Hind b. Hârise

Rasûlullah'ın süt devesini otlatıyordu.²⁰²³

3.5.8. Muğîre b. Şu'be

Hz. Peygamber'in ve Müslümanların develerini nöbetleşe otlatıyordu.²⁰²⁴

²⁰¹⁷ İbn Hacer, IV, s. 410.

²⁰¹⁸ İbn Hacer, IV, s. 410.

²⁰¹⁹ el-Vâkıdî, II, s. 538.

²⁰²⁰ İbn Hacer, I, s. 212.

²⁰²¹ İbn Hacer, I, s. 212.

²⁰²² İbn Sa'd, I, s. 494.

²⁰²³ İbn Sa'd, I, s. 494.

²⁰²⁴ el-Vâkıdî, III, s. 963.

3.5.9. Seleme b. el-Ekva

Hz. Peygamber, Kürz b. Cabir Seriyyesi'nde (h. 6) kurtarılan develerinin başına onu koydu.²⁰²⁵

3.5.10. Yesâr

Hz. Peygamber'in develerinin çobanlığını yapıyordu.²⁰²⁶

3.6. KAPI GÖREVLİLERİ - HÂCİPLER

Kapı görevlileri (hâcipler), önemli bir kişiye ait belirli bir yerin giriş çıkışını kontrol eden ve güvenliğini sağlayan görevlilerdir. Hz. Peygamberle görüşmek isteyen kişiler, hâcipler vasıtasıyla huzura kabul edilmişlerdir. Kapı görevlisi, ilk defa içeri girecek kişilere, onun huzurunda nasıl davranılması gerektiğini de anlatırdı. Kaynaklarda, Hz. Peygamber'in mevlâsı Enese'nin²⁰²⁷, kişilerin huzura kabulünde hâcip olarak görevlendirildiğini görmekteyiz.²⁰²⁸ Enes b. Mâlik²⁰²⁹, Hz. Peygamber'in on yıl hizmetinde bulunmuştu. Görevlerinden biride kapısını korumak ve huzuruna girmek isteyenler için de izin istemektir.²⁰³⁰ Hz. Peygamber'in müezzini olan Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)'da kapısında bekleyip hâciplik görevi yapmıştı.²⁰³¹ Hz. Peygamber'in kapı görevlilerini, kendisine yakın, güvendiği ve özel hizmetleri için yanında bulunan insanlardan seçtiği görülmektedir.

²⁰²⁵ el-Vâkıdî, II, s. 570.

²⁰²⁶ İbn Hişâm, II, s. 640.

²⁰²⁷ İbn Sa'd, III, s. 48.

²⁰²⁸ İbn Sa'd, III, s. 48.

²⁰²⁹ İbn Sa'd, VII, s. 17.

²⁰³⁰ İbn Sa'd, VII, s. 17.

²⁰³¹ el-Vâkıdî, III, s. 975.

3.6.1. Abdullah b. Zem'a el-Esedî

Rasûlullah'ın kapısında hâciplik, kapısını koruma ve girmek isteyenlere izin isteme gibi görevleri yapıyordu.²⁰³²

Abdullah b. Zem'a b. el-Esved b. el-Muttalib b. Esed b. Abdüluzza b. Kusay. Hz. Peygamber vefâtı zamanındaki son hastalığında ondan, insanlara namaz kılmalarını duyurmasını istedi.²⁰³³

3.6.2. Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)

Rasûlullah'ın kapısında girmek isteyenler için izin isterdi.²⁰³⁴

3.6.3. Ebû Enese

Rasûlullah'ın kapısında hâciplik, kapısını koruma ve girmek isteyenlere izin isteme görevindeydi.²⁰³⁵

3.6.4. Enes b. Mâlik

Rasûlullah'ın kapısında hâciplik, kapısını koruma ve girmek isteyenlere izin isteme görevindeydi.²⁰³⁶

3.6.5. Heysem b. Nasr b. Dehr el-Eslemî

Kavminin içinde Rasûlullah'ın kapısından ayrılmazdı.²⁰³⁷

Rasûlullah'a hizmet etti. Muhâvîc kavminin içinde kapısından ayrılmazdı. Teyyihân'ın kuyusundan ona su getirirdi.²⁰³⁸

²⁰³² İbn Hacer, IV, s. 83.

²⁰³³ İbnü'l-Esir, III, s. 246.

²⁰³⁴ el-Vâkıdî, III, s. 975.

²⁰³⁵ İbn Sa'd, III, s. 48.

²⁰³⁶ İbn Sa'd, VII, s. 17.

²⁰³⁷ İbn Hacer, VI, s. 442.

²⁰³⁸ İbn Hacer, VI, s. 442.

3.6.6. Ömer b. el-Hattâb

Mekke fethinden sonra biat etmek için sıraya giren Mekkeli'lerin Hz. Peygamber'e sırasıyla yaklaşımlarını sağlıyordu.²⁰³⁹

3.6.7. Rebâh

Rasûlullah'ın kapısında hâcplik, kapısını koruma ve girmek isteyenlere izin isteme görevindeydi.²⁰⁴⁰

3.6.8. Rebîa b. Ka'b el-Eslemî

H. Peygamber'in kapsında gecelerdi.²⁰⁴¹

Ashâb-ı Suffe'den olan fakir bir kişiydi. İlk dönemde Müslüman olanlardandı. Allah Rasûlüne hizmet ederdi. H. Peygamber'in kapısının önünde gecelerdi ve onun abdest almasına yardım ederdi. el-Harre (h. 63) olayına kadar yaşadı.²⁰⁴²

3.7. KİŞİSEL HİZMETLİLER

Hizmetli (hizmetçi) bir evin günlük işlerine yardım etmek üzerine çalışan kişidir. H. Peygamber, insani değer açısından hizmetli (hizmetçi) ile hizmet edilen arasında hiçbir fark gözetmemiştir. "Hiç kimse 'kulum', 'câriyem' demesin. Aksine 'oğlum', 'kızım' desin!"²⁰⁴³ sözüyle onlara davranış ölçülerini belirlemiştir. Ayrıca "Her kimin eli altında kardeşi bulunursa, ona yediğinden yedirsın, giydiğinden giydirsın. Onlara güçleri yetmeyecek zahmetli bir iş yüklemesin"²⁰⁴⁴ ifadesiyle hizmetliler için çalışma prensiplerini de belirlemiştir.

²⁰³⁹ Taberî, III, ss. 61-62.

²⁰⁴⁰ İbn Hacer, II, s. 377.

²⁰⁴¹ İbn Sa'd, IV, s. 313.

²⁰⁴² İbn Sa'd, IV, s. 313.

²⁰⁴³ Müslim, Elfaz, 14.

²⁰⁴⁴ Buhârî, İmân, 21.

Enes b. Mâlik: “Rasûlullah’a tam on yıl hizmet ettim. Bana bir kez olsun öf! demedi; yaptığım bir şeyden dolayı da «Niye böyle yaptın?» demedi”²⁰⁴⁵ sözüyle Hz. Peygamber’in kendisine nasıl davrandığını ifade etmiştir. Hizmetinde bulunan Abdullah b. Mes’ûd²⁰⁴⁶, ayakkabı, misvak, yastık, abdest suyu görevlisiydi. Diğer bir hizmetinde bulunan kişi Kays b. Sa’d b. Ubâde²⁰⁴⁷ küçük yaşta babası tarafından Hz. Peygamber’in hizmetine verilmiş ve on yıl ona hizmet etmiştir. Ayrıca Yahudi bir aileye mensup Abdü’l-Kudüs²⁰⁴⁸ isminde bir çocuk ona hizmet etmişti. Hastalandığında Rasûlullah’ın ziyareti esnasında İslâm’ı kabul edip, vefat etmişti.²⁰⁴⁹ Enes b. Mâlik, Kays b. Sa’d b. Ubâde, Bekr (Bukeyr) b. Şeddâh el-Leysi²⁰⁵⁰ ve Abdü’l-Kudüs’ün küçük yaşta Hz. Peygamber’in yanına gelip hizmet ettiklerini görüyoruz.

Ebû Hüreyre su kırbacı taşıyordu²⁰⁵¹, Ebû Zer el-Gıfârî Kapısına su getirirdi²⁰⁵², Esmâ b. Hârise ve Hind b. Hârise el-Sukya kuyusundan su taşıyorlardı²⁰⁵³, Rebîa b. Kâ'b el-Eslemî Abdest suyunu verirdi²⁰⁵⁴, Heysem b. Nasr b. Dehr el-Eslemî Teyyihân'ın kuyusundan ona su getirirdim²⁰⁵⁵ gibi bilgilerden bu kişilerin su taşıma işlerinde Hz. Peygamber’e yardımcı olduklarını anlıyoruz.

Ma'mer b. Abdullah Fetihte Rasûlullah’ın devesini haremden çıkardı²⁰⁵⁶, Muhammed b. Mesleme fetih'te Rasûlullah’ın devesinin yularını tutuyordu²⁰⁵⁷, Esla' el-A'recî (İbn Şerîk) devesini hazırladı²⁰⁵⁸, Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî) Veda Haccı'nda Hz. Peygamber'e gölgelik yapıyordu²⁰⁵⁹ ifadelerinden bu kişilerinde bazı özel durum ve zamanlarda Rasûlullah’a hizmet ettiklerini anlıyoruz. Hz. Peygamber’in hizmetinde bulunan bu kişilerin, sürekli veya özel zamanlarda, ailelerinin veya kendilerinin istekleriyle bu işlerde çalıştıklarını görmekteyiz.

²⁰⁴⁵ İbn Sa’d, VII, s. 20.

²⁰⁴⁶ İbn Hacer, IV, s. 198.

²⁰⁴⁷ İbnü’l-Esir, IV, s. 404.

²⁰⁴⁸ İbn Hacer, IV, s. 316.

²⁰⁴⁹ İbn Hacer, IV, s. 316.

²⁰⁵⁰ İbn Hacer, I, s. 453.

²⁰⁵¹ Ebû Dâvud, Taharet 24.

²⁰⁵² Amiri, II, ss. 154-155.

²⁰⁵³ İbn Sa’d, I, s. 498.

²⁰⁵⁴ İbn Hacer, II, s. 394.

²⁰⁵⁵ İbn Hacer, VI, s. 442.

²⁰⁵⁶ el-Vâkıdî, III, s. 832.

²⁰⁵⁷ el-Vâkıdî, III, ss. 831-832.

²⁰⁵⁸ İbn Hacer, I, s. 212.

²⁰⁵⁹ İbn Sa’d, II, s. 177.

3.7.1. Abdullah b. Mes'ûd

O, Hz. Peygamber'in ayakkabı, misvak, yastık, abdest suyu görevlisiydi.²⁰⁶⁰

3.7.2. Abdü'l-Kudüs

Yahudi bir ailenin çocuğuydu, Allah Rasûlüne hizmet ediyordu.²⁰⁶¹

Bir Yahudi çocuğuydu ve Hz. Peygamber'e hizmet ederdi. Hastalandığında Allah Rasûlü'nün ziyareti anında İslâm'ı kabul etti ve sonrada öldü.²⁰⁶²

3.7.3. Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)

Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) Hz. Peygamber'in atını eyerliyordu.²⁰⁶³

Veda Haccı'nda (h. 10) Hz. Peygamber'e gölgelik yapıyordu.²⁰⁶⁴

Tebük Gazvesi'nde (h. 9) yemek hazırlayıp getiriyordu.²⁰⁶⁵

3.7.4. Bekr (Bukeyr) b. Şeddâh el-Leysî

Rasûlullah'a hizmet ederdi.²⁰⁶⁶

Şeddâh b. Avf b. Kâ'b b. Âmir b. Leys el-Leysî. Henüz çocuk yaşta iken Hz. Peygamber'e hizmet edenlerdendi.²⁰⁶⁷

²⁰⁶⁰ İbn Hacer, IV, s. 198.

²⁰⁶¹ İbn Hacer, IV, s. 316.

²⁰⁶² İbn Hacer, IV, s. 316.

²⁰⁶³ İbn Sa'd, II, s. 156.

²⁰⁶⁴ İbn Sa'd, II, s. 177.

²⁰⁶⁵ el-Vâkıdî, III, s. 1017.

²⁰⁶⁶ İbn Hacer, I, s. 453.

²⁰⁶⁷ İbn Hacer, I, s. 453.

3.2.5. Berîre (Büreyre)

Hz. Aişe'in mevlâsı ve hizmetlisiydi.²⁰⁶⁸

Aişe bt. Ebû Bekir es-Sıddîk'in mevlâsıdır. Hz. Peygamber, eşi Hz. Aişe'ye Berire'yi satın alıp azat etmesini istedi. O'da öyle yaptı.²⁰⁶⁹

3.7.6. Câbir b. Abdullah

Rasûlullah'a hizmet ediyordu. Hela için su kırbacını taşıyordu.²⁰⁷⁰

3.7.7. Cüdey' b. Nüzeyr el-Muradî

Hz. Peygamber'e hizmet etti.²⁰⁷¹

Benî Kâ'b b. Avf'dandır. Rasûlullah'ın hizmetçisidir.²⁰⁷²

3.7.8. Ebû Hureyye

Hz. Peygamber'e hizmet etti. Hela için su kırbacını taşıyordu.²⁰⁷³

3.7.9. Ebû Zer el-Gıfârî

Hz. Peygamber'e hizmet etti. Kapısında su getirirdi.²⁰⁷⁴

²⁰⁶⁸ İbn Sa'd, VIII, s. 256.

²⁰⁶⁹ İbn Sa'd, VIII, s. 256.

²⁰⁷⁰ Müslim, Zühd, 38, Tahâret, 75-79.

²⁰⁷¹ İbn Hacer, I, s. 576.

²⁰⁷² İbn Hacer, I, s. 576.

²⁰⁷³ Ebû Dâvud, Taharet 24.

²⁰⁷⁴ Amiri, II, ss. 154-156.

3.7.10. Enceşe el-Esved el-Hâdi

Yolculuklarda Hz. Peygamber'in yakını olan kadınların develerini çekiyordu.²⁰⁷⁵

Hz. Peygamber'in Enceşe adında siyahî bir hizmetlisi vardı. Yolculuklarda develerini sürerdi.²⁰⁷⁶

3.7.11. Enes b. Mâlik

Hz. Peygamber'in hizmetçisidir.²⁰⁷⁷

3.7.12. Esmâ b. Hârise

Hz. Peygamber'e hizmet etti. el-Sukya kuyusundan su taşıyordu.²⁰⁷⁸

3.7.13. Esla' el-A'recî (İbn Şerîk)

Rasûlullah'a hizmet ederdi. Devesini hazırlardı.²⁰⁷⁹

3.7.14. Heysem b. Nasr b. Dehr el-Eslemî

Rasûlullah'a hizmet etti.²⁰⁸⁰

3.7.15. Huneyn

Rasûlullah'ın mevlâsı ve hizmetlisiydi.²⁰⁸¹

Allah Rasûlünü mevlâsıydı. Rasûlullah'a hizmet ederdi. Onu, amcası Abbâs'a hibe etti.²⁰⁸²

²⁰⁷⁵ İbn Hacer, I, s. 269.

²⁰⁷⁶ İbn Hacer, I, s. 269.

²⁰⁷⁷ İbn Hişâm, II, s. 125.

²⁰⁷⁸ İbn Sa'd, I, s. 498.

²⁰⁷⁹ İbn Hacer, I, s. 212.

²⁰⁸⁰ İbn Hacer, VI, s. 442.

²⁰⁸¹ İbn Hacer, II, s. 121.

²⁰⁸² İbn Hacer, II, s. 121.

3.7.16. Hind b. Hârise

Hz. Peygamber'e hizmet etti. el-Sukya kuyusundan su taşıyordu.²⁰⁸³

3.7.17. Hudra

Hz. Peygamber'in mevlâsı ve hizmetçisiydi.²⁰⁸⁴

Hudra, Rasûlullah'ın mevlâsı ve hizmetçisiydi. Sonra özgürlüğüne kavuşmuştur.²⁰⁸⁵

3.7.18. Kerkere

O, Rasûlullah'ın mevlâsı idi.²⁰⁸⁶

Hayber Gazvesi'nde (h. 7) Rasûlullah'ın bineğini tutuyordu.²⁰⁸⁷

Allah Rasûlü'nün mevlâsıdır ve onu azad etmiştir. Hayber Gazvesi'nde bineğini tutuyordu. Allah Rasûlü'nün yüklerine nezaret eden kişiydi.²⁰⁸⁸

3.7.19. Kays b. Sa'd b. Ubâde

Babası onu kendisine hizmet etmesi için Hz. Peygamber'e götürmüştü.²⁰⁸⁹

3.7.20. Ma'mer b. Abdullah

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Kâbe'de Hz. Peygamber'in devesini Haremden çıkardı.²⁰⁹⁰

²⁰⁸³ İbn Sa'd, I, s. 498.

²⁰⁸⁴ İbn Sa'd, I, s. 498.

²⁰⁸⁵ İbn Sa'd, I, s. 498.

²⁰⁸⁶ İbn Hacer, V, s. 438.

²⁰⁸⁷ el-Vâkıdî, II, s. 681.

²⁰⁸⁸ İbn Hacer, V, s. 438.

²⁰⁸⁹ İbnü'l-Esir, IV, s. 404.

²⁰⁹⁰ el-Vâkıdî, II, s. 832.

3.7.21. Meymune bt. Sa'd

Hız. Peygamber'in mevlâsı ve hizmetçisiydi.²⁰⁹¹

Meymune bt. Sa'id. Rasûlullah'ın mevlâsıydı.²⁰⁹²

3.7.22. Mid'am

Rasûlullah'ın siyahî mevlâsıydı.²⁰⁹³

O, Rasûlullah'ın siyahî kölesiydi. O, Allah Rasûlü ile birlikte Hayber'e çıkmıştı.²⁰⁹⁴

3.7.23. Muhammed b. Mesleme

Mekke'nin Fethinde (h. 8) Kâbe'de Hız. Peygamber'in devesinin yularını tutuyordu.²⁰⁹⁵

3.7.24. Muhacir (Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe)

Hız. Peygamber'e hizmet etti.²⁰⁹⁶

Ümmü Seleme'nin mevlâsıdır. Künyesi, Ebû Huzeyfe'dir. Rasûlullah'a hizmet etmiştir.²⁰⁹⁷

3.7.25. Rebîa b. Ka'b el-Eslemî

Hız. Peygamber'e hizmet etti. Kapısında geceler abdest suyunu verirdi.²⁰⁹⁸

²⁰⁹¹ İbn Sa'd, I, s. 497.

²⁰⁹² İbnü'l-Esir, VII, s. 265.

²⁰⁹³ el-Vâkıdî, II, s. 709.

²⁰⁹⁴ İbn Abdilber, IV, s. 1468.

²⁰⁹⁵ el-Vâkıdî, III, ss. 831-832.

²⁰⁹⁶ İbn Hacer, VI, s. 181.

²⁰⁹⁷ İbn Hacer, VI, s. 181.

²⁰⁹⁸ İbn Sa'd, IV, s. 313.

3.7.26. Ukbe b. Âmir el-Cühenî

Katır görevlisi, seferde bineğini çekerdi.²⁰⁹⁹

Ebû Amr olarak künyelenirdi. Hz. Peygamber ona Kuda'a b. Malik b. Himyer kabilesinden olduğunu söyledi. Mu'aviye'nin hilafetinin sonlarında vefât etmiştir.²¹⁰⁰

3.7.27. Redvâ

Hz. Peygamber'in mevlâsı ve hizmetçisiydi.²¹⁰¹

Rasûlullah'ın mevlâsı ve hizmetçisi idi. Onu, özgürlüğüne kavuşturmuştu.²¹⁰²

3.7.28. Rüzeyne

Rasûlullah'ın hizmetçisidir.²¹⁰³

Rasûlullah'ın hizmetçisidir. Müslüman olmuş ve Hz. Peygamber'den hadisler rivayet etmiştir.²¹⁰⁴

3.7.29. Selmâ

Rasûlullah'ın mevlâsı ve hizmetçisiydi.²¹⁰⁵

3.7.30. Zu'Mihber

Rasûlullah'a hizmet ediyordu.²¹⁰⁶

O, Zû Mihmer el-Habeşi'dir. Necaşi'nin kardeşinin oğludur. Hz. Peygamber'e hizmet etmiş sonrasında da Şam'a yerleşmiştir.²¹⁰⁷

²⁰⁹⁹ Amiri, II, ss. 154-155.

²¹⁰⁰ İbn Sa'd, IV, s. 343.

²¹⁰¹ İbn Sa'd, I, s. 497.

²¹⁰² İbn Sa'd, I, s. 497.

²¹⁰³ İbn Sa'd, VIII, s. 311.

²¹⁰⁴ İbn Sa'd, VIII, s. 311.

²¹⁰⁵ İbn Sa'd, VIII, s. 227.

²¹⁰⁶ İbn Hacer, II, s. 348.

²¹⁰⁷ İbn Hacer, II, s. 348.

3.8. ÖZEL MUHAFIZLARI

Özel muhafızlar, belirli bir kişiyi silahlı veya silahsız olarak tehlikelere karşı koruyan görevlilerdir. Yerleşmiş bir düzenin karşısına geçtiğinizde tehlikelerle karşılaşmanız kaçınılmazdır. Hz. Peygamber’de getirdiği yeni mesajlarla yerleşmiş bir düzenin karşısına geçmişti. Sindirme, ötekileştirme, boykot, suikast ve nihayetinde savaşa varan durumlarda özel koruma artık bir zaruret halini alır. Böyle bir dönemde Hz. Peygamber gibi önemli bir insanın korunması, inananları için gönülden yapılan bir hizmete dönüşmüştür.

Hudeybiye Antlaşması’nda, Muğîre b. Şu’be²¹⁰⁸ ve Seleme b. Eslem b. Hureys²¹⁰⁹ ellerinde kılıç başlarında miğferleriyle Hz. Peygamber’in yanında bekliyorlardı. Abbâd b. Bîşr zırhlı bir şekilde Rasûllulah’ı koruyordu.²¹¹⁰ Haşrem b. Hubâb, Rasûlullah’ın muhafızıydı.²¹¹¹ Şeklindeki bilgilerden bu kişilerin muhafızlık hizmeti yaptıklarını anlıyoruz. Ayrıca Edrâ es-Sülemî’nin: “bir gece Hz. Peygamber’i korumak için geldim”²¹¹² ifadesinden onun gibi koruma hizmetine gönüllü gelenlerin olduğunu görüyoruz.

Savaşlarda ise diğer zamanlardan daha fazla kişinin gönüllü olduğunu görüyoruz. Üneys (Enes) b. Ebû Mersed Huneyn’de muhafızdı²¹¹³; Ömer b. el-Hattâb Hendek’te Rasûlullah’ın başında duruyordu²¹¹⁴; Muhammed b. Mesleme Uhud’da Hz. Peygamberi koruyordu²¹¹⁵; Sa’d b. Mu’âz Bedir’de çadır’ın kapısında muhafızdı²¹¹⁶ şeklindeki bilgilerinden koruma hizmetinde pek çok kişinin olduğunu anlıyoruz. Hz. Peygamber’in ashâbından, savaşçı yönleri güçlü kişilerin, özel muhafızlık hizmetlerinde gönüllü olarak yer aldıklarını görmekteyiz.

²¹⁰⁸ el-Vâkıdî, II, ss. 595,606.

²¹⁰⁹ el-Vâkıdî, II, s. 606.

²¹¹⁰ el-Vâkıdî, II, s. 477.

²¹¹¹ İbn Hacer, II, s. 245.

²¹¹² İbn Hacer, I, s. 192.

²¹¹³ İbn Hacer, I, s. 280.

²¹¹⁴ el-Vâkıdî, II, s. 453.

²¹¹⁵ el-Vâkıdî, I, s. 240.

²¹¹⁶ el-Vâkıdî, I, s. 55.

3.8.1. Abbâd b. Bişr

Zırhlı bir şekilde Rasûllulah'ı koruyordu.²¹¹⁷

3.8.2. Abbâs b. Abdülmuttalib

Huneyn Gazvesi (h. 8) esnasında Allah Rasûlü'nün katırının yularını tutuyordu.²¹¹⁸

3.8.3. Abdullah b. Revâha

Kaza umresinde (h. 7) Hocun geçidinde Rasûlullah'ın devesinin yularını çekiyordu.²¹¹⁹

3.8.4. Abdurrahman b. Avf

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Hz. Peygamber'i koruma görevindeydi.²¹²⁰

3.8.5. Ali b. Ebû Tâlib

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Hz. Peygamber'i koruma görevindeydi.²¹²¹

Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) Rasûlullah'ın hemen önünde savaşıyordu.²¹²²

3.8.6. Ammâr b. Yâsir

Tebük Gazvesi'nde (h. 9) vadi içinde Rasûlullah'ın atının yularını tutuyordu.²¹²³

²¹¹⁷ el-Vâkıdî, II, s. 477.

²¹¹⁸ el-Vâkıdî, III, s. 898.

²¹¹⁹ İbn Sa'd, II, s. 121.

²¹²⁰ el-Vâkıdî, I, s. 240.

²¹²¹ el-Vâkıdî, I, s. 240.

²¹²² el-Vâkıdî, III, s. 902.

²¹²³ el-Vâkıdî, III, s. 1042.

3.8.7. Âsım b. Sâbit

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Hz. Peygamber'i koruma görevindeydi.²¹²⁴

3.8.8. Dahhâk b. Süfyân el-Kilâbî

Rasûlullah'ın başında kılıcıyla bekleyen muhafızıydı.²¹²⁵

3.8.9. Ebû Bekir es-Sıddîk

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Hz. Peygamber'i koruma görevindeydi.²¹²⁶

Hendek Gazvesi'nde (h. 5) Rasûlullahın başında bekliyordu.²¹²⁷

3.8.10. Ebû Dücâne

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Hz. Peygamberi koruma görevindeydi.²¹²⁸

Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) Rasûlullah'ın hemen önünde savaşıyordu.²¹²⁹

3.8.11. Ebû Eyyûb el-Ensârî

Hayber Gazvesi (h. 7) dönüşünde Hz. Peygamber'in yeni eşi olan Hz. Safiyye ile girdiği zifaf çadırı için muhafızlık yapıyordu.²¹³⁰

3.8.12. Ebû Süfyân b. el-Hâris

Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) savaş esnasında Rasûlullah'ın katırının yularını tutuyordu.²¹³¹

²¹²⁴ el-Vâkıdî, I, s. 240.

²¹²⁵ İbn Hacer, III, s. 386.

²¹²⁶ el-Vâkıdî, I, s. 240.

²¹²⁷ el-Vâkıdî, II, s. 453.

²¹²⁸ el-Vâkıdî, I, s. 240.

²¹²⁹ el-Vâkıdî, III, s. 902.

²¹³⁰ el-Vâkıdî, II, s. 708.

²¹³¹ el-Vâkıdî, III, s. 898.

3.8.13. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Hz. Peygamberi koruma görevindeydi.²¹³²

3.8.14. Edrâ es-Sülemî

Bir gece Hz. Peygamberi korumak için gelmişti.²¹³³

3.8.15. Evs b. Havlî

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) gece koruma için Hz. Peygamber'in mescid'deki kapısında geceledi.²¹³⁴

3.8.16. Eymen b. Ubeyd

Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) Rasûlullah'ın hemen önünde savaşıyordu.²¹³⁵

Eymen b. Ubeyd b. Amr b. Bilal b. Ebû'l-Cerba b. Kays. Annesi Ümmü Eymen'dir. Huneyn Gazvesi'nde Hz. Peygamber'in hemen önünde savaş sebat gösterenlerdendi. Huneyn Gazvesi'nde şehit olmuştur.²¹³⁶

3.8.17. Hâris b. es-Sümme

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Hz. Peygamber'i koruma görevindeydi.²¹³⁷

²¹³² el-Vâkıdî, I, s. 240.

²¹³³ İbn Hacer, I, s. 192.

²¹³⁴ el-Vâkıdî, I, s. 334.

²¹³⁵ el-Vâkıdî, III, s. 902.

²¹³⁶ İbnü'l-Esir, I, s. 346.

²¹³⁷ el-Vâkıdî, I, s. 240.

3.8.18. Haşrem b. Hubâb

Rasûlullah'ın muhafızıydı.²¹³⁸

Haşrem b. el-Hubâb b. el-Münzir b. el-Cemûh b. Zeyd b. el-Hâris b. Haram b. Kâ'b el Ensârî es-Sülemî. Rasûlullah'ın muhafızı idi. Bedir Gazvesi sonrasındaki tüm savaflara katılmıştı.²¹³⁹

3.8.19. Hubâb b. el-Münzir

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Hz. Peygamber'i koruma görevindeydi.²¹⁴⁰

3.8.20. Huzeyfe b. el-Yemân

Tebük Gazvesi'nde (h. 9) yanındaydı ve Hz. Peygamber suikastçı münafıklar üzerine onu göndermişti.²¹⁴¹

3.8.21. Ömer b. el-Hattâb

Hendek Gazvesi'nde (h. 5) Rasûlullah'ın başında bekliyordu.²¹⁴²

3.8.22. İrbâd b. Sâriye es-Sülemî

Tebük Gazvesi'nde (h. 9) ve seferler dışında Allah Rasûlü'nün kapısında bekliyordu.²¹⁴³

²¹³⁸ İbn Hacer, II, s. 245.

²¹³⁹ İbn Hacer, II, s. 245.

²¹⁴⁰ el-Vâkıdî, I, s. 240.

²¹⁴¹ el-Vâkıdî, III, s. 1042.

²¹⁴² el-Vâkıdî, II, s. 453.

²¹⁴³ el-Vâkıdî, III, s. 1036.

3.8.23. Katâde b. en-Nu'mân

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) gece koruma için Hz. Peygamber'in mescid'deki kapısında geceledi.²¹⁴⁴

3.8.24. Muğîre b. Şu'be

Hz. Peygamber'in başında miğferi ile bekliyordu.²¹⁴⁵

3.8.25. Muhammed b. Mesleme

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Hz. Peygamber'i koruma görevindeydi.²¹⁴⁶

3.8.26. Mut'im b. Adî

Hz. Peygamber, Mekke döneminde Tâif halkını davet için gittiği yolculuğunun dönüşünde ondan emân (koruma) istedi.²¹⁴⁷

Ebû Vehb el-Mut'im b. Adî b. Nevfel b. Abdimenâf en-Nevfelî el-Kureşî. Rasûlullah'ın amcaoğulları olan Kureyş'in Benî Nevfel kolundandı. Hz. Peygamber'i Tâif dönüşünde himayesi ve Müslümanlara boykotun kaldırılmasındaki çabaları ile bilinmektedir. Müslüman olmamıştır ve Bedir harbinden önce ölmüştür.²¹⁴⁸

3.8.27. Osman b. Affân

Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) Rasûlullah'ın hemen önünde savaşıyordu.²¹⁴⁹

²¹⁴⁴ el-Vâkıdî, I, s. 334.

²¹⁴⁵ el-Vâkıdî, II, s. 595.

²¹⁴⁶ el-Vâkıdî, I, s. 240.

²¹⁴⁷ İbn Sa'd, I, s. 112.

²¹⁴⁸ İbn Abdilber, I, s. 233; Mustafa Sabri Küçükaşcı, Mut'im b. Adî, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 31, s. 402.

²¹⁴⁹ el-Vâkıdî, III, s. 902.

3.8.28. Sa'd b. Ubâde

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Hz. Peygamber'i koruma görevindeydi.²¹⁵⁰

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) gece koruma için Hz. Peygamber'in mescid'deki kapısında geceledi.²¹⁵¹

3.8.29. Sa'd b. Ebû Vakkâs

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Hz. Peygamber'i koruma görevindeydi.²¹⁵²

3.8.30. Sa'd b. Mu'âz

Bedir Gazvesi'nde (h. 2) Rasûlullah'ın çadırının kapısında muhafızdı.²¹⁵³

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) gece koruma için Hz. Peygamber'in mescid'deki kapısında geceledi.²¹⁵⁴

3.8.31. Sehl b. Huneyf

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Hz. Peygamber'i koruma görevindeydi.²¹⁵⁵

3.8.32. Seleme b. Eslem b. Hureş

Hudeybiye'de (h. 6), elinde kılıç Allah Rasûlü'nün başında bekliyordu.²¹⁵⁶

3.8.33. Talha b. Ubeydullah

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Hz. Peygamber'i koruma görevindeydi.²¹⁵⁷

²¹⁵⁰ el-Vâkıdî, I, s. 240.

²¹⁵¹ el-Vâkıdî, I, s. 208.

²¹⁵² el-Vâkıdî, I, s. 240.

²¹⁵³ el-Vâkıdî, I, s. 55.

²¹⁵⁴ el-Vâkıdî, I, s. 208.

²¹⁵⁵ el-Vâkıdî, I, s. 240.

²¹⁵⁶ el-Vâkıdî, II, s. 606.

²¹⁵⁷ el-Vâkıdî, I, s. 240.

3.8.34. Umâre b. Ziyâd b. Es-Seken

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Rasûlullah'ı koruma görevindeydi.²¹⁵⁸

3.8.35. Üseyd b. Hudayr

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) gece koruma için Hz. Peygamber'in mescid'deki kapısında geceledi.²¹⁵⁹

3.8.36. Uveym b. Sâ'ide

Kaynuka Gazvesi'nde (h. 2) Allah Rasûlü'nün kapısında bekliyordu.²¹⁶⁰

3.8.37. Übeyd b. Evs

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) gece koruma için Hz. Peygamber'in mescid'deki kapısında geceledi.²¹⁶¹

Ubeyd b. Evs b. Malik b. Sevad b. Zafer. Künyesi Ebü'n-Nu'man idi. Bedir'e iştirak etmişti.²¹⁶²

3.8.38. Üneys (Enes) b. Ebû Mersed

Huneyn Gazvesi'nde (h. 8) Hz. Peygamber'e muhafızlık yaptı.²¹⁶³

3.8.39. Zekvân b. Abdükays

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Hz. Peygamber'in gece korumalığını yaptı.²¹⁶⁴

²¹⁵⁸ el-Vâkıdî, I, s. 240.

²¹⁵⁹ el-Vâkıdî, I, s. 208.

²¹⁶⁰ el-Vâkıdî, I, s. 178.

²¹⁶¹ el-Vâkıdî, I, s. 334.

²¹⁶² İbn Sa'd, III, s. 453.

²¹⁶³ İbnü'l-Esir, I, s. 297; İbn Hacer, I, s. 280.

3.8.40. Zübeyr b. el-Avvâm

Uhud Gazvesi'nde (h. 3) Hz. Peygamber'i koruma görevindeydi.²¹⁶⁵

3.9. SIR ARKADAŞLARI

Sır arkadaşları, gizli konuları saklamada mâhir ve güvenilir arkadaşlardır. Hz. Peygamber'in sır arkadaşı denince ilk akla gelen isim Huzeyfe b. el-Yemân²¹⁶⁶ olmuştur. Ashâbından hiç kimseye vermediği birtakım bilgileri Huzeyfe b. el-Yemân'a vermiştir. O, ashâb arasında münafıkları en iyi bilen kişiydi. Zira Hz. Peygamber onların adlarını sadece Huzeyfe'ye söylemişti.²¹⁶⁷ Münafıkların isimlerinin herkesçe bilinmesi fitneye sebebiyet verebilirdi. İbn Sa'd, Tebük Seferi öncesi, sebepsiz olarak sefere çıkmamak için izin isteyen seksen yedi kişilik münâfık grubundan bahsetmiştir.²¹⁶⁸ Münafıklarla ilgili bilgi Huzeyfe'ye, Tebük Seferi'nde verilmişti.²¹⁶⁹ Ayrıca onu, Hendek Savaşı'nda düşmanla ilgili bilgi toplaması için casus olarak göndermişti.²¹⁷⁰ Verilen görevlerden Huzeyfe b. el-Yemân'ın, Hz. Peygamber'in itimadını kazanmış bir kişi olduğunu anlıyoruz.

Diğer bir sır arkadaşı olarak, Nu'aym b. Mes'ûd'un: "Ben, Rasûlullah'ın sır arkadaşı olarak Ahzâb Savaşı'nda koalisyon güçlerinin aralarını bozdum"²¹⁷¹ ifadesine rastlıyoruz. Hz. Peygamber, Ahzâb Savaşında ondan, henüz yeni olan Müslümanlığını gizlemesini ve koalisyonun dağılması için çalışmasını istemiştir.²¹⁷² Elbette bu gizli bir görevdi ve o zaman diliminde Nu'aym b. Mes'ûd'un Müslümanlığını sır olarak saklaması gerekiyordu. Benzer bir durum Abbâs b. Abdülmuttalib içinde geçerliydi. İbn Hacer, Abbâs b. Abdülmuttalib için: "Mekke'de Müslümanlığını gizledi ve Rasûlullah'a Kureyş hakkında bilgi gönderdi"²¹⁷³ bilgisini

²¹⁶⁴ el-Vâkıdî, I, s. 217.

²¹⁶⁵ el-Vâkıdî, I, s. 240.

²¹⁶⁶ İbn Sa'd, VII, s. 317.

²¹⁶⁷ el-Vâkıdî, III, s. 1045.

²¹⁶⁸ İbn Sa'd, II, s. 165.

²¹⁶⁹ el-Vâkıdî, III, s. 1045.

²¹⁷⁰ İbn Hişâm, II, s. 231; İbn Sa'd, II, s. 69.

²¹⁷¹ İbn Hişâm, II, s. 229; el-Vâkıdî, II, s. 480.

²¹⁷² İbn Hişâm, II, s. 229; el-Vâkıdî, II, s. 480.

²¹⁷³ İbn Hacer, III, s. 511.

vermiştir. Hz. Peygamber'in sır arkadaşlarının, hayati öneme sahip sırları saklayabilen, son derece güvenilir insanlar olduklarını söyleyebiliriz.

3.9.1. Abbâs b. Abdülmuttalib

Mekke'de Müslümanlığını gizledi ve Rasûlullah'a Kureyş hakkında bilgi gönderdi.²¹⁷⁴

3.9.2. Huzeyfe b. el-Yemân

Rasûlullah Tebük Gazvesi'nde (h. 9) ona münafıkların isimlerini söyledi.²¹⁷⁵

3.9.3. Nu'aym b. Mes'ûd

Hendek Gazvesi'nde (h. 5) Rasûlullah'a sır arkadaşlığı yapmıştı.²¹⁷⁶

3.10. ŞÂİRLERİ - HATİPLERİ

Câhiliye dönemi arap toplumunda, şiir ve hitabet sanatına çok önem verilirdi. Panayıralarda şiir yarışmaları düzenleniyor, şâirlerin Muallakâtu's-Seb'a (yedi askı) denilen en güzel şiirleri Kâbe duvarına asılıyordu.²¹⁷⁷

Hz. Peygamber, toplum hafızasını ve kültür dünyasını etkisi altına alan şiir ve hitabet alanında şâirler ve hatipler istihdam etmiştir. Bu dönemde kabileler şâirleriyle insanları hicvederek veya överek diğer kabilelere üstünlük sağlayabiliyorlardı. Yahudi Ka'b b. Eşref²¹⁷⁸ ve Ebû Afek²¹⁷⁹ Hz. Peygamber'i ve ashâbını şiirle hicvedip, insanları onların aleyhine kışkırtmaları sebebiyle Müslümanlarca öldürülmüşlerdi.²¹⁸⁰

Medine'ye gelen Temim Heyeti şâirinin, Müslümanlar aleyhine söylediği şiirine karşılık, Hz. Peygamber usta bir şâir olan Hassan b. Sabit'e: "ona cevap

²¹⁷⁴ İbn Hacer, III, s. 511.

²¹⁷⁵ el-Vâkıdî, III, s. 1045.

²¹⁷⁶ İbn Sa'd, IV, s. 277.

²¹⁷⁷ İsfahânî, VIII, s. 194.

²¹⁷⁸ İbn Sa'd, II, s. 32.

²¹⁷⁹ İbn Sa'd, II, s. 28.

²¹⁸⁰ İbn Sa'd, II, s. 32.

ver”²¹⁸¹ hitabıyla görev vermiştir. Temimlilerin hatibine karşılık da Sabit b. Kays b. Şemmas'ın, ona cevap vermesini istemiştir.²¹⁸² Hz. Peygamber'in diğer bir şâiri olan Ka'b b. Mâlik de şiirleriyle Rasûlullah'ı müdafaa ediyordu.²¹⁸³ İslâm öncesi dönemde şiir sanatı, kabileler arası çekişmelerde ve Arap sözlü kültüründe her zaman önemini korumuştur. Hz. Peygamber de İslâm döneminde, şiir ve hitabet sanatıyla, İslâm dininin ve Müslümanların savunulması için usta şâirleri ve hatipleri istihdam etmiştir.

3.10.1. Abdullah b. Revâha

Hz. Peygamber'in şâir'iydi.²¹⁸⁴

3.10.2. Hassân b. Sâbit

Hz. Peygamber'in şâir'iydi. Ondan, Benî Temim heyetine (h. 9) şiiriyle karşılık vermesini istedi.²¹⁸⁵

3.10.3. Ka'b b. Mâlik

Ensar'dan Rasûlullah'ı sözleriyle (şiir) müdafaa eden üç kişiden biriydi.²¹⁸⁶

3.10.4. Sâbit b. Kays b. Şemmâs

Rasûlullah'ın hatîbiydi. Temim heyetinin (h. 9) hatîbine karşılık konuşması için onu görevlendirmişti.²¹⁸⁷

²¹⁸¹ İbn Sa'd, I, s. 294.

²¹⁸² İbn Sa'd, I, s. 294.

²¹⁸³ İbnü'l-Esir, IV, s. 461.

²¹⁸⁴ İbn Sa'd, III, s. 528.

²¹⁸⁵ el-Vâkıdî, III, s. 977.

²¹⁸⁶ İbnü'l-Esir, IV, s. 461.

²¹⁸⁷ el-Vâkıdî, III, s. 976.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÖREVLENDİRMELERLE VE SORUMLULARLA İLGİLİ KRİTERLER

Yukarıda çalışmamız boyunca görev ve sorumluluk verilen kişilerin tespitlerine yer verdik. Bu bölümde, Hz. Peygamber'in görev verdiği bu insanları seçerken dikkate aldığı kriterlere değineceğiz.

Ölçüt ve kıstas anlamlarına gelen kriter kelimesi, bir yargıya ulaşmada başvurulacak ilkeleri gösterirken; görevlendirmelerde kullanılan kriterler de, bir işte istihdam edilecek sorumlular için belirlenmiş şartları ifade eder. Buna göre, İslâm dininde insan istihdamı, İslâm'ın koyduğu genel kaideler ile Hz. Peygamber'in, yaşadığı zaman, çevre, toplum ve insan faktörlerini göz önünde bulundurup uyguladığı kriterlerden oluşur. Bu çerçevede, Hz. Peygamber'in istihdam kriterlerini maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

4.1. EHLİYET VE LİYAKAT GÖZETME

Görevlendirmelerle ilgili en genel prensip Kur'anın: "Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder"²¹⁸⁸ âyeti uyarınca bir işi, o işte tecrübeli, bilgili ve yetenekli olan ehil kişilere verme prensibidir. İş ehline vermek, bir emaneti sahibine vermek kadar önemlidir. Zira toplumların ve devletlerin genel nizamı ve dengesi ile gelecekteki varlık göstergeleri ancak ehil kişilerin istihdamı ile mümkündür. Aksi durumda, görevin yetkin (ehil, tecrübeli, bilgili ve yetenekli) kişilere verilmemesiyle; adam kayırmalar, yetkilerin yanlış kullanılması, rüşvet, irtikab vs. sebeplerle devlet ve toplum düzeninin bozulması kaçınılmaz olacaktır. Hz. Peygamber: "Emânet zayıf edildiği vakit kıyameti bekle"²¹⁸⁹ ifadesiyle bu gerçeği ifade etmiştir.

Hz. Peygamber'in vazifeleri verirken ehil kişileri görevlendirdiğine hemen her yerde rastlıyoruz. Örneğin, Beni Temim heyeti şâirleriyle Medine'ye gelince; Hz. Peygamber, o dönem Müslüman olmuş usta bir şâir olan Hassân b. Sâbit'e²¹⁹⁰: "Kalk

²¹⁸⁸ Nisâ 4/58.

²¹⁸⁹ Buhârî, İlim, 2.

²¹⁹⁰ İbnü'l-Esir, II, s. 6.

ve şiirinle karşılık ver demişti.”²¹⁹¹ Hassân b. Sâbit geçimini şiirleriyle sağlayan, panayıralarda tanınmış ve diğer ülke saraylarında şiirleriyle kabul edilmiş bir şâirdi. Abbâs b. Abdülmuttalib²¹⁹², câhiliye döneminde Sikâye (Kâbe’de hacılara su dağıtma) görevini sorunsuzca yerine getiriyordu. Hz. Peygamber, Mekke’nin Fethi’nden sonra sikâye görevini, uzun süredir bu görevi yerine getiren ve bu işte ehil olduğunu bildiği Abbâs b. Abdülmuttalib’e yeniden vermiştir.²¹⁹³ Rasûlullah, fetih’ten sonra Kâbe’nin anahtarlarını Hz. Abbâs talip olsa da tekrar Osman b. Talha’ya vermiştir. Mus’âb b. Umeyr’i²¹⁹⁴ Akabe Biatı sonrası Medine’ye Kur’ân öğretmeni ve tebliğci olarak göndermiştir. Mus’âb’ın, muhataplarına mükemmel yaklaşım üslubu ve İslâm dinini başarılı temsil kabiliyeti mevcuttu. Bu durum onu, ikinci Akabe Biat’ına 72 kişi ile birlikte dönmesini sağlamıştır.²¹⁹⁵

4.2. EHİL KİŞİLER ARASINDA AYRIMCILIK YAPMAMA

Ehil kişiler arasından görevli seçimin yapıldığı durumlarda, zengin-fakir, genç-yaşlı, Müslim-gayrimüslim, hür-köle ayrımının yapılmadığı görülmektedir. Hz. Peygamber, daha öncede aynı görevi yürüten Osman b. Talha’ya, Kâbe’nin anahtarlarını vermiştir.²¹⁹⁶ Üsame b. Zeyd’i²¹⁹⁷ daha on sekiz yaşındayken, içinde Ebû Bekir es-Sıddîk ve Ömer b. Hattâb’ın da bulunduğu büyük bir orduya komutan yapmıştır. Zeyd b. Harise, Hz. Peygamber’in azat ettiği bir kölesiydi ve onu pek çok seriyyede komutan olarak görevlendirmişti.²¹⁹⁸ Bu gibi durumlardan anlıyoruz ki; ehil kişiler arasından gerçekleştirilen görevlendirmelerde ayrımcılık yapılmamıştır.

²¹⁹¹ el-Vâkıdî, III, s. 977.

²¹⁹² İbn Sa’d, IV, s. 5.

²¹⁹³ İbn İshâk, I, ss. 68-69.

²¹⁹⁴ İbn Sa’d, III, s. 116.

²¹⁹⁵ İbn Sa’d, I, s. 219.

²¹⁹⁶ İbn Hişâm, II s. 412.

²¹⁹⁷ İbn Sa’d, IV, s. 61.

²¹⁹⁸ İbn Sa’d, III, s. 40.

4.3. İNSANLARI KENDİ SOSYAL ÇEVRELERİNDE DEĞERLENDİRME

Kur'ân'da: "Ey insanlar! Sizi bir erkekle bir kadından yarattık. Hem de sizi soylara ve kabilelere ayırdık ki birbirinizi tanıyasınız..."²¹⁹⁹ ayetinden anlıyoruz ki: İnsanlar cinsiyet, renk, dil, ırk olarak farklı yaratılmış ve sonrasında tanışıp bir arada olmaları ve sosyalleşmeleri istenmiştir. Hz. Peygamber, müspet milliyetçiliği insan doğasının tabii bir kanunu olarak kabul edip bunu: "İnsan kavmini sever"²²⁰⁰ sözüyle ifade etmiştir. Hz. Peygamber, görevlerde hızlı intibak, kolay kabul edilebilme, yüksek başarı ihtimali gibi sebeplerle, insanları kendi sosyal çevreleri olan mensup oldukları kabilelerinde değerlendirmiştir. Ma'kıl b. Sinân, Mekke'nin fethinde kendi kavminin sancağını taşımıştır.²²⁰¹ Büsr b. Süfyân el-Ka'bî'yi kendi kavmi olan Benî Ka'b'a zekât memuru olarak göndermiştir.²²⁰²

4.4. İNSAN YETİŞTİRME

İslâm döneminde insanlar; ilmen, ruhen, zihnen bir değişim ve gelişim sürecine girmişlerdir. Hz. Peygamber, insanlığa rehber ve muallim olarak yeni insanlar yetiştirmiş ve onları çeşitli işlerde görevlendirmiştir. Örneğin, çok yakınında olan Hz. Ali'yi²²⁰³ daha çocuk denecek yaşta yanına almış ve yetiştirmiştir. Onun cesareti ve ilmi, İslâm tarihi boyunca anlatılmıştır. Ona, komutanlık²²⁰⁴, kadılık²²⁰⁵, gözcülük²²⁰⁶, sancaktarlık²²⁰⁷, elçilik²²⁰⁸, kâtiplik²²⁰⁹ gibi başarılı olduğu birçok değişik görev vermiştir. Hicret sonrası, Mescid-i Nebevî'nin bir bölümünde yoksul, bekâr ve yakını olmayan sahâbîler için bir yer yaptırmıştır. Burada kalıp ilim tahsil edenlere ashâb-ı Suffe²²¹⁰ denmiştir. Hz. Peygamber'in muallimliğinde, Suffe kısa

²¹⁹⁹ Hucurât 49/13.

²²⁰⁰ Hâkim, III, s. 131.

²²⁰¹ İbn Sa'd, IV, s. 282.

²²⁰² el-Vâkıdî, III, s. 973.

²²⁰³ İbn Sa'd, III, s. 19.

²²⁰⁴ el-Vâkıdî, I, s. 371.

²²⁰⁵ İbn Sa'd, II, s. s. 337.

²²⁰⁶ İbn Hişâm, I, s. 616.

²²⁰⁷ İbn Hişâm, II, s. 328.

²²⁰⁸ el-Vâkıdî, II, s. 559.

²²⁰⁹ İbn Hişâm, II, s. 317.

²²¹⁰ İbn Sa'd, I, s. 255; Mustafa Baktır, Suffe, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 37, ss. 469, 470.

zamanda bir eğitim kurumu haline gelmiştir. Burada yetiştirdiği muallimleri çevre kabilelere tebliğ vazifesiyle göndermiştir. Örneğin, Bi'ru Ma'ûne (70 kişi)²²¹¹ ve Reci (7 kişi)²²¹² gibi üzücü olaylarla isimlerini öğrendiğimiz bu kişiler buralarda yetiştirdiği talebeleriydi. İslâm dinini iyi öğrenmiş olan, Abdullah b. Târik, Mersed b. Ebû Mersed el Ğanevi, Halid b. Ebü'l-Bükeyr ve Hubeyb b. Adî'yi Adal ve Kâre kabilelerine İslâm öğretmenleri olarak göndermiştir.²²¹³

4.5. TECRÜBE VE KIDEME ÖNEM VERME

Hz. Peygamber, İslâm dinini tebliğ ile görevlendirilmişti. Tebliğ faaliyetleri ile İslâm toplumunun hızla büyümesi ve sınırların genişlemesi, yeni görevlendirmeleri gerekli kılmıştır. Hz. Peygamber, görevlendirmede yeni insanları kullanmanın yanı sıra, İslâmi prensiplere uyan eski görevlileri de aynı görevlerinde devam ettirerek istihdamlarını sağlamıştır. Zira toplum tarafından kabul edilmiş tecrübeli eski görevlilerin, geniş kitlelere ulaşma ve hizmet vermede verimli olacakları düşünülmüştür. Bâzân b. Sâsân, İran'ın San'a valisi iken Müslüman olmuştu. Hz. Peygamber'de onu eski görevinde tutarak, Yemenin bütün vilayetlerine vali tayin etmiştir.²²¹⁴ Bâzân ölünce de yerine oğlu Şehr b. Bâzân'ı, San'a'ya vali olarak atamıştır.²²¹⁵ Havâzin kabîlesinin reisi Mâlik b. Avf en-Nasrî'yi yine kendi kavminden Müslüman olanlara âmil (yönetici) tayin etmiştir.²²¹⁶

4.6. GÖNÜLLÜLERE GÖREV VERME

Hz. Peygamber'in, kritik ve tehlikeli görevler ile kısa zamanlı vazifeler için gönüllülük esasıyla görevlendirmeler yaptığını görüyoruz. Gönüllü kişiler içerisinden, yetenekli ve uygun olanları görevler için seçmiştir. Savaşçı özellikleri ile bilinen Muhammed b. Mesleme, Ka'b b. Eşrefi öldürme görevinde gönüllü

²²¹¹ el-Vâkıdî, I, ss. 352-353.

²²¹² el-Vâkıdî, I, s. 355.

²²¹³ İbn Hişâm, II, s. 169.

²²¹⁴ İbn Hacer, I, s. 464.

²²¹⁵ İbn Hacer, III, s. 312.

²²¹⁶ el-Vâkıdî, III, s. 955.

olmuştur.²²¹⁷ Ayrıca, Hayber'de düello isteyen bir Yahudi'nin karşısına gönüllü olarak çıkmıştır.²²¹⁸ Vehb b. Kabûs, Uhud'da müşriklerden bir grubun karşısına gönüllü olarak çıkıp, orada şehit olmuştur.²²¹⁹ Abbâd b. Bişr ve Ammâr b. Yâsir, Zâtür-Rikâ Gazvesi'nde, (gece) ordu gözcülüğü için gönüllü olmuşlardır.²²²⁰ Yine, Ümeyr b. Adî el-Hatmî, münâfık Asmâ bt. Mervan'ı öldürmek için gönüllü olmuştur.²²²¹ Üneys b. Ebû Mersed el-Ganevî, Huneyn'de, gece koruma görevinde gönüllü olmuştur.²²²²

4.7. GÖREV DAĞILIMINDA İSTEKLİLERİ DEĞERLENDİRME

Bir işi yapmada kişinin kendi istek ve arzusu onu başarıya taşımada en büyük etkidir. Bir işteki isteksizlik de kişiyi başarısızlığa götüren en önemli sebeptir. Hz. Peygamber, görev verirken kişinin ehliyet ve kapasitesinin haricinde istekli olmasını da önemsemiştir. Örneğin, Sakîf heyeti Hz. Peygamber'in huzuruna gelip Müslüman olmuşlar ve kendi içlerinden birinin emir tayin edilmesini istemişlerdi. Hz. Peygamberde, içlerinden en genci olan Osman b. Ebû'l-Âs'ı²²²³ İslâm'a karşı tutkulu ve istekli görüp emir tayin etmiştir.²²²⁴ Câbir b. Abdullah²²²⁵, Bedir ve Uhud savaşlarına katılmak istemesine rağmen yaşı küçük olması ve babasının evde kız kardeşlerine bakmasını istemesi sebebiyle katılamamıştı. Uhud'un hemen akabinde, sadece Uhud'a katılanların dâhil olduğu Hamrâû'l-Esed seferine çıkılmıştı. Hz. Peygamber, Uhud'a katılanların haricinde kimseye izin vermediği halde, çok istekli gördüğü için sadece Câbir'e izin vermiştir.²²²⁶

²²¹⁷ İbn İshâk, I, s. 317.

²²¹⁸ İbn Hişâm, IV, s. 333.

²²¹⁹ İbn Sa'd, IV, s. 247.

²²²⁰ el-Vâkıdî, I, s. 397.

²²²¹ İbn Hişâm, II, s. 636.

²²²² el-Vâkıdî, III, s. 894.

²²²³ İbn Hişâm, II, s. 540.

²²²⁴ İbn Sa'd, V, s. 508.

²²²⁵ İbn Hacer, I, s. 546

²²²⁶ el-Vâkıdî, I, s. 336.

4.8. FİZİKSEL VE KİŞİSEL ÖZELLİKLER

İnsanların fiziksel ve kişisel özellikleri yaptıkları işlerle ilintilidir. Cesaretli bir kişinin savaşta korkusuz bir şekilde çarpışması beklenir. Yüksek bir makamı temsil eden kişinin de kıyafetinin ve hitabetinin düzgün olması gerekir. Hz. Peygamber, bazı görevler için seçtiği kişilerde, görevin ihtiyaç duyduğu fiziksel ve kişisel özelliklerin mevcut olmasını önemsemiştir. Örneğin hükümdarlara gönderilen elçilerde; toplumunu, devletini ve dinini temsil ettiği için bu özellikler önemli görülmüştür. Elçilerden, yüz güzelliği ile bilinen (hatta Cibril'in onun suretinde geldiği söylenen) Dihye b. Halîfe el-Kelbî'yi Rum Kayser'i Heraklius'a davet mektubuyla göndermiştir.²²²⁷ Mekke'de yakışıklılığı ile meşhur Mus'ab b. Umeyr'i, Medîne'ye tebliğci ve muallim olarak görevlendirmiştir.²²²⁸ Yüz güzelliği, boy, ses tonu, güzel konuşma kabiliyeti gibi fiziksel özellikler muhatapları etkilemede son derece önemlidir. Habeşistan'a ikinci hicrette, seksen üç kişinin başında Ca'fer b. Ebû Tâlib vardı.²²²⁹ Necâşî'nin sorularına karşılık, onun veciz konuşması, ilim, irfan ve hitabet sahibi kişiliğinin göstergesi olmuştur.

4.9. EKİP OLARAK (TOPLU) GÖREVLENDİRME

İslâmiyet, tevhid (birlik) akidesi üzerine kurulmuştur. Bu sebeple, Müslümanların gerek ibadet gerekse dünyevi işlerinde birlikte olmaları önemsenmiştir. Hz. Peygamber, bazı işlerde toplu görevlendirmeler yaparak ekip çalışmasından yararlanmıştı. Örneğin Hendek savaşında, kazı görevinde Medineli Müslümanlar olan ensâr'a, Zubâb'tan Hurba'ya (bölge) kadar olan alanı kazma görevini vermişti.²²³⁰ Mekke'li Müslümanlar olan muhâcir'lere Zubâb'tan Râtic'e (bölge) kadar olan alanı kazma görevini vermişti.²²³¹ Beni Abdüleşhel, Râtic tarafından kazıyor, Beni Dinar ise Curba tarafından kazıyorlardı.²²³² Bu görevlendirme şekliyle, uyumlu ekiplerin, hayırda yarış atmosferinde hendek kazma işi hızlanmıştı. Benzer

²²²⁷ İbn Hişâm, II, s. 607.

²²²⁸ İbn Sa'd, III, s. 116.

²²²⁹ İbn İshâk, I, s. 214.

²²³⁰ el-Vâkıdî, II, s. 450.

²²³¹ el-Vâkıdî, II, s. 450.

²²³² İbn Sa'd, II, s. 67.

bir uygulama ile, savaş meydanında her kabileye ayrı bir sancak verilip, fertlerin kendi kabile sancakları altında savaşmalarını sağlamıştır. Mekke'nin fethinde, Abdullah b. Bedr Cüheyne Kabilesi sancaktarı²²³³, Ali b. Ebû Tâlib muhacirlerin sancaktarı²²³⁴, Amr b. Sâlim Benî Ka'b kabilesi sancaktarı²²³⁵, Büreyde b. Husayb Benî Eslem'in sancaktarı²²³⁶, Ebû Zer el-Gıfârî Benî Gıfar'ın sancaktarı²²³⁷ olmuştur. Ka'b b. Eşref'in öldürülmesi görevinde, başlarında Muhammed b. Mesleme²²³⁸ olmak üzere, Abbâd b. Bişr²²³⁹, Hâris b. Evs²²⁴⁰, Ebû Nâile Silkân b. Selâme²²⁴¹, Ebû Abs b. Cebr²²⁴² ekip olarak yer almışlardır.

4.10. İSTİŞAREYE DEĞER VERME

İstişare, belirli bir konu veya iş hakkında kişiler arasında bilgi, fikir, tecrübe alışverişi yapılarak danışma yöntemiyle problemin çözümünde en isabetli çözümün elde edilmeye çalışılmasıdır.²²⁴³

İstişâre ile, konunun tüm yönlerinin etraflıca araştırılıp ortaya konması, meselenin en güzel yönlerinin bulunması, hata ihtimalini en aza indirilmesi sağlanır. Hz. Peygamber'de; İdari, dini, ticari, hukuki, ailevi, ferdi pek çok konuda istişârelerde bulunmuştur.²²⁴⁴

Kur'ân'ın: "İş hakkında onlarla istişare et"²²⁴⁵ âyet-i kerîmesi düsturunca, nâs harici konularda ashâbıyla istişareyi önemsemiştir. İnsanların kendi fikirlerinin de dâhil olduğu kararlarda daha istekli oldukları ve bu kararlara ilgili olumsuz durumlarda da daha az itiraz yoluna gittikleri bir gerçektir. Bedir'de, savaş esirlerinin

²²³³ el-Vâkıdî, II, s. 800.

²²³⁴ el-Vâkıdî, II, s. 800.

²²³⁵ İbn Sa'd, IV, s. 293.

²²³⁶ el-Vâkıdî, II, s. 800.

²²³⁷ el-Vâkıdî, II, s. 819.

²²³⁸ İbn İshâk, I, s. 317.

²²³⁹ el-Vâkıdî, I, s. 187; İbn Sa'd, II, s. 32.

²²⁴⁰ el-Vâkıdî, I, s. 187; İbn Sa'd, II, s. 32.

²²⁴¹ el-Vâkıdî, I, s. 187; İbn Sa'd, II, s. 32.

²²⁴² el-Vâkıdî, I, s. 187; İbn Sa'd, II, s. 32.

²²⁴³ Abdurrahman Altuntaş, **Kur'ân'da Temel Siyasî Kavramlar**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009.

²²⁴⁴ Recep Aslan, **İstişârenin Önemi ve Hz. Peygamber'in Uygulamalarından Örnekler**, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, 2014 ss. 223-241.

²²⁴⁵ Âl-i İmran 3/159.

durumu hakkında²²⁴⁶, ezan konusunda²²⁴⁷, Bey'atü'r-Rıdvân'da²²⁴⁸, ifk hadisesinde²²⁴⁹ ve daha pek çok konuda onlarla istişare etmiştir. Ebû Bekir es-Sıddîk²²⁵⁰ ve Ömer b. el-Hattâb'ı²²⁵¹ vezirleri gibi görüp, onlarla sürekli istişare halinde olmuştur. Hz. Peygamber'in tüm önemli konularda ashâbıyla istişare ettiğini fakat görevlendirme konusunda hiç kimseye danışmadığını düşünmek elbette yanlış olur. Örneğin Hz. Peygamber Hudeybiye'de, Kureyş'e elçi olarak Ömer b. Hattâb'ı göndermeyi düşünmüş ve konuyu ona açmıştır. Ömer b. Hattâb'da kendisinin değil, Osman b. Affân'ın gönderilmesinin daha uygun olduğu görüşünü bildirmiştir. Hz. Peygamber'de bu görüşü dikkate alarak Osman b. Affân'ı elçi olarak göndermiştir.²²⁵² Beşir b. Sa'd'ı, el-Cinâb'a Seriyeye'ye göndermeden önce Ebû Bekir es-Sıddîk ve Ömer b. Hattâb ile istişare etmiş ve gönderme kararını birlikte almışlardır.²²⁵³

4.11. KADINLARA GÖREV VERME

İslâm dini, kadının tamamen değersizleştirildiği bir zaman ve coğrafyada insanlığa gönderilmiştir. Genel olarak bakıldığında öldürülen, bir meta olarak görülen, hak ve hukukuna tecavüz edilen kadın, gerçek değer ve hüviyetini İslâmla yeniden kazanmıştır.

Hiz. Peygamber, görevlendirmelerinde kadın ve erkeğin farklı yaratılış özelliklerini (fıtrat) göz önünde bulundurmıştır. Örneğin, kadınların seferlerde savaşma zorunluluğu olmadan ve talepleri halinde; yaralıları tedavi, eşya taşıma, gıda tedariki hizmetlerinde çalışmalarına izin vermiştir. Bazen zorluk durumlarında Nesibe binti Ka'b²²⁵⁴ (Uhud'da) ve Ümmü Selîl²²⁵⁵ (Huneyn'de) gibi cesaretli kadınlar, kılıçlarıyla erkeklerle beraber kahramanca savaşmışlardır. Ümmü Atıyye

²²⁴⁶ İbn Sa'd, II, s. 22.

²²⁴⁷ İbn Sa'd, I, s. 247.

²²⁴⁸ İbn Sa'd, II, s. 97.

²²⁴⁹ İbn Hişâm, II, s. 301.

²²⁵⁰ el-Vâkıdî, II, s. 728.

²²⁵¹ el-Vâkıdî, II, s. 728.

²²⁵² İbn Hişâm, II, s. 315.

²²⁵³ el-Vâkıdî, II, s. 728.

²²⁵⁴ el-Vâkıdî, I, s. 268.

²²⁵⁵ el-Vâkıdî, III, s. 902.

el-Ensâriyye²²⁵⁶, Hz. Peygamber ile yedi savaşa katıldığını ve orada yaralıları tedavi ettiğini söylemiştir. Hz. Peygamber savaflara çıkarken eşlerinden birini yanına almıştır. Öneğin, eşi Âişe bt. Ebû Bekir²²⁵⁷ ile beraber toplam on dört kadın Uhud'a katılmışlardı. Diğer bir eşi Ümmü Seleme'de²²⁵⁸ Hudeybiye'ye katılmıştı. Hz. Peygamber, ashâbının ihram'dan çıkmada gecikmeleri mevzuunda Ümmü Seleme ile istişare etmişti. Şifâ Ümmü Süleyman b. Ebû Hasme²²⁵⁹, Hz. Hafsa'ya Kur'ân öğretmenliği görevinde bulunmuştur. Hz. Peygamber'in halası Rukayka²²⁶⁰, hicret öncesinde müşriklerin suikast planlarını Rasûlullah'a haber vermiştir. Kadın ve çocuk esirler bir süreliğine Remle bt. el-Hâris²²⁶¹ evinde tutulmuştur. Uzre heyetinin konaklaması, yine Remle bt. Hâris²²⁶² evinde gerçekleşmiştir. Semrâ bt. Nüheyk el-Esediyye²²⁶³ ilk kadın pazar görevlisi olarak görevlendirilmiştir. Sağlık görevlisi Ku'aybe (Rufeyde) bt. Sa'd'ın, Mescid-i Nebevi'de hasta ve yaralıları tedavi için bir çadırı vardı.²²⁶⁴ Hz. Peygamber kadınlara, fitratlarına uygun, ehil oldukları işlerde görevler vermekten kaçınmamıştır.

4.12. KUR'A YÖNTEMİNİ KULLANMA

Kur'a, çoğu zaman diğer kural ve yöntemlerle halledilemeyen bazı konularda; örneğin pay dağılımı veya öncelik sırası belirleme gibi durumlarda başvuru, talihe bağlı kart veya isim çekme vs. gibi yöntemlerle kişiyi veya sıralamayı belirleme usulüdür.²²⁶⁵ Câhiliye döneminden beri var olan bu yöntem İslâm döneminde de uzlaşma usulü yöntemlerinden biri olarak kullanılmıştır. Allah Rasûlü'nün hayatında kur'a yöntemine başvurduğunu görüyoruz. Örneğin onun, sefere çıkarken hangi eşinin kendisine eşlik edeceğini belirlemede kur'a yöntemine başvurduğunu görüyoruz.²²⁶⁶ Yine Hz. Peygamber'in, altı kölenin azat edilmede öncelik

²²⁵⁶ İbn Sa'd, VIII, s. 455.

²²⁵⁷ el-Vâkıdî, I, s. 249.

²²⁵⁸ Buhârî, Şürûṭ, 15.

²²⁵⁹ İbn Abdilber, IV, s. 340.

²²⁶⁰ İbn Sa'd, VIII, s. 51.

²²⁶¹ İbn Sa'd, II, s. 160.

²²⁶² İbn Sa'd, I, s. 331.

²²⁶³ İbn Abdilber, IV, s. 335.

²²⁶⁴ İbn Sa'd, VIII, s. 291.

²²⁶⁵ Müslim, Eymân, 56; H. Yunus Apaydın, Kur'a, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 26, ss. 382-383.

²²⁶⁶ Buhârî, Nikâḥ, 97.

sıralamasını belirlemede onları önce ikişerli gruplara ayırıp sonrada kur'a yöntemine başvurduğunu görmekteyiz.²²⁶⁷ Bir hadisinde de, insanların namazdaki ilk saf'ın ve ezanın faziletini bilmeleri halinde kur'a dışında bir yola başvurmayacaklarını söylemiştir.²²⁶⁸

4.13. GÖREV VERMEME DURUMLARI

Hız. Peygamber, yetenek ve bilgi gerektiren, sorumluluğu nispeten fazla olan görevlerde, ehil olmayan kişinin görev talebini geri çevirmiştir. Karıştırılmaması gereken önemli bir nokta, gönüllü olma ile görev talep etmenin farklı özellikler taşımasıdır. Gönüllü olma, belirlenmiş bir iş için aday olma durumuyken; görev talep etme, tanımlı bir görev olmadan vazife isteme durumudur. Hız. Peygamber: "iş dileyen kimseyi biz işimiz üzerine kullanmayız"²²⁶⁹ sözüyle bu ilkesini ifade etmiştir. Bunun nedeni ise, vazifenin istemekle değil, ehil olunarak alınabileceğı prensibidir. Hız. Peygamber, Kâbe'nin anahtarlarını, istemesine rağmen amcası Hız. Abbas'a vermemiş²²⁷⁰, asıl ehil kişi olarak gördüğü Osman b. Talha'ya vermiştir.²²⁷¹ Râfi' b. Hadîc, Bedir Gazvesi'ne katılmak istemesine rağmen, Hız. Peygamber tarafından yaşının küçüklüğü sebebiyle savaş için ehil görülmemiş ve savaşa katılmasına izin verilmemiştir.²²⁷² Ebû Zer el-Gıfârî²²⁷³, Rasûlullah'tan emirlik istediğinde, ona: "Sen zayıfsın, emirlik ise bir emanettir"²²⁷⁴ sözüyle onun bu işe ehil olmadığını ifade ederek talebini geri çevirmiştir.

²²⁶⁷ Müslim, Eymân, 56.

²²⁶⁸ Müslim, Salât, 129.

²²⁶⁹ Buhârî, İcâre, 1.

²²⁷⁰ İbn Sa'd, V, s. 448.

²²⁷¹ İbn Hişâm, II, s. 412.

²²⁷² İbnü'l-Esir, II, s. 232; Abdülkadir Şenel, Râfi' b. Hadîc, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 34, ss. 391-392.

²²⁷³ İbnü'l-Esir, VI, s. 96.

²²⁷⁴ Müslim, İmaret, 17.

SONUÇ

İnsanlık tarihi boyunca her toplum, devlet ve medeniyet, yetiştirdiği insanlarla ve onların doğru yerlerde istihdamı ile ilerleme kaydetmiştir. İnsanlara görev ve sorumluluk verme ile bunları verirken uygulanacak kriterler konusu, günümüzde dahi insan kaynakları yönetimi adı altında önemini ve güncelliğini korumaktadır.

İslâm'ın bir devlet ve medeniyet olarak doğuşu sayılan bir dönemde, vahyin aydınlatıcılığı altında, insanlık için vicdan, akıl, nakil ve ilim bir araya getirilmiştir. Bu önemli dönemde, dünyayı ve ötesini içine alan, yaratıcı ve insan odaklı yeni dünya misyonu ile oluşan görevler, görevliler ve kriterler araştırmamızın konusunu teşkil etmiştir.

Çalışmamızı dört ana başlık altında topladık. Bunlar: Yönetim, dini konular, özel hizmetler ve görevlendirme kriterleri şeklinde yer almıştır. Ağırlıklı olarak ilk dönem kaynakların taranmasıyla; elli dokuz alt başlık altında yönetimle ilgili yedi yüz otuz iki, dini konularla ilgili yüz on dokuz, özel hizmetleriyle ilgili yüz yirmi sekiz olmak üzere toplam dokuz yüz yetmiş dokuz görevlendirme tespit ettik. Her alt başlık için kısa ve öz nitelikte açıklama ve tespitlere yer verdik. Ayrıca edindiğimiz bu veriler ışığında görevlendirmelere konu olan kriterler için on üç başlık altında değerlendirmelerde bulunduk.

Tez çalışmamızda, toplam dört yüz doksan beş kişinin dokuz yüz yetmiş dokuz farklı vazifede görevlendirildiğini tespit ettik. Bu kişilerin üç yüz on beş'ine tek bir görev, yüz seksen'ine de birden fazla olarak altı yüz altmış dört görev tevdi edildiğini görmekteyiz. Tüm görevlendirmelerle ilgili listeyi Ek1 dosyası olarak ve birden fazla görevlendirme listesini de Ek2 dosyası olarak tez sonuna ekledik.

Hz. Peygamber, İslâm devlet ve toplumunun ihtiyaç duyacağı; idari, askeri, mali, yargı, eğitim, sağlık gibi hayatın tüm alanlarında görevlendirmeler yapmıştır. Bu görevlendirmelerin bir kısmını görev tecrübesi olan kişilerden, çoğunluğunu da yeni yetiştirdiği ve tecrübe kazandırdığı ashâbı arasından yapmıştır. Câhiliye döneminde, çeşitli görevlerin kabilelerce paylaşıldığı bir toplumsal düzen ile, kabile başkanlarından oluşan bir heyetin kararlar aldığı bir yönetim yapısı mevcuttu. Bu yapıda, belirli görevleri üstlenen kabileler ile onların fertleri, bazı iş ve görevlerde

uzmanlaşmıştı. Hz. Peygamber’de devletleşme sürecinde bu tecrübeli kişilerden bazılarını görev yerlerinde tutmayı tercih etmiştir.

Hz. Peygamber’in öncelikli görevi tebliğ vazifesi olsa da; O, aynı zamanda bir yönetici, bir kumandan, bir kadı, bir muallim, bir pazar denetçisi, hatta bir hendek kazıcısı olmuştur. Görev verip bir kenara çekilen yönetici olmaktansa, pek çok zaman görevi bizzat kendisi yaparak gösteren kişi olmuştur. Bu durum görev verdiği kişilerde; doğru tanımlanmış bir görevi, verilen vazifenin kutsiyeti hissini ve vazife sorumluluğu fikrini doğurduğu düşünülmektedir.

Araştırmamız sadece devlet ekseninde değil, Hz. Peygamber’in özel-resmî, dönemsel-sürekli tüm görevlendirmeleri üzerine olmuştur. Bu sebeple bazı görevlerin, mesleki değil özel nitelikte, bazılarının da dönemsel ve ihtiyaca binaen ortaya çıktığını görmekteyiz. Ayrıca çalışmamızın içeriği, İslâmiyetin başlangıç dönemindeki meslek ve sanatları değil; Hz. Peygamber’in görev ve sorumluluk verdiği kişileri ve bunların kriterleri üzerine olmuştur. Bu sebeple tezimizde vazifeler neticesinde ortaya çıkan farklı görevlendirmelere de yer verdik.

İslâm dini ehliyet ve liyakati önceleyip, ayrıcalık ve ayrımcılıkları reddetmiştir. Bu dönemde, câhiliyenin güçlü kavmiyet anlayışının tamamen silinmese de, tadil edildiğini söyleyebiliriz. Hz. Peygamber döneminde, yaşantı ve anlayışlarda bölünmüşlükleri artırıp, devletleşmeyi engelleyen kabileciliğin zayıflatıldığını görüyoruz. Buna karşın İslâm kardeşliği, liyakat, adalet, eğitim gibi yeni anlayışların hızla yerleşip görevler ve görevliler için yeni tanımlar oluşturduğunu gözlemliyoruz.

Yönetimin en önemli ayağının, yöneticinin doğru insanları, doğru konumlara yerleştirip, zaman, iş ve kişi israfının böylece engellenmesi olduğunu biliyoruz. Hz. Peygamber’in tespit ettiğimiz bin civarındaki görevlendirmelerinde isabetli kararlar verdiğine şahit olmaktayız. Buradan onun, insanları iyi tanıdığı; beceri, kabiliyet ve potansiyellerini en iyi şekilde değerlendirdiği sonucuna varabiliriz.

Görev verilmiş kişileri: Bireysel yetenek ve kabiliyetleri, tecrübe, bilgi ve becerileri, istek ve yönelimlerini doğrultusunda çeşitli kategoriler içinde değerlendirebiliriz. Genel olarak sosyal zekâsı güçlü olanları, muallimlik, elçilik, tebliğ ve kadılık gibi görevlerde; sayısal zekâ sahiplerini, zekât amili, sayım memuru, pazar görevlisi gibi görevlerde; liderlik yönü güçlü olanları, valilik,

kumandanlık, nakiblik gibi görevlerde; fiziksel ve cesaret yönü güçlü olanları, askerlik, muhafızlık, casusluk gibi görevlerde vazifelendirdiğini söyleyebiliriz.

İslâm dönemi ile birlikte, hakkında kesin bir nâs bulunmayan konularda; danışma, fikir alışverişinde bulunma ve böylece ortak aklı kullanma anlamına gelen istişare önem arz etmiştir. İnsanların kendi fikirlerinin dâhil olduğu kararlara daha fazla sahip çıktığı ve bunlarla ilgili olumsuzluk karşısında daha az itiraz yoluna gittikleri bir gerçektir. Hz. Peygamber'in tüm önemli konularda ashabıyla istişare ettiği gibi, görevlendirme konusunda da güvendiği insanlarla istişare ettiğini görmekteyiz.

Yönetim; mahiyeti itibariyle örgütleme, koordinasyon, planlama, denetleme, istihdam vb. birçok kavramı içinde barındırır. Devlet teşekkülü temelindeki yönetim yapıları ve onun ile ilgili görevlendirmeler ise toplumların ilerlemesinde en hassas noktaları oluşturur. Hz. Peygamber'in göreve getirdiği pek çok kişinin, dört halife döneminde de görevlerinde istihdam edildiklerini görmekteyiz. Bu açıdan, vazifelendirdiği kişiler, kullandığı yöntemler ve görevler için belirlediği kıstaslar sonraki dönemler için bir yol haritası olmuştur. Hz. Peygamber'in temellerini attığı devletin çok kısa bir sürede büyük bir devlete, devletlere ve nihayet bir medeniyete dönüşmesinde İslâm'ın ilahî mesajının gücü ve Hz. Peygamber'in temellendirdiği kurumların, görev ve görevlendirmelerinin payı olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Görevlendirmeler ve sorumlularla ilgili tespit ettiğimiz kriterlerden ilki 'işî ehil olana verme' diye tanımladığımız, o işte tecrübeli, bilgili ve yetenekli kişilere öncelik verilmesidir. Sonrasında, ehil kişiler arasından seçim yapılırken ayrımcılık gözlemlenmediğine şahit oluyoruz. Diğer bir kriter olarak da; insanlara, en kolay uyum sağlayabilecekleri ve kabul görebilecekleri kendi sosyal çevrelerinde görevler verildiğini anlıyoruz. Ayrıca yetenek ve liyakat sahibi kişiler arasından, İslâm'ı öğrenmede istekli olanların öncelikli değerlendirildiğini görüyoruz. Kişilerin, kılık kıyafet, yüz güzelliği ve hitabet gibi fiziksel ve kişisel özelliklerinin de görevlendirmelerde etkili olduğunu söyleyebiliriz. Kısa süreli veya tehlikeli bazı özel görevlendirmelerde, gönüllü olanların öncelikli olarak değerlendirildiğini gözlemliyoruz. Ekip gücü ve psikolojisinin kullanılabilmesi için bazı durumlarda toplu görevlendirmelerin yapıldığını anlıyoruz. Ayrıca ehil olmadığı halde, bazı kritik görev ve makamlara talip olanlarında da geri çevrildiğini fark ediyoruz.

İslâmiyetle birlikte birçok haklar kazanan kadınlara da yapabilecekleri uygun işlerde görevler verildiğini görmekteyiz. Bu kriterler, tüm araştırmamız boyunca tespit ettiğimiz görevlendirmelerin irdelenmesiyle elde ettiğimiz sonuçlardır.

Hız. Peygamber'in insan odaklı, fıtratı ve bireysel yetenekleri yok saymayan, işi değil insanı yücelten istihdam siyaseti ve ilkeleri, günümüz toplum ve medeniyetine değer katacak pek çok cevheri içinde barındırmaktadır.

Çalışmamızın sonsuz ilim deryasına bir nebze katkı, gelecek çalışmalar içinse basamak teşkil etmesini umarız.

KAYNAKÇA

Abdülrezzak, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi‘ es-San‘ânî el-Himyerî (ö. 211/827), **el-Musannef**, Mektebetu’l-İslâmî, Beyrut, 1982

Ağırman, Mustafa. **Hiz. Peygamber’in Savaş Stratejisi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1992.

Ahmadov, Rashadat. **Hazret-i Peygamber’in İstihdâm Siyâseti**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012.

Ahmed b. Hanbel. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel (ö. 241/855), **el-Müsned**, Beyrut 2001.

Aktaş, Merve. **Hiz. Peygamber Dönemi Savaşlarında Hanım Sahâbîlerin Rolü**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize, 2019.

Akyüz, Vecdi. **Alâ b. Ukbe**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 2, s.311.

Algül, Hüseyin. **Evs (Benî Evs)**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 11, ss.541-542

Allami, Abdullah Wahib. **Principlizing Islamic Zakat As a System of Taxation**, (Unpublished Doctoral Thesis), Brunel University, Arts And Social Sciences, London, 2015.

Altun, Ahmet. **Tıbb-ı Nebevi Efendimizin Sünnetinde Koruyucu Hekimlik**, Ensar Neşriyat, İstanbul 2015, ss. 14-20.

Altuntaş, Abdurrahman. **Kur’ân’da Temel Siyasî Kavramlar**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009.

Amiri, Ebû Zekerıyyâ İmâdüddîn Yahyâ b. Ebî Bekr el-Âmirî (ö. 893/1488), **Behcetü'l-Mehâfil ve Buğyetü'l-Emâsil fî Telhî's-Siyer ve'l-Mu'cizât ve's-Şemâ'il**, Dâru'l-Sâdır, Beyrut 2009.

Apak, Adem. **Amr b. el-Âs Hayatı - Şahsiyeti - Devlet Adamlığı**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1999.

Apak, Adem. **İslâm Öncesi Dönemde Mekke İdare Sistemi ve Siyasetinin Oluşumu**, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Cilt: 10, Sayı: 1, 2001 ss. 177-194.

Apaydın, H. Yunus. **Şahit**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 38, ss.278, 283.

Aslan, Recep. **İstişârenin Önemi ve Hz. Peygamber'in Uygulamalarından Örnekler**, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, 2014 ss.223-241.

Atalar, Münir. **Emîr-i Hac**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 11, ss.131,133

Atar, Fahrettin. **Kadı**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 24, ss.69,73.

Aynî, Ebû Muhammed Bedreddin Mahmud b. Ahmed b. Mûsâ el-Hanefî (ö. 855/1451), **Umdetu'l-kârî Şerhü Sahîhi'l-Buharî**, Dâru'l Ahyai't-Terasil Arabiyye, Beyrut.

Baktır, Mustafa. **Suffe**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 37, ss.469, 470.

Belâzurî, Ahmed b. Yahya b. Cabir b. Davud (ö. 279/892), **Ensabü'l-Eşrâf**, thk. Süheyl Zekkâr ve Riyad ez-Ziriklî, Dâru'l-Fikr, 1. bs., Beyrut 1996, I, 448.

Boynukalın, Mehmet. **Tebliğ**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 40, ss. 218, 219.

Bozkurt, Nebi. **Emân**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 11, ss.79-81.

Bozkurt, Nebi. **Kasvâ**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 25, ss.2-3.

Bozkurt, Nebi. **Mihmândâr**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 30, ss.25, 26.

Buhârî, Muhammed b. İsmâîl (ö. 256/870), **el-Câmiu's-Sahîh**, nşr. Muhibbuddin Habîb, Dâru'r-Reyyân li't-Türâs, Kahire 1986.

Çağrııcı, Mustafa. **Da'vet**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 9, ss.16,19.

Çelik, Yılmaz. **H. Peygamber Dönemi İnsana Yönelik Sosyal Hizmetler**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2016.

Çelikkol, Yaşar. **Cahiliye Döneminde Yesrib'in Etnik Yapısı**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 15, Sayı: 1, Elazığ, 2005, ss. 319-346.

Çelmeli, Memduh. **H. Muhammed Döneminde “Emân”**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2013.

Devellioğlu, Ferit. **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, 20. baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003. s.645.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as b. İshak (ö. 275/888), **Süneni Ebî Dâvûd**, thk. Şuayb el-Arnâvud, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 2009.

El-A'zamî, Muhammed Mustafa. **Studies in Early Hadith Literature**, American Trust Publications, Indiana U.S.A 1978.

El-A'zamî, Muhammed Mustafa. **H. Peygamber'in Kâtipleri (Küttabü'n-Nebi)**, Erkam Yayınları, (trc. Durak Pasmaz), İstanbul 2017.

El-Halebî, Ali b. İbrahim b. Ahmed el-Halebi (ö. 1044/1635), **Sîret-ül Halebiyye**, Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2006.

Elmalı, Ayşe. **Abdullah b. Mes'ûd ve Hukukî Kişiliği**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009.

Elmalı, Hüseyin. **Hassân b. Sâbit**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 16, ss.399, 402.

Erkal, Mehmet. **Hac Emirliği (Yönetimi) Ve Bununla İlgili Bazı Fıkhi Meseleler**, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı:4, Sakarya 2001.

Erkocaaslan, Recep. **H. Âişe'nin Hayatı, Şahsiyeti ve H. Peygamber Sonrası İslâm Tarihindeki Rolü**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2016.

Fayda, Mustafa. **Amr b. Ümeyye**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 3, ss.94-95.

Fayda, Mustafa. **Allah'ın Kılıcı Hâlid b. el-Velîd**, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2020, ss. 239-418.

Grabus, Merzuk. **H. Peygamber'in Mekke Müşrikleri Dışındaki Arap Kabileleri İle Münasebetleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2011.

Hâkim, Muhammed b. Abdillâh en-Nîsâbûrî (ö. 405/1014), **el-Müstedrek ale's-Sahîhayn**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1990.

Halife b. Hayyât, Ebu Amr b. Halife el-Basrî (ö. 240/854), **Tabakât-ü Halife b. Hayyat**, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1993.

Hamîdullah, Muhammed ve Aydın Mehmet Âkif. **Köle**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 26, ss.237-246.

Hamidullah, Muhammed. **Hiz. Peygamber'in Savaşları**, Yağmur Yayınları, İstanbul 1991.

Hamidullah, Muhammed. **İslâm Peygamberi**, trc. Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık, İstanbul 2003.

Hatalmış, Ali. **Erken Dönem İslam Tarihinde Kölelik ve Cariyelik**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.

Hattâb, Mahmut Şit. **Hiz. Peygamber'in Komutanları**, çev: Doç. Dr. Ahmet Nedim Serinsu, Diyanet Aylık Dergi, Sayı 92, 1998 s.18.

Huzaî, Ebû'l-Hasan, Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Musa İbn Mes'ud (ö. 789/1387), **Tahrîcu'd-Delâleti's-Sem'iyye**, Dâru'l-Garbi'l-İslâmi, Beyrut, 1985.

İbn Abdi Rabbih, Şihâbuddin Ahmed b. Muhammed (ö. 328/939), **el-İkdü'l-Ferîd**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1982.

İbn Abdilber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh en-Nemerî el-Kurtubî (ö. 463/1070), **el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb**, Dâru'l-Cîl, 1. bs., Beyrut, 1992.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî (ö. 845/1442), **el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1994.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer Ebu'l-Fadl el-Askalânî (ö. 852/1448), **Fethu'l-Bârî Şerhü'l-Sahîhi'l-Buhârî**, Dâru'l-Marife, Beyrut 1959.

İbn Hibban, Muhammed b. Hibban b. Ahmed b. Hibban, **es-Sikat**, Dairetü'l-Mearifi'l-İslamiyye, 1. bs., Haydarabad 1973.

İbn Hişam, Abdülmelik b. Hişam b. Eyyub el-Meâfirî (ö. 213/825), **es-Sîretü'n-Nebeviyye**, Mektebe ve Matbaa Mustafa el-Halebî, 2. bs., Kahire 1955.

İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr el-Medenî (ö. 151/768), **Kitâbü's-Siyer ve'l-Megâzî**, Dâru'l-Fikr, 1. bs., Beyrut 1978.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni (ö. 275/888), **Sünen**, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrût, 2013.

İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem b. Ali (ö. 711/1312), **Lisânü'l-Arab**, Dâr-u Sâdır, Beyrut 1993.

İbn Mende, Ebu Abdillâh Muhammed b. İshak (ö. 395/1004), **Ma'rifetü's-Sahâbe**, thk. Âmir Hasen Sabri, Matbûât Câmiati'l-İmârâtî'l-Arabiyyeti'l-Müttahide, 1. bs, Abudabi, 2005

İbn Sa'd, Ebu Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî (ö. 230/845), **et-Tabakâtü'l-Kübrâ**, Dâru'l-Sâdır, 1. bs., Beyrut 1968.

İbn Seyyidi'n-Nâs, Muhammed b. Muhammed el-Ya'murî (ö. 734/1333), **Uyûnü'l-Eser fî Funûni'l-Megâzî ve's-Şemâil ve's-Siyer**, Dâru'l-Kalem, 1. bs., Beyrut 1993.

İbn Şebbe, Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe en-Nümeyrî el-Basrî (ö. 262/876), **Târîhu'l-Medîneti'l-Münevvere**, Cidde 1978.

İbnü'l-Esir, Ebu'l-Hasan Ali b. Ebi'l-Kerem el-Cezerî (ö. 630/1232), **Üsdü'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. bs., Beyrut 1994.

İmamoğlu, Hüseyin Vehbi. **H. Peygamber Döneminde Hukuksal Gelişim ve Yargısal Örgütlenme**, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsü Dergisi, Cilt:3, Sayı:2, Sinop, 2013, s.161.

İsfahânî, Ali b. Hüseyin b. Muhammed Ebü'l-Ferec. (ö. 357/967), **el-Egânî**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1995.

Kalkavan, Hakan. **Medine Pazarı Perspektifinde Muhtesib ve Agoranomos Karşılaştırması**, Ekonomi İşletme Ve Maliye Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2018 ss.56,63.

Kahraman, Abdullah. **Tedavi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 40, ss.254-256.

Kandemir, M. Yaşar. **Saffan b. MUATTAL**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 35, ss. 485,486.

Kapar, Mehmet Ali. **İlk İslam diplomatı Amr b. Ümeyye ed-Damrî**, İstem Yıl:15, Sayı:30, 2017, s. 271 – 285.

Karakuş, Züleyha. **H. Peygamber'in Köle ve Cariyeleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2020.

Kettânî, Muhammed Abdülhay. **et-Terâtibü'l-idâriyye**, Dâru'l-Erkam, 2. bs., Beyrut 1962.

Kılıç, Ünal. **Vali**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 42, ss. 492,494.

Kırış, şemsettin. **Hız. Peygamber'in Cenâze İle İlgili Uygulamaları**, Turkish Academic Research Review (Türk Akademik Araştırmalar Dergisi), Cilt 2, Sayı:2, 2017, s. 47.

Koca, Fatih. **Peygamberimiz Hz. Muhammed'in Müezzinleri**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 52:2, 2011, ss. 291-310.

Köşe, Abdullah. **Hacamat**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 14, s.423.

Köten, Akif. **Ebû Cehm**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 10, s.118.

Küçük, Raşit. **Abbâd b. Bışr**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 1, s.12.

Küçükaşcı, Mustafa Sabri. **Mut'im b. Adî**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 31, s.402.

Küçükaşcı, Mustafa Sabri. **Müezzin**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 31,ss.491-496.

Makrîzî, Ebû Muhammed Takıyyüddîn Ahmed b. Alî b. Abdilkadir b. Muhammed el-Makrîzî (ö. 845/1442), **el-Mevâ'iz ve'l-İ'tibâr bi-Zikri'l-Hıtat ve'l-Âsâri**, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1997.

Memmedzade, Elçin. **Vahiy Kâtipliği ve Hz. Peygamber'in Vahiy Kâtipleri** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1999.

Mertoęlu, M. Suat. **Vahiy Kâtibi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 42, ss.447-449.

Muntazer, Safiullah. **Hız. Peygamber'in G6nderdiği Elçiler ve Fikhî Sonuçları**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2018.

Müslim, Ebü'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî (ö. 261/875), **Sahîhu Müslim**, Dâru İbni Hazm, Beyrût, 2010.

Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şu'ayb b. Ali (ö. 303/915), **es-Sünenü'l-Kübrâ**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1991.

Okumuş, Mesut. **Kur'an'ın Tedrici Nüzûl Süreci Bağlamında Mekki ve Medeni Ayetler Üzerine**, Eskişeni Anadolu İlahiyat Akademisi Araştırma Dergisi, Sayı:27, 2013, ss.7-21.

Önkâl, Ahmet. **Civâr**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 8, ss.34,35.

Özdemir, Serdar. **Hız. Peygamber'in Seriiye Komutanları ve Seriiyeleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1993.

Özkuyumcu, Nadir. **Hilf**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 18, ss.29,30.

Palabıyık, M. Hanefi. **İslam'ın İlk Yıllarında Emniyet ve Asayiş İşleri**, İstem, Yıl:3, Sayı:6, 2005, ss. 147,175.

Rayyis, Ziyaüddin. **İslâmda Siyasi Düşünce Tarihi**, çev: Prof. Dr. İbrahim Sarmış, Nehir Yayınları, 1995.

Safa, Mustafa. **Hicret Sonrası Medine'de Sosyal ve Dini Hayat**, Toplum Bilimleri Dergisi, Cilt: 9 (17), 2015, ss.355-398.

Sarıçam, İbrahim. **Müdlıc**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 31, ss.473,

474.

Savaş, Rıza. **İslâm'ın İlk Asrında Kadın**, Siyer Yayınları, 2020.

Suyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî (ö. 911/1505), **Hüsnü'l-Muhâdara fî Târihi Mısır ve'l-Kâhire**, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabî, Kahire 1967.

Şahin, İlhan. **Sancak**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 36, ss. 97,99.

Şeker, Necmettin. **Hz. Peygamber'in Hadislerinde Koruyucu Hekimlik: Hacamat Örneği**, KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi 21, 2013, s. 161.

Şen, Ziya. **Kur'an'ın Metinleşme Sürecinde Ortaya Çıkan Problemler**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006.

Şenel, Abdülkadir. **Râfi' b. Hadîc**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 34, ss. 391-392.

Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî (ö. 310/923), **Târîhu'r-Rusûl ve'l-Mülûk**, Dâru't-Türâs, Beyrut 1967.

Terzi, Mustafa Zeki. **Hz. Peygamber Döneminde Askerî Teşkilât**, Diyanet İlmi Dergi, Cilt: 39, Sayı:3, 2003, s.7.

Tirmizî, Muhammed b. Îsâ b. Sevre (ö. 279/892), **el-Câmi'u'l-Kebîr**, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 1988.

Uraler, Aynur. **Şifâ Bint Abdullah**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 39, ss.138-139.

Uyar, Gülgün. **Nakib**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 32, ss.321-322.

Uyar, Gülgün. **Ümmü'l-Hâris**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 42, s.322.

Uzunpostalıcı Mustafa , **Defin**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 9, s. 86.

Üstüner, Hüseyin. **Hız. Peygamber Devri'nde İstihbarat**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2001.

Vakıdî, Ebû Muhammed b. Ömer b. Vakıd es-Sehmî (ö. 207/823), **el-Meğâzî**, Daru'l-Alemî, 3. bs., Beyrut 1989.

Yağcı, Hızır. **Hız. Peygamber'in Söz ve Davranışlarında İnsan Kazanma Sanatı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2009.

Yavuz, Ayşe. **Hız. Peygamber'in Zekat Memuru Olarak Görevlendirdiği Sahabiler**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2011.

Yavuz, Yusuf Şevki. **Vahiy**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 42, ss.443, 447.

Yazıcı, Şehba. **Hız. Peygamber Döneminde Âmillik**, İslam Tarihi Araştırmaları Dergisi, Sayı:3, 2018, ss. 1-5.

Yıldırım, Fethi. **Hız. Peygamber Döneminin İktisadi Yapısı**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2018.

Yılmaz, Metin. **Semrâ bint Nüheyk**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt 36, ss. 499.

EKLER

EK 1: Görev ve Sorumluluk Verilen Sahabîlerin Genel Listesi

BİRİNCİ BÖLÜM
YÖNETİM İLE İLGİLİ GÖREVLENDİRMELER
ASAYİŞ GÖREVLİLERİ (ŞEHİR MUHAFIZLARI)
Arâbe b. Evs
Bilâl b. el-Hâris el-Müzenî
Evs b. Sâbit
Râfî' b. Hadîc
ASKERLER
Abbâd b. Bişr
Abdullah b. Amr el-Müzenî
Abdullah b. Bedr
Abdullah b. Târik
Abdullah b. Üneys
Abdullah b. Mâlik el-Absî
Âmir b. Rebî'a
Âsım b. Sâbit b. Ebü'l-Aklah
Asyad b. Seleme b. Kurt
Bilâl b. el-Hâris el-Müzenî
Bişr b. el-Berâ b. Ma'rûr
Bişr b. el-Hâris b. Ubade
Büreyde b. Husayb
Câbir b. Abdullah
Cî'âl (Cu'âl) b. Sürâka
Cündeb b. Mekîs
Dihye b. Halife el-Kelbî
Ebû Abs b. Cebr
Ebû Ayyâş ez-Zürakî
Ebû Bürde b. Niyâr
Ebû Dubeys el-Cühenî
Ebû Dücâne
Ebû Katâde
Ebû Nâile
Ebû Rev'a Ma'bed b. Hâlid el-Cühenî
Ebû Rühm el-Gıfârî
Ebû Talha
Ebû Zer el-Gıfârî
Ebû Hısn b. Lokmân
Ferve b. Husayn b. Fedâle
Hâlid b. Ebü'l-Bükeyr
Hâris b. Evs
Hâris b. Hazme
Hâris b. er-Rabî

Hâtıb b. Ebû Belte'a
Hırâş b. es-Simme
Hidm b. Mes'ûd
Hubâb b. el-Münzir
Hubeyb b. Adî
Huveyyesa b. Mes'ûd
Kanân b. Darim
Katâde b. en-Nu'mân
Kays b. Ebû Sa'sa'a
Kutbe b. Âmir b. Hadîde
Mersed b. Ebû Mersed
Meysere b. Mesrûk
Mikdâd b. Amr
Mu'attib b. Ubeyd
Muhammed b. Mesleme
Muhayyesa b. Mes'ûd
Muhriz b. Nadle
Nu'mân b. İsr (Asr)
Râfî b. Mekîs
Sâbit b. Akrem
Sa'd b. Ebû Vakkâs
Sa'd b. Ubâde
Safvân b. Muattal
Sâib b. Osman b. Maz'ûn
Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl (Ebû'l-A'ver)
Sehl b. Huneyf
Seleme b. el-Ekva
Seleme b. Selâme
Sibâ b. Yezîd (Zeyd)
Suheyb b. Sinân
Süveyd b. Sahr
Şücâ b. Vehb
Talha b. Ubeydullah
Ukkâşe b. Mihsan
Useyd b. Zuheyr
Utbe b. Gazvân
Yezîd b. Rukays
Zeyd b. Hârise (el-Hib)
Zeyd b. ed-Desine
BOYUN VURANLAR (CELLÂTLAR)
Ali b. Ebû Tâlib
Âsım b. Sâbit b. Ebû'l-Aklah
Cebr b. Atîk

Ebû Abs b. Cebr
Ebû Bürde b. Niyâr
Ebû Nâile
Katâde b. en-Nu'mân
Muhammed b. Mesleme
Muhayyesa b. Mes'ûd
Nudayr b. el-Hâris
Nu'mân b. İsr (Asr)
Osman b. Affân
Sâlim b. Umeyr
Uveym b. Sâ'ide
Üseyd b. Hudayr
Zübeyr b. el-Avvâm
Zuheyr b. Râfi
CASUSLAR - GÖZCÜLER
Abbâd b. Bişr
Abbâs b. Abdülmuttalib
Abdullah b. Amr el-Müzenî
Abdullah b. Cahş b. Riyâb el-Esedî
Abdullah b. Ebû Hadred el-Eslemî
Abdullah b. Ebû Bekir
Abdullah b. Ka'b el-Mâzinî
Abdullah b. Mes'ûd
Abdullah b. Revâha
Adî b. Ebû'z-Zeğba
Ali b. Ebû Tâlib
Ammâr b. Yâsir
Amr b. Ümeyye ed-Damrî
Besbes b. Amr
Büsr (Bişr) b. Süfyân
Büreyde b. Husayb el-Eslemî
Cübeyle b. Âmir el-Belevî
Enes b. Fedâle
Evs b. Hacer Ebû Temîm el-Eslemî
Evs b. Havlî el-Hazrecî
Gâlib b. Abdullah el-Leysî
Havvât b. Cübeyr
Hubâb b. el-Münzir b. el-Cemûh
Huseyl b. Nüveyre el-Eşcâ'î
Hubâb b. el-Münzir b. el-Cemûh
Hubeyb b. Adî el-Ensârî
Huzeyfe b. el-Yemân
İbn Ebû Hadred el-Eslemî

Mersed b. Ebû Mersed el-Ganevî
Muhammed b. Mesleme
Mu'nis b. Fedâle
Nu'aym b. Mes'ûd
Nu'mân
Rukayka
Sa'd b. Ebû Vakkâs
Sa'd b. Ubâde
Sa'd b. Mu'âz
Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl
Salît (Selît) b. Süfyan
Talha b. Ubeydullah et-Teymî
Übey b. Ka'b
Üneys (Enes) b. Ebû Mersed
Velid b. Velid b. Muğire
Zübeyr b. el-Avvâm
DANIŞMANLAR
Ali b. Ebû Tâlib
Ebû Bekir es-Sıddîk
Hadîce bt. Huveylid
Hubâb b. el-Münzir
Nevfel b. Mu'âviye
Ömer b. el-Hattâb
Sa'd b. Mu'âz
Sa'd b. Ubâde
Ümmü Seleme
Üsâme b. Zeyd
ELÇİLER
Abbâs b. Abdülmuttalib
Abdullah b. Amr el-Müzenî
Abdullah b. Avsece
Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî
Alâ b. el-Hadramî
Ali b. Ebû Tâlib
Amr b. el-Âs
Amr b. Ümeyye ed-Damrî
Ayyâş b. Ebû Rebî'a el-Mahzûmî
Bilâl b. el-Hâris
Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)
Büsr b. Süfyân
Büdeyl b. Verkâ
Ci'âl (Cu'âl) b. Sürâka
Cündeb b. Mekîs

Cerîr b. Abdullah el-Becelî
Damre
Dihye b. Halîfe el-Kelbî
Ebû Hureyye
Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir
Ebû Rühm el-Gıfârî Külsûm b. el-Husayn
Enes b. Mâlik
Esmâ b. Hârise
Eymâ (Îmâ) b. Rahada
Fedâle b. Hind el-Eslemî
Fedâle b. Ubeyd
Haccâc b. İlât es-Sülemî el-Behzî
Hâlid b. el-Velîd
Hâris b. Hâtub el-Amrî
Hâris b. Umeyr el-Ezdî
Harmele
Hâtub b. Ebû Belte'a el-Lahmî
Hırâş b. Ümeyye
Hind b. Hârise
Hureys b. Zeyd
Huzeyme b. Sâbit
Irbâd b. Sâriye
Kays b. Amr el-Erhabî
Ma'kıl b. Sinân
Mâlik b. Mürâre
Mâlik b. Ubâde
Mersed b. Zabyân es-Sedûsî
Mu'âz b. Cebel
Muhâcir b. Ebû Ümeyye
Muhammed b. Mesleme
Muhayyesa b. Mes'ûd el-Hârisî
Nu'aym b. Mes'ûd el-Eşcaî
Numeyle b. Abdullah el- Leysî
Nümeyr b. Hareşe
Osman b. Affân
Ömer b. el-Hattâb
Râfî b. Mekîs
Sâbit b. Kays b. Şemmâs
Sa'd b. Mu'âz
Sa'd b. Ubâde
Sâib b. el-Avvâm
Selît b. Amr el-Âmirî
Şücâ b. Vehb el-Esedî

Şurahbîl b. Hasene
Ukbe b. Nemir
Uyeyne b. Hısn
Üseyd b. Hudayr
Zeyd b. Sâbit
Zübeyr b. el-Avvâm
ESİR GÖZETME GÖREVLİLERİ
Abdullah b. Selâm
Büdeyl b. Verkâ
Büreyde b. Husayb
Ebû Katâde
Eslem b. Evs b. Becre el-Ensârî
Hâlid b. el-Velîd
Muhammed b. Mesleme
Münzir b. Kudâme
Remle bt. el-Hâris
Şükrân
Ubâde b. es-Sâmit
Üsâme b. Zeyd
GANİMET GÖREVLİLERİ
Abdullah b. Atîk
Abdullah b. Ka'b b. Amr el-Mâzinî
Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)
Cüheym b. Ebû Cüheyme el-Eslemî
Ebû Huzeyfe el-Adevî
Ebû Râfî
Ferve b. Amr
Habbâb b. el-Eret
Mahmiye b. Cez ez-Zübeydî
Mes'ûd b. Amr
Muhammed b. Mesleme
Şükrân
HAKEMLER
Amr b. el-Âs
Sa'd b. Mu'âz
KADIN SAVAŞÇILAR
Hind bt. Amr b. Harâm
Ku'aybe (Rufeyde) bt. Sa'd el-Eslemiyye
Meymûne bt. el-Hâris
Safiyye bt. Abdulmuttalib
Selmâ
Sümeyrâ bt. Kays
Ümeyye

Ümmü'l-Alâ
Ümmü Âmir el-Eşheliyye
Ümmü Atıyye el-Ensâriyye
Ümmü'd-Dahhâk b. Mes'ûd el-Hârisiyye
Ümmü Eymen
Ümmü Harâm
Ümmü'l-Hâris
Ümmü Menî (ümmü Şübâs)
Ümmü Mutâ el-Eslemiyye
Ümmü Umâre, Nesibe (Nüseybe) bt. Ka'b
Ümmü Sa'd b. Mu'âz, (Kebşe)
Ümmü Seleme
Ümmü Selîl
Zeyneb bt. Cahş
KÂTİPLER
Abdullah b. el-Erkam
Abdullah b. Revâha
Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh
Abdullah b. Zeyd
Alâ b. el-Hadramî
Alâ b. Ukbe
Ali b. Ebû Tâlib
Cehm b. Sa'd
Cüheym b. es-Salt
Erkam b. Ebû'l-Erkam el-Mahzûmî
Evs b. Havlî
Hâlid b. Sa'îd b. el-Âs
Hanzale b. er-Rebî
Husayn b. Numeyr
Mu'âviye b. Ebû Süfyân
Muğîre b. Şu'be
Muhammed b. Mesleme el-Ensârî
Osman b. Affân
Sâbit b. Kays b. Şemmâs
Şurahbîl b. Hasene
Übey b. Ka'b
Zeyd b. Sâbit
Zübeyr b. el-Avvâm
KATL GÖREVLİLERİ (SUİKASTÇİLER)
Abbâd b. Bişr
Abdullah b. Atîk
Abdullah b. Revâha
Abdullah b. Üneys

Ali b. Ebû Tâlib
Amr b. Ümeyye ed-Damrî
Cebbar b. Sahr el-Ensârî
Ebû Abs b. Cebr
Ebû Katâde
Ebû Nâile Silkân b. Selâme
Esved b. Huzâ'î
Hâris b. Evs
İbn Ebû Hadred el-Eslemi
İbn Yâmîn b. Umeyr b. Kâ'b
Mes'ûd b. Sinan
Muhammed b. Mesleme
Ömer b. el-Hattâb
Sâlim b. Umeyr
Seleme b. Eslem
Ümeyr b. Adî el-Hatmî
Zübeyr b. el-Avvâm
KOMUTANLAR
Abbâd b. Bişr
Abdullah b. Atîk
Abdullah b. Cahş
Abdullah b. Cübeyr
Abdullah b. Ebû Hadred
Abdullah b. Revâha
Abdullah b. Üneys
Abdurrahman b. Avf
Ali b. Ebû Tâlib
Alkame b. Mücezziz (Muharriz)
Amr b. el-Âs
Âsım b. Sâbit b. Ebû'l-Aklah
Beşîr b. Sa'd
Ca'fer b. Ebû Tâlib
Cerîr b. Abdullah el-Beceli
Dahhâk b. Süfyân el-Kilâbî
Ebû Âmir el-Eş'arî
Ebû Bekir es-Sıddîk
Ebû Katâde
Ebû Seleme b. Abdülesed el-Mahzûmî
Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh
Gâlib b. Abdullah el-Leysî
Hâlid b. el-Velîd
Hâlid b. Sa'îd b. el-Âs
Hamza b. Abdülmuttalib

Hişâm b. el-Âs
İbn Ebü'l-Avcâ es-Sülemî
Ka'b b. Umeyr el-Gıfârî
Kays b. Ebû Sa'sa'a
Kays b. Sa'd b. Ubâde
Kutbe b. Âmir b. Hadîde
Kürz b. Câbir
Mersed b. Ebû Mersed el-Ganevî
Mikdâd b. Amr
Muhammed b. Mesleme
Münzir b. Amr es-Sâ'idî
Ömer b. el-Hattâb
Sa'd b. Ebû Vakkâs
Sa'd b. Ubâde
Sa'd b. Zeyd el-Eşhelî
Seleme b. Eslem el-Eşhelî
Şücâ b. Vehb
Tufeyl b. Amr ed-Devsî
Ubeyde b. el-Hâris
Ukkâşe b. Mihsan
Uyeyne b. Hisn
Üsâme b. Zeyd
Zeyd b. Hârise
Zübeyr b. el-Avvâm
KUYU (SU) GÖREVLİLERİ
Abbâd b. Hâlid el-Gıfârî
Ali b. Ebû Tâlib
Berâ b. Âzib
Besbes b. Amr
Hâtıb b. Ebû Belte'a
Nâciye b. Cündeb (Cündüb)
Nâciye b. el-A'cem
Sa'd b. Ebû Vakkâs
Üseyd b. Hudayr
Zübeyr b. el-Avvâm
MİHMÂNDÂRLAR (PROTOKOL GÖREVLİLERİ)
Abdurrahman b. Avf
Ebû Eyyûb el-Ensârî
Mu'âviye b. Ebû Süfyân
Remle bt. el-Hâris
MÜBARİZLER (DÜELLOCULAR)
Ali b. Ebû Tâlib
Ebû Dücâne

Hamza b. Abdülmuttalib
Ubeyde b. el-Hâris b. el-Muttalib
Vehb b. Kabûs
Zübeyr b. el-Avvâm
MÜHÜRDARLAR
Muaykîb b. Ebû Fâtîma
MÜJDECİLER
Abdullah b. Revâha
Ci'âl (Cu'âl) b. Sürâka
Zeyd b. Hârise
MÜNÂDİLER (TELLALLAR)
Abbâs b. Abdülmuttalib
Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî
Abdullah b. Ömer
Ali b. Ebû Tâlib
Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)
Büdeyl b. Ümmü Asram
Büdeyl b. Verkâ
Büreyde b. Husayb
Büsr b. Süfyân el-Huzâî
Câbir b. Abdullah
Cerîr b. Abdullah el-Becelî
Ebû Cemre
Ebû Râfî
Ebû Rühm el-Gıfârî
Evs b. Hadesân
Fadl b. el-Abbâs
Mu'âz b. Cebel
Ömer b. el-Hattâb
Rebia b. Umeyye
Suhaym (Sücayh)
MÜZAKERECİLER
Hâlid b. Sa'îd b. el-Âs
Nu'aym b. Mes'ûd el-Eşcaî
NAKİBLER
Abdullah b. Amr b. Haram
Abdullah b. Revâha
Abdurrahman b. Avf
Ali b. Ebû Tâlib
Âsım b. Adî
Berâ b. Ma'rûr
Es'âd b. Zürâre
Ferve b. Amr

Mu'âz b. Cebel
Münzir b. Amr
Râfî b. Mâlik
Rifâ'a b. Abdülmünzir
Sa'd b. Hayseme
Sa'd b. Ubâde
Sa'd b. er-Rebî
Talha b. Ubeydullah
Ubâde b. es-Sâmit
Üseyd b. Hudayr
ORDU MUHAFAZLARI
Abbâd b. Bişr
Ammâr b. Yâsir
Evs b. Havlî
Muhammed b. Mesleme
Sa'd b. Ebû Vakkâs
Üneys (Enes) b. Ebû Mersed el-Ganevî
Zekvân b. Abdükays
ÖZEL GÖREVLİLER
Abdullah b. Rebî'a
Abdullah b. Revâha
Abdullah b. Selâm
Abdurrahman b. Avf
Ali b. Ebû Tâlib
Ammâr b. Yâsir
Âsım b. Adî
Beşîr b. Sa'd
Büsr b. Süfyân el-Huzâ'î
Câbir b. Abdullah b. Amr b. Haram
Cübeyr b. İyâs ez-Zürakî
Ebû Dücâne b. Simak b. Harese
Ebû Katâde
Ebû Leyla el-Mâzinî
Ebû Mes'ûd Ukbe b. Amr
Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh
Ebü'l-Yeser Ka'b b. Amr
Huveytîb b. Abdüluzzâ
Kays b. Mihsan
M'an b. Adî
Mâlik b. ed-Duhşüm
Mikdâd b. Amr
Muhammed b. Mesleme
Muhayrîk en-Nadrî

Necâşi, Ashame b. Ebhur
Osman b. Affân
Râfî' b. Hadîc
Sa'd b. Ebû Vakkâs
Sa'd b. Ubâde
Safvân b. Ümeyye
Sâib b. Ebû's-Sâib
Seleme b. Eslem b. Harîş
Selmân el-Fârisî
Talha b. Ubeydullah
Ukkâşe b. Mihsan b. Hursan el-Esedî
Umâre b. Ziyâd (Yezid) b. es-Seken
Zeyd b. Hârise
Zübeyr b. el-Avvâm
PAZAR GÖREVLİLERİ (MUHTESİB)
Ömer b. el-Hattâb
Sa'îd b. Sa'îd b. el-Âs b. Ümeyye
Semrâ bt. Nüheyk el-Esedîyye
PUT YIKANLAR
Ali b. Ebû Tâlib
Amr b. el-Âs
Ebû Müleyh b. Urve
Ebû Süfyân b. Harb
Hâlid b. el-Velîd
Kârib b. el-Esved
Muğîre b. Şu'be
Sa'd b. Zeyd el-Eşheli
REHBERLER
Abdullah b. Nu'aym el-Eşca'î
Abdullah b. Uraykıt
Alkame b. el-Fağvâ b. Ubeyd
Amr b. Abdünühm el-Eslemî
Büreyde b. Husayb el-Eslemî
Cebbâr es-Sa'lebî
Ebû Hasme
Hamza b. Amr el-Eslemî
Hureys (Benî Esed'den)
Huseyl b. Nüveyre el-Eşca'î
Mezkûr
Sâbit b. ed-Dahhâk el-Eşhelî
Sa'd el-Arcî
Tubey' el-Himyerî
Yesâr

SAĞLIK GÖREVLİLERİ
Âişe bt. Ebû Bekir
Esmâ bt. Ebû Bekir
Fâtıma bt. Rasûlullah
Hamne bt. Cahş
Hâris b. Kelede
Ku'aybe (Rufeyde) bt. Sa'd
Rubeyyi bt. Muavviz
Selmâ
Ümmü Atıyye el-Ensâriyye
Ümmü Eymen
Ümmü Sinân el-Eslemiyye
Ümmü Süleym bt. Milhân
SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
Abbâd b. Bişr
Abdullah b. Amr el-Müzenî
Abdullah b. Bedr
Abdullah b. Mâlik el-Absî
Abdullah b. Zeyd
Ali b. Ebû Tâlib
Ammâr b. Yâsir
Amr b. Sâlim
Amr b. Subey
Avf b. Mâlik
Avsece b. Harmele b. Cezime
Bilâl b. el-Hâris
Büreyde b. Husayb
Büsr b. Süfyân
Cebbar b. Sahr es-Sülemî
Cebr b. Atîk
Ebû Bekir es-Sıddîk
Ebû Bürde b. Niyâr
Ebû Dücâne
Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir
Ebû Nâile
Ebû Mersed Kennâz b. el-Husayn el-Ganevî
Ebû Rev'a Ma'bed b. Hâlid
Ebû Üseyd es-Sâ'idî
Ebû Vâkîd el-Leysî
Ebû Zer el-Gıfârî
Ebû Zeyd
Ebû Zür'a (Ma'bed b. Hâlid)
Ertât b. Ka'b b. Şerâhîl

Hamel b. Sa'dâne
Hamza b. Abdülmuttalib
Hubâb b. el-Münzir
Huzâi b. Abdi Nuhm
İbn Şureyh
Katâde b. en-Nu'mân
Kays b. Sa'd
Kutbe b. Âmir b. Hadîde
Ma'kıl b. Sinân
Mikdâd b. Amr
Mistah b. Üsâse
Mu'âz b. Cebel
Mus'âb b. Umeyr
Muğaffil Ebû Abdullah b. el-Muğaffel
Mübeyyid (Nübayyid)
Nâciye b. el-A'cem
Nu'aym b. Mes'ûd
Nu'mân b. Ez-Zürâfe el-Lihbî
Nu'mân b. Mukarrin
Ömer b. el-Hattâb
Râfî b. Mekîs
Sa'b b. Cessâme
Sa'd b. Ebû Vakkâs
Sa'd b. Mu'âz
Sa'd b. Ubâde
Sâlit b. Kays
Sehl b. Huneyf
Süveyd b. Sahr
Umâre b. Hazm
Üseyd b. Hudayr
Zeyd b. Hârise
Zeyd b. Sâbit
Ziml b. Amr
Zübeyr b. el-Avvâm
SAVAŞA ÇAĞRICILAR (MÜSTENFÎRLER)
Abbâs b. Mirdâs
Amr b. Sâlim
Büdeyl b. Ümmü Asram
Büdeyl b. Verkâ
Büreyde b. Husayb
Büsr b. Süfyân
Cündeb b. Mekîs
Ebû Rühm el-Gıfârî

Ebû Vâkıd el-Leysî
Ebü'l-Ca'd ed-Damrî
Nu'aym b. Mes'ûd
Râfî b. Mekîs
SAYIM MEMURLARI
Hârise b. en-Nu'mân
Zeyd b. Sâbit
SİCİL KÂTİPLERİ (NOTERLER)
Abdullah b. el-Erkam
Alâ b. Ukbe
Husayn b. Numeyr
Muğîre b. Şu'be
ŞAHİTLER
Abbâs b. Abdülmuttalib
Abdullah b. Enîs
Abdurrahman b. Avf
Akra b. Hâbis
Ali b. Ebû Tâlib
Âmir
Cerîr b. Abdullah
Dihye b. Halife el-Kelbî
Ebû Bekir es-Sıddîk
Ebû Süfyân b. Harb
Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh
Gaylân b. Amr
Hasan b. Ali
Hâtıb b. Ebû Belte'a
Huveytıb b. Abdüluzzâ
Huzeyfe b. el-Yemân
Hüseyin b. Ali
Mâlik b. Avf
Mikrez b. Hafs b. el-Ahyef
Muğîre b. Şu'be
Muhammed b. Mesleme
Müstevrid b. Amr
Osman b. Affân
Ömer b. el-Hattâb
Sa'd b. Ebû Vakkâs
Sa'd b. Ubâde
Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh
VERGİ MEMURLARI
Abdullah b. Revâha

Cebbar b. Sahr b. Umeyye b. Hansa
Ebû Humeyd es-Sâ'îdî
Ebû Hasme
Ebü'l-Heysem b. et-Teyyihân
Ferve b. Amr
Salt b. Ma'd-i Kerb el-Kindî
TERCÜMANLAR
Zeyd b. Sâbit
TOPLU GÖREVLER - EKİPLER
Ensâr (Medineli Müslümanlar)
Medine'deki Tüm Müslümanlar
Muhacir (Mekke'li Müslümanlar)
VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
Abdullah b. Sevvâr
Alâ b. el-Hadramî
Amr b. el-Âs
Amr b. Hazm el-Ensârî
Amr b. Mahcûb el-Âmirî
Amr b. Sa'id b. Âs
Âsım b. Adî el-Aclânî
Attâb b. Esîd (Üseyd)
Avf el-Verkânî
Bâzân b. Sâsân
Bişr b. el-Berâ b. Ma'rûr
Büdeyl b. Verka b. Abdüluzza
Ca'fer b. Ebû Tâlib
Dahhâk b. Kays
Ebân b. Sa'id
Ebû Cudey' el-Murâdî
Ebû Musa el-Eş'arî
Ferve b. Müseyk
Hâlid b. el-Velîd
Hâris b. Bilâl el-Müzenî
Hâris b. Nevfel el-Hâşimî
Husayn b. Niyâr
Huzeyfe b. el-Yemân el-ezdî
Huzeyme b. Katen (Âsım) el-Uklî
İmrûlkays b. Asbâğ el-Kelbî
Karede b. Nüfâse es-Selûlî
Kays b. Amr el-Erhabî
Kays b. el-Husayn
Kays b. Seleme
Kudâî b. Âmir ed-Düelî

Mâlik b. Avf en-Nasrî
Mu'âz b. Cebel
Muhâcir b. Ebû Ümeyye
Müdrîk b. Hût (Mahrabe el-Abdi)
Münzir b. Sâvâ ed-Dârimî
Osman b. Ebû'l-Âs
Osman b. Maz'ûn
Sayfî b. Âmir
Sevâd b. Gaziyye
Surad b. Abdullah el-ezdî
Süfyan b. Abdullah b. et-Tâifî
Şehr b. Bâzâm el-Farisî
Ukkâşe b. Sevr
Vâil b. Hucr el-Hadramî
Zeml b. Amr el-Uzrî
Ziyâd b. Lebîd
Ziyâd el-Bâhilî
Ziyâd b. el-Hâris es-Sudâî
KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
Abdullah b. Abdullah b. Ubey b. Selul el-Ensari
Abdullah b. Revâha
Ali b. Ebû Tâlib
Âsım b. Adî b. Ced b. Aclan
Attâb b. Esîd
Ci'âl (Cu'âl) b. Sürâka ed-Damrî
Ebû Dücâne es-Saidî
Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir (Haris b. Hatip)
Ebû Rühm el-Gıfârî
Ebû Seleme b. Abdülesed el-Mahzûmi
Ebû Zer el-Gıfârî
Hâris b. Hâtub
Hubeyre b. Şibl b. el-Aclân es-Sekafî
İbn Ümmü Mektûm
Muhammed b. Mesleme
Numeyle b. Abdullah el- Leysî
Osman b. Affân
Ömer b. el-Hattâb
Sa'd b. Mu'âz
Sa'd b. Ubâde
Sâib b. Osman b. Maz'ûn
Sibâ b. Urfuta el-Gıfârî
Uveyf b. Azbat ed-Dilî
Zeyd b. Hârise

ZEKÂT GÖREVLİLERİ
Abbâd b. Bişr el-Eşhelî
Abdullah b. el-Lütbiyye el-Ezdî
Abdullah b. Hatal
Abdullah b. Zeyd
Adî b. Hâtım
Alâ b. el-Hadramî
Ali b. Ebû Tâlib
Amr b. el-Âs
Amr b. Hazm
Anbese
Büreyde b. Husayb
Büsr b. Süfyân el-Ka'bî
Cemre b. en-Nu'mân
Dahhâk b. Süfyân el-Kilâbî
Ebû Cehm b. Huzeyfe
Ebû Hureyye
Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh
Erkam b. Ebû'l-Erkam
Hâcib b. Zurâre ed-Dârimî et-Temîmî
Hâlid b. Sa'îd b. el-As
Hâmel b. Mâlik el-Hüzelî
Hâmiye b. Subey' el-Esedî
Huzeyfe b. el-Yemân el-ezdî
İkrime b. Ebû Cehil
Ka'b b. Mâlik
Kays b. Âsım
Kudâme
Mahmiye b. Cez ez-Zübeydî
Mâlik b. Nüveyre
Mâlik b. Ubâde
Mâlik b. Mürâre
Mirdâs b. Mâlik el-Ganevî
Mu'âz b. Cebel
Muhâcir b. Ebû Ümeyye
Nu'aym en-Nahhâm b. Abdullah
Râfî b. Mekîs
Sa'd b. Ebû Zübâb ed-Devsî
Sehl b. Mincâb et-Temîmî
Ukbe b. Nemir
Uyeyne b. Hısn
Übey b. Ka'b
Velîd b. Ukbe b. Ebû Mu'ayt

Yezîd b. Ebû Süfyân
Zibrikân b. Bedr
Ziyâd b. Lebîd el-Ensârî
İKİNCİ BÖLÜM
DİNİ KONULARLA İLGİLİ GÖREVLENDİRMELER
VAHİY KÂTİPLERİ
Kur'ân'ın Metinleşme Sürecinde Mekke Devri:
Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh
Kur'ân'ın Metinleşme Sürecinde Medine Devri:
Ali b. Ebû Tâlib
Osman b. Affân
Übey b. Ka'b
Zeyd b. Sâbit
KÂDILAR - FETVA YETKİSİ VERİLENLER
Abdullah b. el-Abbâs
Abdullah b. Mes'ûd
Abdurrahman b. Avf
Ali b. Ebû Tâlib
Ebû Bekir es-Sıddîk
Ebû Musa el-Eş'arî
Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh
Mu'âz b. Cebel
Osman b. Affân
Ömer b. el-Hattâb
Übey b. Ka'b
Zeyd b. Sâbit
İMAMLAR
Abdurrahman b. Avf
Amr b. Selime (Seleme)
Attâb b. Esîd (Üseyd)
Ebû Bekir es-Sıddîk
Es'âd b. Zûrâre
Hubeyre b. Şibl (Sebel) b. el-Aclân es-Sekaffî
İbn Ümmü Mektûm
Mu'âz b. Cebel
Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe
Üseyd b. Hudayr
MÜEZZİNLER
Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)
Ebû Mahzûre
İbn Ümmü Mektûm
Sa'd el-Karaz (Âiz)

Farklı Zaman ve Yerlerde Müezzinlik Yapanlar:
Abdullah b. Zeyd b. Sa'lebe
Enese
Osman b. Affân
Rebâh
Sevbân
Ziyâd b. el-Hâris es-Sudâî
MUALLİMLER - EĞİTMENLER
Abdullah b. el-Abbâs (İbn Abbâs)
Abdullah b. Mes'ûd
Abdullah b. Târik
Alâ b. el-Hadramî
Amr b. Hazm
Amr b. Sa'îd b. el-Âs
Âsım b. Sâbit b. Ebû'l-Aklah
Ebân b. Sa'îd
Ebû Musa el-Eş'arî
Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh
Hakem (Abdullah) b. Saîd el-Âs
Hâlid b. Ebû'l-Bükeyr
Hâlid b. Sa'îd
Hubeyb b. Adî
İbn Ümmü Mektûm
Mersed b. Ebû Mersed el Ğanevi
Mu'âz b. Cebel
Mus'âb b. Umeyr el-Abderî
Osman b. Affân
Râfî b. Mâlik el-Ensârî
Sa'd b. Ubâde
Şifâ Ümmü Süleyman b. Ebû Hasme
Ubâde b. es-Sâmit
Übey b. Ka'b
Üseyd b. Hudayr
Zeyd b. ed-Desine b. Muaviye
Zeyd b. Sâbit
İSLÂM'I TEBLİĞ GÖREVLİLERİ
Abdullah b. Târik el-Belevî
Âmir b. Fûheyre
Amr b. Mürre el-Cühenî
Amr b. Ümeyye
Atıyye b. Amr
Dahhâk b. Süfyân
Ebû Şeyh Übey b. Sâbit b. el-Münzir

Enes b. Mu'âz b. Enes
Hakem b. Keysân
Hâlid b. Ebû'l-Bükeyr
Harâm b. Milhân
Hâris b. es-Simme
Hubeyb b. Adî b. Belhâris
Ümmü Şerîk (Guzeyye)
Ka'b b. Zeyd b. Kays
Kurre b. Du'mûs
Mâlik b. Sâbit
Mu'attib b. Ubeyd
Mu'âz b. Mâ'is
Mus'âb b. Umeyr
Münzir b. Amr es-Sâ'idî
Nâfî b. Büdeyl b. Verkâ
Sehl b. Âmir b. Sa'd b. Amr
Süfyân b. Sâbit
Süleym
Tufeyl b. Amr ed-Devsî
Tufeyl b. Sa'd
Urve b. Esmâ b. es-Salt es-Sülemi
Urve b. Mes'ûd
Zeyd b. ed-Desine
HAC EMÎRLERİ
Attâb b. Esîd
Ebû Bekir es-Sıddîk
KÂBE HİZMETLERİ İLE İLGİLİ GÖREVLİLER
Abbâs b. Abdülmuttalib
Osman b. Talha
Ömer b. el-Hattâb
Temîm b. Esed el-Huzâ'î
MESCİD HİZMETLERİ İLE İLGİLİ GÖREVLİLER
Abdullah el-Medenî (Mücmir)
Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)
Es'âd b. Zûrâre
Kilâb
Nuaym el-Mücmir
Sehl b. Sa'd
Sirâc et-Temimî
Talk b. Ali
Temîm ed-Dâri
Ümmü Mihcen
KURBANLIK GÖREVLİLERİ

Halid b. Seyyar
Hâlid b. Yesâr el-Gıfârî
Hassan el-Eslemî
Nâciye b. Cündeb (Cündüb) el-Eslemî
GASSALLAR
Abdullah b. Amr el-Müzenî
Hâris b. Evs b. Mu'âz
Seleme b. Selâme
Ümmü Atıyye el-Ensâriyye
Üseyd b. Hudayr
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ÖZEL HİZMETLERİYLE İLGİLİ GÖREVLENDİRMELER
AİLESİYLE İLGİLİ GÖREVLİLER
Abdurrahman b. Avf
Ali b. Ebû Tâlib
Hâlid b. Sa'îd b.el-Âs
Hassân b. Sâbit
Nefise
Osman b. Affân
Selmâ
Ümmü Bürde
Ümmü Seyf
Ümmü Süleym
BELİRLİ BİR GÖREV TANIMI OLMAYAN AZATLI HİZMETÇİLER
Bâzâm
Ebû Bekre
Ebû Dumeyre
Ebû Kebşe
Ebû Mevhîbe (Müveyhibe)
Eflah
Fedâle
Hişâm
Keysân (Hürmüz)
Me'bûr el-Kıbtî
Rüveyfî'
Sender
Sefîne
Tahmân
Ubeyd

Ümmü Alkame
Vâkıd
BERBERLER
Ebû Asîb
Ebû Hind
Hırâş b. Ümeyye
Ma'mer b. Abdullah el-Adevî
HACAMATÇILAR
Ebû Hind
Ebû Taybe
HAYVAN BAKICILARI
Abdullah b. Atîk es-Sülemî
Abdülmelik b. Ebû Bekr
Arib el-Müleykî
Ebû Zer el-Gıfârî
Esla' el-A'recî (İbn Şerîk)
Esmâ b. Hârise
Hind b. Hârise
Muğîre b. Şu'be
Seleme b. el-Ekva
Yesâr
KAPI GÖREVLİLERİ - HÂCİPLER
Abdullah b. Zem'a el-Esedî
Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)
Ebû Enese
Enes b. Mâlik
Heysem b. Nasr b. Dehr el-Eslemî
Ömer b. el-Hattâb
Rebâh
Rebâa b. Ka'b el-Eslemî
KİŞİSEL HİZMETLİLER
Abdullah b. Mes'ûd
Abdü'l-Kudüs
Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)
Bekr (Bukeyr) b. Şeddâh el-Leysî
Büreyre (Büreyre)
Câbir b. Abdullah
Cüdey' b. Nüzeyr el-Muradî
Ebû Hureyye
Ebû Zer el-Gıfârî
Enceşe el-Esved el-Hâdi
Enes b. Mâlik
Esmâ b. Hârise

Esla' el-A'recî (İbn Şerîk)
Heysem b. Nasr b. Dehr el-Eslemî
Huneyn
Hind b. Hârise
Hudra
Kerkere
Kays b. Sa'd b. Ubâde
Ma'mer b. Abdullah
Meymune bt. Sa'd
Mid'am
Muhammed b. Mesleme
Muhacir (Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe)
Rebîa b. Ka'b el-Eslemî
Ukbe b. Âmir el-Cühenî
Redvâ
Rüzeyne
Selmâ
Zu'Mihber
ÖZEL MUHAFAZLARI
Abbâd b. Bîşr
Abbâs b. Abdülmuttalib
Abdullah b. Revâha
Abdurrahman b. Avf
Ali b. Ebû Tâlib
Ammâr b. Yâsir
Âsım b. Sâbit
Dahhâk b. Süfyân el-Kilâbî
Ebû Bekir es-Sıddîk
Ebû Dücâne
Ebû Eyyûb el-Ensârî
Ebû Süfyân b. el-Hâris
Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh
Edrâ es-Sülemî
Evs b. Havlî
Eymen b. Ubeyd
Hâris b. es-Simme
Haşrem b. Hubâb
Hubâb b. el-Münzir
Huzeyfe b. el-Yemân
Ömer b. el-Hattâb
Irbâd b. Sâriye es-Sülemî
Katâde b. en-Nu'mân
Muğîre b. Şu'be

Muhammed b. Mesleme
Mut'im b. Adî
Osman b. Affân
Sa'd b. Ubâde
Sa'd b. Ebû Vakkâs
Sa'd b. Mu'âz
Sehl b. Huneyf
Seleme b. Eslem b. Hureys
Talha b. Ubeydullah
Umâre b. Ziyâd b. Es-Seken
Üseyd b. Hudayr
Uveyym b. Sâ'ide
Übeyd b. Evs
Üneys (Enes) b. Ebû Mersed
Zekvân b. Abdükays
Zübeyr b. el-Avvâm
SIR ARKADAŞLARI
Abbâs b. Abdülmuttalib
Huzeyfe b. el-Yemân
Nu'aym b. Mes'ûd
ŞÂİRLERİ - HATİPLERİ
Abdullah b. Revâha
Hassân b. Sâbit
Ka'b b. Mâlik
Sâbit b. Kays b. Şemmâs

EK 2: Birden Fazla Görev Alanların Görev Sayıları ve Yerleri

Görev Sayısı	İsimler	Görevleri
21	Ali b. Ebû Tâlib	BOYUN VURANLAR (CELLÂTLAR)
21	Ali b. Ebû Tâlib	CASUSLAR - GÖZCÜLER
21	Ali b. Ebû Tâlib	DANIŞMANLAR
21	Ali b. Ebû Tâlib	ELÇİLER
21	Ali b. Ebû Tâlib	KÂTİPLER
21	Ali b. Ebû Tâlib	KATL GÖREVLİLERİ (SUİKASTÇİLER)
21	Ali b. Ebû Tâlib	KOMUTANLAR
21	Ali b. Ebû Tâlib	KUYU (SU) GÖREVLİLERİ
21	Ali b. Ebû Tâlib	MÜBAREZECİLER (DÜELLOCULAR)
21	Ali b. Ebû Tâlib	MÜNÂDİLER (TELLALLAR)
21	Ali b. Ebû Tâlib	NAKİBLER
21	Ali b. Ebû Tâlib	ÖZEL GÖREVLİLER
21	Ali b. Ebû Tâlib	PUT YIKANLAR
21	Ali b. Ebû Tâlib	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (ŞÂHİBÜ'L-LİVÂ)
21	Ali b. Ebû Tâlib	ŞAHİTLER
21	Ali b. Ebû Tâlib	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
21	Ali b. Ebû Tâlib	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
21	Ali b. Ebû Tâlib	KÂDILAR - FETVA YETKİSİ VERİLENLER
21	Ali b. Ebû Tâlib	VAHİY KÂTİPLERİ
21	Ali b. Ebû Tâlib	AİLESİYLE İLGİLİ GÖREVLİLER
21	Ali b. Ebû Tâlib	ÖZEL MUHAFIZLARI
15	Muhammed b. Mesleme	ASKERLER
15	Muhammed b. Mesleme	BOYUN VURANLAR (CELLÂTLAR)
15	Muhammed b. Mesleme	CASUSLAR - GÖZCÜLER
15	Muhammed b. Mesleme	ELÇİLER
15	Muhammed b. Mesleme	ESİR GÖZETME GÖREVLİLERİ
15	Muhammed b. Mesleme	GANİMET GÖREVLİLERİ
15	Muhammed b. Mesleme	KATL GÖREVLİLERİ (SUİKASTÇİLER)
15	Muhammed b. Mesleme	KOMUTANLAR
15	Muhammed b. Mesleme	ORDU MUHAFIZLARI (NÖBETÇİLER)
15	Muhammed b. Mesleme	ÖZEL GÖREVLİLER
15	Muhammed b. Mesleme	ŞAHİTLER
15	Muhammed b. Mesleme	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
15	Muhammed b. Mesleme	KİŞİSEL HİZMETLİLER
15	Muhammed b. Mesleme	ÖZEL MUHAFIZLARI
15	Muhammed b. Mesleme el-Ensârî	KÂTİPLER
13	Ömer b. el-Hattâb	DANIŞMANLAR
13	Ömer b. el-Hattâb	ELÇİLER
13	Ömer b. el-Hattâb	KATL GÖREVLİLERİ (SUİKASTÇİLER)

13	Ömer b. el-Hattâb	KOMUTANLAR
13	Ömer b. el-Hattâb	MÜNÂDİLER (TELLALLAR)
13	Ömer b. el-Hattâb	PAZAR GÖREVLİLERİ (MUHTESİB)
13	Ömer b. el-Hattâb	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
13	Ömer b. el-Hattâb	ŞAHİTLER
13	Ömer b. el-Hattâb	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
13	Ömer b. el-Hattâb	KÂBE HİZMETLERİ İLE İLGİLİ GÖREVLİLER
13	Ömer b. el-Hattâb	KÂDILAR - FETVA YETKİSİ VERİLENLER
13	Ömer b. el-Hattâb	KAPI GÖREVLİLERİ - HÂCİPLER
13	Ömer b. el-Hattâb	ÖZEL MUHAFIZLARI
12	Osman b. Affân	BOYUN VURANLAR (CELLÂTLAR)
12	Osman b. Affân	ELÇİLER
12	Osman b. Affân	KÂTİPLER
12	Osman b. Affân	ÖZEL GÖREVLİLER
12	Osman b. Affân	ŞAHİTLER
12	Osman b. Affân	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
12	Osman b. Affân	KÂDILAR - FETVA YETKİSİ VERİLENLER
12	Osman b. Affân	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
12	Osman b. Affân	MÜEZZİNLER
12	Osman b. Affân	VAHİY KÂTİPLERİ
12	Osman b. Affân	AİLESİYLE İLGİLİ GÖREVLİLER
12	Osman b. Affân	ÖZEL MUHAFIZLARI
12	Sa'd b. Ubâde	NAKİBLER
12	Sa'd b. Ubâde	ASKERLER
12	Sa'd b. Ubâde	CASUSLAR - GÖZCÜLER
12	Sa'd b. Ubâde	DANIŞMANLAR
12	Sa'd b. Ubâde	ELÇİLER
12	Sa'd b. Ubâde	KOMUTANLAR
12	Sa'd b. Ubâde	ÖZEL GÖREVLİLER
12	Sa'd b. Ubâde	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
12	Sa'd b. Ubâde	ŞAHİTLER
12	Sa'd b. Ubâde	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
12	Sa'd b. Ubâde	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
12	Sa'd b. Ubâde	ÖZEL MUHAFIZLARI
11	Abdullah b. Revâha	CASUSLAR - GÖZCÜLER
11	Abdullah b. Revâha	KÂTİPLER
11	Abdullah b. Revâha	KATL GÖREVLİLERİ (SUİKASTÇİLER)
11	Abdullah b. Revâha	KOMUTANLAR
11	Abdullah b. Revâha	MÜJDECİLER

11	Abdullah b. Revâha	NAKİBLER
11	Abdullah b. Revâha	ÖZEL GÖREVLİLER
11	Abdullah b. Revâha	VERGİ MEMURLARI
11	Abdullah b. Revâha	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
11	Abdullah b. Revâha	ÖZEL MUHAFAZLARI
11	Abdullah b. Revâha	ŞÂİRLERİ - HATİPLERİ
11	Zübeyr b. el-Avvâm	BOYUN VURANLAR (CELLÂTLAR)
11	Zübeyr b. el-Avvâm	CASUSLAR - GÖZCÜLER
11	Zübeyr b. el-Avvâm	ELÇİLER
11	Zübeyr b. el-Avvâm	KÂTİPLER
11	Zübeyr b. el-Avvâm	KATL GÖREVLİLERİ (SUİKASTÇİLER)
11	Zübeyr b. el-Avvâm	KOMUTANLAR
11	Zübeyr b. el-Avvâm	KUYU (SU) GÖREVLİLERİ
11	Zübeyr b. el-Avvâm	MÜBAREZECİLER (DÜELLOCULAR)
11	Zübeyr b. el-Avvâm	ÖZEL GÖREVLİLER
11	Zübeyr b. el-Avvâm	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (ŞÂHİBÜ'L-LİVÂ)
11	Zübeyr b. el-Avvâm	ÖZEL MUHAFAZLARI
9	Abdurrahman b. Avf	KOMUTANLAR
9	Abdurrahman b. Avf	MİHMÂNDÂRLAR
9	Abdurrahman b. Avf	NAKİBLER
9	Abdurrahman b. Avf	ÖZEL GÖREVLİLER
9	Abdurrahman b. Avf	ŞAHİTLER
9	Abdurrahman b. Avf	İMAMLAR
9	Abdurrahman b. Avf	KÂDILAR - FETVA YETKİSİ VERİLENLER
9	Abdurrahman b. Avf	AİLESİYLE İLGİLİ GÖREVLİLER
9	Abdurrahman b. Avf	ÖZEL MUHAFAZLARI
9	Sa'd b. Ebû Vakkâs	ASKERLER
9	Sa'd b. Ebû Vakkâs	CASUSLAR - GÖZCÜLER
9	Sa'd b. Ebû Vakkâs	KOMUTANLAR
9	Sa'd b. Ebû Vakkâs	KUYU (SU) GÖREVLİLERİ
9	Sa'd b. Ebû Vakkâs	ORDU MUHAFAZLARI (NÖBETÇİLER)
9	Sa'd b. Ebû Vakkâs	ÖZEL GÖREVLİLER
9	Sa'd b. Ebû Vakkâs	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (ŞÂHİBÜ'L-LİVÂ)
9	Sa'd b. Ebû Vakkâs	ŞAHİTLER
9	Sa'd b. Ebû Vakkâs	ÖZEL MUHAFAZLARI
9	Üseyd b. Hudayr	BOYUN VURANLAR (CELLÂTLAR)
9	Üseyd b. Hudayr	ELÇİLER
9	Üseyd b. Hudayr	KUYU (SU) GÖREVLİLERİ
9	Üseyd b. Hudayr	NAKİBLER
9	Üseyd b. Hudayr	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (ŞÂHİBÜ'L-LİVÂ)

9	Üseyd b. Hudayr	GASSALLAR
9	Üseyd b. Hudayr	İMAMLAR
9	Üseyd b. Hudayr	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
9	Üseyd b. Hudayr	ÖZEL MUHAFAZLARI
8	Abbâd b. Bişr	ASKERLER
8	Abbâd b. Bişr	CASUSLAR - GÖZCÜLER
8	Abbâd b. Bişr	KATL GÖREVLİLERİ (SUİKASTÇİLER)
8	Abbâd b. Bişr	KOMUTANLAR
8	Abbâd b. Bişr	ORDU MUHAFAZLARI (NÖBETÇİLER)
8	Abbâd b. Bişr	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
8	Abbâd b. Bişr	ÖZEL MUHAFAZLARI
8	Abbâd b. Bişr el-Eşhelî	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
8	Büreyde b. Husayb	ASKERLER
8	Büreyde b. Husayb	ESİR GÖZETME GÖREVLİLERİ
8	Büreyde b. Husayb	MÜNÂDİLER (TELLALLAR)
8	Büreyde b. Husayb	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
8	Büreyde b. Husayb	SAVAŞA ÇAĞRICILAR (MÜSTENFİRLER)
8	Büreyde b. Husayb	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
8	Büreyde b. Husayb el-Eslemî	CASUSLAR - GÖZCÜLER
8	Büreyde b. Husayb el-Eslemî	REHBERLER
8	Ebû Bekir es-Sıddîk	DANIŞMANLAR
8	Ebû Bekir es-Sıddîk	KOMUTANLAR
8	Ebû Bekir es-Sıddîk	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
8	Ebû Bekir es-Sıddîk	ŞAHİTLER
8	Ebû Bekir es-Sıddîk	HAC EMİRLERİ
8	Ebû Bekir es-Sıddîk	İMAMLAR
8	Ebû Bekir es-Sıddîk	KÂDILAR - FETVA YETKİSİ VERİLENLER
8	Ebû Bekir es-Sıddîk	ÖZEL MUHAFAZLARI
8	Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh	KOMUTANLAR
8	Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh	ÖZEL GÖREVLİLER
8	Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh	ŞAHİTLER
8	Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh	ŞAHİTLER
8	Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
8	Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh	KÂDILAR - FETVA YETKİSİ VERİLENLER
8	Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
8	Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh	ÖZEL MUHAFAZLARI
8	Zeyd b. Sâbit	ELÇİLER
8	Zeyd b. Sâbit	KÂTİPLER
8	Zeyd b. Sâbit	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
8	Zeyd b. Sâbit	SAYIM MEMURLARI

8	Zeyd b. Sâbit	TERCÜMANLAR
8	Zeyd b. Sâbit	KÂDILAR - FETVA YETKİSİ VERİLENLER
8	Zeyd b. Sâbit	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
8	Zeyd b. Sâbit	VAHİY KÂTİPLERİ
7	Abbâs b. Abdülmuttalib	CASUSLAR - GÖZCÜLER
7	Abbâs b. Abdülmuttalib	ELÇİLER
7	Abbâs b. Abdülmuttalib	MÜNÂDİLER (TELLALLAR)
7	Abbâs b. Abdülmuttalib	ŞAHİTLER
7	Abbâs b. Abdülmuttalib	KÂBE HİZMETLERİ İLE İLGİLİ GÖREVLİLER
7	Abbâs b. Abdülmuttalib	ÖZEL MUHAFAZLARI
7	Abbâs b. Abdülmuttalib	SİR ARKADAŞLARI
7	Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)	ELÇİLER
7	Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)	GANİMET GÖREVLİLERİ
7	Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)	MÜNÂDİLER (TELLALLAR)
7	Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)	MESCİD HİZMETLERİ İLE İLGİLİ GÖREVLİLER
7	Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)	MÜEZZİNLER
7	Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)	KAPI GÖREVLİLERİ - HÂCİPLER
7	Bilâl b. Rebâh (el-Habeşî)	KİŞİSEL HİZMETLİLER
7	Büsr (Bısr) b. Süfyân	CASUSLAR - GÖZCÜLER
7	Büsr b. Süfyân	ELÇİLER
7	Büsr b. Süfyân	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
7	Büsr b. Süfyân	SAVAŞA ÇAĞRICILAR (MÜSTENFİRLER)
7	Büsr b. Süfyân el-Huzâî	MÜNÂDİLER (TELLALLAR)
7	Büsr b. Süfyân el-Huzâî	ÖZEL GÖREVLİLER
7	Büsr b. Süfyân el-Ka'bî	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
7	Sa'd b. Mu'âz	CASUSLAR - GÖZCÜLER
7	Sa'd b. Mu'âz	HAKEMLER
7	Sa'd b. Mu'âz	DANIŞMANLAR
7	Sa'd b. Mu'âz	ELÇİLER
7	Sa'd b. Mu'âz	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
7	Sa'd b. Mu'âz	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
7	Sa'd b. Mu'âz	ÖZEL MUHAFAZLARI
6	Amr b. el-Âs	ELÇİLER
6	Amr b. el-Âs	HAKEMLER
6	Amr b. el-Âs	KOMUTANLAR
6	Amr b. el-Âs	PUT YIKANLAR
6	Amr b. el-Âs	VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
6	Amr b. el-Âs	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
6	Ebû Dücâne	ASKERLER
6	Ebû Dücâne	MÜBAREZECİLER (DÜELLOCULAR)

6	Ebû Dücâne	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
6	Ebû Dücâne	ÖZEL MUHAFAZLARI
6	Ebû Dücâne b. Simak b. Harese	ÖZEL GÖREVLİLER
6	Ebû Dücâne es-Saidî	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
6	Hâlid b. Sa'îd	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
6	Hâlid b. Sa'îd b. el-Âs	KÂTİPLER
6	Hâlid b. Sa'îd b. el-Âs	KOMUTANLAR
6	Hâlid b. Sa'îd b. el-Âs	MÜZAKERECİLER
6	Hâlid b. Sa'îd b. el-Âs	AİLESİYLE İLGİLİ GÖREVLİLER
6	Hâlid b. Sa'îd b. el-As	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
6	Hubâb b. el-Münzir	ASKERLER
6	Hubâb b. el-Münzir	DANIŞMANLAR
6	Hubâb b. el-Münzir	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
6	Hubâb b. el-Münzir	ÖZEL MUHAFAZLARI
6	Hubâb b. el-Münzir b. el-Cemûh	CASUSLAR - GÖZCÜLER
6	Hubâb b. el-Münzir b. el-Cemûh	CASUSLAR - GÖZCÜLER
6	Huzeyfe b. el-Yemân	CASUSLAR - GÖZCÜLER
6	Huzeyfe b. el-Yemân	ŞAHİTLER
6	Huzeyfe b. el-Yemân	ÖZEL MUHAFAZLARI
6	Huzeyfe b. el-Yemân	SIR ARKADAŞLARI
6	Huzeyfe b. el-Yemân el-ezdî	VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
6	Huzeyfe b. el-Yemân el-ezdî	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
6	Mu'âz b. Cebel	ELÇİLER
6	Mu'âz b. Cebel	NAKİBLER
6	Mu'âz b. Cebel	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
6	Mu'âz b. Cebel	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
6	Mu'âz b. Cebel	İMAMLAR
6	Mu'âz b. Cebel	KÂDILAR - FETVA YETKİSİ VERİLENLER
6	Muğîre b. Şu'be	KÂTİPLER
6	Muğîre b. Şu'be	PUT YIKANLAR
6	Muğîre b. Şu'be	SİCİL KÂTİPLERİ (NOTERLER)
6	Muğîre b. Şu'be	ŞAHİTLER
6	Muğîre b. Şu'be	HAYVAN BAKICILARI
6	Muğîre b. Şu'be	ÖZEL MUHAFAZLARI
6	Nu'aym b. Mes'ûd	CASUSLAR - GÖZCÜLER
6	Nu'aym b. Mes'ûd	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
6	Nu'aym b. Mes'ûd	SAVAŞA ÇAĞRICILAR (MÜSTENFİRLER)
6	Nu'aym b. Mes'ûd	SIR ARKADAŞLARI
6	Nu'aym b. Mes'ûd el-Eşcaî	ELÇİLER
6	Nu'aym b. Mes'ûd el-Eşcaî	MÜZAKERECİLER

6	Übey b. Ka'b	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
6	Übey b. Ka'b	CASUSLAR - GÖZCÜLER
6	Übey b. Ka'b	KÂTİPLER
6	Übey b. Ka'b	KÂDILAR - FETVA YETKİSİ VERİLENLER
6	Übey b. Ka'b	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
6	Übey b. Ka'b	VAHİY KÂTİPLERİ
6	Zeyd b. Hârîse	KOMUTANLAR
6	Zeyd b. Hârîse	MÜJDECİLER
6	Zeyd b. Hârîse	ÖZEL GÖREVLİLER
6	Zeyd b. Hârîse	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (ŞÂHİBÜ'L-LİVÂ)
6	Zeyd b. Hârîse	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
6	Zeyd b. Hârîse (el-Hib)	ASKERLER
5	Abdullah b. Amr el-Müzenî	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
5	Abdullah b. Amr el-Müzenî	NAKİBLER
5	Abdullah b. Amr el-Müzenî	ASKERLER
5	Abdullah b. Amr el-Müzenî	CASUSLAR - GÖZCÜLER
5	Abdullah b. Amr el-Müzenî	ELÇİLER
5	Alâ b. el-Hadramî	ELÇİLER
5	Alâ b. el-Hadramî	KÂTİPLER
5	Alâ b. el-Hadramî	VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
5	Alâ b. el-Hadramî	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
5	Alâ b. el-Hadramî	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
5	Ammâr b. Yâsir	CASUSLAR - GÖZCÜLER
5	Ammâr b. Yâsir	ORDU MUHAFIZLARI (NÖBETÇİLER)
5	Ammâr b. Yâsir	ÖZEL GÖREVLİLER
5	Ammâr b. Yâsir	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (ŞÂHİBÜ'L-LİVÂ)
5	Ammâr b. Yâsir	ÖZEL MUHAFIZLARI
5	Âsım b. Sâbit	ÖZEL MUHAFIZLARI
5	Âsım b. Sâbit b. Ebü'l-Aklah	ASKERLER
5	Âsım b. Sâbit b. Ebü'l-Aklah	BOYUN VURANLAR (CELLÂTLAR)
5	Âsım b. Sâbit b. Ebü'l-Aklah	KOMUTANLAR
5	Âsım b. Sâbit b. Ebü'l-Aklah	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
5	Büdeyl b. Verkâ	ELÇİLER
5	Büdeyl b. Verkâ	ESİR GÖZETME GÖREVLİLERİ
5	Büdeyl b. Verkâ	MÜNÂDİLER (TELLALLAR)
5	Büdeyl b. Verkâ	SAVAŞA ÇAĞRICILAR (MÜSTENFİRLER)
5	Büdeyl b. Verka b. Abdüluzza	VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
5	Ebû Katâde	ASKERLER
5	Ebû Katâde	ESİR GÖZETME GÖREVLİLERİ
5	Ebû Katâde	KATL GÖREVLİLERİ (SUİKASTÇİLER)

5	Ebû Katâde	KOMUTANLAR
5	Ebû Katâde	ÖZEL GÖREVLİLER
5	Ebû Rühm el-Gıfârî	MÜNÂDİLER (TELLALLAR)
5	Ebû Rühm el-Gıfârî	ASKERLER
5	Ebû Rühm el-Gıfârî	SAVAŞA ÇAĞRICILAR (MÜSTENFİRLER)
5	Ebû Rühm el-Gıfârî	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
5	Ebû Rühm el-Gıfârî Külsûm b. el-Husayn	ELÇİLER
5	Ebû Zer el-Gıfârî	ASKERLER
5	Ebû Zer el-Gıfârî	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
5	Ebû Zer el-Gıfârî	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
5	Ebû Zer el-Gıfârî	HAYVAN BAKICILARI
5	Ebû Zer el-Gıfârî	KİŞİSEL HİZMETLİLER
5	Hâlid b. el-Velîd	ELÇİLER
5	Hâlid b. el-Velîd	ESİR GÖZETME GÖREVLİLERİ
5	Hâlid b. el-Velîd	KOMUTANLAR
5	Hâlid b. el-Velîd	PUT YIKANLAR
5	Hâlid b. el-Velîd	VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
5	Râfî b. Mekîs	ASKERLER
5	Râfî b. Mekîs	ELÇİLER
5	Râfî b. Mekîs	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
5	Râfî b. Mekîs	SAVAŞA ÇAĞRICILAR (MÜSTENFİRLER)
5	Râfî b. Mekîs	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
5	Talha b. Ubeydullah	ASKERLER
5	Talha b. Ubeydullah	NAKİBLER
5	Talha b. Ubeydullah	ÖZEL GÖREVLİLER
5	Talha b. Ubeydullah	ÖZEL MUHAFIZLARI
5	Talha b. Ubeydullah et-Teymî	CASUSLAR - GÖZCÜLER
4	Abdullah b. Atîk	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
4	Abdullah b. Atîk	GASSALLAR
4	Abdullah b. Atîk	GANİMET GÖREVLİLERİ
4	Abdullah b. Atîk es-Sülemî	KATL GÖREVLİLERİ (SUİKASTÇİLER)
4	Abdullah b. Mes'ûd	ASKERLER
4	Abdullah b. Mes'ûd	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
4	Abdullah b. Mes'ûd	KÂDILAR - FETVA YETKİSİ VERİLENLER
4	Abdullah b. Mes'ûd	KİŞİSEL HİZMETLİLER
4	Abdullah b. Zeyd	KÂTİPLER
4	Abdullah b. Zeyd	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
4	Abdullah b. Zeyd	ZEKÂT GÖREVLİLERİ

4	Abdullah b. Zeyd b. Sa'lebe	MÜEZZİNLER
4	Amr b. Ümeyye	İSLÂM'I TEBLİĞ GÖREVLİLERİ
4	Amr b. Ümeyye ed-Damrî	CASUSLAR - GÖZCÜLER
4	Amr b. Ümeyye ed-Damrî	ELÇİLER
4	Amr b. Ümeyye ed-Damrî	KATL GÖREVLİLERİ (SUİKASTÇİLER)
4	Âsım b. Adî	NAKİBLER
4	Âsım b. Adî	ÖZEL GÖREVLİLER
4	Âsım b. Adî b. Ced b. Aclan	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
4	Âsım b. Adî el-Aclânî	VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
4	Attâb b. Esîd	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
4	Attâb b. Esîd	HAC EMİRLERİ
4	Attâb b. Esîd (Üseyd)	VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
4	Attâb b. Esîd (Üseyd)	İMAMLAR
4	Bilâl b. el-Hâris	ELÇİLER
4	Bilâl b. el-Hâris	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (ŞÂHİBÜ'L-LİVÂ)
4	Bilâl b. el-Hâris el-Müzenî	ASAYİŞ GÖREVLİLERİ (ŞEHİR MUHAFAZLARI)
4	Bilâl b. el-Hâris el-Müzenî	ASKERLER
4	Câbir b. Abdullah	ASKERLER
4	Câbir b. Abdullah	MÜNÂDİLER (TELLALLAR)
4	Câbir b. Abdullah	KİŞİSEL HİZMETLİLER
4	Câbir b. Abdullah b. Amr b. Haram	ÖZEL GÖREVLİLER
4	Cerîr b. Abdullah	ŞAHİTLER
4	Cerîr b. Abdullah el-Beceli	KOMUTANLAR
4	Cerîr b. Abdullah el-Becelî	ELÇİLER
4	Cerîr b. Abdullah el-Becelî	MÜNÂDİLER (TELLALLAR)
4	Ci'âl (Cu'âl) b. Sürâka ed-Damrî	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
4	Ci'âl (Cu'âl) b. Sürâka	ASKERLER
4	Ci'âl (Cu'âl) b. Sürâka	ELÇİLER
4	Ci'âl (Cu'âl) b. Sürâka	MÜJDECİLER
4	Dahhâk b. Süfyân	İSLÂM'I TEBLİĞ GÖREVLİLERİ
4	Dahhâk b. Süfyân el-Kilâbî	KOMUTANLAR
4	Dahhâk b. Süfyân el-Kilâbî	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
4	Dahhâk b. Süfyân el-Kilâbî	ÖZEL MUHAFAZLARI
4	Ebû Nâile	ASKERLER
4	Ebû Nâile	BOYUN VURANLAR (CELLÂTLAR)
4	Ebû Nâile	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (ŞÂHİBÜ'L-LİVÂ)
4	Ebû Nâile Silkân b. Selâme	KATL GÖREVLİLERİ (SUİKASTÇİLER)
4	Evs b. Havlî	KÂTİPLER
4	Evs b. Havlî	ORDU MUHAFAZLARI (NÖBETÇİLER)

4	Evs b. Havlî	ÖZEL MUHAFAZLARI
4	Evs b. Havlî el-Hazrecî	CASUSLAR - GÖZCÜLER
4	Hâtıb b. Ebû Belte'a	ASKERLER
4	Hâtıb b. Ebû Belte'a	KUYU (SU) GÖREVLİLERİ
4	Hâtıb b. Ebû Belte'a	ŞAHİTLER
4	Hâtıb b. Ebû Belte'a el-Lahmî	ELÇİLER
4	Hubeyb b. Adî	ASKERLER
4	Hubeyb b. Adî	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
4	Hubeyb b. Adî b. Belhâris	İSLÂM'I TEBLİĞ GÖREVLİLERİ
4	Hubeyb b. Adî el-Ensârî	CASUSLAR - GÖZCÜLER
4	İbn Ümmü Mektûm	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
4	İbn Ümmü Mektûm	İMAMLAR
4	İbn Ümmü Mektûm	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
4	İbn Ümmü Mektûm	MÜEZZİNLER
4	Katâde b. en-Nu'mân	ASKERLER
4	Katâde b. en-Nu'mân	BOYUN VURANLAR (CELLÂTLAR)
4	Katâde b. en-Nu'mân	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
4	Katâde b. en-Nu'mân	ÖZEL MUHAFAZLARI
4	Mersed b. Ebû Mersed	ASKERLER
4	Mersed b. Ebû Mersed el Ğanevî	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
4	Mersed b. Ebû Mersed el-Ganevî	CASUSLAR - GÖZCÜLER
4	Mersed b. Ebû Mersed el-Ganevî	KOMUTANLAR
4	Mikdâd b. Amr	ASKERLER
4	Mikdâd b. Amr	KOMUTANLAR
4	Mikdâd b. Amr	ÖZEL GÖREVLİLER
4	Mikdâd b. Amr	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
4	Seleme b. Eslem	KATL GÖREVLİLERİ (SUİKASTÇİLER)
4	Seleme b. Eslem b. Harîş	ÖZEL GÖREVLİLER
4	Seleme b. Eslem b. Hureys	ÖZEL MUHAFAZLARI
4	Seleme b. Eslem el-Eşhelî	KOMUTANLAR
3	Abdullah b. Târik	ASKERLER
3	Abdullah b. Târik	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
3	Abdullah b. Târik el-Belevî	İSLÂM'I TEBLİĞ GÖREVLİLERİ
3	Abdullah b. Üneys	ASKERLER
3	Abdullah b. Üneys	KATL GÖREVLİLERİ (SUİKASTÇİLER)
3	Abdullah b. Üneys	KOMUTANLAR
3	Amr b. Hazm	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
3	Amr b. Hazm	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
3	Amr b. Hazm el-Ensârî	VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
3	Cebbar b. Sahr b. Umeyye b. Hansa	VERGİ MEMURLARI
3	Cebbar b. Sahr el-Ensârî	KATL GÖREVLİLERİ (SUİKASTÇİLER)

3	Cebbar b. Sahr es-Sülemî	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
3	Cüdeb b. Mekîs	ASKERLER
3	Cüdeb b. Mekîs	ELÇİLER
3	Cüdeb b. Mekîs	SAVAŞA ÇAĞRICILAR (MÜSTENFÎRLER)
3	Dihye b. Halife el-Kelbî	ASKERLER
3	Dihye b. Halife el-Kelbî	ELÇİLER
3	Dihye b. Halife el-Kelbî	ŞAHİTLER
3	Ebû Abs b. Cebr	ASKERLER
3	Ebû Abs b. Cebr	BOYUN VURANLAR (CELLÂTLAR)
3	Ebû Abs b. Cebr	KATL GÖREVLİLERİ (SUİKASTÇİLER)
3	Ebû Bürde b. Niyâr	ASKERLER
3	Ebû Bürde b. Niyâr	BOYUN VURANLAR (CELLÂTLAR)
3	Ebû Bürde b. Niyâr	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
3	Ebû Hureyye	ELÇİLER
3	Ebû Hureyye	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
3	Ebû Hureyye	KİŞİSEL HİZMETLİLER
3	Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir	ELÇİLER
3	Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
3	Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir (Haris b. Hatıp)	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
3	Ebû Musa el-Eş'arî	VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
3	Ebû Musa el-Eş'arî	KÂDILAR - FETVA YETKİSİ VERİLENLER
3	Ebû Musa el-Eş'arî	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
3	Ebû Süfyân b. el-Hâris	ÖZEL MUHAFIZLARI
3	Ebû Süfyân b. Harb	PUT YIKANLAR
3	Ebû Süfyân b. Harb	ŞAHİTLER
3	Enes b. Mâlik	ELÇİLER
3	Enes b. Mâlik	KAPI GÖREVLİLERİ - HÂCİPLER
3	Enes b. Mâlik	KİŞİSEL HİZMETLİLER
3	Es'âd b. Zûrâre	NAKİBLER
3	Es'âd b. Zûrâre	İMAMLAR
3	Es'âd b. Zûrâre	MESCİD HİZMETLERİ İLE İLGİLİ GÖREVLİLER
3	Esmâ b. Hârise	ELÇİLER
3	Esmâ b. Hârise	HAYVAN BAKICILARI
3	Esmâ b. Hârise	KİŞİSEL HİZMETLİLER
3	Ferve b. Amr	GANİMET GÖREVLİLERİ
3	Ferve b. Amr	NAKİBLER
3	Ferve b. Amr	VERGİ MEMURLARI
3	Hâlid b. Ebü'l-Bükeyr	ASKERLER
3	Hâlid b. Ebü'l-Bükeyr	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
3	Hâlid b. Ebü'l-Bükeyr	İSLÂM'I TEBLİĞ GÖREVLİLERİ

3	Hamza b. Abdülmuttalib	KOMUTANLAR
3	Hamza b. Abdülmuttalib	MÜBAREZECİLER (DÜELLOCULAR)
3	Hamza b. Abdülmuttalib	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
3	Hâris b. Evs	ASKERLER
3	Hâris b. Evs	KATL GÖREVLİLERİ (SUİKASTÇİLER)
3	Hâris b. Evs b. Mu'âz	GASSALLAR
3	Hırâş b. es-Simme	ASKERLER
3	Hırâş b. Ümeyye	ELÇİLER
3	Hırâş b. Ümeyye	BERBERLER
3	Hind b. Hârise	ELÇİLER
3	Hind b. Hârise	HAYVAN BAKICILARI
3	Hind b. Hârise	KİŞİSEL HİZMETLİLER
3	Kays b. Sa'd b. Ubâde	KOMUTANLAR
3	Kays b. Sa'd	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
3	Kays b. Sa'd b. Ubâde	KİŞİSEL HİZMETLİLER
3	Kutbe b. Âmir b. Hadîde	ASKERLER
3	Kutbe b. Âmir b. Hadîde	KOMUTANLAR
3	Kutbe b. Âmir b. Hadîde	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
3	Mu'âz b. Cebel	MÜNÂDİLER (TELLALLAR)
3	Mu'âz b. Cebel	VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
3	Mu'âz b. Cebel	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
3	Muhâcir b. Ebû Ümeyye	ELÇİLER
3	Muhâcir b. Ebû Ümeyye	VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
3	Muhâcir b. Ebû Ümeyye	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
3	Muhayyesa b. Mes'ûd	BOYUN VURANLAR (CELLÂTLAR)
3	Muhayyesa b. Mes'ûd	ASKERLER
3	Muhayyesa b. Mes'ûd el-Hârisî	ELÇİLER
3	Mus'âb b. Umeyr	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
3	Mus'âb b. Umeyr	İSLÂM'I TEBLİĞ GÖREVLİLERİ
3	Mus'âb b. Umeyr el-Abderî	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
3	Münzir b. Amr	NAKİBLER
3	Münzir b. Amr es-Sâ'idî	KOMUTANLAR
3	Münzir b. Amr es-Sâ'idî	İSLÂM'I TEBLİĞ GÖREVLİLERİ
3	Sâbit b. Kays b. Şemmâs	ELÇİLER
3	Sâbit b. Kays b. Şemmâs	KÂTİPLER
3	Sâbit b. Kays b. Şemmâs	ŞÂİRLERİ - HATİPLERİ
3	Selmâ	KADIN SAVAŞÇILAR
3	Selmâ	SAĞLIK GÖREVLİLERİ
3	Selmâ	AİLESİYLE İLGİLİ GÖREVLİLER
3	Sehl b. Huneyf	ASKERLER

3	Sehl b. Huneyf	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
3	Sehl b. Huneyf	ÖZEL MUHAFAZLARI
3	Şücâ b. Vehb	ASKERLER
3	Şücâ b. Vehb	KOMUTANLAR
3	Şücâ b. Vehb el-Esedî	ELÇİLER
3	Ubâde b. es-Sâmit	ESİR GÖZETME GÖREVLİLERİ
3	Ubâde b. es-Sâmit	NAKİBLER
3	Ubâde b. es-Sâmit	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
3	Ukkâşe b. Mihsan	ASKERLER
3	Ukkâşe b. Mihsan	KOMUTANLAR
3	Ukkâşe b. Mihsan b. Hursan el-Esedî	ÖZEL GÖREVLİLER
3	Uyeyne b. Hısn	ELÇİLER
3	Uyeyne b. Hısn	KOMUTANLAR
3	Uyeyne b. Hısn	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
3	Ümmü Atıyye el-Ensâriyye	KADIN SAVAŞÇILAR
3	Ümmü Atıyye el-Ensâriyye	SAĞLIK GÖREVLİLERİ
3	Ümmü Atıyye el-Ensâriyye	GASSALLAR
3	Üneys (Enes) b. Ebû Mersed	CASUSLAR - GÖZCÜLER
3	Üneys (Enes) b. Ebû Mersed	ÖZEL MUHAFAZLARI
3	Üneys (Enes) b. Ebû Mersed el-Ganevî	ORDU MUHAFAZLARI (NÖBETÇİLER)
3	Üsâme b. Zeyd	DANIŞMANLAR
3	Üsâme b. Zeyd	ESİR GÖZETME GÖREVLİLERİ
3	Üsâme b. Zeyd	KOMUTANLAR
3	Zeyd b. ed-Desine	ASKERLER
3	Zeyd b. ed-Desine	İSLÂM'I TEBLİĞ GÖREVLİLERİ
3	Zeyd b. ed-Desine b. Muaviye	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
2	Abdullah b. Bedr	HAYVAN BAKICILARI
2	Abdullah b. Bedr	ELÇİLER
2	Abdullah b. Cahş	ASKERLER
2	Abdullah b. Cahş b. Riyâb el-Esedî	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
2	Abdullah b. Ebû Hadred	KOMUTANLAR
2	Abdullah b. Ebû Hadred el-Eslemî	CASUSLAR - GÖZCÜLER
2	Abdullah b. el-Abbâs	KOMUTANLAR
2	Abdullah b. el-Abbâs (İbn Abbâs)	CASUSLAR - GÖZCÜLER
2	Abdullah b. el-Erkam	KÂDILAR - FETVA YETKİSİ VERİLENLER
2	Abdullah b. el-Erkam	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
2	Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî	ŞAHİTLER
2	Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
2	Abdullah b. Ka'b b. Amr el-Mâzinî	ELÇİLER
2	Abdullah b. Ka'b el-Mâzinî	MÜNÂDİLER (TELLALLAR)
2	Abdullah b. Mâlik el-Absî	GANİMET GÖREVLİLERİ

2	Abdullah b. Mâlik el-Absî	CASUSLAR - GÖZCÜLER
2	Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh	KÂTİPLER
2	Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh	VAHİY KÂTİPLERİ
2	Abdullah b. Selâm	ESİR GÖZETME GÖREVLİLERİ
2	Abdullah b. Selâm	ÖZEL GÖREVLİLER
2	Amr b. Sa'îd b. Âs	VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
2	Amr b. Sa'îd b. el-Âs	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
2	Amr b. Sâlim	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
2	Amr b. Sâlim	SAVAŞA ÇAĞRICILAR (MÜSTENFİRLER)
2	Besbes b. Amr	CASUSLAR - GÖZCÜLER
2	Besbes b. Amr	KUYU (SU) GÖREVLİLERİ
2	Beşîr b. Sa'd	KOMUTANLAR
2	Beşîr b. Sa'd	ÖZEL GÖREVLİLER
2	Bişr b. el-Berâ b. Ma'rûr	ASKERLER
2	Bişr b. el-Berâ b. Ma'rûr	VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
2	Büdeyl b. Ümmü Asram	MÜNÂDİLER (TELLALLAR)
2	Büdeyl b. Ümmü Asram	SAVAŞA ÇAĞRICILAR (MÜSTENFİRLER)
2	Ca'fer b. Ebû Tâlib	KOMUTANLAR
2	Ca'fer b. Ebû Tâlib	VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
2	Cebr b. Atîk	BOYUN VURANLAR (CELLÂTLAR)
2	Cebr b. Atîk	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
2	Ebân b. Sa'îd	VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
2	Ebân b. Sa'îd	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
2	Ebû Eyyûb el-Ensârî	MİHMÂNDÂRLAR
2	Ebû Eyyûb el-Ensârî	ÖZEL MUHAFAZLARI
2	Ebû Hasme	REHBERLER
2	Ebû Hasme	VERGİ MEMURLARI
2	Ebû Hind	BERBERLER
2	Ebû Hind	HACAMATÇILAR
2	Ebû Râfî	GANİMET GÖREVLİLERİ
2	Ebû Râfî	MÜNÂDİLER (TELLALLAR)
2	Ebû Rev'a Ma'bed b. Hâlid	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
2	Ebû Rev'a Ma'bed b. Hâlid el-Cühenî	ASKERLER
2	Ebû Seleme b. Abdülesed el-Mahzûmî	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
2	Ebû Seleme b. Abdülesed el-Mahzûmî	KOMUTANLAR
2	Ebû Vâkıd el-Leysî	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
2	Ebû Vâkıd el-Leysî	SAVAŞA ÇAĞRICILAR (MÜSTENFİRLER)
2	Erkam b. Ebû'l-Erkam	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
2	Erkam b. Ebû'l-Erkam el-Mahzûmî	KÂTİPLER

2	Esla' el-A'recî (İbn Şerîk)	HAYVAN BAKICILARI
2	Esla' el-A'recî (İbn Şerîk)	KİŞİSEL HİZMETLİLER
2	Gâlib b. Abdullah el-Leysî	CASUSLAR - GÖZCÜLER
2	Gâlib b. Abdullah el-Leysî	KOMUTANLAR
2	Hâris b. es-Simme	İSLÂM'I TEBLİĞ GÖREVLİLERİ
2	Hâris b. es-Simme	ÖZEL MUHAFAZLARI
2	Hâris b. Hâtıb	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
2	Hâris b. Hâtıb el-Amrî	ELÇİLER
2	Hassân b. Sâbit	AİLESİYLE İLGİLİ GÖREVLİLER
2	Hassân b. Sâbit	ŞÂİRLERİ - HATİPLERİ
2	Heysem b. Nasr b. Dehr el-Eslemî	KAPI GÖREVLİLERİ - HÂCİPLER
2	Heysem b. Nasr b. Dehr el-Eslemî	KİŞİSEL HİZMETLİLER
2	Husayn b. Numeyr	KÂTİPLER
2	Husayn b. Numeyr	SİCİL KÂTİPLERİ (NOTERLER)
2	Huseyl b. Nüveyre el-Eşca'î	REHBERLER
2	Huseyl b. Nüveyre el-Eşca'î	CASUSLAR - GÖZCÜLER
2	Huveytıb b. Abdüluzzâ	ÖZEL GÖREVLİLER
2	Huveytıb b. Abdüluzzâ	ŞAHİTLER
2	Irbâd b. Sâriye	ELÇİLER
2	Irbâd b. Sâriye es-Sülemî	ÖZEL MUHAFAZLARI
2	İbn Ebû Hadred el-Eslemî	KATL GÖREVLİLERİ (SUİKASTÇİLER)
2	İbn Ebû Hadred el-Eslemî	CASUSLAR - GÖZCÜLER
2	Ka'b b. Mâlik	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
2	Ka'b b. Mâlik	ŞÂİRLERİ - HATİPLERİ
2	Kays b. Amr el-Erhabî	ELÇİLER
2	Kays b. Amr el-Erhabî	VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
2	Kays b. Ebû Sa'sa'a	ASKERLER
2	Kays b. Ebû Sa'sa'a	KOMUTANLAR
2	Ku'aybe (Rufeyde) bt. Sa'd	SAĞLIK GÖREVLİLERİ
2	Ku'aybe (Rufeyde) bt. Sa'd el-Eslemiyye	KADIN SAVAŞÇILAR
2	Mahmiye b. Cez ez-Zübeydî	GANİMET GÖREVLİLERİ
2	Mahmiye b. Cez ez-Zübeydî	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
2	Ma'kıl b. Sinân	ELÇİLER
2	Ma'kıl b. Sinân	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (ŞÂHİBÜ'L-LİVÂ)
2	Mâlik b. Avf	ŞAHİTLER
2	Mâlik b. Avf en-Nasrî	VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
2	Mâlik b. Mürâre	ELÇİLER
2	Mâlik b. Mürâre	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
2	Mâlik b. Ubâde	ELÇİLER
2	Mâlik b. Ubâde	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
2	Ma'mer b. Abdullah	KİŞİSEL HİZMETLİLER

2	Ma'mer b. Abdullah el-Adevî	BERBERLER
2	Mu'attib b. Ubeyd	ASKERLER
2	Mu'attib b. Ubeyd	İSLÂM'I TEBLİĞ GÖREVLİLERİ
2	Mu'âviye b. Ebû Süfyân	KÂTİPLER
2	Mu'âviye b. Ebû Süfyân	MİHMÂNDÂRLAR
2	Nâciye b. Cündeb (Cündüb)	KUYU (SU) GÖREVLİLERİ
2	Nâciye b. Cündeb (Cündüb) el-Eslemî	KURBANLIK GÖREVLİLERİ
2	Nâciye b. el-A'cem	KUYU (SU) GÖREVLİLERİ
2	Nâciye b. el-A'cem	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
2	Nu'mân b. İsr (Asr)	ASKERLER
2	Nu'mân b. İsr (Asr)	BOYUN VURANLAR (CELLÂTLAR)
2	Numeyle b. Abdullah el- Leysî	ELÇİLER
2	Numeyle b. Abdullah el- Leysî	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
2	Râfî' b. Hadîc	ASAYİŞ GÖREVLİLERİ (ŞEHİR MUHAFIZLARI)
2	Râfî' b. Hadîc	ÖZEL GÖREVLİLER
2	Râfî b. Mâlik	NAKİBLER
2	Râfî b. Mâlik el-Ensârî	MUALLİMLER - EĞİTMENLER
2	Rebâh	MÜEZZİNLER
2	Rebâh	KAPI GÖREVLİLERİ - HÂCİPLER
2	Rebîa b. Ka'b el-Eslemî	KAPI GÖREVLİLERİ - HÂCİPLER
2	Rebîa b. Ka'b el-Eslemî	KİŞİSEL HİZMETLİLER
2	Remle bt. el-Hâris	ESİR GÖZETME GÖREVLİLERİ
2	Remle bt. el-Hâris	MİHMÂNDÂRLAR
2	Sa'd b. Zeyd el-Eşheli	PUT YIKANLAR
2	Sa'd b. Zeyd el-Eşhelî	KOMUTANLAR
2	Sâib b. Osman b. Maz'ûn	ASKERLER
2	Sâib b. Osman b. Maz'ûn	KÂİM MAKAMLAR (YERİNE BIRAKTIĞI VEKİLLER)
2	Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl	CASUSLAR - GÖZCÜLER
2	Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl (Ebû'l-A'ver)	ASKERLER
2	Sâlim b. Umeyr	BOYUN VURANLAR (CELLÂTLAR)
2	Sâlim b. Umeyr	KATL GÖREVLİLERİ (SUİKASTÇİLER)
2	Seleme b. el-Ekva	ASKERLER
2	Seleme b. el-Ekva	HAYVAN BAKICILARI
2	Seleme b. Selâme	ASKERLER
2	Seleme b. Selâme	GASSALLAR
2	Süveyd b. Sahr	ASKERLER
2	Süveyd b. Sahr	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
2	Şükrân	ESİR GÖZETME GÖREVLİLERİ

2	Şükrân	GANİMET GÖREVLİLERİ
2	Şürahbîl b. Hasene	ELÇİLER
2	Şürahbîl b. Hasene	KÂTİPLER
2	Tufeyl b. Amr ed-Devsî	İSLÂM'I TEBLİĞ GÖREVLİLERİ
2	Tufeyl b. Amr ed-Devsî	KOMUTANLAR
2	Ubeyde b. el-Hâris	KOMUTANLAR
2	Ubeyde b. el-Hâris b. el-Muttalib	MÜBAREZECİLER (DÜELLOCULAR)
2	Ukbe b. Nemir	ELÇİLER
2	Ukbe b. Nemir	ZEKÂT GÖREVLİLERİ
2	Umâre b. Ziyâd (Yezid) b. es-Seken	ÖZEL GÖREVLİLER
2	Umâre b. Ziyâd b. Es-Seken	ÖZEL MUHAFAZLARI
2	Uveym b. Sâ'ide	BOYUN VURANLAR (CELLÂTLAR)
2	Uveym b. Sâ'ide	ÖZEL MUHAFAZLARI
2	Ümmü Eymen	KADIN SAVAŞÇILAR
2	Ümmü Eymen	SAĞLIK GÖREVLİLERİ
2	Ümmü Seleme	DANIŞMANLAR
2	Ümmü Seleme	KADIN SAVAŞÇILAR
2	Ümmü Süleym	AİLESİYLE İLGİLİ GÖREVLİLER
2	Ümmü Süleym bt. Milhân	SAĞLIK GÖREVLİLERİ
2	Yesâr	REHBERLER
2	Yesâr	HAYVAN BAKICILARI
2	Zekvân b. Abdükays	ORDU MUHAFAZLARI (NÖBETÇİLER)
2	Zekvân b. Abdükays	ÖZEL MUHAFAZLARI
2	Ziml (Zeml) b. Amr el-Uzrî	VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
2	Ziml b. Amr	SANCAKTARLAR – BAYRAKTARLAR (SÂHİBÜ'L-LİVÂ)
2	Ziyâd b. el-Hâris es-Sudâî	VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
2	Ziyâd b. el-Hâris es-Sudâî	MÜEZZİNLER
2	Ziyâd b. Lebîd	VALİLER- EMİRLER- ÂMİLLER
2	Ziyâd b. Lebîd el-Ensârî	ZEKÂT GÖREVLİLERİ

EK 3: Komutanların Nesep, Yaş ve Ölüm Bilgileri

	22, 5		28	16	6	10	3	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	2	1
	Öl m(h.)	Ö.Ya şı	Şehid	Kure ş	Evs	Hazr ec	el- Esedî	Hevâ zin	Cühe yne	Kinâ ne	Eş'ar	Süley m	Gıfâr	Gane vî	Kudâ a	Ezd	Fezâr î	Kelb	Becîl e
Abbâd b. Bişr	12		Şhd		1														
Abdullah b. Atîk	12		Şhd			1													
Abdullah b. Cahş	3		Şhd				1												
Abdullah b. Cübeyr	3		Şhd		1														
Abdullah b. Ebû Hadred	71	80						1											
Abdullah b. Revâha	8		Şhd			1													
Abdullah b. Üneys	54								1										
Abdurrahman b. Avf	32	75		1															
Ali b. Ebû Tâlib	40	63	Şhd	1															
Alkame b. Mücezziz	20		Şhd							1									
Amr b. el-Âs	43	90		1															
Âsım b. Sâbit b. Ebû'l-Aklah	3		Şhd		1														
Beşîr b. Sa'd	12		Şhd			1													

	Öl m(h.)	Ö.Ya ş1	Şehid	Kure yş	Evs	Hazr ec	el- Esedî	Hevâ zin	Cühe yne	Kinâ ne	Eş'ar	Süley m	Gıfâr	Gane vî	Kudâ a	Ezd	Fezâr î	Kelb	Becîl e
Ca'fer b. Ebû Tâlib	8		Şhd	1															
Cerîr b. Abdullah el-Beceli	51																		1
Dahhâk b. Süfyân el-Kilâbi	11		Şhd			1													
Ebû Âmir el-Eş'arî	8		Şhd								1								
Ebû Bekir es-Sıddîk	13	63		1															
Ebû Katâde	54					1													
Ebû Seleme b. Abdülesed el-Mahzûmî	15		Şhd	1															
Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh	18			1															
Gâlib b. Abdullah el-Leysî	48									1									
Hâlid b. el-Velîd	21			1															
Hâlid b. Sa'îd b. el-Âs	14	50		1															
Hamza b. Abdülmuttalib	3		Şhd	1															

	Öl m(h.)	Ö.Ya şı	Şehid	Kure yş	Evs	Hazr ec	el- Esedî	Hevâ zin	Cühe yne	Kinâ ne	Eş'ar	Süley m	Gıfâr	Gane vî	Kudâ a	Ezd	Fezâr î	Kelb	Becîl e
Hişâm b. el- Âs	13		Şhd	1															
İbn Ebü'l- Avcâ es- Sülemî	7		Şhd									1							
Ka'b b. Umeyr el- Gıfârî	8		Şhd										1						
Kays b. Ebû Sa'sa'a						1													
Kays b. Sa'd b. Ubâde	60					1													
Kutbe b. Âmir b. Hadîde	23					1													
Kürz b. Câbir	8		Şhd	1															
Mersed b. Ebû Mersed el- Ganevî	12		Şhd											1					
Mikdâd b. Amr	33														1				
Muhammed b. Mesleme	46				1														
Münzir b. Amr es-Sâ'idî	3		Şhd			1													
Ömer b. el- Hattâb	23		Şhd	1															
Sa'd b. Ebû Vakkâs	55			1															

	Öl m(h.)	Ö.Ya şı	Şehid	Kure yş	Evs	Hazr ec	el- Esedî	Hevâ zin	Cühe yne	Kinâ ne	Eş'ar	Süley m	Gıfâr	Gane vî	Kudâ a	Ezd	Fezâr î	Kelb	Becîl e
Sa'd b. Ubâde	14					1													
Sa'd b. Zeyd el-Eşhelî					1														
Seleme b. Eslem el-Eşhelî	14	63	Şhd		1														
Şücâ b. Vehb	12	40-9	Şhd				1												
Tufeyl b. Amr ed-Devsî	12		Şhd													1			
Ubeyde b. el-Hâris	2		Şhd	1															
Ukkâşe b. Mihsan	12		Şhd				1												
Uyeyne b. Hısn	30																1		
Üsâme b. Zeyd	54																	1	
Zeyd b. Hârise	8	55	Şhd															1	
Zübeyr b. el-Avvâm	36	64	Şhd	1															
			28 Şhd	16	6	10	3	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	2	1
			57%																